



**SAĞLIK TURİSTİNİN TARAF OLDUĞU HUKUKİ
İLİŞKİLERDE MAHKEMELERİN
MİLLETLERARASI YETKİSİ**

Ahmet SÜRERDAMAR

**Yüksek Lisans Tezi
Özel Hukuk Ana Bilim Dalı
Dr. Öğr. Üyesi Bahar KÜPE
2024
Her Hakkı Saklıdır**

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÖZEL HUKUK ANA BİLİM DALI

Ahmet SÜRERDAMAR

SAĞLIK TURİSTİNİN TARAF OLDUĞU HUKUKİ İLİŞKİLERDE
MAHKEMELERİN MİLLETLERARASI YETKİSİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ YÖNETİCİSİ
Dr. Öğr. Üyesi Bahar KÜPE

ERZURUM-2024



TEZ BEYAN FORMU

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

BİLDİRİM

Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Uygulama Esaslarının ilgili maddelerine göre hazırlamış olduğum “Sağlık Turistinin Taraf Olduğu Hukuki İlişkilerde Mahkemelerin Milletlerarası Yetkisi” adlı tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kâğıt ve elektronik kopyalarının aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım.

Gereğini bilgilerinize arz ederim *.

☐ Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

☒ Tezimin/Raporumun makale için **altı ay**, patent için **iki yıl** süreyle erişiminin ertelenmesini istiyorum.

19.11.2024

Ahmet SÜBERDAMAR

Aşlı Islak İmzalıdır

*** LİSANSÜSTÜ TEZLERİN ELEKTRONİK ORTAMDA TOPLANMASI, DÜZENLENMESİ VE ERİŞİME AÇILMASINA İLİŞKİN YÖNERGE**

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Çeşitli ve Son Hükümler

Lisansüstü tezlerin erişime açılmasının ertelenmesi **MADDE 6– (1)** Lisansüstü teze ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu **iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.**

(2) Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internetten paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile **altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.**

Gizlilik dereceli tezler MADDE 7– (1) Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, tezin yapıldığı kurum tarafından verilir. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, ilgili kurum ve kuruluşun önerisi ile enstitü veya fakültenin uygun görüşü üzerine üniversite yönetim kurulu tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.

(2) Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir.



SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Graduate School of Social Sciences

TEZ KABUL TUTANAĞI

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Dr. Öğr. Üyesi Bahar KÜPE danışmanlığında, Ahmet SÜRERDAMAR tarafından hazırlanan bu çalışma 19/11/2024 tarihinde aşağıda isimleri yazılı jüri tarafından, Özel Hukuk Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan	: Prof. Dr. Ayfer UYANIK	İmza:	Aslı Islak İmzalıdır
Jüri Üyesi	: Doç. Dr. Salimya GANIYEVA	İmza:	Aslı Islak İmzalıdır
Jüri Üyesi	: Dr. Öğr. Üyesi Bahar KÜPE	İmza:	Aslı Islak İmzalıdır

Prof. Dr. Hanifi ŞAHİN

Enstitü Müdürü

Aslı Islak İmzalıdır

OF27b_V4_03.11.2019

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	I
ÖZET.....	V
ABSTRACT	VI
KISALTMALAR DİZİNİ	VII
TEŞEKKÜR	IX
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

SAĞLIK TURİZMİ İLE İLGİLİ GENEL BİLGİLER VE BAŞLICA YASAL DÜZENLEMELER

1.1. SAĞLIK TURİZMİ İLE İLGİLİ GENEL BİLGİLER	6
1.1.1. Sağlık Turizmi Tanımı	6
1.1.2. Sağlık Turizminin Tarihçesi	10
1.1.3. Sağlık Turizmi Türleri.....	12
1.1.3.1. Termal Sağlık Turizmi.....	13
1.1.3.2. Medikal Turizm	14
1.1.3.3. Üçüncü Yaş Turizmi (Yaşlı Sağlığı Turizmi)	15
1.1.3.4. Engelsiz Turizm (Erişebilir Turizm)	16
1.1.3.5. Wellness ve SPA Turizmi.....	17
1.1.4. Sağlık Turistlerinin Türkiye'yi Tercih Etme Sebepleri.....	18
1.2. SAĞLIK TURİZMİ İLE İLGİLİ BAŞLICA YASAL DÜZENLEMELER.....	20
1.2.1. Uluslararası Sağlık Turizmi ve Turistin Sağlığı Hakkında Yönetmelik	20
1.2.1.1. Sağlık Turizmi Yetki Belgesi	26
1.2.1.1.1. Sağlık Tesisleri	26
1.2.1.1.2. Aracı Kuruluşlar	30
1.2.2. Sağlık Hizmetlerinde Tanıtım ve Bilgilendirme Faaliyetleri Hakkında Yönetmelik	32
1.2.3. Uzaktan Sağlık Hizmetlerinin Sunumu Hakkında Yönetmelik	34
1.2.4. Sağlık Alanında Bazı Düzenlemeler Hakkında Kanun Hükmünde Kararname.....	35
1.2.5. Sağlık Turizmi Koordinasyon Kurulu ile İlgili 2015/3 Sayılı Genelge	36

1.2.6. Hizmet İhracatının Tanımlanması, Sınıflandırılması ve Desteklenmesi Hakkında Karar'ın Sağlık ve Spor Turizmi Hizmetlerine Yönelik Uygulama Usul ve Esaslarına İlişkin 5448 Sayılı Genelge.....	37
---	----

İKİNCİ BÖLÜM

SAĞLIK TURİSTİNİN TARAF OLDUĞU HUKUKİ İLİŞKİLERDE TÜRK MAHKEMELERİNİN MİLLETLERARASI YETKİSİ

2.1. MİLLETLERARASI YETKİ	39
2.2. TÜRK MAHKEMELERİNİN MİLLETLERARASI YETKİSİ.....	40
2.2.1. Yabancılık Unsuru.....	41
2.2.2. Vasıflandırma	42
2.2.2.1. Sağlık Turistinin Taraf Olduğu Hukuki İlişkilerin Vasıflandırılması	44
2.2.2.1.1. Sözleşme İlişkisi Niteliği	47
2.2.2.1.2. Haksız Fiil Niteliği	51
2.2.2.1.3. Vekâletsiz İş Görme Niteliği	53
2.2.2.2. Sağlık Turistinin Tüketici Niteliği.....	54
2.2.2.3. Sağlık Turistinin Akdettiği Sözleşmelerin Tüketici Sözleşmesi Niteliği ...	56
2.2.3. Dava Şartı Arabuluculuk	57
2.2.4. Türk Mahkemelerinin Milletlerarası Yetkisine İlişkin Genel Kural	59
2.2.4.1. Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda Yer Alan Yetki Kuralları	61
2.2.4.1.1. Hukuk Muhakemeleri Kanunu'na göre Genel Yetkili Mahkeme.....	61
2.2.4.1.2. Şubenin İşlemlerinden Doğan Davalarda Yetki	62
2.2.4.1.3. Davalının Birden Fazla Olması Hâlinde Yetki	62
2.2.4.1.4. Sözleşmeden Doğan Davalarda Yetkili	63
2.2.4.1.5. Haksız Fiilden Doğan Davalarda Yetki	65
2.2.4.1.6. Karşı Davada Yetki.....	69
2.2.4.2. Tüketicinin Korunması Hakkında Kanunda Yer Alan Yetki Hükümleri ...	69
2.2.5. Türk Mahkemelerinin Milletlerarası Yetkisine İlişkin Özel Kurallar ve Genel Kural ile İlişkisi	70
2.2.6. Türk Mahkemelerinin Milletlerarası Yetkisinin Kamu Düzeni Gereği Tesisi..	74
2.2.7. Türk Mahkemelerinin Milletlerarası Yetkisinin Hukuki veya Fiili İmkânsızlık Sebebiyle Tesisi.....	75

2.3. SAĞLIK TURİSTİNİN TARAF OLDUĞU HUKUKİ İLİŞKİLERDE TÜRK MAHKEMELERİNİN MİLLETLERARASI YETKİSİNİN TESPİTİ	75
2.3.1. Tüketici Sözleşmelerine İlişkin Yetki Kuralı	77
2.3.1.1. Sağlık Turistinin Tüketici Niteliği Açısından Esas Alınacak Bağlama Noktaları	87
2.3.1.1.1. Yerleşim Yeri.....	88
2.3.1.1.2. Mutad Mesken	88
2.3.1.1.3. İşyeri	90
2.3.2. Sağlık Turisti Tarafından Açılan Davalar	90
2.3.3. Sağlık Turistine Karşı Açılan Davalar	92
2.3.4. Görevli Mahkeme.....	93
2.3.5. Davanın Yetkili Olmayan Mahkemede Açılması	96
2.4. SAĞLIK TURİSTİNİN TARAF OLDUĞU YETKİ ANLAŞMALARI VE MİLLETLERARASI DERDESTLİK.....	98
2.4.1. Yetki Anlaşmasıyla Yabancı Mahkemelerin Yetkilendirilmesi.....	99
2.4.2. Yetki Anlaşmasıyla Türk Mahkemelerinin Yetkilendirilmesi	101
2.4.3. Türk Milletlerarası Özel Hukuk Sisteminde Milletlerarası Derdestlik	102

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SAĞLIK TURİSTİNİN TÜKETİCİ NİTELİĞİ DİKKATE ALINARAK BRÜKSEL I RECAST TÜZÜĞÜNE GÖRE YETKİLİ MAHKEMENİN TESPİTİ	
3.1. BRÜKSEL I RECAST TÜZÜĞÜ'NÜN KISA TARİHÇESİ	105
3.2. BRÜKSEL I RECAST HÜKÜMLERİNE GÖRE SAĞLIK TURİSTİNİN TÜKETİCİ NİTELİĞİ	107
3.3. BRÜKSEL I RECAST TÜZÜĞÜ'NE GÖRE GENEL YETKİ KURALI	109
3.3.1. Brüksel I Recast Tüzüğü'nde Tüketicilere Sağlanan Koruma	111
3.3.1.1. Genel Olarak.....	111
3.3.1.2. Sözleşmenin Karşı Tarafı	113
3.3.1.3. Brüksel I Recast Tüzüğü'ne Göre Tüketicilere Sağlanan Özel Koruma Kapsamındaki Tüketici Sözleşmeleri	114
3.3.2. Sağlık Turistinin Taraf Olduğu Hukuki İlişkilerde Yetkili Mahkeme	118
3.3.2.1. Sağlık Turisti Tarafından Açılacak Davalar	118

3.3.2.2. Sağlık Turistine Karşı Açılan Davalar	120
3.3.3. Brüksel I Recast Tüzüğü Hükümlerine Göre Haksız Fiilden Doğan Davalara İlişkin Yetki Kuralı.....	121
3.3.4. Brüksel I Recast Tüzüğü Hükümlerine Göre Davanın Yetkili Olmayan Mahkemede Açılması.....	123
3.4. BRÜKSEL I RECAST TÜZÜĞÜ HÜKÜMLERİNE GÖRE SAĞLIK TURİSTİNİN TARAF OLDUĞU YETKİ ANLAŞMALARI VE MİLLETLERARASI DERDESTLİK.....	125
3.4.1. Sağlık Turistinin Taraf Olduğu Yetki Anlaşmaları.....	125
3.4.2. Brüksel I Recast Hükümlerine Göre Milletlerarası Derdestlik	127
3.6. BRÜKSEL I RECAST TÜZÜĞÜ HÜKÜMLERİ İLE MÖHUK HÜKÜMLERİNİN SAĞLIK TURİSTİ AÇISINDAN KARŞILAŞTIRILMASI.	128
SONUÇ.....	131
KAYNAKÇA	133
ÖZGEÇMİŞ.....	159

ÖZET**YÜKSEK LİSANS TEZİ****SAĞLIK TURİSTİNİN TARAF OLDUĞU HUKUKİ İLİŞKİLERDE MAHKEMELERİN
MİLLETLERARASI YETKİSİ****Ahmet SÜRERDAMAR****Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Bahar KÜPE****2024, 159 sayfa****Jüri: Dr. Öğr. Üyesi Bahar KÜPE (Danışman)****Prof. Dr. Ayfer UYANIK****Doç. Dr. Salımya GANİYEVA**

Coğrafi özellikleri, kaliteli sağlık hizmeti ve diğer ülkelere göre avantajlı fiyatlara sahip olması sebebiyle Türkiye sağlık turistleri tarafından tercih edilen ülkelerden biridir. Ülkemizi tercih eden sağlık turisti sayısının artmasıyla birlikte bu alanda doğabilecek uyuşmazlıkların çözümü de önem kazanmaktadır.

Sağlık turisti ile karşı taraf arasında uyuşmazlık çıkması halinde tespit edilecek ilk husus hangi mahkemenin yetkili olduğudur. Ticari ve mesleki bir amaçla hareket etmeyen sağlık turisti, aynı zamanda tüketici niteliğindedir.

Sağlık turistinin yabancı bir ülke vatandaşı veya yerleşim yeri ya da mutad meskeni yabancı bir ülkede olan kişi olması sebebiyle mahkemelerin Türk mahkemelerin milletlerarası yetkisi Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun'a göre tespit edilecektir. Sağlık turistinin tüketici niteliği dikkate alınarak, tüketici sözleşmesine ilişkin davalarda yetkili mahkeme tespit edilecektir. Türkiye'de mutad mesken sahibi olmayan sağlık turistlerine karşı bu hükme göre yetkili bir Türk mahkemesi bulunmamaktadır. Sağlık turisti ise ancak karşı tarafın işyeri veya yerleşim yeri mahkemesinde davasını açabilecektir.

Ülkemize, Avrupa Birliği ülkelerinden çok sayıda sağlık turisti gelmektedir. Sağlık turisti, buradaki düzenlemeler uyarınca da tüketici niteliğini haizdir. Avrupa Birliği'nde yabancılık unsuru taşıyan uyuşmazlıklara ilişkin 1215/2012 sayılı Medenî ve Ticari Hukuk Davalarında Mahkemelerin Yetkisi ve Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Tenfizine İlişkin Avrupa Konseyi Tüzüğü (Brüksel I Recast Tüzüğü) uygulanmaktadır. Bu Tüzüğe göre Avrupa Birliği üyesi ülkelerde yerleşim yeri sahibi olan sağlık turisti, ülkemizde aldığı sağlık hizmeti sebebiyle bağımsız hekim, özel hastane veya aracı kuruluşa karşı kendi yerleşim yerinin bulunduğu ülkede davasını açabilmektedir. Sözleşmenin karşı tarafı ise istisnalar haricinde yalnızca sağlık turistinin yerleşim yeri ülkesinin bulunduğu mahkemelerde dava açma imkanına sahiptir.

Anahtar Kelimeler: Sağlık Turizmi, Sağlık Turistlerinin Akdettiği Sözleşmeler, Mahkemelerin Milletlerarası Yetkisi, Brüksel I Tüzüğü, Tüketici Olarak Sağlık Turisti.

ABSTRACT**MASTER THESIS****JURISDICTION OF THE COURTS IN LEGAL RELATIONS TO WHICH HEALTH TOURISTS ARE A PARTY****Ahmet SÜRERDAMAR****Advisor: Asist. Prof. Dr. Bahar KÜPE****2024, 159 pages****Jury: Asist. Prof. Dr. Bahar KÜPE (Advisor)
Prof. Dr. Ayfer UYANIK
Assoc. Prof. Dr. Salimya GANIYEVA**

Turkey country is one of the countries preferred by health tourists due to its geographical features, quality health services and advantageous prices compared to other countries. With the increase in the number of health tourists choosing our country, the resolution of disputes that may arise in this area also becomes important.

In case of a dispute between the health tourist and the other party, the first issue to be determined is which court has jurisdiction. Health tourists who do not act for commercial or professional purposes are considered consumers.

Since the health tourist is a citizen of a foreign country or a person whose place of residence or habitual residence is in a foreign country, the international jurisdiction of Turkish courts will be determined in accordance with the Private International Law and Procedural Law. According to this code, there is no Turkish court competent against health tourists who do not have a habitual residence in Turkey. The health tourist can only file a lawsuit in the court of the other party's workplace or residence.

Many health tourists come to our country from European Union countries. Health tourists also qualify as consumers in accordance with the regulations here. Council of Europe Regulation No. 1215/2012 on the Jurisdiction of Courts and the Recognition and Enforcement of Court Decisions in Civil and Commercial Law Cases regarding disputes with a foreign element in the European Union is applied. According to this Regulation, a health tourist who has a residence in the European Union member countries can file a lawsuit against an independent physician, private hospital or intermediary institution in the country where he/she resides, due to the health care he received in our country. The other party to the contract has the opportunity to file a lawsuit only in the courts where the health tourist's country of residence is located, with exceptions.

Key Words: Health Tourism, Contracts Concluded by Health Tourists, International Jurisdiction of Courts, Brussels I Regulation, Health Tourist as Consumer.

KISALTMALAR DİZİNİ

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
B.	: Bası
bkz.	: bakınız
BM	: Birleşmiş Milletler
BMDTÖ	: Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü
C.	: Cilt
DSÖ	: Dünya Sağlık Örgütü
E.	: Esas
Ed.	: Editör
EU	: European Union
HD	: Hukuk Dairesi
HGK	: Hukuk Genel Kurulu
HİB	: Hizmet İhracatçıları Birliği
HMK	: Hukuk Muhakemeleri Kanunu
HİSER	: Hizmet Sektörü Rekabet Gücünün Arttırılması
K.	: Karar
KHK	: Kanun Hükmünde Kararname
md.	: madde
MÖHUK	: Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun
R.G.	: Resmî Gazete
SBF	: Sosyal Bilimler Fakültesi
s.	: sayfa
S.	: Sayı
SATURK	: Sağlık Turizmi Kurulu
T.	: Tarih
TBB	: Türkiye Barolar Birliği
TBK	: Türk Borçlar Kanunu
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
TKHK	: Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun
TMK	: Türk Medeni Kanunu

TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
UNWTO	: United Nation World Tourism Organisation
USHAŞ	: Uluslararası Sağlık Hizmetleri Anonim Şirketi
vb.	: ve benzeri
vd.	: ve devamı
YUKK	: Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu



TEŞEKKÜR

Öncelikle tez konusunun seçiminden itibaren tezimin her aşamasında sabırla ve güler yüzle tüm sorularımı cevaplayan, süreç içerisinde desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen çok değerli danışman hocam Sayın Dr. Öğr. Üyesi Bahar KÜPE'ye en içten duygularıyla teşekkür ediyorum.

Bilgi ve deneyimlerini paylaşarak tez yazım sürecinin her aşamasında yardımcı olan Sayın Doç. Dr. Salımya GANIYEVA hocama, jüriye katıldığı ve tezime sağladığı büyük destekler için teşekkürlerimi sunarım.

Sayın Prof. Dr. Ayfer UYANIK'a, kıymetli zamanını ayırarak jüriye katıldığı ve tezime sunduğu değerli görüş, öneri ve eleştirileriyle çalışmamın gelişimine sağladığı büyük destek için en derin teşekkürlerimi sunarım.

Desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen aileme en içten şekilde teşekkür ederim.

Ayrıca SYL-12346 numaralı tezli yüksek lisans projemi destekleyen Atatürk Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimi'ne (BAP) destekleri için teşekkür ederim.

Erzurum 2024

Ahmet SÜRERDAMAR

GİRİŞ

Sağlıklı olma ihtiyacı ve isteği yeni bir olgu değildir. Eski çağlardan beri insanlar, şifa bulmak amacıyla farklı yerlere seyahat etmişlerdir. Önceleri termal turizm odaklı olarak gerçekleştirilen sağlık turizminin, Sanayi Devriminden sonra etkinliği artmaya başlamıştır. Yirminci yüzyıldan itibaren medikal turizm gelişmeye başlamış ve yirmi birinci yüzyıl itibariyle ağırlık kazanmıştır.

Ülkemiz, sahip olduğu kaplıca ılıcalar, termal sular sayesinde termal turizmde önemli bir yere sahiptir. Bunun yanında özellikle 2003 yılında ülkemizde başlatılan Sağlıkta Dönüşüm¹ projesiyle sağlık alanında çalışanların hizmet kalitesi arttırılmış, sağlık tesisleri yenilenerek hastalar için elverişli ortamlar yapılmaya başlanmış ve teknolojik tıbbi cihazların kullanımı da günden güne artmıştır. Bunun sonucunda ülkemiz kaliteli sağlık hizmeti alınabilecek ülkeler arasına girmiş olup ülkemize gelen sağlık turisti sayısı her yıl artış göstermiştir.

Sağlık turisti sayısının artması, ülkeye ekonomik yönden katkı sağlamaktadır². Bu amaç doğrultusunda, uluslararası düzeyde sunulan sağlık hizmetlerinin asgari hizmet sunum standartlarının belirlenmesi, uluslararası sağlık turizmi hizmetlerinde faaliyet yürütecek sağlık kuruluşları ile aracı kuruluşların yetkilendirilmesi ve bu faaliyetlerin denetlenmesine ilişkin usul ve esasları düzenlemek adına 2017 yılında Uluslararası Sağlık

¹ 16 Kasım 2002 tarihinde açıklanan 58. Hükümetin Acil Eylem Planında "Herkesin Sağlık" başlığı altında sağlık alanında yürütülmesi öngörülen temel hedefler belirtilmiştir. Acil Eylem Planı'nın belirlenmesinden sonra, 2003 yılı başında "Sağlıkta Dönüşüm Programı" hazırlanarak Sağlık Bakanlığı tarafından kamuoyuna duyurulmuştur. Detaylı bilgi için bkz.: Sağlık Bakanlığı web sayfası, Sağlık Bakanlığı'nın Tarihçesi: https://www.saglik.gov.tr/?_Dil=1, Erişim Tarihi: 10.08.2023)

² Kemale Aslanova, "Türkiye'de Sağlık Turizmi ve Sağlık Turizmi Hukuku", *AVRASYA Uluslararası Araştırmalara Dergisi*, 2(3), 2013, 129-145, 129; Deniz Defne Kırılı Aydemir, "Uluslararası Sağlık Turizminin Türk Milletlerarası Özel Hukukunun İlgili Maddeleri Kapsamında Değerlendirilmesi", *Sakarya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2(2), 2014, 79-103, 81; Asiye Gölpek Karababa, "Türkiye'de Sağlık Turizminin Ekonomik Yönü Yılı", *Türk Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 2(1), 2017, 58- 69, 66; Bahar Burtan Doğan ve Abdulmücahit Aslan, "Türkiye'de Sağlık Turizminin Mevcut Durumu ve Ülke Ekonomisine Katkıları", *Dicle Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 9(18), 2019, 391-420, 406 vd.; Nazan Şak, "Sağlık Turizmi ve Ekonomik Büyümede Asimetrik Etkiler: Türkiye Uygulaması", *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 17(3), 2021, 781- 799, 790 vd.; Serkan Demirel ve Ayşenur Şahin, "Türkiye'de Sağlık Turizminin Finansal Piyasalara Etkisi", *International Journal of Economics, Politics, Humanities & Social Sciences*, 6(4), 308-336, 312 vd.; Selçuk Buyrukoğlu ve Şehnaz Altunakar Mercan, "Türkiye'deki Sağlık Turizminin Ekonomik Büyüme Üzerine Etkisi", *Cumhuriyet Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi* 47(2), 2023, 227 – 234, 228 vd.; Ayşe Eryer, "Sağlık Turizminin Ekonomik Boyutu: Türkiye Üzerine Bir Değerlendirme", *Journal of Economics and Research*, 5(1), 2024, 63-80, 73 vd.

Turizmi ve Turistin Sağlığı Hakkında Yönetmelik³ (Uluslararası Sağlık Turizmi Yönetmeliği) yürürlüğe girmiştir. Ülkemizde sağlıkta dönüşüm programıyla sağlık alanında Türkiye’de yerleşmiş olmayan kişilere hizmet veren işletmelere yönelik çeşitli vergi indirimleri ve teşvikler sağlansa da⁴ 2022 yılında 5448 Sayılı Hizmet İhracatının Tanımlanması, Sınıflandırılması ve Desteklenmesi Hakkında Karar⁵ (5448 Sayılı Karar) ile sağlık turizminde faaliyet gösterecek kuruluşlara yönelik kapsamlı bir devlet desteği mevzuatı oluşturulmuştur.

Ne var ki sağlık turizmiyle ilgili işlem ve ilişkiler bunlarla sınırlı değildir. Sağlık turizmi kapsamında sağlık turisti, alacağı hizmetlerle alakalı bağımsız çalışan hekimle, sağlık kuruluşlarıyla ve/veya aracı kuruluşlarla hukuki ilişki kurabilmektedir. Bunun yanında sağlık turistinin taraf olmadığı hukuki ilişkiler de bulunmaktadır. Yabancı ülkedeki bir aracı kuruluş ile Türkiye’de faaliyet gösteren aracı kuruluş ve aracı kuruluşlarla sağlık tesisleri arasında da çeşitli sözleşmesel ilişkiler meydana gelmektedir⁶.

Sağlık turistinin tarafı olduğu hukuki ilişkiler genel olarak tüketici hukuku karakterli ilişkiler olmaktadır. Sağlık turistinin dahil olmadığı hukuki ilişkiler ise ticari ve mesleki faaliyet gösteren taraflar arasında meydana geldiği için daha çok ticaret hukuku karakterlidir. Sağlık turizmi kapsamındaki bütün hukuki işlem ve ilişkilerin anlatılması çalışmanın boyutunu çok fazla genişleteceğinden çalışmamız yalnızca sağlık turistinin tarafı olduğu hukuki işlem ve ilişkilerle sınırlandırılmıştır. Ayrıca çalışmamızda sağlık turisti ile hastaneler ve bağımsız çalışan hekim arasındaki hukuki ilişkilere ağırlık verilmiş olup sağlık turisti ile aracı kuruluş arasındaki hukuki ilişkilere kısaca değinilmiştir.

Ülkemizde sağlık turizmi faaliyetlerinin arttırılması adına çeşitli teşvikler ve kolaylıklar sağlanmaktadır. Ancak sağlık turizmiyle ilgili hususlar bunlarla sınırlı değildir. Sağlık turizmi alanında faaliyet gösteren kuruluşlara yönelik hukuki sorumluluk veya bu alanda çıkması muhtemel uyuşmazlıkların çözümü gibi konular da bulunmaktadır.

³ R.G.: 13.07.2017-30123.

⁴ Aslanova, 134.

⁵ R.G.: 20.04.2022-31815.

⁶ Ayfer Uyanık, “Estetik Sağlık Turizmi Hukuku”, *Tıp Hukuku Dergisi*, 10(19), 2021, 21-32, 25 dn. 9.

Sağlık turisti, sağlık hizmeti almak amacıyla seyahat etmekte ve hizmet sonrasında geri dönmektedir. Sağlık turisti, yabancı bir ülke vatandaşı olan veya yerleşim yeri ya da mutad meskeni yabancı bir ülkede bulunan kişidir. Sağlık turistinin bu özelliklerinden dolayı taraf olduğu hukuki işlem ve ilişkilere yabancılık unsuru girmektedir.

Yabancılık unsuru taşıyan bir uyuşmazlıkta öncelikle mahkemenin yargı hakkının olup olmadığı araştırılmalıdır⁷. Yargı hakkının tespitinden sonra mahkeme, yetkili bulunup bulunmadığını araştırarak, yetkili ise yabancı ülkede bulunan kişilere ya da Türkiye’de bulunan yabancılara tebligat gibi pek çok milletlerarası usul hukuku sorununu halledecek ve yabancı unsurlu ihtilafa ait hukuki sorunlara hangi hukuku uygulayacağına karar verecektir⁸. İşte sağlık turizmiyle ilgili bu ve benzeri hususları doğrudan doğruya düzenleyen bir milletlerarası sözleşme veya şekli anlamda bir kanun veya içtihat bulunmamaktadır⁹. Türk hukuk mevzuatında sağlık turizmine uygulanabilecek çeşitli hükümler bulunmakla birlikte bu hükümler oldukça dağınık bir durumdadır. Türk hukuku açısından bir “*Sağlık Turizmi Kanunu*” olmayışı, büyük bir eksiklik teşkil etmektedir¹⁰.

Milletlerarası usul hukukuna ilişkin konuların fazlalığı ve uygulanacak hukuk araştırması yapılması halinde çalışmanın kapsamı ve boyutu çok genişleyeceği için çalışmamız sağlık turistinin taraf olduğu hukuki ilişkilerde mahkemelerin milletlerarası yetkisinin tespit edilmesiyle sınırlandırılmıştır.

Çalışmamız üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, sağlık turizmiyle ilgili temel kavramlar ve sağlık turizmiyle ilgili ülkemizdeki başlıca hukuki düzenlemeler anlatılacaktır. İkinci bölümde, 5718 Sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun (MÖHUK) uyarınca Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisi anlatılmaya çalışılacaktır. Üçüncü bölümde ise 1215/2012 sayılı Medenî ve Ticari Hukuk Davalarında Mahkemelerin Yetkisi ve Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Tenfizine

⁷ Gülin Güngör, *Türk Milletlerarası Özel Hukuku*, 3. Bası, Yetkin Yayınları, Ankara 2022, 1. Devletler hukukuna ait bir kavram olan yargı yetkisi (kaza hakkı) ile milletlerarası usul hukuku kavramı olan “milletlerarası yetki” aynı terimler olarak kullanılsa da bu kavramlar birbirinden farklı nitelik taşımakta olup bu kavramlara bağlanan sonuçlar da farklılık taşımaktadır. Yargı yetkisi, devletin ülkesi üzerinde sahip bulunduğu bir yetkidir ve bu yetki kaynağını devletler hukukundan almaktadır. Bir diğer deyişle yargı yetkisi, Devletin hakimiyet hakkının ülke üzerindeki kullanılma şeklidir. Detaylı bilgi için bkz.: Ergin Nomer, *Devletler Hususi Hukuku*, 23. Bası, Beta Basım, İstanbul 2021, 428 vd.

⁸ Güngör, *Türk Milletlerarası Özel Hukuku*, 1.

⁹ Ayfer Uyanık, “Sağlık Turizmi Hukuku”, *Sağlık Düşüncesi ve Tıp Kültürü Dergisi*, 36, 2015, 88-91, 90.

¹⁰ Uyanık, *Sağlık Turizmi Hukuku*, 90.

İlişkin Avrupa Konseyi Tüzüğü (Brüksel I Recast Tüzüğü) uyarınca mahkemelerin milletlerarası yetkisi tespit edilmeye çalışılacaktır.



BİRİNCİ BÖLÜM

SAĞLIK TURİZMİ İLE İLGİLİ GENEL BİLGİLER VE BAŞLICA YASAL DÜZENLEMELER

Sağlık turizmi, tıp bilimi ve tıbbi müdahale gibi konuları ve ayrıca turizm ve bunlara bağlı birçok farklı kavramı bünyesinde barındırmakta olup bu niteliği gereği birçok farklı disiplinle iç içedir¹¹. Bünyesinde barındırdığı alanların fazlalığı sebebiyle sağlık turizmi tarafları arasında birçok hukuki ilişki ve işlem doğmaktadır. Her şeyden önce sağlık turizmi kapsamındaki faaliyetler, yabancı bir ülke vatandaşı veya yabancı bir ülkede yerleşim yeri veya mutad meskeni olan kişilerle gerçekleştirilmektedir. Bu kişiler alacakları sağlık hizmetiyle alakalı işlemleri yapmaya bulundukları ülkeden başlamaktadırlar. Bu kapsamda sağlık hizmetiyle ilgili sağlık kuruluşlarıyla, ulaşım ve konaklama faaliyetleriyle ilgili de isterlerse aracı kuruluşlarla anlaşma yapmaktadırlar. Dolayısıyla sağlık turizmi kapsamındaki faaliyetler, sağlık turistleri henüz ülkemize girmeden başlamakta ve alınan sağlık hizmetinin niteliğine göre ülkeden ayrıldıktan sonra dahi devam edebilmektedir. Bu açıdan sağlık turizmi faaliyetleri, sağlık turistleri ve refakatçilerinin ülkeye girişi ve ülkeden çıkışları sebebiyle yabancılar hukuku ve bu yabancıların gerçekleştirecekleri özel hukuk ilişkileri bakımından milletlerarası özel hukuk ve usul hukukuyla ayrılmaz bir bağ içerisinde.

Bunların yanında sağlık turizmi, uluslararası hastalarla ilgili olarak ceza hukuku, hastaları sağlık hizmet sunucularına yönlendiren kişi ve kuruluşlar ile sağlık hizmeti sunucuları arasında ticaret hukuku ve borçlar hukuku, sağlık hizmetinin kamu hastanesinde alınması durumunda idare hukuku gibi önem arz eden birçok hukuk dalıyla bağlantılı, çok geniş bir kavramdır¹².

Sağlık turizminin getirdiği bu geniş yelpazenin temelinde sağlık hakkı bulunmaktadır. Sağlığın sosyal bir hak olarak tanınmasından sonra sağlık hizmetlerinin geliştiği söylenebilir. Bu gelişme her ülkede farklı şekillerde gerçekleştiği için insanlar çeşitli sebeplerle, sağlık hizmetini bulundukları ülkeden başka ülkelerde de almaya

¹¹ Kırılı-Aydemir, 82; H. Burak Gemalmaz ve İzzet Mert Ertan, “‘Rabbim Cleveland Dedi’: ‘Sağlık Turizmi-İnsan Hakları İlişkisi Üzerine Başlangıç Notları’, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 70(4), 2015, 1003-1039, 1004.

¹² Uyanık, *Sağlık Turizmi Hukuku*, 88-89.

başlamışlardır. Sağlık kavramının sosyal bir hak olarak kabulü ise sağlık hakkının temel bir insan hakkı olarak kabul edilmesinden sonra gerçekleşmiştir¹³.

1.1. SAĞLIK TURİZMİ İLE İLGİLİ GENEL BİLGİLER

Sağlık ile turizm arasındaki ilişki yeni değildir¹⁴. Sağlık turizmi yüzyıllardır var olan bir faaliyet olmakla birlikte¹⁵ son yıllarda dünya genelinde ciddi artış gösteren sektörlerden biri haline gelmiştir ve bu alandaki kapsam ve içerik her geçen gün zenginleşmektedir¹⁶. Turizmin bir alt kolu olan sağlık turizminin diğer turizm türlerinden ayrılan özellikleri bulunmaktadır: Buna göre sağlık turizmi, teknik donanım ve işgücü gerektiren, katma değeri yüksek, diğer turizm türlerinin de gelişmesine katkı sağlayan bir turizm türüdür¹⁷. Hızlı bir büyüme içerisinde olan sağlık turizmi, yalnızca tıbbi tedavi seyahatleri olarak algılanmamalıdır¹⁸. Küresel ölçekte bir nitelik kazanan sağlık turizmi, tıbbi dış kaynak kullanımı, tıbbi personellerin beyin göçü, ilaç şirketlerinin yaptığı klinik araştırmalar ve deneyler sebebiyle araştırma turizmi, ilaç sektöründeki faaliyetlerin tekdüze hale getirilmesine yönelik çalışmalar olmak üzere birçok alan açısından önem taşımaktadır¹⁹.

1.1.1. Sağlık Turizmi Tanımı

Sağlık turizmi kısaca, kişinin sağlık hizmeti almak amacıyla bir ülkeden başka bir ülkeye seyahati olarak tanımlanmaktadır²⁰. Bununla birlikte, öğretiyi baktığımızda farklı noktaları esas alan birçok sağlık turizmi tanımı yapıldığını görmekteyiz.

Kapsamlı bir sağlık turizmi tanımı verebilmek için sağlık ve turizm kavramlarının ayrı ayrı tanımlanması gerekir.

¹³ İnsan hakları listesinde yer alan” sağlık hakkı kavramı dahi tek başına sağlık turizmi ve insan hakları ilişkisini ortaya koymaktadır. Detaylı bilgi için bkz.: Gemalmaz ve Ertan, 1004.

¹⁴ Micheal Hall, *Medical Tourism The Ethics, Regulation, and Marketing of Health Mobility*, Routledge, Birleşik Krallık, 2017, 5.

¹⁵ N. Jonathan Goodrich, “Global Tourist Behavior”. International Business Press, Edt.: Muzaffer Uysal, ABD,1994, Health Tourism: A New Positioning Strategy for Tourist Destinations, 227-238, 228.

¹⁶ Kırılı-Aydemir, 82.

¹⁷ Günnur Özalp, “Sağlık Turizmi”, *Hastane Dergisi*, Sayı: 7, Ankara 2005, 98.

¹⁸ Glenn I. Cohen; Medical Tourism, Access to Health Care, and Global Justice, “Harvard Law School Public Law & Legal Theory Working Paper Series Paper No. 11-23”, *Virginia Journal of International Law*, 52, 2011, 1-7, 7.

¹⁹ Cohen, *Medical Tourism, Access to Health Care, and Global Justice*, 7.

²⁰ Uyanık, *Sağlık Turizmi Hukuku*, 88.

Turizm²¹ kavramı ise; kişilerin sürekli yaşadıkları yer dışında²², ticari kazanç amacına dayanmayan²³ sebeplerle yapılan ve yirmi dört saatin üzerindeki geçici seyahat ve konaklamaların ortaya çıkardığı ekonomik²⁴ ve sosyal nitelikli olay ve ilişkilerin bütünü olarak tanımlanmaktadır²⁵. Turizm faaliyetleri coğrafi açıdan iç turizm ve dış turizm olarak ikiye ayrılmaktadır. İç turizm, bireylerin vatandaşı oldukları²⁶ ülke²⁷ sınırları içerisindeki seyahatlerini ifade etmektedir²⁸. Dış turizm ise; kişilerin, vatandaşı oldukları ülkeden başka bir ülkeye yaptıkları seyahatlerdir²⁹. Bir turizm türü olan sağlık turizmi de sağlığın iyileştirilmesi, iyi halinin devam ettirilmesi ve bu doğrultuda sağlık hizmeti almak amacıyla yapılan seyahat olarak tanımlanmaktadır³⁰. Sıradan bir turizm

²¹ Öcal Usta, *Turizm 1-2*, As Matbaacılık ve Tic. A.Ş., 1994, 17: Turizm kavramının kökeni Latince’de dönmek, geri dönmek, etrafını dolaşmak anlamlarına gelen “*tornus*” kelimesinden gelmektedir.

²² Hasan Olalı ve Alp Timur, *Turizm Ekonomisi*, Ofis Ticaret Matbaacılık, İzmir 1988, 35.

²³ Olalı ve Timur, 35: “...sadece para kazanmak veya politik ya da askeri bir amaç izlememek üzere, serbest bir ortam içerisinde, iş, merak, din sağlık, spor, dinlenme, eğlenme, kültür, deneyim kazanma, snobik amaçlarla veya dost ve akraba ziyareti, kongre ve seminerlere katılmak gibi sebeplerle, kişisel veya toplu olarak gerçekleşen faaliyet...”. Yazarlar ayrıca turizmin sosyal bir olay olduğuna da vurgu yapmaktadırlar.

²⁴ İsmet S. Barutçugil, *Turizm Ekonomisi ve Turizmin Türk Ekonomisindeki Yeri*, Beta Basım, İstanbul 1986, 33: Turizm, boş zamanın ve tasarrufların kullanımına ilişkin ekonomik bir kararla başlayan ve yatırım, tüketim, istihdam, ihracat ve kamu gelirleri gibi birçok boyutu bulunan bir olaydır.

²⁵ Olalı ve Timur, 35; Ahmet Tolungüç, *Turizmde Tanıtım ve Reklam*, Mediacat Yayınları, Ankara 1999, 11-13; Sabriye Biçen, *Kur Dalgaları ve Turizm Talebi Üzerine Etkileri*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa 2004, 4.

²⁶ Turizm İşletmeciliği bölümüne ait kaynaklar incelendiğinde “iç turizm” kavramının, ağırlıklı olarak kişilerin “kendi” ülkeleri içerisindeki seyahat faaliyetleri olarak tanımlandığı görülmektedir. “Kendi ülkeleri” tabiri ile kişinin vatandaşı olduğu ülkenin kastedildiği kanaatinde olmakla birlikte ayrıca belirtilmek istenmiştir. Bkz.: Hasan Olalı, *Turizm*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1990, 61, Pınar Özdemir, “Türkiye’de İç Turizm”, *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 14(2), 1999, 159-168, 159; İsmail Kervankıran ve Murat Çuhadar, “Türkiye’de İç Turizmin Gelişimi ve Mekânsal İstatistik Yöntemlerle Analizi”, *Turizm Akademik Dergisi*, 4 (2), 2017, 1-18, 2; Sebahattin Karaman ve Orhan Dinç, “İç Turizm ve Datça Yöresinde Bir Uygulama”, *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 14(2), 2022, 146-179, 149.

²⁷ Turizm İşletmeciliği bölümüne ait kaynaklar incelendiğinde bir ülkede “oturan” kişilerin aynı ülke sınırları içerisinde yer değiştirmesine iç turizm denmiştir. Örnek olarak bkz.: Azize Tunç ve Firuzan Saç, *Genel Turizm Gelişimi – Geleceği*, Detay Yayınevi, Ankara 1998, 45; Biçen, 6. “Oturan” kavramıyla yerleşim yerinin ifade edildiğini düşünsek de kanaatimizce mutad mesken olarak anlaşılması daha yerinde olacaktır.

²⁸ Özlem Güzel, “Türkiye’de İç Turizm Pazarı Analizi ve Pazarı Canlandırmaya Yönelik Alternatif Turizm Olanakları”, *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(16), 2011, 127-144, 128; Hande Akyurt Kurnaz, *Hüzün Turizminin İç Turizme (İç Turizm Talebine) Etkisi, Çanakkale Örneği*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muğla 2013, 4: Bu yazarlar direkt olarak vatandaş tabirini kullanmışlardır.

²⁹ Usta, 45; Biçen, 7.

³⁰ Millica.Z. Bookman ve Karla.R. Bookman, *Medical Tourism in Developing Countries*, Palgrave MacMillan, New York 2007, 1; John Connell: *Medical Tourism*, CAB International, Sydney 2011, 1; Uyanık, *Sağlık Turizmi Hukuku*, 88; Hacı Ömer Tontuş, *Tüm Yönleriyle Sağlık Turizmi*, SATURK Yayını, Ankara 2015, 55; Hakkı Çılgınoğlu, *Uluslararası Sağlık Turizminin Ekonomik, Hukukî ve İdarî Yönden Değerlendirilmesi: Türkiye’deki Hastaneler Üzerinde Örneklem*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Kastamonu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kastamonu 2018, 1; Gülay Öztürk, *Sağlık Turizminde Hasta Hakları ve Etik Sorunsalı Üzerine Bir Araştırma*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2019, 15.

faaliyetinde insanlar hastalıklarını gittikleri yere de taşırlar. Sağlık turizminde ise hastalıklarıyla birlikte giden kişiler hastalıklarını gittikleri yerde bırakarak dönmek isterler³¹.

Literatürdeki en eski tanım, kişinin boş zamanında bilinçli ve gönüllü olarak yaşadığı yerden uzaktaki yerlere giderek vücudunu fiziksel ve zihinsel aktivitelerle iyileştirdiği turizm türü sağlık turizmi olarak adlandırılmıştır³².

Biraz daha genişletilmiş bir tanım, sağlık turizmi; iş ve ev arasında geçen, gündelik hayatın zıddı olarak boş zaman, eğlence ve eğitim faaliyetlerinde bulunarak fiziksel, zihinsel ve sosyal anlamda refahın geliştirilmesine odaklanan sağlık ve turizm faaliyetlerinin birleşimi sağlık turizmi olarak ifade edilmiştir³³. Bunların yanında bir turizm faaliyetinin sağlık turizmi olarak kabul edilebilmesi için; evden uzakta olmak, öncelikli motivasyonun sağlık olması ve bunların boş bir zamanda gerçekleştirilmesi şeklinde üç ana unsurun birlikte gerçekleşmesi gerektiğini ileri sürenler de bulunmaktadır³⁴.

Sağlık turizmine süre yönünden şart getirenler de vardır. Dış turizm kapsamında yurt dışına yapılan seyahatin yirmi dört³⁵ saatten az olması halinde kişilerin turist değil de ziyaretçi olarak kabul edildiği, dolayısıyla sağlık amaçlı seyahat edenlerin de sağlık turisti olarak kabul edilebilmesi için bu şartı sağlamaları gerektiği ileri sürülmektedir³⁶. Görüldüğü gibi farklı noktalara vurgu yapan birçok tanım bulunmaktadır.

³¹ Şevket Yirik, Remziye Ekici ve Furkan Baltacı, *Türkiye ve Dünyada Sağlık Turizmi (Medikal Turizm)*, Detay Yayıncılık Ankara, 2015, 2.

³² Jakub Wolski, "Turystyka Zdrowotna a Uzdrowiska Europejskich Krajów Socjalistycznych", *Polish Society of Balneology, Physical Medicine and Biological and Climate Sciences*, Varşova 1970: Aktaran: Michal Roman, Monika Roman ve Monika Wojcieszak-Zbierska, Health Tourism—Subject of Scientific Research: A Literature Review and Cluster Analysis, *Int. J. Environ. Res. Public Health*, 20(1), 2023, 1-17.

³³ Anna Pollock ve Peter Williams, *Health Tourism Trends: Closing the Gap between Health Care and Tourism*, William C. Gartner ve David W. Lime (Edt.): Trends in Outdoor Recreation, Leisure and Tourism, Wallingford: CABI Publishing, UK 2000, 165-173, 165; Peter Schofield, *Health Tourism in the Kyrgyz Republic: the Soviet Salt Mine Experience*, Edt.: Tej Vir Singh, New Horizons in Tourism, Cambridge, MA: CABI Publishing, 2004, 135-146, 137.

³⁴ Colin Michael Hall, *Adventure, Sport and Health Tourism*, (Ed)Weiler, B., C.M. Hall, Special Interest Tourism, Bellhaven Press, Londra 1992, 141-158, 142.

³⁵ Gabija Baukute, *Medical Tourism: The Analysis of Positive Aspects of Establishing Medical Tourism Sector in Lithuania*, Public Policy Master's Theses, Central European University, Budapeşte 2012, 6.

³⁶ Christine Lee ve Micheal Spisto, *Medical Tourism, The Future of Health Services*, 12th International Conference on ISO 9000 and TQM, 2007, 1-7, 1.

T.C. Sağlık Bakanlığı; kişilerin sağlığını koruyucu, tedavi edici, rehabilite edici ve sağlığı geliştirici hizmetler almak amacıyla yaşadıkları ülkeden başka bir ülkeye yaptıkları ziyaretleri sağlık turizmi olarak tanımlanmıştır³⁷.

Uluslararası Sağlık Turizmi Yönetmeliği'nde sağlık turizmi farklı bir açıdan ele alınmıştır: Sağlık turizminin “*Sağlık amaçlı yurtdışından ülkemize geçici bir süreliğine gelen, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olmayan veya Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olmakla birlikte yurtdışında ikamet eden gerçek kişilerin aldıkları her türlü sağlık hizmeti ile bunlarla ilgili destek hizmetlerini,*” ifade ettiği belirtilmiştir.

Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü (BMDTÖ) sağlık turizmini; ana motivasyon kaynağını fiziksel, zihinsel ve ruhsal sağlığa katkının oluşturduğu, kişisel ihtiyaçların karşılanmasına ve kişinin toplum içinde birey olarak daha iyi işlev görme kapasitesini medikal veya *wellness* temelli tedavilerle arttıran turizm türü olarak tanımlamıştır³⁸. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı ise BMDTÖ'nün tanımına sadık kalmıştır³⁹.

Kimi yazarlar sağlık turizmini yalnızca fiziksel olarak iyileşme veya iyi olma halinin sürdürülmesi olarak değerlendirmektedir⁴⁰. Doktrinde ifade edildiği üzere sağlık turizmi; spa ve alternatif terapileri (kaplıca turizmi, estetik operasyonlar vb.)⁴¹ de içine alan ve temel amacın daha iyi bir sağlığa kavuşmak olduğu⁴², daha uygun fiyatlı veya daha kaliteli veya daha erişilebilir tedavi için hastaların başka bir yere gittiği tüm faaliyetlerdir⁴³. Her ne kadar kişinin stres giderme odaklı yaptığı veya keyif alma amaçlı

³⁷ Sağlık Bakanlığı Sağlık Turizmi Koordinasyon Kurulu (SATURK) Raporu, 1, (<https://shgmturizmdb.saglik.gov.tr/TR-23587/saglik-turizmi-nedir.html>, E.T.: 07.10.2023)

³⁸ BMDTÖ Turizm Tanımları, (UNWTO Tourism Definitions), 2019, 38.

³⁹ T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Web Sayfası, (<https://istanbul.ktb.gov.tr/TR-276237/saglik-turizmi.html>, E.T.: 07.10.2023)

⁴⁰ Chuck Y. Gee ve E. Fayos-Solá, *International Tourism: A Global Perspective*, Madrid 1997, Aktaran: Thanathorn Vajirakachoren, *Implement of an Effective Health Tourism Development Plan for Thailand*, University of Wisconsin, Wisconsin 2004, 4; Percivil M. Carrera ve John F. Bridges, *Globalization and Healthcare: Understanding Health and Medical Tourism*, *Expert Rev Pharmacoecon Outcomes Res.*, 6(4), 2006, 447-454, 448.

⁴¹ Fevzi Bülbül, *Sağlık Turizminin Türkiye'deki Gelişimi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2015, 28.

⁴² Joan C. Henderson, “Healthcare Tourism in Southeast Asia”, *Tourism Review International, Cognizant Communication Corporation*, 7(3-4), 2003, 111-121, 113.

⁴³ Jonathan Edelheit, “Defining Medical Tourism or Not?”, *Medical Tourism Magazine*, 5, 2008, 9-10, 10.

yapılan her türlü turistik faaliyete sağlık turizmi diyenler olsa da⁴⁴ bu görüşün sağlık turizmi tanımından ziyade turizm tanımına daha yakın olduğu ve dolayısıyla boş zamanların değerlendirilmesi ve eğlence amaçlı yapılan ziyaretlerin sağlık turizmi olarak nitelendirilemeyeceğine katılmaktayız⁴⁵.

Bunların yanında bazı yazarlar gidilecek ülkenin uzak olması gerektiğini ifade etmektedir⁴⁶ ancak bizim de katıldığımız görüşe göre böyle bir şart koşulmasına ihtiyaç yoktur⁴⁷.

Burada son olarak sağlık turizmiyle karıştırılan kavramlardan biri olan turizm sağlığına değinmemiz yerinde olacaktır. Turizm sağlığı daha çok turistlerin ziyaret ettiği bölgelerin turizme elverişli bir şekilde bulunması, çevre ve ortam koşullarının elverişli ve sağlıklı olmasını ifade etmektedir⁴⁸. Turizm sağlığı, sağlık turizmi ve turist sağlığı açısından da iyileştirici bir etki yaratmaktadır⁴⁹.

1.1.2. Sağlık Turizminin Tarihçesi

Sağlıklı olma ihtiyacı ve isteği tarihin her döneminde insanların en çok önem verdiği konulardan biri olmuştur. Bu ihtiyaç ve istekten kaynaklanan sağlık turizmi de yeni bir kavram değildir⁵⁰. Tarih boyunca insanlık sağlığını kazanmak adına kimi zaman uzaktaki kimi zaman da daha yakındaki farklı yerlere seyahat etmiştir. Antik Roma’da termal kaplıcalar ve tatil köyleri inşa edilmiştir. Antik Yunanlılar şifa bulmak umuduyla

⁴⁴ Michelle Bennett, Brian King ve Laura Milner, “The Health Resort Sector in Australia: A Positioning Study”, *Journal of Vacation Marketing*, 10 (2), 2004, 122-137, 126; Bununla birlikte kitabın yazarları daha uygulanabilir bir tanımın da gerekli olduğunu söylemektedirler.

⁴⁵ Eduard Kušen, “Positioning Medical Tourism in the Broader Framework Of Health Tourism”, *Tourism: An International Interdisciplinary Journal*, 59(1), 2011, 95-99, 96.

⁴⁶ Elizabeth Anne Jenner, “Unsettled Borders Of Care: Medical Tourism as a New Dimension in America’s Healthcare Crisis”, *Care for Major Health Problems and Population Health Concerns: Impacts on Patients, Providers and Policy*, 26, 2008, 235- 249, 238.

⁴⁷ Meghann Ormond, ‘First World Treatments at Third World Prices’: *the Real Costs of Medical Tourism*: (Edt.) Anand, R. ve Gupta, S., *Medical Tourism: A Growth Industry*, ICFAI University Press, Hindistan 2008, 69-77: Bu yazara göre gidilen ülkeler genelde o kadar da uzak olmayıp, ikamet edilen ülkenin bir nevi arka bahçesi mahiyetindedir.

⁴⁸ Yirik, Ekici ve Baltacı, 7.

⁴⁹ Kušen, 97.

⁵⁰ Peta S. Cook, *What is health and medical tourism?*, The Annual Conference of the Australian Sociological Association, 2-5 Aralık 2008, The University of Melbourne, 2; John Connell, Contemporary Medical Tourism: Conceptualisation, Culture and Commodification, *Elsevier – Tourism Management*, 34, 2013, 1-13, 1; Harun Uçak, The relationship between the growth in the health sector and inbound health tourism: the case of Turkey, *SpringerPlus* 5, A.N.: 1685, 2016, 1, (<https://doi.org/10.1186/s40064-016-3341-8>, E.T.: 15.08.2023)

Saron Körfezinde bulunan Epidauros kentinde Şifa Tanrısı olarak kabul edilen Asklepios Tapınağını ziyaret etmişlerdir⁵¹.

15 ve 17. Yüzyıllar arasında Avrupa'daki sağlık koşullarının yetersiz olması sebebiyle dönemin varlıklı insanları, şifalı olduklarına inandıkları kaplıcalara, mineral bakımından zengin olan sulara ve deniz kıyılarına ilgi duymaya başlamışlardır. Bu varlıklı kimseler tıbbi yardım almak amacıyla dönemin ünlü Tıp Fakültelerine de gitmeyi ihmal etmemişlerdir⁵². Bu dönemdeki sağlık turizmi faaliyetlerinden Evliya Çelebi Seyahatnamesinde de bahsedilmektedir. Örneğin o dönemde Beç Kalesi olarak anılan, günümüzde Viyana Kalesi olarak bilinen kalenin içerisinde İstifani Kilisesine ait olan hastanenin ve bu hastanedeki hekimlerin çok ünlü olduğu, Dünyanın çeşitli yerlerinden hastaların buraya şifa bulmaya geldikleri, hatta kralın dahi hasta olsa geleceği yerin burası olduğu anlatılmaktadır. Evliya Çelebi gezdiği hamamlar, kaplıca-ılıcalar, şifalı sulara yalnızca bölge halkının değil uzak diyarlardan gelen insanların da şifa bulmak, daha iyi hissetmek adına buralara geldiklerini ve bu insanların bir kısmının bu şifalı sulardan taşıyabilecekleri kadarını yanlarına alıp memleketlerine götürdükleri anlatılmaktadır⁵³.

18 ve 19. yüzyıla gelindiğinde ise Kuzey Avrupa'daki soğuk hava şartlarından kaçmak isteyen Avrupalıların özellikle Fransa'nın güneyindeki kaplıca kasabalarında sağlık kürleri ve güneşle içli dışlı olmak istemesiyle kaplıcaların popülerleşmeye başladığını görmekteyiz⁵⁴.

Sanayileşmenin hızlanmasıyla birlikte sosyal anlamda da birçok değişiklik yaşanmıştır. Öncelikle kırsaldan kentlere göç artmış ve kentleşmenin artmasıyla birlikte sağlıklı yaşam koşulları oluşmaya başlamıştır. Bu durum zamanla tüm Avrupa'ya yayılmakla beraber ilk etkilenen ülkelerden birisi Sanayi Devriminin de başladığı yer olan İngiltere olmuştur.

⁵¹ Bookman ve Bookman, 5.

⁵² John Swarbrooke ve Susan Horner, *Consumer Behaviour in Tourism*, 2. Baskı, Oxford: Butterworth-Heinemann/Elsevier, Oxford 2007, 33.

⁵³ Evliya Çelebi, *Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi 4. Kitap*, Çev. Seyit Ali Kahraman, Yücel Dağlı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2001, 226; Evliya Çelebi, *Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi 7. Kitap*, Çev. Seyit Ali Kahraman, Yücel Dağlı, Robert Dankoff, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2003, 105-110; Evliya Çelebi, *Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi 10. Kitap*, Çev. Seyit Ali Kahraman, Yücel Dağlı, Robert Dankoff, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2007, 98-99, 450-455.

⁵⁴ Andrew Holden, *Tourism Studies and the Social Sciences*, 1. Baskı, Routledge, Londra 2005, 23; Cook, 3.

Sanayileşmenin kentler ve sağlık açısından olumsuz etkileri olsa da özellikle tren raylarının artmasıyla birlikte ulaşım da kolaylaşmıştır. Bu durumun bir sonucu olarak da insanların bir kısmı tatil köylerine, ılıman iklim bölgelerine ve deniz kıyılarına gitmeye başlamıştır⁵⁵. Zamanla spaya gitmek ve sıcak sulara dalmak, sadece sağlıkla ilgili olmaktan çıkmış ve bir moda haline gelerek sosyal bir aktivite olarak görülmeye başlanmıştır. Spa turizmi ve güneşten yararlanma arayışı 20. yüzyılda da devam etmiştir. Bu yüzyılda güneş, su ve temiz havadan yararlanmanın terapi edici bir etkisi olduğuna inanılmış ve şifalı sular, kaplıcalar, plajlar ve tatil köylerine olan ilgi artmaya devam etmiştir⁵⁶. Günümüzde bunun gibi sayısız oteller ve tatil köyleri bulunmaktadır⁵⁷.

20. yüzyılın sonlarından günümüze geldiğimizde ise sağlık turizminde birtakım değişikliklerin yaşandığını görüyoruz. Daha önce ifade edildiği üzere geçmişte sağlık turizmi ağırlıklı olarak termal sular, kaplıca ve ılıcalar aracılığıyla gerçekleşmiştir. Günümüzde ise bu durum değişmiş ve medikal(tıbbi) turizm ağırlık kazanmıştır⁵⁸.

1.1.3. Sağlık Turizmi Türleri

Sağlık turizminin tanımında olduğu gibi sağlık turizmi türleri konusunda da görüş birliği yoktur⁵⁹. Kimi yazarlar sağlık turizmini, sağlık turistlerinin ihtiyaçları doğrultusunda; sağlığı geliştirmeye yönelik hizmetler(wellness), hastanın tedavisini gerektiren hizmetler ve rehabilitasyon programları olarak üçe ayırmaktadır⁶⁰.

⁵⁵ Holden, 30; Swarbrooke ve Horner, 16.

⁵⁶ Swarbrooke ve Horner, 33.

⁵⁷ Cook, 4.

⁵⁸ Cook, 5.

⁵⁹ Farklı yöndeki görüşler için; Dursun Aydın, Nevzat Aypek, Cemalettin Aktepe, Ramazan Pars Şahbaz ve Sıddık Arslan, *Türkiye’de Medikal Turizmin Geleceği*, Ankara, Sağlık Bakanlığı Yayınları, 2011, 4; Salih Haluk Özarsı ve Özlem Karatana, “Sağlık Turizmi Açısından Türkiye’nin Durumu”, *Kartal Eğitim ve Araştırma Hastanesi Tıp Dergisi*, 24(2), 2013, 136-144, 138; Aslanova, 135; Sercan Edinsel ve Orhan Adıgüzel, “Türkiye’nin Sağlık Turizmi Açısından Son Beş Yıldaki Dünya Ülkeleri İçindeki Konumu ve Gelişmeleri”, *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 4(2), 2014, 167-190, 173; Bülbül, 36; Selvi Kaçan, *Sağlık Turizminde Hasta Hakları*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Bahçeşehir Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü İstanbul 2018, 12; Sezgin Karma, *Sağlık Turizmi Kapsamında Hekimlerin Hukuki Sorumluluklarının Maddi Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Yönünden Değerlendirilmesi*, Adalet Yayınevi, Antalya 2022, 38.

⁶⁰ Anthony P. Gonzales, Jennifer Sancho ve Logan Brenzel, *Health Tourism And Related Services: Caribbean Development And International Trade, Final Report*, 2001, 20, <http://www.carib-export.com/login/wp-content/uploads/2009/08/Health%20Tourism.pdf,%20Son%20Eri%C5%9Fim%20,E.T.: 07.10.2023>).

BMDTÖ sağlık turizmini; sağlıklı yaşam turizmi(*wellness*) ve medikal turizmi kapsayan bir şemsiye terim olarak nitelendirmiřtir⁶¹. T.C. Kùltùr ve Turizm Bakanlığı da tanıtımda olduğu gibi sağlık turizmi tùrlerinde de BMDTÖ'nùn nitelendirmesini esas alarak *wellness* ve medikal turizm olmak üzere iki ana kategoriye ayırmayı tercih etmiřtir⁶².

T.C. Sağlık Bakanlığı sağlık turizmini; termal, medikal, yaşlı sağlığı (3. yaş turizmi) ve engelli turizm olmak üzere bir ayrıma tabi tutmuřtur⁶³.

Bizim de katıldığımız görüşe göre hizmetin tùrù, hizmet alınan yerin özellikleri ve hizmet sağlayıcıların farklılaşmasına göre ayırt edici özelliklere sahip beş farklı sağlık turizmi çeşidi bulunmaktadır. Bunlar; termal turizm, medikal turizm, üçüncü yaş turizmi (yaşlı sağlı turizmi), engelsiz turizm (erişilebilir turizm) ve *wellness* ve spa⁶⁴ turizmidir⁶⁵.

1.1.3.1. Termal Sağlık Turizmi

Geçmişten günümüze insanlar, sıcak su kaynaklarına büyük bir ilgi göstermiş ve onları şifa kaynağı olarak görmüştür. Kaplıca⁶⁶ ve ılıcalar başta olmak üzere kimi yerlerdeki çamur birikintilerinin, mineralli suların ve daha nice doğal oluşumun şifa getirdiğine inanılmıřtır⁶⁷. Bu inanışlar öyle kuvvetlenmiş ki insanlar binlerce kilometre uzaklardan bu doğal kaynaklara şifa bulma umuduyla gelmişlerdir.

⁶¹ BMDTÖ Turizm Tanımları, (UNWTO Tourism Definitions), 38.

⁶² Kùltùr Bakanlığı İnternet Sitesi, (<https://istanbul.ktb.gov.tr/TR-276237/saglik-turizmi.html>, E.T.: 07.10.2023): Termal, kaplıca ve spa faaliyetleri, *wellness* turizminin bir parçası olarak değerlendirilmiştir.

⁶³ SATURK Raporu, 2.

⁶⁴ SPA faaliyetlerinin geniş çaplı ve çok çeşitli yapısı sebebiyle *wellness* turizminden ayrı bir sağlık turizmi tùrù olarak değerlendirildiği görüşler bulunmaktadır. Detaylı bilgi için bkz.: Melanie. K. Smith ve Laszlo Puczkó, *Health, tourism and hospitality: Spas, Wellness and Medical Travel*, 2. Baskı, Routledge, Londra 2014, 18- 22. Yazara göre sağlık turizmi tùrleri: SPA turizmi, medikal turizm, *wellness* turizmi, ruhsal (manevi) turizm ve yeni yaş turizmi olarak alt başlıklara ayrılmaktadır.

⁶⁵ Saadet Pınar Temizkan ve Dönüş Çiçek, *Sağlık Turizmi Kavramı ve Özellikleri*, Saadet Pınar Temizkan(edt.), Sağlık Turizmi, Detay Yayıncılık, Ankara, 2015, 11-36, 28.

⁶⁶ Sağlık turizminin bir parçası olan kaplıca turizmi; sıcak ve soğuk maden sularının içilmesi, çamur sürülmesi ve banyo yapılmasını kapsayan su tedavisi ile birlikte dinlenme ve eğlenmeyi de bünyesinde barındıran bir turizm çeşididir. Detaylı bilgi için bkz.: Metin Tuncel ve Suna Doğaner, "Kütahya'da Kaplıca Turizmi", *Ege Üniversitesi Edebiyat Fakùltesi Ege Coğrafya Dergisi*, 6, İzmir 1980, 47-60, 47.

⁶⁷ Hayati Doğanay, *Erzurum'un Termal Turistik Potansiyeli*, Turizm Yıllığı, Türkiye Kalkınma Bankası Yayınları, Ankara 1988-1989, 156-173, 157-158.

Çıkış yerinde sıcaklık değeri 20 santigrat derecenin (°C) üzerinde olan ılık veya sıcak sular termal kaynak olarak adlandırılmaktadır⁶⁸. Türkiye, coğrafi özellikleri sebebiyle birbirinden farklı özelliklere sahip çok sayıda termal kaynağa sahiptir⁶⁹. Türkiye’de⁷⁰ toplam termal kaynak sayısının 1300’ün üzerinde olduğu tahmin edilmektedir⁷¹.

Termal turizm; doğal olarak belirli sıcaklığın üzerinde yeraltından çıkan, çeşitli mineraller içeren, kimi hastalıklara iyi gelen, kimisine iyi geldiğine inanılan şifalı sular, çamur ve buharların bulunduğu yörelerde, o yöreye özgü iklim koşulları içerisinde gerçekleşen bir turizm türüdür⁷².

1.1.3.2. Medikal Turizm

Medikal turizm, başta pahalı ameliyatlar olmak üzere tıbbi hizmetlerin daha düşük maliyetli dış kaynaklardan sağlanmasıdır⁷³. Medikal turizm bu bölümde sayılan diğer sağlık turizmi türleri dışında kalan tüm sağlık hizmetlerini kapsamaktadır⁷⁴. Bir diğer deyişle medikal turizm; tıbbi, cerrahi veya diş hekimliğinin kapsamı içerisinde yer alan herhangi bir sağlık hizmetini almak amacıyla kişilerin yaşadıkları ülkeden başka bir ülkeye gitmelerini ifade etmektedir⁷⁵.

⁶⁸ M. Yıldız Hoşgören, *Hidrografiya'nın Ana Çizgileri 1- Yeraltı Suları, Kaynaklar, Akarsular*, Çantay Kitabevi, İstanbul 2004, 3.

⁶⁹ Emre Özşahin ve Çağlar Kıvanç Kaymaz, “Türkiye’nin Termal Su Kaynaklarının Coğrafi Açından Değerlendirilmesi”, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 50, 2013, 25- 37, 26.

⁷⁰ İzmir 31, Balıkesir 26, Çanakkale 20, Erzurum 18 termal kaynak sayısı ile Türkiye’deki termal kaynakların en fazla olduğu illerin başında gelmektedir. Termal kaynak sayılarının coğrafi bölgelere ve illere göre dağılımı için bkz.: Özşahin ve Kaymaz, 31 vd.

⁷¹ Hayati Doğanay ve Hasbi Soylu, “Deliçermik Kaplıcası’nın Turizm Açısından Önemi”, *Türk Coğrafya Dergisi*, 34, İstanbul 1999, 1-18, 1.

⁷² İsmet Ülker, *Türkiye’de Sağlık Turizmi ve Kaplıca Planlaması*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, No: 129, 1988, 159; Erdinç Tutar, *Afyonkarahisar’da Termal Turizm Potansiyeli*, Turizm Yıllığı, Türkiye Kalkınma Bankası Yayınları, Ankara, 1991, 222- 234, 223; Nazmi Kozak, “Termal Turizm İşletmeciliği ve Önemi”, *Anatolia Dergisi*, 3(3), 1992, 33-38, 29-30.

⁷³ William Biesa ve Lefteris Zacharia, “Medical Tourism: Outsourcing Surgery”, *Mathematical and Computer Modelling*, 46(7-8), 2007, 1144-1159, 1144.

⁷⁴ Carrera ve Bridges, 447; Neil Lunt ve Percivil Carrera, “Medical Tourism: Assessing The Evidence on Treatment Abroad”, *Maturitas*, 66(1), 2010, 27-32, 28; Neil Lunt, Richard Smith, Mark Exworthy, Stephen T. Green, Daniel Horsfall ve Russell Mannion, *Medical Tourism: Treatments, Markets and Health System Implications: A scoping review*, 2011, OECD. <http://www.oecd.org/els/health-systems/48723982.pdf> (Erişim tarihi: 07.10.2023) s. 7; Connell, *Contemporary Medical Tourism: Conceptualisation, Culture and Commodification*, 3.

⁷⁵ Salem S. Harahsheh, *Curative Tourism in Jordan an Potential Development*, Bournemouth University, Thesis for the fulfillment of Main European Tourism Management, Birleşik Krallık, 2002, 23-24; Lee ve Spisto, 2.

Uluslararası Sağlık Hizmeti A.Ş. verilerine göre; uluslararası hastaların en çok tercih ettiği klinik branşlar sırasıyla; kadın hastalıkları, iç hastalıkları, göz hastalıkları, tıbbi biyokimya, genel cerrahi, diş hekimliği, ortopedi ve travmatoloji, enfeksiyon hastalıkları ve kulak-burun-boğaz, şeklindedir⁷⁶.

Sağlık turizmi, en geniş uygulama alanını medikal turizmde bulmaktadır. Öyle ki kimi yazarlar medikal turist kavramını sağlık turizmi kavramıyla eş anlamlı olarak kullanmaktadır⁷⁷.

Sağlık turizminin tarihine bakıldığında ilk adımların termal turizmle birlikte atılmış olduğu görülmektedir. Lakin günümüzde en çok sağlık turisti medikal turizm alanında seyahat etmektedir⁷⁸. Bu anlamda medikal turizmin, sağlık turizminin en hızlı gelişen alanı olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır⁷⁹.

1.1.3.3. Üçüncü Yaş Turizmi (Yaşlı Sağlık Turizmi)

Yaşın ilerlemesiyle birlikte ortaya çıkan sağlık sorunlarının çözümü için de sağlık turizmi tercih edilmektedir. Üçüncü yaş turizmi, çalışma hayatını bitirmiş ve belirli bir yaşın üzerinde bulunan kişilerin yaşadıkları yerden ayrılarak farklı yerlere yaptıkları seyahatler olarak tanımlanmaktadır⁸⁰. Üçüncü yaş turizminin hangi yaş grubundan itibaren başlayacağı öğretide tartışmalıdır. Kimi yazarlar 50 yaşından büyükleri⁸¹, kimi

⁷⁶ USHAŞ Web Sayfası Sağlık Turizmi Verileri, (<https://www.ushas.com.tr/saglik-turizmi-verileri/>, E.T.: 01.01.2024).

⁷⁷ Laura Hopkins, Ronald Labonté, “Vivien Runnels ve Corinne Packer, Medical tourism today: What is the state of existing knowledge?”, *Journal of Public Health Policy*, 31(2), 2010, 185–198, 187; Andrea Whittaker, Lenore Manderson ve Elizabeth Cartwright, Patients without Borders: Understanding Medical Travel, *Medical Anthropology: Cross-Cultural Studies in Health and Illness*, 29(4), 2010, 336-343, 340; Abdullah Am. Sarwar, A. Manaf Noorhazilah ve Omar Azura, “Medical Tourist’s Perception in Selecting Their Destination, A Global Perspective”, *Iranian Journal of Public Health*, 41(8), 2012, 1-7, 2.

⁷⁸ Bülbül, 37.

⁷⁹ John Connell, “Medical tourism: Sea, sun, sand and ... surgery”, *Tourism Management*, 27(6), 2006, 1093–1100, 1093.

⁸⁰ Orhan İçöz, Ebru Günlü ve Burcu Selin, *Genel Turizm, Turizmde Temel Kavramlar ve İlkeler*, Turhan Kitabevi, Ankara, 2007, 92.

⁸¹ Jaesoo Kim, Sherrie Wei ve Hein Ruys, Segmenting the market of West Australian Senior Tourist Using An Artificial Neural Network, *Tourist Management*, 24(1), 2003, 25-34, 26; Marry Littrell, Rosalind Corieri Paige, ve Kun Song, “Senior travelers: Tourism activities and shopping behaviors”, *Journal of Vacation Marketing*, 10(4), 2004, 348-362, 352; Megan Sellick Cleaver, “Discovery, Connection, Nostalgia: Key Travel Motives within the Senior Market”, *Journal of Travel & Tourism Marketing*, 17(1), 2004, 55-71, 56; Kuo Ching Wang, “Motivations for Senior Groups Package Tour Tourists”, *Journal of Tourism Studies*, 12(2), 2006, 119-138, 120.

yazarlar 55 yaşını aşmış kişileri⁸², kimi yazarlar 60 veya daha büyükleri⁸³, kimi yazarlar ise 65-74 yaş arası grubu⁸⁴ üçüncü yaş turisti olarak görmektedir.

1.1.3.4. Engelsiz Turizm (Erişilebilir Turizm)

Engelli olsun ya da olmasın, herkesin aynı seyahat etme arzusuna sahip olduğu genel olarak kabul edilmektedir⁸⁵. Engelli bireylerin ihtiyaçları ve istekleri doğrultusunda erişilebilir turizm modeli de gelişmeye başlamıştır⁸⁶.

Erişilebilir turizm olarak da adlandırılan engelsiz turizm; hareketlilik, görme, duyma ve bilişsel boyutlarda erişim veya fonksiyon eksikliği olan kişilere uygun olarak tasarlanmış hizmetler ve ortamlar sunarak bu kişilerin eşitlik ve onurla hareket etmelerini sağlamayı amaçlayan bir turizm türüdür⁸⁷. Son yıllarda akademik çalışmalar ve hükümet politikaları sayesinde engelli bireyler ve turizm arasındaki bağlantı da artmış durumdadır⁸⁸.

Avrupa Komisyonu internet sitesinde erişilebilir turizmle ilgili; *“Tüm turizm işletmeleri ve kurumları evrensel olarak erişilebilir olmayı ve engelsiz turizm yaratmayı hedeflemelidir. Bu, turistik destinasyonların, ürün ve hizmetlerin fiziksel sınırlamalara, engellilik durumlarına veya yaşlarına bakılmaksızın tüm insanlar için erişilebilir olmasını sağlamak anlamına gelir. Erişilebilir turizm, turizm destinasyonlarından*

⁸² Aliza Fleischer ve Abraham Pizam, Tourism Constraints Among Israeli Seniors, *Annals of Tourism Research*, 29(1), 2002, 106-123, 108; Caty H.C. Hsu ve Eun Joo Lee, “Segmentation of Senior Motorcoach Travelers”, *Journal of Travel Research*, 40(4), 2002, 364-373, 364.

⁸³ Louise Horneman, Rodney W. Carter, Sherrie Wei ve Hein Ruys, “Profiling the Senior Traveler: An Australian perspective”, *Journal of Travel Research*, 41(1), 2002, 23-37, 25; Soocheong (Shawn) Jangchi ve Chi Mei E. Wu, “Senior’s Travel, Motivation And The Influential Factors: An Examination of Taiwanese Senior”, *Tourism Management*, 27(2), 2006, 306-316, 309.

⁸⁴ Zachary Zimmer, Russell E. Brayley ve Mark S. Searle, “Weather To Go And Where To Go: Identification of Important Influences On Senior’S Decisions To Travel”, *Journal of Travel Research*, 33(3), 1995, 3-10, 5.

⁸⁵ Evangelia Kasimati ve Paris Ioakeimidis, A”ccessible tourism in Greece: What is the current status?”, *Journal of Ekonomi*, 1(1), 2019, 33- 42, 33.

⁸⁶ Kasimati ve Ioakeimidis, 33.

⁸⁷ Simon Darcy ve Tracey J. Dickson, “A Whole-Of-Life Approach To Tourism: The Case For Accessible Tourism Experiences”, *Journal of Hospitality and Tourism Management*, 16(1), 2009, 32–44, 34; Simon Darcy, Bruce Cameron ve Shane Pegg, “Accessible Tourism and Sustainability: A Discussion and Case Study”, *Journal of Sustainable Tourism*, 18(4), 2010, 515 – 537, 517.

⁸⁸ Darcy ve Dickson, 34.

herkesin eşit şekilde faydalanmasına olanak sağlamayı amaçlamaktadır.” şeklinde ifade edilmektedir⁸⁹.

Engelli haklarına ilişkin Birleşmiş Milletler (BM) tarafından hazırlanan Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme⁹⁰ yürürlüğe girmiştir. Sözleşmenin amacı, 1. maddede; *“Bu Sözleşme’nin amacı, engellilerin⁹¹ tüm insan hak ve temel özgürlüklerinden tam ve eşit şekilde yararlanmasını teşvik ve temin etmek ve insanlık onurlarına saygıyı güçlendirmektir.”* şeklinde belirtilmiştir⁹².

1.1.3.5. Wellness ve SPA Turizmi

Wellness sözcüğünün kökeni 17. Yüzyılın ortalarına kadar uzanmaktadır. O zamanlar “wealnes” olarak geçen kelime o yıllarda da sağlığın iyi olması, iyi hissetme anlamında kullanılmıştır⁹³. Günümüzdeki *wellness* kavramı ise İngilizce’deki wellbeing (sağlık, sıhhat, refah) ile fitness (form, zindelik) kelimelerinin birleştirilmesinden türetilmiş bir sözcüktür⁹⁴. *Wellness* kavramı bütüncül bir sağlık anlayışından hareket ederek kişinin bedensel, zihinsel ve ruhsal sağlığının en üst düzeye çıkması anlamına gelmektedir⁹⁵. *Wellness* turizmi kişinin sağlığını desteklemeyi, korumayı ve

⁸⁹ Avrupa Komisyonu (European Commission, (EC)) internet sitesi, Accessible tourism, ilk paragraf, (https://single-market-economy.ec.europa.eu/sectors/tourism/eu-funding-and-businesses/business-portal/accessibility_en, E.T.: 01.01.2024)

⁹⁰ Birleşmiş Milletler Genel Kurulu’nun 13 Aralık 2006 tarihli ve A/RES/61/106 tarihli kararıyla kabul edilmiş ve 3 Mayıs 2008 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

⁹¹ Engelli kavramı birinci maddenin devamında; *“Engelli kavramı diğer bireylerle eşit koşullar altında topluma tam ve etkin bir şekilde katılımlarının önünde engel teşkil eden uzun süreli fiziksel, zihinsel, düşünsel ya da algısal bozukluğu bulunan kişileri içermektedir.”* şeklinde tanımlanmıştır.

⁹² Türkiye, Sözleşme’yi 30.03.2007 tarihinde imzalamıştır. Sözleşme’nin onaylanması 3.12.2008 tarih ve 5825 sayılı Kanunla uygun bulunmuştur. Sözleşme’nin onayına ilişkin 27.05.2009 tarih ve 2009/15137 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ve resmi Türkçe çeviri, 14.07.2009 tarih ve 27288 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanmıştır. Bu sözleşmeden kısa bir süre sonra 03.05.2008 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Kurulu’nun 13 Aralık 2006 tarih ve A/RES/61/106 sayılı kararıyla Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşmeye Ek İhtiyari Protokol kabul edilmiştir. Türkiye İhtiyari Protokol’ü 28.09.2009 tarihinde imzalamıştır. Sözleşme’nin onaylanması 03.12.2014 tarih ve 6574 sayılı Kanunla uygun bulunmuştur. Sözleşme onayı 26.01.2015 tarih ve 2015/7230 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ve resmi Türkçe çeviri, 10.02.2015 tarih ve 29263 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanmıştır.

⁹³ Knut A. Wiesneri, *Wellnessmanagement: Angebote, Anforderungen, Erfolgsfaktoren*, Erich Schmidt Yayıncılık, Berlin, 2007: Akt: Mehmet Han Ergüven, *Wellness Turizmi*, Ed.: Dr. Saadet Pınar Temizkan, *Sağlık Turizmi*, 6.Bölüm, 127-140, Detay Yayıncılık, Ankara, 2015, 128.

⁹⁴ Ergüven, 128.

⁹⁵ J. Melvin Witmer ve Thomas J. Sweeney, “A Holistic Model for Wellness and Prevention Over the Life Span”, *Journal of Counseling & Development*, 71(2), 1992, 140-148, 141; Melanie Smith ve Catherine Kelly, *Wellness Tourism, Tourism Recreation Research*, 31(1), 2006, 1-4, 1; Ahmet Tarık Ergüven ve Mehmet Han Ergüven, *Adım adım wellness. Haz al, anı yaşa, esen kal*, Epsilon, İstanbul 2012, 7.

motivasyonunu yükseltmeyi amaçlamaktadır⁹⁶. Bununla birlikte kendini şımartma ve olumlu değişimle de ilişkilendirilmektedir⁹⁷.

SPA kavramı insanların sağlıklı bir yaşam için sulardan ve bitkisel özlerden yararlanmak istemeleri sonucu ortaya çıkmıştır⁹⁸. Yüzyıllardır SPA'lar gençleşme ve şifa amacıyla insanları cezbetmiştir⁹⁹. SPA kelimesinin kökeni sudan gelen sağlık anlamında kullanılan Latince “*Sanitas Per Aquam*” ibaresinden gelmektedir. Geleneksel Avrupa yaklaşımında SPA, tıbbi (medikal) banyolara benzer şekilde işlev gören, suların tedavi edici etkisinden yararlanılarak kişilerin ağrı, sızı ve şikayetlerinin giderildiği bir türdür. Amerika Birleşik Devletleri'nde (ABD) ise SPA, kişilerin fiziksel, zihinsel ve ruhsal refahını arttırmak amacıyla hizmet sunan işletmeler olarak değerlendirilmektedir¹⁰⁰.

1.1.4. Sağlık Turistlerinin Türkiye'yi Tercih Etme Sebepleri

Sağlık turizmi çeşitli nedenlerle tercih edilebilir. Kişilerin hastalık ve travma tedavileri sonrası iyileşme, stresin olumsuz sonuçlarını ortadan kaldırma arzusu, plastik cerrahi dahil olmak üzere yaşlanma karşıtı ve güzellik bakımları, bağımlılıkla savaşıma, koruyucu ve önleyici sağlık hizmetleri kapsamında çeşitliliği hızla artan tamamlayıcı terapiler, hastane ortamı dışında kişinin rahatlamayı amaçladığı yerlere gitmesi gibi çok çeşitli motivasyonları olabilmektedir¹⁰¹. İyileştirme ve tıbbi bakım masraflarının yüksek olması, tıbbi tedavi için uzun sıraların beklenmesi¹⁰², tedaviyi gerçekleştirecek hekimin veya sağlık kuruluşunun belli alanlarda ün yapmış olması gibi sebeplerle de sağlık turizmi tercih edilmektedir. *Medical Tourism Association*'ın 2013 yılında yapmış olduğu araştırmaya göre; sağlık sebebiyle yapılan seyahatlerin yüzde seksenine yakın bir oranı maddi anlamda tasarruf etmek amacıyla, bir diğer deyişle daha uygun fiyatlı tıbbi tedavi

⁹⁶ Ergüven, 130.

⁹⁷ Smith ve Puczkó, 80.

⁹⁸ Pınar Saadet Temizkan, *SPA Turizmi Kavramı ve Türkiye'de SPA Turizmi*, Ed.: Saadet Pınar Temizkan, *Sağlık Turizmi*, Detay Yayıncılık, Ankara, 2015, 141-168, 142.

⁹⁹ Smith ve Puczkó, 29; Veera Koskinen, “Spa Tourism as a Part of Ageing Well”, *International Journal of Spa and Wellness*, 2(1), 2019, 18 – 34, 19.

¹⁰⁰ Laszlo Puczkó ve Marin Bachvarov, Spa, Bath, Thermae: What's Behind the Labels?, *Tourism Recreation Research*, 31(1), 2006, 83- 91, 88; Peter Mihók ve Radka Marčeková, “Considerations on Spa, Spa Tourism and Some Related Terms Definitions And Positioning”, *International Journal of Spa and Wellness*, 5(3), 2022, 320–329, 321.

¹⁰¹ Roman, Roman ve Wojcieszak-Zbierska, 3.

¹⁰² Gemalmaz ve Ertan, 1006.

alabilmek amacıyla gerçekleştirilmiştir¹⁰³. Bunun yanı sıra hastalar, tıbbi tedavi açısından teknolojik ve insan kaynakları gelişmemiş ülkelere giderek tedavi olmayı tercih edebilmektedirler¹⁰⁴.

Sağlık turizmini tercih etmenin bir başka sebebi de kişilerin yaptırmak istediği tıbbi müdahalenin kendi ülkesinde yasaklanmış olmasıdır¹⁰⁵. Bu durumda böylesi bir tıbbi müdahaleden faydalanmak isteyen kişiler, bu müdahalelerin yasal olarak yapıldığı ülkelere giderek işlemi orada gerçekleştirmektedirler¹⁰⁶. Örnek olarak ötenazi gösterilebilir. Ötenazi işleminin yasal olarak yapıldığı İsviçre gibi ülkeler bu açıdan yoğun talep görmektedir¹⁰⁷.

Zaman zaman doğru tedavinin başka ülkede olduğuna inanılması da tercih sebebi olabilmektedir. İnsanlar, hastalıklarına çare bulmak amacıyla başka bir ülkenin sağlık hizmetini tercih edebilirler¹⁰⁸.

Türkiye, sağlık hizmetlerindeki kalitesi, diğer ülkelere göre avantajlı maliyetleri ile sağlık turizminde tercih edilen bir ülkedir. Özellikle coğrafi konumu sebebiyle Türkiye, birçok ülkeden turisti çekmektedir¹⁰⁹. Sağlık turistleri de bunlardan biridir ve her geçen yıl ülkemize gelen sağlık turisti sayısı genel olarak artmaktadır. USHAŞ verilerine göre; 2019 yılında toplam 756.926 kişi, 2020 yılında toplam 435.691 kişi¹¹⁰, 2021 yılında toplam 729.592 kişi, 2022 yılında toplam 1.381.807 kişi, 2023 yılında toplam 1.538.643 kişi ve 2024 yılının ilk çeyreğinde 428.072 yabancı hasta, sağlık turizmi ve turistinin sağlığı kapsamında ülkemizde sağlık hizmeti almıştır¹¹¹.

¹⁰³ Gül Güneş ve Ayşe Selin Dülger, *Turizm Kavramı, Turizmin Tarihçesi*, Edt.: Dilaver TENGİLİMOĞLU, *Ülke Ekonomilerine Katkısı ve Turizm İstatistikleri, Sağlık Turizmi*, 3. Baskı, Siyasal Kitabevi, Ankara 2020, 19-50, 43.

¹⁰⁴ Gemalmaz ve Ertan, 1006.

¹⁰⁵ Gemalmaz ve Ertan, 1006.

¹⁰⁶ Gemalmaz ve Ertan, 1006.

¹⁰⁷ Maşide Gürcü, Muradiye Varol, Betül Başar Kara ve Dilaver Tengilimoğlu, “A Multidisciplinary Approach To Suicide Tourism”, *International Journal of Health Management and Tourism*, 1(3), 2016, 25-36, 28.

¹⁰⁸ Kaçan, 1.

¹⁰⁹ Oğul Zengingönül, Hamdi Emeç, Dilek E. İyilikçi ve Pelin Bingöl, *Sağlık Turizmi: İstanbul’a Yönelik bir Değerlendirme*, İstanbul Kalkınma Ajansı, İstanbul 2012, 18; Mustafa S. Yıldız ve M. Mahmud Khan, “Factors Affecting the Choice of Medical Tourism Destination: A Case Study of Medical Tourists from the Arab Region in Turkey”, *Journal of Health Management*, 21(3), 2019, 465-475, 470.

¹¹⁰ Yaşanan küresel salgın (COVID-19) sebebiyle sağlık turisti sayısında gözle görülür bir azalma meydana gelmiştir.

¹¹¹ USHAŞ İnternet Sitesi Sağlık Turizmi Verileri, (<https://www.ushas.com.tr/saglik-turizmi-verileri/>, E.T.: 01.04.2024)

Sağlık turistlerinin bir ülkeyi seçmesindeki faktörlerden birisi de tedavinin yanında turistik olarak gezilecek yerlerin bulunup bulunmadığıdır¹¹². Bu açıdan da Türkiye önemli bir tercih sebebi oluşturmaktadır¹¹³.

1.2. SAĞLIK TURİZMİ İLE İLGİLİ BAŞLICA YASAL DÜZENLEMELER

Sağlık turizminin tıbbi¹¹⁴, hukuki¹¹⁵, etik¹¹⁶ ve ekonomik¹¹⁷ boyutları bulunmaktadır. Ne var ki Türkiye’de sağlık turizmi çoğunlukla ekonomik¹¹⁸ açıdan ele alınmış olup etik ve hukuki boyutları büyük oranda ihmal edilmiştir¹¹⁹.

Ülkemizde sağlık turizmini doğrudan doğruya düzenleyen bir milletlerarası sözleşme veya şekli anlamda bir kanun veya içtihat bulunmamaktadır. Mevzuatımızda sağlık turizmine uygulanabilecek çeşitli hükümler bulunmakla birlikte bu hükümler oldukça dağınık bir durumdadır. Bu husus da göstermektedir ki Türk hukuku açısından bir “*Sağlık Turizmi Kanunu*” olmayışı büyük bir eksikliktir¹²⁰. Sağlık turizmine yönelik derli toplu bir kanun bulunmamakla birlikte çeşitli yönetmelik ve genelgelerle bu alanda çalışmalar yapılmaktadır.

Çalışmamızın bu bölümünde sağlık turizmini ilgilendiren veya sağlık turizmi açısından uygulanma imkânı bulan tüm yasal düzenlemeler değil yalnızca sağlık turizmiyle ilgili başlica yasal düzenlemelere yer verilecektir¹²¹.

1.2.1. Uluslararası Sağlık Turizmi ve Turistin Sağlığı Hakkında Yönetmelik

Sağlık turizmi, yakın bir zamana kadar yalnızca yönerge ve genelgelerle düzenlenmiştir. 23.07.2013 tarihli ve 25541 sayılı Bakan Onayı ile yürürlüğe konulan Sağlık Turizmi ve Turist Sağlığı Kapsamında Sunulan Sağlık Hizmetleri Hakkında

¹¹² Sarwar, Noorhazilah ve Azura, 2.

¹¹³ Cemalettin Aktepe, “Sağlık Turizminde Yeni Fırsatlar ve Türkiye’de Yerleşik Sağlık İşletmelerinin Pazarlama Çabaları”, *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 5/1, 2013, 170- 188, 175.

¹¹⁴ Kırılı-Aydemir, 82.

¹¹⁵ Kırılı-Aydemir, 82; Uyanık, *Sağlık Turizmi Hukuku*, 89.

¹¹⁶ Kırılı-Aydemir, 82; Uyanık, *Sağlık Turizmi Hukuku*, 89.

¹¹⁷ Uyanık, *Sağlık Turizmi Hukuku*, 89.

¹¹⁸ Ekonomik çalışmalara örnek olarak: Gölpek Karababa, 58- 69; Burtan Doğan ve Aslan, 391-420; Şak, 781- 799; Demirel ve Şahin, 308-336; Buyrukoğlu ve Altınakar Mercan, 227 – 234.

¹¹⁹ Kırılı-Aydemir, 82; Uyanık, *Sağlık Turizmi Hukuku*, 89.

¹²⁰ Uyanık, *Sağlık Turizmi Hukuku*, 90.

¹²¹ Mevzuatımızda yer alan sağlık turizmine yönelik düzenlemeler için bkz.: Ayfer Uyanık, *Sağlık Turizmi ve Milletlerarası Tıp Hukuku Mevzuatı*, Oniki Levha Yayınları, İstanbul 2018.

Yönerge ile ülkemize yurtdışından gelen uluslararası hastalar ile turistlere, kamu ve özel sağlık kuruluşlarında sunulacak sağlık hizmetlerinin usul ve esaslarının belirlenmesi amaçlanmıştır (m. 1). Yönerge’de uluslararası hasta kabul eden sağlık tesislerinin internet sitelerinde yabancı dil şartı, çağrı merkezine 7 gün 24 saat ulaşılabilmesine ilişkin bilgilerin yer alması, illerde sağlık turizminin geliştirilmesi için il sağlık turizm birimlerinin kurulması, uluslararası hasta destek hattı kurulması, tanıtım, bilgilendirme ve tercümanlığa ilişkin hükümlere yer verilmesi gibi esaslar düzenlenmiştir. Sağlık turizmine ilişkin usul ve esaslar dört yıl boyunca bu Yönergeyle sağlanmaya çalışıldıktan sonra 2017 yılında Uluslararası Sağlık Turizmi Yönetmeliği yürürlüğe girmiştir. Uluslararası Sağlık Turizmi Yönetmeliği detaylı bir düzenleme getirmemiş olsa da sağlık turizmi açısından güncel olarak en kapsamlı mevzuat olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Yönetmeliğin ilk bölümünde amaç, kapsam, dayanak ve tanımlar düzenledikten sonra ikinci bölümde uluslararası sağlık turizmi, üçüncü bölümde turistin sağlığı, dördüncü bölümde fiyatlandırma ve fatura işlemleri ile bilgilendirme ve tanıtım ve son bölümde eğitim, denetim ve müeyyidelere ilişkin çeşitli hükümler yer almaktadır¹²².

Yönetmelik; uluslararası sağlık turizmi ve turistin sağlığı kapsamında uluslararası düzeyde sunulan sağlık hizmetlerinin asgari hizmet sunum standartlarının belirlenmesi, uluslararası sağlık turizmi hizmetlerinde faaliyet yürütecek sağlık kuruluşları ile aracı kuruluşların yetkilendirilmesi ve bu faaliyetlerin denetlenmesine ilişkin usul ve esasları düzenlemek amacıyla yürürlüğe konulmuş olup Yönerge’ye göre genişletilmiştir. Yönetmelik kapsamına, 5510 Sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu¹²³ ve milletlerarası anlaşmalar kapsamına girmeyen, ancak; yurtdışından sağlık hizmeti almak amacıyla ülkemize gelenler ile turist olarak ülkemizde bulunduğu sırada sağlık hizmeti ihtiyacı ortaya çıkan kişiler ve bu kişilere sağlık hizmeti sunan kamu, üniversite ve özel sağlık kurum ve kuruluşları ile aracı kuruluşları alınmıştır (m.2/1). Ayrıca çeşitli durumların yönetmelik kapsamında yer almadığı da belirtilmiştir. Bu durumlar: savaş, afet, açlık ve benzeri olağanüstü durumlarda, ilgili Bakanlığın talimatıyla belirlenen ülkelerden, Türkiye’de bulundukları sürede sağlık hizmeti alan

¹²² Banu Gün, “Türkiye’de Sağlık Turizmi Hukuku’nda Güncel Gelişmelerin Değerlendirilmesi”, *Gsi Articletter, Part 10*, 2023 Winter, 153-167, 165.

¹²³ R.G.: 31.05.2006-26200.

veya bu ülkelerden sivil toplum kuruluşları tarafından tedavi amacıyla getirilerek tedavi bedeli ödenen yabancı hasta ve yaralılar, Bakanlığın veya Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı (TİKA) veya Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı tarafından uygun görülen sivil toplum kuruluşları tarafından Balkanlardan ve Türk Cumhuriyetlerinden ülkemize tedavi amaçlı getirilen hastalar, TİKA tarafından getirilen hastalar, Türkiye Cumhuriyeti'nin imzalamış olduğu uluslararası anlaşmalar uyarınca Sosyal Güvenlik Sözleşmeleri kapsamında sağlık yardımı alma hakkı olan ülke vatandaşları ile Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarını ve ülkemize sağlık alanında milletlerarası ikili işbirliği anlaşması kapsamında tedavi için gelenler, Ülkemize eğitim, öğretim, kurs için gelen kişiler ve bunların eğitimleri süresince bakmakla yükümlü oldukları yakınları, geçici korunanlar, mülteciler, sığınma başvurusu sahibi ve iltica başvurusu sahibi statüsünde olanlar, sığınmacılar, vatansızlar, insan ticareti mağdurları, 5901 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu'nun¹²⁴ 28 inci¹²⁵ ve 44 üncü¹²⁶ maddesi kapsamında bulunanlar, Türk soylu olduğuna dair belge ibraz eden Türk soylu yabancılar, adli vaka kapsamında kolluk kuvvetlerince getirilerek acil sağlık hizmeti alan yabancılar. Sayılan kişiler Yönetmelik kapsamında olmamakla beraber kendi istekleriyle uluslararası sağlık turizmi kapsamında ücret ödemeyi taahhüt ederlerse bu durumda Yönetmelik kapsamında uluslararası sağlık turizmi hizmeti alabileceklerdir (m. 2/3).

Yönetmeliğin ikinci bölümünde uluslararası sağlık turizmine ilişkin genel esaslar (m. 5), uluslararası sağlık turizmi birimi (m. 6), yetkinlik kriterleri (m. 7) ve yetki belgesine ilişkin esaslar (m. 8) yer almaktadır.

Uluslararası sağlık turizmine ilişkin genel esaslar Yönetmeliğin 5. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre uluslararası sağlık turizmi kapsamında faaliyette bulunabilmek için; sağlık tesisinin ve aracı kuruluşun uluslararası sağlık turizmi yetki belgesi almasının zorunlu olduğu, yetki belgesi almayanların uluslararası sağlık turizmi faaliyetlerinin Bakanlıkça durdurulacağı hüküm altına alınmıştır (m. 5/1). Maddenin devamında hem sağlık tesisleri hem de aracı kuruluşlara ilişkin hükümler yer almaktadır. Uluslararası sağlık turizmi kapsamında sağlık tesisleri, Yönetmeliğe uygun şekilde teşhis,

¹²⁴ R.G.: 29.05.2009-27256.

¹²⁵ Mavi kartlılar olarak anılan doğumla Türk vatandaşı olup da çıkma izni almak suretiyle Türk vatandaşlığını kaybedenler ve üçüncü dereceye kadar olan altsoyları.

¹²⁶ Türk vatandaşlığının yanı sıra herhangi bir nedenle yabancı bir devlet vatandaşlığını kazanan kişiler.

tedavi, rehabilitasyon ve geleneksel-tamamlayıcı tıp hizmetleri sunabilmektedir (m. 5/2). Uluslararası sağlık turizmi kapsamında sağlık tesisleri, yabancı hastaları doğrudan kabul edebileceği gibi aracı kuruluşa ihtiyaç duyulması halinde yalnızca Bakanlıktan yetki belgesi almış olan aracı kuruluşlarla iş birliği yapabilmektedir. Bu şekilde bir iş birliği için taraflar arasında bir anlaşma yapılmalı ve bu anlaşmanın bir nüshası Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğüne gönderilmelidir (m. 5/3). Uluslararası sağlık turizmi kapsamında sağlık tesisleri, sağlık turistinin yatışından taburcu oluncaya kadar hem sağlık hizmetlerini hem de ihtiyaç duyabileceği diğer hizmetleri sağlamakla yükümlüdür. Bu hizmetlerin temini için sağlık tesisi, uluslararası sağlık turizmi aracı kuruluşlarıyla veya diğer ilgili kurum ve kuruluşlarla sözleşme yapma yoluna gidebilir (m. 5/4). Uluslararası sağlık turizmi kapsamında sağlık hizmeti sunan tesisleri, bu hizmetten yararlanan kişileri Sağlık Bakanlığı tarafından oluşturulan web tabanlı sisteme kaydetmeleri zorunludur (m. 5/5). Bu düzenleme, hizmetlerin takibi ve denetimi açısından önemli olduğu kadar sağlık turizmi kapsamında istatistiksel bilgileri takip etmekte de fayda sağlamaktadır.

Sağlık turizmi kapsamında hastaların veri güvenliği ve gizliliği de önem taşımaktadır. Bunu sağlamak adına Yönetmelik madde 5/4'te: uluslararası sağlık turizmi kapsamında sağlık tesisleri tarafından toplanan kişisel sağlık verilerinin, 6698 sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu'na¹²⁷ uygun olarak işleneceği ve Sağlık Bakanlığı tarafından belirlenen usul ve esaslar doğrultusunda merkezi sağlık veri sistemine aktarılacağı hüküm altına alınmıştır. Madde metninde sağlık tesislerine yönelik bir düzenleme yapılmış olup aracı kuruluşlara yer verilmemiştir. Sağlık turistlerine ait kişisel verilerin korunmasını temin etmek adına faydalı bir hüküm olsa da madde metnine aracı kuruluşların da eklenmesinin yerinde olacağı kanaatindeyiz. Zira sağlık turizmi kapsamında aracı kuruluşlar vasıtasıyla sağlık hizmeti almak isteyen kişiler bu aracı kuruluşlara gerek kişisel gerekse almak istedikleri sağlık hizmetleri hakkında birçok bilgi paylaşmaktadır. Bu verilerin korunması adına sağlık tesislerinde olduğu gibi aracı kuruluşlara yönelik de özel bir düzenleme yapılmasının faydalı olacağı kanaatindeyiz.

Son olarak genel esaslarda uluslararası sağlık turizmi kapsamında faaliyet gösteren sağlık tesisleri ve aracı kuruluşların, Sağlık Bakanlığı tarafından talep edilen bilgi ve

¹²⁷ R.G.: 24.04.2016-29677.

belgeleri zamanında ve eksiksiz bir şekilde göndermekle yükümlü olduğu hüküm altına alınmıştır (m. 5/7).

Ülkemizde herhangi bir nedenle geçici süreli olarak bulunan yabancıların, ülkemizde bulundukları sırada ani gelişen hastalıklarda ve acil durumlarda sağlık hizmeti alması turistin sağlığı olarak ifade edilmektedir (m. 4/1-e). Turistin sağlığı kapsamında sunulacak olan hizmetler Yönetmeliğin üçüncü bölümünde madde 9’da düzenlenmiştir. Buna göre ülkemizde toplantı, kongre, ticari veya turizm gibi amaçlarla geçici süreli bulunan yabancıların, ülkemizde bulundukları süre zarfında ortaya çıkan hastalıklarında veya acil durumlarında, kamu, üniversite ya da özel sağlık kuruluşlarından sunulan sağlık hizmetlerinden yararlanma imkânı bulunmaktadır (m. 9/1). Acil sağlık hizmetleri ve hasta nakil hizmetleri ücret karşılığında sunulmaktadır. Ancak, yurtdışında yaşayan ve herhangi bir sosyal güvencesi bulunmayan Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarına 112 acil sağlık hizmetleri ücretsizdir. Kamu ambulans hizmetlerinden elde edilen gelir, ilgili müdürlüğün döner sermayesine aktarılmaktadır (m.9/2). Yabancı hastaların acil sağlık hizmeti almak için sağlık tesisine başvurması durumunda, tıbbi müdahalenin herhangi bir koşula bağlı olmadan ve gecikme yaşanmaksızın sağlanması zorunludur. Hizmet bedelinin tahsilatı ise acil müdahale ve bakım işlemleri tamamlandıktan sonra yapılır (m.9/3). Trafik kazaları nedeniyle verilen sağlık hizmetlerinin bedeli, kişinin uyuğuna veya sosyal güvence durumuna bakılmaksızın Sosyal Güvenlik Kurumu tarafından karşılanır. Bu durumda, tedavi bedeli kazazededen talep edilemez. Ancak, kişinin isteğe bağlı ilave seyahat sigortası bulunuyorsa, bu sigorta poliçesi kapsamında ödeme tahsil edilebilir (m.9/4).

Sağlık turizmi kapsamında bilgilendirme ve tanıtım faaliyetleri de önem arz etmektedir. Sağlık hizmetlerinde tanıtım ve bilgilendirme faaliyetleri esasen 2023 yılında yürürlüğe giren Sağlık Hizmetlerinde Tanıtım ve Bilgilendirme Faaliyetleri Hakkında Yönetmelik¹²⁸ ile düzenlenmiş olup sağlık turizmi alanındaki tanıtım ve bilgilendirme faaliyetleri de Yönetmelik kapsamındadır. Bunun yanında Uluslararası Sağlık Turizmi Yönetmeliği’nde de çeşitli hükümler bulunmaktadır. Sağlık turizmi alanında bilgilendirme ve tanıtım faaliyetlerine ilişkin hükümler Uluslararası Sağlık Turizmi Yönetmeliği’nin dördüncü bölüm madde 12’de yer almaktadır. Hükme göre sağlık

¹²⁸ R.G.: 29.07.2023- 32263.

turizmi alanında tanıtım ve bilgilendirme faaliyetlerinde bulunabilmek için öncelikle Uluslararası Sağlık Turizmi Yönetmeliği'ndeki esaslar çerçevesinde yetkilendirilmiş olmak gerekmektedir. Bir diğer deyişle uluslararası sağlık turizmi ile ilgili olarak Uluslararası Sağlık Turizmi Yönetmeliği çerçevesinde yetki verilmemiş sağlık tesisi ve aracı kuruluşların bilgilendirme ve/veya tanıtım faaliyetlerinde bulunmaları yasaktır. Buna ek olarak uluslararası sağlık turizmi kapsamında yapılacak tanıtımlarda uyulması gereken kurallar aşağıdaki şekilde belirlenmiştir:

1. Türkiye sınırları içerisinde talep oluşturacak şekilde ve Türkçe dilinde tanıtım yapılması yasaktır. Tanıtımlar yalnızca hedef ülkelerin dillerinde ve/veya İngilizce olarak gerçekleştirilebilir.

2. Uluslararası sağlık turizmi sağlık tesisleri ve aracı kuruluşlar, internet sitelerinde sundukları hizmetlere ilişkin bilgileri ve ulaşım detaylarını, son güncelleme tarihini belirterek yayınlamakla yükümlüdür.

3. Tanıtımlarda, yetki belgesinde bulunmayan sağlık hizmetleri hakkında bilgi verilemez. Ayrıca, yanlış, yanıltıcı içeriklere ve yurtiçindeki vatandaşlar için talep oluşturmaya yönelik bilgilere yer verilmesi yasaktır.

4. Sağlıkla ilgili bilgilendirmeler, yalnızca alanında uzman ve hukuken yetkili sağlık meslek mensupları tarafından yapılmalıdır.

5. Tedavi gören hastaların hikâyelerine yer verilmesi durumunda, hasta mahremiyetine saygı gösterilmeli, hasta haklarına uygun hareket edilmeli ve hastanın onamının alındığı belgelenmelidir.

6. Yürürlükteki mevzuata göre Türkiye'de uygulanması yasaklanmış veya izin verilmemiş tıbbi işlem ve uygulamalara tanıtımlarda yer verilmesi kesinlikle yasaktır.

Yönetmeliğin beşinci ve son bölümünde çeşitli ve son hükümler yer almaktadır. Yönetmeliğin 13. maddesinde uluslararası sağlık turizmi kapsamında düzenlenecek sertifikasyon ve meslek edindirme eğitimlerinin, Bakanlık ve Yükseköğretim Kurulu arasında yapılan iş birliği doğrultusunda organize edileceği hüküm altına alınmıştır. Yönetmeliğin 14. Maddesinde ise uluslararası sağlık turizmi sağlık tesisi ve aracı kuruluşlara yönelik denetimler düzenlenmiştir. Bu hükme göre uluslararası sağlık turizmi ve turistin sağlığı uygulamaları kapsamında, sağlık tesisleri ve aracı kuruluşlar yılda en

az bir kez Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından denetlenmektedir. Bu denetimlerde, ilgili Yönetmelik hükümleri ile ekinde yer alan yetkinlik kriterleri ve müeyyide formu esas alınmaktadır (m. 14/1). Ayrıca, uygulama sırasında oluşabilecek anlaşmazlıklar ve şikâyetlerin değerlendirilmesi amacıyla Sağlık Bakanlığı tarafından kayıt ve bildirim sistemi oluşturulması öngörülmüştür. Yabancı hastaların, sağlık hizmeti sunumu öncesinde şikâyet usulü hakkında bilgilendirileceği de belirtilmektedir (m. 14/2). Sağlık turistlerinin şikâyetlerini sunabilmeleri amacıyla Uluslararası Sağlık Hizmetleri A.Ş. (USHAŞ)'ın web sayfasında Uluslararası Hasta Destek Birimi Çağrı Merkezi oluşturulduğu bilgisi yer almaktadır. Bu birimde sağlık turizmi ve turistlerin sağlığı hakkındaki bütün sorular ve sorunlar için İngilizce, Almanca, Fransızca, Rusça, Arapça ve Farsça dillerinde günün her saati hizmet veren bir çağrı merkezi vasıtasıyla iletişim kurulabileceği belirtilmiştir¹²⁹.

Son olarak Yönetmelikte belirtilen usul ve esaslara uyulmaması durumunda, ilgili sağlık tesisi veya aracı kuruluşun faaliyetleri durdurulmakta ve bu durum Sağlık Bakanlığınca Ekonomi Bakanlığına bildirilmektedir (m. 14/3).

Bu Yönetmelikte belirtilen usul ve esaslara uyulmaması durumunda, Ek-5 ve Ek-6'da yer alan idari yaptırımlar ile diğer ilgili mevzuat hükümleri uygulanacaktır (m. 15).

1.2.1.1. Sağlık Turizmi Yetki Belgesi

Sağlık turizmi alanında faaliyet göstermek isteyen sağlık tesisleri ve aracı kuruluşlara yönelik yetkinlik kriterleri Yönetmeliğin 7. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre uluslararası sağlık turizmi alanında faaliyet göstermek isteyen sağlık tesisinin, Yönetmelik EK-1'de yer alan Uluslararası Sağlık Turizmi Sağlık Tesisleri Yetkinlik Kriterlerini, aracı kuruluşların ise Yönetmelik EK-2'de yer alan Uluslararası Sağlık Turizmi Aracı Kuruluşları Yetkinlik Kriterlerinde belirtilen kriterleri taşıması zorunludur.

1.2.1.1.1. Sağlık Tesisleri

Sağlık turizmi kapsamında faaliyet gösterecek olan sağlık tesisleri Uluslararası Sağlık Turizmi Yönetmeliği madde 4/1-ğ'de: *“Sağlık tesisi ruhsatına sahip olan ve*

¹²⁹ USHAŞ web sayfası, <https://www.ushas.com.tr/iletisim/>, (E.T.: 20.11.2024)

Bakanlıkça uluslararası sağlık turizmi yetki belgesi verilen kamu, üniversite ve özel sağlık kurum ve kuruluşu” olarak tanımlanmıştır. Dolayısıyla sağlık turizmi alanında faaliyet göstermek isteyen sağlık tesislerinin öncelikle sağlık tesisi ruhsatına sahip olması gerekmektedir. Kamu hastanelerinin ruhsatlandırılması işlemi Kamu Sağlık Tesisleri Ruhsatlandırma Yönetmeliği¹³⁰ uyarınca yapılmaktadır. Özel hastanelere yönelik ruhsatlandırma işlemi ise Özel Hastaneler Yönetmeliği’ne¹³¹ göre yapılmaktadır. Bunların yanında bağımsız çalışan hekimlerin de sağlık turizmi sağlık tesisi yetki belgesi almaları mümkündür. 1219 Sayılı Tababet ve Şuabatı Tarzı San’atlarının Tarzı İcrasına Dair Kanunu’nun¹³² 12. maddesine göre; hekimler, dış hekimleri ve tıpta uzmanlık mevzuatına göre uzman olanlar; sağlık kurum ve kuruluşlarında mesleklerini icra edebileceği gibi serbest olarak da çalışabilirler. Usulüne uygun olarak teşkil edilmiş bir muayenehanede bağımsız olarak çalışan hekim, Yönetmelik ve eklerinde belirtilen şartları sağladığı takdirde sağlık turizmi sağlık tesisi yetki belgesi alabilecektir.

Uluslararası Sağlık Turizmi Sağlık Tesisleri Yetkinlik Kriterleri Yönetmelik Ek-1’de yedi madde halinde sayılmıştır. Ek-1 madde 1’de sağlık tesisinin, sağlıkta kalite standartları değerlemesinden en az 85 puan almış olması gerektiği belirtilmektedir. Puanlama usul ve kriterleri Sağlık Bakanlığı tarafından düzenlenen Sağlıkta Kalite Standartları¹³³ ile yapılmaktadır. Ek 1 madde 2’de Yönetmeliğin 6. maddesindeki şartları taşıyan uluslararası sağlık turizmi birimi oluşturulması öngörülmüştür. Yönetmeliğin 6. maddesinin ilk fıkrasına göre uluslararası sağlık turizmi kapsamında sağlık tesislerinde, uluslararası sağlık turistlerine yönelik hizmetlerin koordinasyonu amacıyla bir uluslararası sağlık turizmi birimi oluşturulmaktadır. Bu birim, hastaların kabulü, kayıt işlemleri, teşhis ve tedavi süreçleri, faturalandırma, taburculuk işlemleri, tercümanlık hizmetleri ve aracı kuruluşlarla iletişim gibi tüm süreçleri düzenlemek ve yönetmekle sorumludur. Yönetmeliğin 6. maddesinin ikinci fıkrasına göre uluslararası sağlık turizmi biriminde görevlendirilecek tabip/uzman tabip ve sağlık meslek mensuplarının, belirtilen niteliklere sahip olması gerekmektedir. Bu nitelikler arasında, Türkiye’de meslek icrasına

¹³⁰ R.G.: 20.09.2019-30894.

¹³¹ R.G.: 27.03.2002-24708.

¹³² R.G.: 14.04.1928-863.

¹³³ Sağlık Hizmetleri Kalite Standartları – Hastane, Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü Sağlıkta Kalite, Akreditasyon ve Çalışan Hakları Dairesi Başkanlığı, 1. Baskı, Ankara, 2020. <https://shgmkalitedb.saglik.gov.tr/TR-52460/guncel-standartlar.html>, (Erişim Tarihi: 02.12.2023)

yetkili olma, yeterli düzeyde yabancı dil bilgisi¹³⁴ ve en az beş yıllık mesleki tecrübe bulunmaktadır. Ayrıca, bu tecrübenin en az iki yılının kamu veya özel sağlık kuruluşlarında geçirilmiş olması şartı aranmaktadır. Görevlendirme süreçlerinde bu kriterlerin sağlandığının belgelerle kanıtlanması önem arz etmektedir. Uluslararası sağlık turizmi açısından yabancı dil bilen personelin önemi Yönetmelik hükümlerinde görülmektedir. Yönetmelik madde 6/3'e göre uluslararası sağlık turizmi biriminde, sorumlu dâhil yabancı dil bilen en az 2 personel istihdam edileceği ve yabancı dilin birisinin İngilizce olmasının zorunlu olduğu hüküm altına alınmıştır. Yönetmelik madde 6'nın son fıkrasına göre ise uluslararası sağlık turizmi biriminde, turistin sağlığı kapsamında bulunan kişiler ile milletlerarası sosyal güvenlik sözleşmesi ve sağlık alanında milletlerarası ikili iş birliği anlaşmaları gereği sağlık hizmeti almak için ülkemize gelen kişilere, yönlendirme ve rehberlik hizmetlerinin de sunulacağı belirtilmektedir.

Yönetmelik Ek 1 madde 3'e göre sağlık tesisi, uluslararası sağlık turistinin tedavi göreceği doktor veya doktorların mesleki geçmişleri hakkında sağlık tesisinin internet sitesinden bilgi alabileceği bir alt yapıya sahip olması gerekmektedir. Yönetmelik Ek 1 madde 4'e göre de uluslararası sağlık turisti henüz sağlık tesisine gelmeden önce tedavi göreceği doktor veya doktorlardan hastalığıyla ilgili geniş bilgi alabileceği ve tedavi planını öğrenebileceği bir iletişim ve bilgi aktarım sistemine sahip olmalıdır. Görüldüğü gibi uluslararası sağlık turisti henüz sağlık tesisine gelmeden gerek doktorlar gerekse sağlık tesisi hakkında bilgi edinebileceği bir sisteme sahip olması istenmektedir.

Yönetmelik Ek 1 madde 5'e göre uluslararası sağlık turistlerinin henüz sağlık tesisine ulaşmadan önce sağlık tesisine yapacakları ödemelerin yatırılabilmesi adına bir depozito hesabı açılması öngörülmektedir.

¹³⁴ Yabancı dil yeterliliği için Yönetmelikte m. 6/4'e yollama yapılmaktadır. Buna göre yabancı dil yeterliliğinin ispatı için belirtilen belgelerden en az birine sahip olmak gerekir. "a) İngilizce veya hizmet sunulacak uluslararası sağlık turisti dilinden Yükseköğretim Kurulu tarafından yapılan ya da yaptırılan sınavda veya Ölçme, Seçme ve Yerleştirme Merkezi Başkanlığı tarafından yapılan Yabancı Dil Bilgisi Seviye Tespit Sınavında yüz üzerinden en az altmış beş puan almış olmak ya da ÖSYM tarafından bu puana denk kabul edilen uluslararası geçerliliği bulunan bir belgeye sahip olmak. b) İngilizceden veya hizmet sunulacak uluslararası sağlık turistin dilinden Avrupa Dil Portfolyosunda yer alan B2 dil düzeyini gösterir belgeye sahip olmak. c) Çifte vatandaşlık kimliği olanların Türkçe dilinden Avrupa Dil Portfolyosunda yer alan B2 dil düzeyini gösterir belgeye sahip olması. ç) Lisans düzeyinde mütercim ve tercümanlık bölümünden mezun olduğuna dair belgeye sahip olmak."

Yönetmelik Ek 1 madde 6 kapsamında, sağlık tesislerinin otomasyon sistemlerinde uluslararası sağlık turizmi ve turistin sağlığı hizmetleriyle ilgili işlemleri gerçekleştirebilmek için yabancı hasta modülüne uygun altyapıyı oluşturmaları gerekmektedir. Bu düzenleme, ilgili hizmetlerin doğru ve etkin bir şekilde sunulmasını sağlamak amacıyla uygulanmaktadır.

Son olarak Yönetmelik Ek 1 madde 7'ye göre sağlık tesisi, uluslararası sağlık turizmi ve turistin sağlığı kapsamında sunulan tüm faaliyetler hakkında bilgilendirmelerde bulunacak ve uluslararası sağlık turistinin dilinde oluşturulan onam formu uluslararası sağlık turisti ve sağlık hizmetini sunan doktorlar tarafından imzalanacağını yazılı olarak taahhüt edecektir. Ayrıca hastaların klinik ve laboratuvar bulguları, hastalığın teşhisi, seyri, yapılan incelemeler ile tedaviye ve tedavinin sonucuna ilişkin bilgiler, tedavi sonrası hastaya sağlık tesisi tarafından verilen epikriz, taburcu edildikten sonra hastanın yapması gerekenler, hastanın kendi dilinde hazırlanarak hastaya imza karşılığı teslim edileceği de taahhüt edilmek zorundadır. Bu taahhütlerin yerine getirilip getirilmediği, yapılacak olan tüm denetimlerde dikkate alınacaktır.

Sağlık tesisinin Uluslararası Sağlık Turizmi Yönetmeliği ve eklerinde belirlenen şartları sağlamadığı veya yapmayı taahhüt ettiği şeyleri yapmadığı durumda uygulanacak müeyyideler Yönetmelik Ek-5'te tablo halinde belirtilmiştir¹³⁵.

¹³⁵ Sağlık tesislerine yönelik uygulanacak müeyyideler detaylı bir şekilde düzenlenmiştir. Öncelikle yetki belgesi olmadan faaliyet gösteren sağlık tesislerinin faaliyetlerinin Valilikçe durdurulacağı ve kişiler hakkında Cumhuriyet Savcılığına suç duyurusunda bulunulacağı belirtilmektedir. Yetkinlik kriterlerine aykırılık olması halinde ilk seferde uyarılma, aykırılığın devam etmesi halinde sağlık tesisinin bir önceki aya ait brüt gelirinin tamamı üzerinden %2 oranında idari para cezası ve son olarak aykırılığın devam ettiğinin üçüncü kez tespiti halinde önce sağlık turizmi faaliyetlerinin bir yıl süreyle durdurulması, bir yılın sonunda aykırılıkların giderilmemesi halinde ise sağlık turizmi yetki belgesinin iptali öngörülmüştür. Özellikle %2 oranındaki para cezasının caydırıcı bir nitelik taşıdığı kanaatindeyiz. Zira sağlık tesislerinin aylık brüt gelirleri ciddi boyutlara ulaşabilmektedir. Kayıt ve bildirim yükümlülüklerine aykırı davranılması halinde yukarıdaki müeyyidelerden tek farklı husus aykırılığın ikinci defa tespitinde sağlık tesisinin bir önceki ay brüt gelirinin tamamı üzerinden %1'i oranında idari para cezasına çarptırılmasıdır. Sağlık turizmi fiyat tarifesine aykırı ücret alınması halinde ilk tespitte sağlık tesisinin bir önceki ay brüt gelirinin tamamı üzerinden %2'si oranında, ikinci defa tespit edilmesi halinde brüt ücret gelirinin tamamı üzerinden %4'ü oranında idari para cezası kesilmesi öngörülmüştür. Üçüncü defa ücret tarifine aykırılık görülmesi halindeyse sağlık tesisinin sağlık turizmi yetki belgesi iptal edilmektedir. Bu yaptırımlara ek olarak fazladan alınan ücretler ilgisine iade edilmektedir. Görüldüğü gibi özellikle ücret tarifine aykırı davranılması durumunda çok ciddi yaptırımlar öngörülmüştür. Son olarak bilgilendirme ve tanıtım faaliyetlerine aykırılık halinde sağlık tesisinin önce uyarılması, aykırılığın ikinci defa tespiti halinde bir ay ve üçüncü defa tespiti halinde ise üç ay süreyle sağlık turizmi faaliyetlerinin durdurulacağı öngörülmüştür.

1.2.1.1.2. Aracı Kuruluşlar

Sağlık turizmi kapsamında faaliyet gösterecek olan aracı kuruluşlar Uluslararası Sağlık Turizmi Yönetmeliği madde 4/1-g’de: “*Sağlık Bakanlığınca, uluslararası sağlık turisti ile beraberindeki refakatçi ve diğer yakınlarına konaklama, ulaşım ve transfer hizmetlerinin sağlanması faaliyetlerini yürütmek üzere yetkilendirilen, 14/9/1972 tarihli ve 1618 sayılı Seyahat Acentaları ve Seyahat Acentaları Birliği Kanunu uyarınca işletme belgesi alan A grubu seyahat acentaları*” olarak tanımlanmıştır. Dolayısıyla bir aracı kuruluşun sağlık turizmi alanında yetkilendirilmesi ve bu alanda faaliyet gösterebilmesi için sağlaması gereken ilk şart A grubu seyahat acentası olmasıdır. Bu husus Yönetmelik Ek 2’de yer alan Uluslararası Sağlık Turizmi Aracı Kuruluşu Yetkinlik Kriterleri madde 1’de de ayrıca belirtilmiştir.

Seyahat acentalarıyla¹³⁶ ilgili hükümler 1618 Sayılı Seyahat Acentaları ve Seyahat Acentaları Birliği Kanunu’nda¹³⁷ (SASABK) düzenlenmiştir. Seyahat acentası SASABK madde 1-e’de: “*Kâr amacı ile turistlere turizm ile ilgili bilgiler vermeye, paket turları ve turları oluşturmaya, turizm amaçlı konaklama, ulaştırma, gezi, spor ve eğlence hizmetlerini görmeye yetkili olan, oluşturduğu ürünü kendi veya diğer seyahat acentaları vasıtası ile pazarlayabilen ticarî kuruluş*” olarak tanımlanmıştır.

A grubu seyahat acentaları ise madde 3/1’de düzenlenmiş olup SASABK madde 1’de tanımlanan tur¹³⁸ ve paket tur¹³⁹ düzenleme yetkisine sahip olan seyahat acentalarını

¹³⁶ Acente kavramı 6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu (TTK) m. 102/1’de: “*Ticari mümessil, ticari vekil, satış memuru veya işletmenin çalışanı gibi işletmeye bağlı bir hukuki konuma sahip olmaksızın, bir sözleşmeye dayanarak, belirli bir yer veya bölge içinde sürekli olarak ticari bir işletmeyi ilgilendiren sözleşmelerde aracılık etmeyi veya bunları o tacir adına yapmayı meslek edinen kimse*” olarak tanımlanmıştır. Ayrıca TTK’da “acente”, SASABK’da “acentâ” ifadelerinin tercih edilmesi ifade birliği kurmayı zorlaştırmaktadır.

¹³⁷ R.G.: 28.09.1972-14320.

¹³⁸ SASABK m.1-d’ye göre tur: “*Türkiye’nin tarihi, doğal, kültürel, turistik değerlerinden en az birini tanıtmaya ve ulaştırmayı birlikte kapsayan, bu hizmetlerin dahil olduğu tek bir fiyatla satılan veya satış taahhüdü yapılan ve hizmeti yirmi dört saatten kısa bir süreyi kapsayan ticarî faaliyetlerdir.*”

¹³⁹ SASABK m.1-ç yollamasıyla 6502 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun (TKHK) m. 51/1’e göre paket tur sözleşmesi; “*paket tur düzenleyicileri veya aracıları tarafından ulaştırma, konaklama ve ulaştırma ve konaklama hizmetlerine bağlı olmayan başka turizm hizmetlerinden en az ikisinin birlikte, her şeyin dâhil olduğu fiyatla satıldığı veya satımının vaat edildiği ve hizmetin yirmi dört saatten uzun bir süreyi kapsadığı veya gecelik konaklamayı içerdiği sözleşmelerdir.*”

ifade etmektedir. Diğer seyahat acentaları gruplarına göre¹⁴⁰ faaliyet alanı en geniş olan grup A grubudur.

Yetki belgesi alabilmek için bir diğer şart Yönetmelik Ek 2/2’de yer almaktadır. Bu maddeye göre sağlık turizmi alanında faaliyet göstermek isteyen aracı kuruluşların, uluslararası sağlık turizmi yetki belgesine sahip en az üç sağlık tesisi ile anlaşma sağlaması gerekmektedir. Taraflar arasında yapılan anlaşma, aracı kuruluşun yetki belgesi almasıyla yürürlüğe girmektedir.

Sağlık turistleri ile olan iletişimin önemine binaen sağlık tesislerinde olduğu aracı kuruluşlarda da yabancı dil kriterleri yer almaktadır. Yönetmelik Ek 3 ve 4’e göre aracı kuruluşlar, sağlık turistlerinden gelecek çağrılarını cevaplayabilmek amacıyla en az iki yabancı dilde ve 7/24 hizmet verebilecek bir çağrı merkezi oluşturmak ve çağrı merkezi personeli haricinde yabancı dil bilen en az iki personel daha bulundurmak zorundadır. Her iki durum açısından da yabancı dilin birisinin İngilizce olması zorunludur¹⁴¹.

Yetkinlik kriterlerinin sonuncusunda ise aracı kuruluşun çeşitli hususları yerine getireceğine dair yazılı taahhütte bulunması gerektiği ifade edilmiştir. Bunlar arasında en az üç dilde hizmet veren bir internet sitesi oluşturma, bu internet sitesinde aracı kuruluşun anlaşmalı olduğu sağlık tesisleri bilgisinin eklenmesi, sağlık turistine seyahat süresini kapsayan sağlık sigortası yaptırılması, sağlık turistinin almak istediği hizmetin bedelini yaklaşık olarak sağlık turistine bildirmek, ülkemizdeki ulaşım ve iletişim gibi konularda sağlık turistini bilgilendirmek, yalnızca sağlık turistinin değil refakatçinin de konaklaması ve ülkelerine geri gönderilmesini sağlamak gibi konular bulunmaktadır.

Aracı kuruluşların Yönetmelik ve eklerinde yer alan yetkinlik kriterleri veya Sağlık Bakanlığınca istenilen bilgi ve belgeleri göndermemesi halinde uygulanacak olan müeyyideler Yönetmelik Ek-6’da tablo halinde sunulmuştur¹⁴².

¹⁴⁰ Diğer seyahat acentaları grupları: B grubu seyahat acentaları: Uluslararası kara, deniz ve hava ulaştırma araçları ile (A) grubu seyahat acentalarının düzenleyecekleri turların biletlerini satma yetkisine sahiptir. C grubu seyahat acentaları ise yalnızca Türk vatandaşları için yurt içi turları düzenleme yetkisine sahiptir.

¹⁴¹ Yabancı dil yeterliliğine ilişkin Yönetmelik m. 6/4’te belirlenen kriterler aynen tekrar edilmiştir. Yeterlilik belgeleri için bkz.: s. 32 dn. 144.

¹⁴² Yetkinlik kriterlerine aykırılığın ilk defa tespiti halinde Bakanlık tarafından aracı kuruluşa yazılı bir uyarı gönderilip aykırılığın giderilmesi için bir ay süre verilmektedir. Yazılı uyarıya rağmen aykırılığın giderilmemesi ve yetkinlik kriterlerine aykırılığın devam ettiğinin ikinci defa tespit edilmesi üzerine bu sefer aracı kuruluşun sağlık turizmi faaliyetleri bir yıl süreyle durdurulmaktadır. Yetkinlik kriterlerine aykırılığın ilk defa tespiti halinde aracı kuruluşun bu aykırılığı verilen bir aylık sürede değil de daha sonraki bir süreçte tamamlaması halinde ikinci müeyyideye geçilmeyeceği anlamı çıkmaktadır. Bir diğer deyişle;

1.2.2. Sağlık Hizmetlerinde Tanıtım ve Bilgilendirme Faaliyetleri Hakkında Yönetmelik

2023 yılında yürürlüğe giren Sağlık Hizmetlerinde Tanıtım ve Bilgilendirme Faaliyetleri Hakkında Yönetmelik¹⁴³ ile sağlık hizmetlerinde tanıtım ve bilgilendirme faaliyetlerine ilişkin temel ilke ve ölçütlerin belirlenmesi, bu faaliyetlerin denetlenmesi ve uygulanacak yaptırımlara ilişkin usul ve esasların düzenlenmesi amaçlanmıştır (m.1). Yönetmelik kapsamında; sağlık meslek mensupları, sağlık kurum, kuruluş, müesseseleri ve uluslararası sağlık turizmi aracı kuruluşları tarafından yapılan tanıtım ve bilgilendirme faaliyetleri ile sağlık hizmet sunumu alanında yetkisi, izni ya da ruhsatı bulunmayan kişi, kurum ve kuruluşlar tarafından yapılan tanıtım ve bilgilendirme faaliyetleri bulunmaktadır (m. 2).

Yönetmelikte, sağlık hizmet sunumunda örtülü veya açık reklam yapılması ve yaptırılmasının yasaklandığı, ancak belirlenen ilke ve esaslara uyulması kaydıyla tanıtım ve bilgilendirme yapılabileceği hüküm altına alınmıştır (m.5/1). Örneğin tanıtım ve bilgilendirmelerde, genel ahlaka, tıbbi deontoloji ve meslek etiği kurallarına uyulmasının zorunlu olduğu; sağlık hizmet sunumu ile ilgili bilgilendirmelerin, sadece konusunda hukuken yetkili sağlık meslek mensupları tarafından yapılabileceği konuları düzenlenmiştir. Aynı maddenin devamında uluslararası sağlık turizmi kapsamındaki tanıtım ve bilgilendirme faaliyetlerinin Uluslararası Sağlık Turizmi ve Turistin Sağlığı

aracı kuruluş kendisine tanınan bir aylık sürede değil de örneğin beş ay sonra bu aykırılığı gidermişse ve bu aykırılığı giderene kadar ikinci bir denetim geçirmemişse ikinci müeyyideye maruz kalmayacaktır. Son olarak faaliyetleri bir yıl süreyle durdurulan aracı kuruluş yetkinlik kriterlerine aykırılığı halen gidermemişse son müeyyide olarak sağlık turizmi aracı kuruluşu yetki belgesi iptal edilmektedir. Burada da az önce belirttiğimiz gibi örneğin faaliyetleri bir yıl süreyle durdurulan aracı kuruluş, yetkinlik kriterlerine aykırılığı halen gidermemişse bir sonraki denetime kadar faaliyetlerine devam edebilecek ve ancak son denetimden sonra yetki belgesi iptal edilecektir. Bu durumun uygulama açısından sorun yaratabileceği kanaatindeyiz. Böylesi bir düzenleme yerine yetkinlik kriterlerine aykırılığın tespiti ve müeyyide uygulandıktan sonra sürelerle riayet edilerek ikinci ve üçüncü denetimlerin vakit geçirmeksizin yapılmasının daha yerinde olacağı kanaatindeyiz. Burada üzerinde durulması gereken son husus ise yetki belgesi almadan faaliyet gösteren aracı kuruluşlara yönelik müeyyidelerin ne olacağıdır. Zira Yönetmeliğin eklerinde yetkinlik kriterleri ve bu kriterlere aykırılık halinde uygulanacak müeyyideler gösterilmekle birlikte hiç yetki belgesi almamış ve böyle bir girişimde bulunmamış aracı kuruluşlara uygulanacak müeyyide gösterilmemiştir.

¹⁴³ R.G.: 29.07.2023- 32263.

Hakkında Yönetmelik hükümlerine uygun olarak yürütüleceği de hüküm altına alınmıştır (m. 5/4).

Yönetmelik kapsamında ayrıca tanıtım ve bilgilendirme faaliyetlerinde mahremiyete saygı ve bilgilerin gizli tutulması (m. 6), görsel içerik kullanımı (m. 7), tanıtım ve bilgilendirme faaliyetlerinin denetimi ve değerlendirilmesi (m.8), Radyo ve televizyon kanallarında sağlık alanında yapılan tanıtım ve bilgilendirme faaliyetlerinin denetimi (m.9) ve tanıtım ve bilgilendirme faaliyetlerinde uyulması gerekli olan usul ve esaslara uymayanlar hakkında uygulanacak yaptırımlar (m. 10) düzenlenmiştir. Bu Yönetmelik hükümlerine aykırı olarak tanıtım ve bilgilendirme yapıldığı tespit edilen uluslararası sağlık turizmi sağlık tesisi veya uluslararası sağlık turizmi aracı kuruluşunun öncelikle uyarılacağı, bir yıl içerisinde ikinci kez tespit edilmesi halinde bir ay, üçüncü kez tespit edilmesi halinde üç ay süreyle kuruluşun ve tesisin sağlık turizmi faaliyetinin durdurulacağı da hüküm altına alınmıştır (m. 10/3). Görüldüğü gibi yaptırımların düzenlenme biçimi bakımından Uluslararası Sağlık Turizmi Yönetmeliği ile uyumlu bir yol izlenmiştir.

Yönetmelik ekinde Görsel İçerik Kaydetme ve İşleme Onam Formu yer almaktadır. Hastalara ait fotoğraf ve/veya video kaydı yapılması ve bu kayıtların hastanın kimlik bilgileri gizli kalmak kaydıyla sağlık hizmetlerinin tanıtım ve bilgilendirilmesinde ilgili sağlık tesisi veya sağlık meslek mensubu tarafından işlenmesi, kullanılması ve paylaşılması için bu formun imzalanması gerekmektedir. Formda onamı veren hasta veya yasal temsilcisi ile bu onamı alan sağlık tesisi ve uygulayıcı hekimin bilgileri yer almakta olup formda da açıkça belirtildiği üzere hastanın verdiği rıza yalnızca formda belirtilen sağlık tesisi ve/veya sağlık meslek mensubuna yöneliktir. Bir diğer deyişle hasta, kendisine ait fotoğraf ve/veya video kaydını yalnızca belirli sağlık tesisine ya da sağlık meslek mensubuna vermekte olup bu verilerin korunmasından ilgili sağlık tesisi ve/veya sağlık meslek mensubu sorumludur. Hastaya ait fotoğraf ve/veya video kayıtlarının formda yer alan sağlık tesisi ve/veya sağlık meslek mensubu haricinde başka bir kişi tarafından işlenmesi, kullanılması ve paylaşılması durumunda formda yer alan taraf, kişisel verilerin rıza dışı ve hukuka aykırı olarak paylaşılmasından sorumlu olacaktır. Forma ayrıca hastanın istediği zaman formda yer alan rızayı geri çekme hakkına sahip olduğu da belirtilmiştir.

Yönetmelik ekinde yer alan diğer bir form ise Tanıtım ve Bilgilendirme Faaliyet Rapor Formu'dur. Bu formda tanıtım ve bilgilendirme faaliyetlerinde gerçekleştirilen denetim sayıları ve denetimler sonunda tespit edilen aykırılıklar ve uygulanan idari yaptırımlara ilişkin bilgilendirme amacıyla doldurulması gereken alanlar bulunmaktadır.

Son olarak Yönetmelik ekinde bir Taahhütname yer almaktadır. Bu Taahhütname ile sağlık meslek mensupları tanıtım ve bilgilendirme faaliyetlerinde bulunurken çeşitli kurallar dahilinde hareket edeceğini taahhüt etmektedir. Örneğin; topluma yönelik radyo ve televizyonlarda yapılacak olan bilgilendirmelerde halkın sağlığını koruma ve mesleğin gerektirdiği sorumluluk bilinci içerisinde kanunlara, genel ahlaka, tıbbi deontoloji ve sağlık meslek etik kurallarına uygun davranılacağı, dürüstlük ve tarafsızlık, saygınlık ve güven, nezaket ve saygı gibi temel etik ilkelere uygun davranacağını, bilgilendirmelerde, sağlık tesisi ve/veya sağlık meslek mensubunun kendi uzmanlık alanı ile sınırlı olacağı, sağlık hizmetlerinin sonuçlarını garanti eden ve kesinlik vaat edecek şekilde kullanmayacağı gibi konularda taahhütte bulunmaktadır.

1.2.3. Uzaktan Sağlık Hizmetlerinin Sunumu Hakkında Yönetmelik

Sağlık hizmetinin mekândan ve coğrafyadan bağımsız olarak ve çağdaş tıbbî teknolojiye dayanılarak sunulmasına hizmet etmek üzere; uzaktan sağlık hizmetinin¹⁴⁴ kapsamına¹⁴⁵, uzaktan sağlık hizmeti sunacak sağlık tesislerine izin verilmesine, uzaktan sağlık bilgi sisteminin geliştirilmesine, tescil edilmesine, sağlık tesislerinin bu kapsamda denetlenmesine ilişkin usul ve esasları düzenlemek amacıyla Uzaktan Sağlık Hizmetlerinin Sunumu Hakkında Yönetmelik¹⁴⁶ yürürlüğe girmiştir (m.1). Uzaktan sağlık hizmetini sunmak amacıyla Sağlık Bakanlığı tarafından üretilen veya tescil edilmek suretiyle uzaktan sağlık hizmeti sunumunda kullanılması onaylanan yazılı, sesli veya görüntülü iletişime imkân sağlayan uzaktan sağlık bilgi sistemi güvenli yazılımı kullanılmaktadır. Yönetmelikte uzaktan sağlık hizmetleri¹⁴⁷, uzaktan sağlık bilgi sistemi,

¹⁴⁴ Uzaktan sağlık hizmeti m. 4/1-e'de: "Bu Yönetmelik hükümlerine göre faaliyet izni almış olan sağlık tesislerinde, sağlık meslek mensubunun, sağlık hizmeti talep eden kişiye uzaktan sağlık bilgi sistemi üzerinden sunduğu sağlık hizmetini, ifade eder." şeklinde tanımlanmıştır.

¹⁴⁵ Yönetmeliğin kapsamı m. 2'de: "Bu Yönetmelik; uzaktan sağlık hizmeti sunan tüm sağlık tesislerini, uzaktan sağlık hizmeti sunumunda yer alan tüm sağlık meslek mensuplarını, uzaktan sağlık bilgi sistemi geliştiricilerini ve uzaktan sağlık hizmeti almak isteyen gerçek kişileri kapsar." şeklinde belirtilmiştir.

¹⁴⁶ R.G.: 10.02.2022-31746.

¹⁴⁷ Uzaktan sağlık hizmetleri Yönetmeliğin 7. maddesinde: "(1) Niteliği itibarıyla uzaktan sağlık hizmeti sunumuna elverişli olmak kaydıyla, aşağıdaki hizmetler uzaktan sunulabilir: a) Uzaktan sağlık hizmeti

bu sistemin altyapısı ve teknik donanımı, faaliyet izinleri, uzaktan sağlık hizmeti sunulmasında hastanın bilgilendirilmesi, hak ve sorumluluklara dair hükümler yer almaktadır.

Yönetmelikte ayrıca uluslararası sağlık turizmi yetki belgesi almış olan sağlık tesislerince, ilgili mevzuatı çerçevesinde uluslararası sağlık turizmi ve turistlerin sağlığı kapsamında uzaktan sağlık hizmeti verilebileceği de hüküm altına alınmıştır (m. 15).

1.2.4. Sağlık Alanında Bazı Düzenlemeler Hakkında Kanun Hükmünde Kararname

663 sayılı Sağlık Alanında Bazı Düzenlemeler Hakkında Kanun Hükmünde Kararname'nin ¹⁴⁸ Ek 2. maddesi ile Uluslararası Sağlık Hizmetleri Anonim Şirketi (USHAŞ) kurulmuştur¹⁴⁹.

T.C. Sağlık Bakanlığı'na bağlı¹⁵⁰ olan USHAŞ'ın¹⁵¹ görevleri; uluslararası sağlık hizmetleri alanında ülkemizde sunulan hizmetlerin tanıtımını yapmak, kamu ve özel

talep eden kişi, uzaktan sağlık hizmetinin elverdiği ölçüde muayene edilebilir; kişinin tıbbî gözlem, izlem ve takibi ile değerlendirmesi yapılabilir, teşhis edilmiş hastalıkları kontrol edilebilir; tıbbî danışmanlık verilebilir, konsültasyon veya ikincil görüş talep edilebilir. Gerekli durumlarda, kişiye bir sağlık kuruluşuna fiziken müracaat etmesi önerilebilir. b) Hastalıkların uzaktan yönetimi ve takibi için kişinin kan şekeri ve kan basıncı gibi klinik parametreleri değerlendirilebilir, izlenebilir, tedavi ve ilaç yönetimi sağlanabilir. c) Sağlığın korunmasına ve takibine, sağlıklı yaşamın desteklenmesine, psikososyal destek hizmetlerinin sağlanmasına yönelik hizmetler verilebilir. ç) Sağlık riski artan veya ileri yaşlı kişilerin çok yönlü değerlendirmesi ve takibi yapılabilir. d) Teknolojik imkânların elvermesi ve Bakanlıktan gerekli izinlerin alınması koşuluyla kişilere, Bakanlıkça belirlenen girişimsel veya cerrahi operasyon hizmetleri sunulabilir. e) Endemik veya epidemik salgınlarda ulusal nitelikteki kılavuzlar doğrultusunda kişilerin sağlığının korunmasına yönelik gerekli tıbbî işlemler yürütülebilir. f) Giyilebilir teknolojiler ve diğer tıbbî cihazlar ile sağlık hizmeti talep eden kişinin sağlık verileri ölçülebilir ve takip edilebilir. g) Hekim tarafından değerlendirilen kişiye, hekimince e-reçete ve e-rapor tanzim edilebilir. (2) Sağlık tesisi, uzaktan sağlık hizmetine ilişkin aynı branşta faaliyet izin belgesi sahibi olması koşuluyla bir başka sağlık tesisindeki sağlık hizmeti talep eden kişiye uzaktan sağlık hizmeti sunabilir." şeklinde düzenlenmiştir.

¹⁴⁸ R.G.: 03.08.2018-30498.

¹⁴⁹ İlgili Kararnameye 26.07.2018 tarihinde yapılan (S. 7146/19) eklemeye USHAŞ, 04.02.2019 tarihinde faaliyete geçmiştir.

¹⁵⁰ 663 Sayılı KHK m. 8 gereğince; "USHAŞ, ceza ve ihalelerden yasaklama hükümleri hariç 4/1/2002 tarihli ve 4734 sayılı Kamu İhale Kanunu, 5/1/2002 tarihli ve 4735 sayılı Kamu İhale Sözleşmeleri Kanunu ve 18/6/1984 tarihli ve 233 sayılı Kamu İktisadi Teşebbüsleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararnameye tabi değildir." Ayrıca USHAŞ'ta çalışacak personel sayısını artırma (m.7) ve USHAŞ'ın yurt içinde ve yurt dışında şirket kurması veya bir şirkete %50'den fazla hisseyle ortak olmasına karar vermeye Cumhurbaşkanlığı yetkilidir (m. 4).

¹⁵¹ 663 Sayılı KHK m. 6: "USHAŞ'ın başlangıç sermayesi on milyon Türk lirası olup, bu tutar Hazine ve Maliye Bakanlığı tarafından karşılanır." Ayrıca m. 5: "USHAŞ'ın hisselerinin tamamı Hazine ve Maliye Bakanlığına aittir. Ancak, Hazine ve Maliye Bakanlığının mülkiyet hakkı ile kâr payı hakkına hâlel gelmemek ve pay sahipliğinden kaynaklanan bütün mali haklar Hazine ve Maliye Bakanlığında kalmak kaydıyla, USHAŞ'taki pay sahipliğine bağlı oy, yönetim, temsil, denetim gibi hak ve yetkiler Sağlık Bakanlığı tarafından kullanılır. USHAŞ işletme bütçesi Genel Kurul onayına sunulmadan önce Hazine ve Maliye Bakanlığının uygun görüşü alınır."

sektörün sağlık turizmine yönelik faaliyetlerini desteklemek ve koordine etmek, uluslararası sağlık hizmetlerine ilişkin politika ve stratejiler ile hizmet sunum standartları ve akreditasyon kriterleri konusunda Bakanlığa önerilerde bulunmaktır (m. 1/1).

USHAŞ'ın faaliyetleri, USHAŞ'ı kuran KHK'da: a) Uluslararası sağlık hizmetleri alanında aracılık faaliyeti gösteren kurumlara yetki belgesi vermek, b) Ülkemizin sağlık hizmetlerinin uluslararası tanıtımını yapmak, bu alandaki tanıtım ve bilgilendirme faaliyetlerini koordine etmek, yönlendirmek ve desteklemek, c) Uluslararası sağlık hizmetlerine ilişkin aracılık faaliyetlerinde bulunmak, verilen yetki çerçevesinde kamu ve özel sektör kuruluşları adına uluslararası sağlık hizmetlerine ilişkin sözleşme yapmak, yapılan sözleşmelerin yürütülmesine destek olmak, ç) Uluslararası sağlık hizmetlerine ilişkin bilgi alma başvurularına cevap vermek, şikâyetler ve anlaşmazlıkların çözümü için ilgili merciler nezdinde girişimlerde bulunmak, tarafların karşılaşılabilecekleri sorunları tespit ederek önleyici tedbirler almak, d) Ülkemizin sağlık sisteminin tanıtımını yapmak, sağlık sistemleri, sağlık finansmanı ve kamu özel işbirliği modelleri konusunda uluslararası kişi ve kuruluşlara danışmanlık yapmak, bu alanlarda sistemlerin kurulması ve geliştirilmesine ilişkin yurt dışı taleplerini karşılamak, projeler yapmak ve uygulamak, e) Yurt dışında sağlık kuruluşu açmak, işletmek, ortaklık kurmak ve işbirliği yapmak, sağlık ve eğitim amacına yönelik bina inşa etmek ve ettirmek, ilaç, cihaz ve tıbbî malzeme tedariki yapmak, f) Sağlık meslek eğitimi turizmine yönelik faaliyetlerde bulunmak; yurt içindeki eğitim kurumlarına yurt dışından öğrenci teminine aracılık etmek, yurt dışında eğitim kurumu açmak ve eğitim faaliyetinde bulunmak, g) Faaliyet alanına giren konularda ulusal ve uluslararası kongre, seminer ve benzeri etkinliklerde bulunmak, araştırma ve yayın yapmak, ğ) Uluslararası sağlık hizmetlerine ilişkin politika ve stratejiler, hizmet sunum standartları, akreditasyon kriterleri, fiyat tarifeleri ve hukuki düzenlemeler konusunda ilgili kuruluşlarla işbirliği yapmak ve bu konularda Bakanlığa önerilerde bulunmak, h) Sağlık meslekleri eğitimi konusunda teşvikler geliştirmek, bu alanda uluslararası öğrencileri ve eğitim kurumlarını desteklemek şeklinde sıralanmıştır.

1.2.5. Sağlık Turizmi Koordinasyon Kurulu ile İlgili 2015/3 Sayılı Genelge

Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018) öncelikli dönüşüm programları arasında yer alan “Sağlık Turizminin Geliştirilmesi Programı”nın eylem planında, “Sağlık Turizmine Yönelik Kurumsal ve Hukuki Altyapının Geliştirilmesi” öngörülmektedir. Bu amaca

yönelik olarak, ülkemize yurtdışından gelecek hastalar ile ülkemizde konaklayan ve sağlık hizmetine ihtiyaç duyan turistlerin, kamu ve özel sağlık kurum ve kuruluşlarında alacakları sağlık hizmetleri ve güvenli bir şekilde transferlerinin sağlanmasına yönelik tedbirler, sağlık turizmi tanıtım ve stratejisinin geliştirilmesi, hizmet kriterlerinin belirlenmesi, akreditasyonlara veri oluşturacak asgari hizmet sunum standartlarının tespiti, teşviklerin akreditasyon ile ilişkisinin kurulması, yabancı hastalar için uygulanacak fiyat listesinin oluşturulması ve yapılacak denetimlere ilişkin usul ve esasların belirlenmesi konularında önerilerde bulunmak ve bu kapsamdaki iş ve işlemleri koordine etmek üzere Genelge ile Sağlık Turizmi Koordinasyon Kurulu¹⁵² oluşturulmuştur.

1.2.6. Hizmet İhracatının Tanımlanması, Sınıflandırılması ve Desteklenmesi Hakkında Karar'ın Sağlık ve Spor Turizmi Hizmetlerine Yönelik Uygulama Usul ve Esaslarına İlişkin 5448 Sayılı Genelge

Sağlık turizmine yönelik devlet destekleri kapsamlı bir şekilde 5448 Sayılı Karar ile uygulanmaya başlamıştır. Bu karar ile sağlık turizmi sektöründe faaliyet gösterecek olan kuruluşlara tescil ve koruma desteği, pazara giriş belgeleri desteği, acente komisyon desteği, komplikasyon ve seyahat sağlık sigortası desteği, istihdam desteği, yabancı dil ve sağlık turizmi eğitimi desteği, hasta yol desteği, reklam, tanıtım ve pazarlama desteği, birim desteği, yurtdışı etkinlik katılım desteği, milli katılım organizasyonunu tanıtım desteği, yurt içi etkinlik katılım desteği, yurt içi tanıtım ve eğitim desteği, ürün yerleştirme desteği, sektörel alım heyeti ve sektörel ticaret heyeti desteği, HİSER¹⁵³ projesi desteği, sanal fuar ve organizasyon desteği, sağlık ve spor turizmi sektörlerinin geliştirilmesi ve tanıtılması desteği, yarışma ve etkinlik desteği sağlanmaktadır¹⁵⁴.

5448 Sayılı Karar kapsamında yer alan sağlık ve spor turizmi hizmetlerine yönelik desteklerin uygulamasına ilişkin usul ve esasların belirlenmesi amacıyla (m. 1/1) 5448

¹⁵² R.G.: 07.02.2015- 29260. Genelge 2015/3.

¹⁵³ m. 3/1-f: “*Hizmet Sektörü Rekabet Gücünün Arttırılması (HİSER) Projesi: İşbirliği kuruluşlarının, hizmet sektörlerinin uluslararası rekabet gücünün arttırılmasına yönelik olarak yürüttükleri; amacı, kapsamı, süresi ile bütçesi belirlenmiş; ihtiyaç analizi, istihdam, eğitim, danışmanlık, tanıtım, sektörel ticaret heyeti ve sektörel alım heyeti faaliyetlerinden oluşan projeyi*” ifade etmektedir.

¹⁵⁴ Desteklerin güncel miktarları T.C. Ticaret Bakanlığı’nın 2024 yılına ait Sağlık ve Spor Turizmi Hizmetleri Sektörlerine Sunulan Desteklere İlişkin Rehber’inde yer almaktadır. (<https://ticaret.gov.tr/data/629dab6813b876408c889af6/2024%20%C3%96ZET%20TABLO.pdf>, E.T.: 24.04.2024)

sayılı Hizmet İhracatının Tanımlanması, Sınıflandırılması ve Desteklenmesi Hakkında Karar'ın Sağlık ve Spor Turizmi Hizmetlerine Yönelik Uygulama Usul ve Esaslarına İlişkin Genelge (Genelge) yayımlanmış olup 05.04.2024 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Bu Genelge'de, sağlık ve spor turizmi hizmetlerinde faaliyet gösteren yararlanıcıya, iş birliği kuruluşuna ve organizatöre 5448 sayılı Karar çerçevesinde verilen desteklerin uygulanmasına ilişkin başvuru, değerlendirme ve sonuçlandırma işlemlerine dair usul ve esaslar yer almaktadır (m. 1/2).



İKİNCİ BÖLÜM

SAĞLIK TURİSTİNİN TARAF OLDUĞU HUKUKİ İLİŞKİLERDE TÜRK MAHKEMELERİNİN MİLLETLERARASI YETKİSİ

Sağlık turizmi kapsamında hukuki ilişki içerisine giren taraflar, uygulanan tıbbi tedavi ve müdahaleler ile ilgili olarak, uğradıkları zararların tazminini isteyebilirler. Sağlık turistinin isteğine göre, taraflar arasındaki ilişkiye aracı kuruluşun da dahil olması mümkündür. Bu durumda taraflar arasındaki ilişkinin çok yönlü yapısı sebebiyle hukuki sorumluluk kapsamında, kime karşı, hangi davanın, nerede, kim tarafından ve hangi gerekçe ile açılacağı soruları gündeme gelebilmektedir¹⁵⁵. Özellikle bu hukuki ilişkinin yabancılık unsuru taşıması halinde, ortaya çok daha kapsamlı hukuki sorunlar çıkabilmekte ve bu sorunların çözümü önem kazanmaktadır¹⁵⁶.

2.1. MİLLETLERARASI YETKİ

Usul hukukuna ait bir kavram olan yetki kavramı genel olarak, bir mahkemenin görevli olduğu uyuşmazlık veya işleri, coğrafi yer açısından inceleyebilme yetkisi¹⁵⁷ şeklinde tanımlanmaktadır¹⁵⁸.

Milletlerarası yetki kavramı ise iki farklı anlama gelecek şekilde kullanılmaktadır¹⁵⁹. İlk olarak, yabancı unsurlu işlem ve ilişkilerden doğan

¹⁵⁵ Kırılı Aydemir, 87.

¹⁵⁶ Kırılı Aydemir, 88.

¹⁵⁷ İlhan E. Postacıoğlu, *Medeni Usul Hukuku Dersleri*, 6. Bası, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, İstanbul 1975, 148; Necip Bilge ve Ergün Önen, *Medeni Yargılama Hukuku Dersleri*, Sevinç Matbaası, Ankara 1978, 178; Yavuz Alangoya, Kamil Yıldırım ve Nevhis Deren Yıldırım, *Medeni Usul Hukuku Esasları*, 7. Bası, Beta Yayıncılık, İstanbul 2009, 83; Nur Bolayır, *Medeni Usul Hukukunda Yetki Sözleşmeleri*, Beta Yayıncılık, İstanbul 2009, 29-30; Ramazan Arslan, Ejder Yılmaz, Sema Taşpınar Ayvaz ve Emel Hanağası, *Medeni Usul Hukuku*, 4. Bası, Yetkin Yayınları, Ankara 2018, 193; Hakan Albayrak ve Tahsin Mavzer, “Haksız Fiilden Doğan Davalarda Ortak Yetkili Mahkeme Sorunu”, *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 27(2), 2019, 279-306, 282;

¹⁵⁸ Verilen tanım dar anlamda yetki tanımıdır. Geniş anlamda yetki ise, yargı görevini yerine getiren mahkemelerin uyuşmazlık ve işleri, nitelik ve yer bakımından inceleyebilme yetkisini ifade etmektedir. Bu anlamda geniş anlamda yetki kavramına madde itibarıyla yetkiyi ifade eden “görev” ve yer itibarıyla yetkiyi ifade eden “yetki” kavramları dahildir. Detaylı bilgi için bkz.: Postacıoğlu, 148; Bilge ve Önen, 147; Baki Kuru, *Hukuk Muhakemeleri Usulü, I. Cilt*, 6. Baskı, Demir Demir Yayıncılık, İstanbul 2001, 161; Alangoya, Yıldırım ve Deren Yıldırım, 53 vd.; Dilek Karademir Aydemir, *Medeni Usul Hukukunda Mahkemelerin Yetkisi*, 2. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara 2019, 35 vd.; Albayrak ve Mavzer, 282.

¹⁵⁹ Ergin Nomer, *Milletlerarası Usul Hukuku*, 2. Bası, Beta Yayıncılık, İstanbul 2018, 53; Cemal Şanlı, Emre Esen ve İnci Ataman-Figanmeşe, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 11. Bası, Beta Yayıncılık, İstanbul 2023, 459.

uyuşmazlıklarda ülke mahkemelerinin yetkisini ifade etmede, ikinci olarak ise, milletlerarası nitelikli uyuşmazlıklarda, yabancı devlet tarafından verilen kararların coğrafi açıdan etki alanını belirtmek için kullanılmaktadır¹⁶⁰. Her iki konuyu da düzenleyen kurallara milletlerarası yetki kuralları denilmekte ve milletlerarası yetki kavramının sorunu olmaktadır¹⁶¹.

Devletler, yabancılık unsuru taşıyan uyuşmazlıklarda kendi ülke mahkemelerinin ne zaman yetkili olacağını yine kendisinin koyduğu kurallar yoluyla belirlemektedir¹⁶². Milletlerarası yetki kuralları, yalnızca ait olduğu ülke mahkemelerinin yetkisini tayin etmektedir¹⁶³. Milli bir nitelik taşıyan bu yetki kuralları, yabancı unsurlu davaların hangi ülke mahkemelerinde görüleceğini düzenlemez, münhasıran kuralın ait olduğu ülke mahkemelerinde görülüp görülemeyeceğini düzenler¹⁶⁴.

Aşağıda öncelikle sağlık turistinin taraf olduğu hukuki ilişkilerden kaynaklanan uyuşmazlıklarda Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisi, devamında ise Avrupa Birliği Hukukuna göre mahkemelerin milletlerarası yetkisi anlatılacaktır.

2.2. TÜRK MAHKEMELERİNİN MİLLETLERARASI YETKİSİ

Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisi 5718 Sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun (MÖHUK) ile düzenlenmektedir. Kanun'un kapsamı ilk maddesinde: *“Yabancılık unsuru taşıyan özel hukuka ilişkin işlem ve ilişkilerde uygulanacak hukuk, Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisi, yabancı kararların tanınması ve tenfizi bu Kanunla düzenlenmiştir.”* hükmüyle açıklanmıştır. Görüldüğü gibi Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisini inceleyebilmemiz için yabancılık unsuru taşıması zorunludur.

¹⁶⁰ Nomer, *Milletlerarası Usul Hukuku*, 53; Hacı Can ve Ekin Tuna, *Milletlerarası Usul Hukuku*, 3. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara 2022, 68; Şanlı, Esen ve Ataman-Figanmeşe, 459.

¹⁶¹ Ergin Nomer, Devletler Hususi Hukukunda Milletlerarası Yetki Mefhumu, *İÜHF*, 40(1-4), 1974, 393-426, 397; Bilgin Tiryakioğlu, *Yabancı Boşanma Kararlarının Türkiye’de Tanınması ve Tenfizi*, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara 1996, 39; Nuray Ekşi, *Türk Mahkemelerinin Milletlerarası Yetkisi*, 2. Bası, Beta Yayıncılık, İstanbul 2000, 17; Nomer, *Milletlerarası Usul Hukuku*, 54; Şanlı, Esen ve Ataman-Figanmeşe, 459.

¹⁶² Nomer, *Milletlerarası Usul Hukuku*, 98; Şanlı, Esen ve Ataman-Figanmeşe, 459; Güngör, *Türk Milletlerarası Özel Hukuku*, 241; Sibel Özel, Mustafa Erkan, Hatice Selim Pürselim ve Hüseyin Akif Karaca, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 2. Baskı, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2023, 575.

¹⁶³ Güngör, *Türk Milletlerarası Özel Hukuku*, 225; Şanlı, Esen ve Ataman-Figanmeşe, 460.

¹⁶⁴ Aysel Çelikel ve B. Bahadır Erdem, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 16. Bası, Beta Yayınları, İstanbul 2020, 496; Güngör, *Türk Milletlerarası Özel Hukuku*, 225; Şanlı, Esen ve Ataman-Figanmeşe, 460.

2.2.1. Yabancılık Unsuru

Bir hayat olayının, hukuki iş veya ilişkinin birden fazla ülke hukuku ile irtibatlı hale gelmesini sağlayan unsur yabancılık unsurudur¹⁶⁵. Yabancılık unsuru taşıyan uyuşmazlıkların çözümü iç hukuktaki işleyişten farklı olup bu uyuşmazlıkları çözmek adına milletlerarası özel hukuk kuralları geliştirilmiştir. Bir diğer deyişle yabancılık unsuru, milletlerarası özel hukuk alanının varlık nedenidir¹⁶⁶.

Yabancı unsurlu hukuki ilişkiler tabiri ile konu, kişi veya coğrafi açıdan yabancı bir hukuk sistemi ile bağlantısı olan özel hukuk ilişkileri kastedilmektedir. Buna göre taraflardan en az birinin yabancı devlet vatandaşı olduğu, yabancı bir ülkede ikametgâh veya mutad mesken sahibi olduğu, sözleşmenin yabancı bir ülkede görüşüldüğü, akdedildiği veya yerine getirildiği, haksız fiilin yabancı bir ülkede işlendiği veya zararın yabancı bir ülkede meydana geldiği, uyuşmazlığa konu malın yabancı bir ülkede bulunduğu, tüzel kişilerde kuruluş yerinin veya idare merkezinin yabancı bir ülkede bulunduğu durumlarda yabancılık unsuru olduğu kabul edilmektedir¹⁶⁷. Belirttiğimiz durumlar örnek mahiyetinde olup çoğaltılması mümkündür. Zira yabancılık unsurunun varlığı veya yokluğu, hukuki işlem ve ilişki türüne göre farklılık gösterebilmektedir¹⁶⁸. Bu sebeple her somut olay açısından yabancılık unsuru ayrıca değerlendirilmelidir¹⁶⁹. Milletlerarası özel hukuk, yabancılık unsuru içeren ve bu nedenle birden fazla ülkenin hukuk sistemiyle bağlantısı bulunan hukuki ilişkileri düzenlemektedir¹⁷⁰.

Sağlık turizmi aktörleri arasında (hasta-hekim-sağlık tesisi-aracı kuruluş) ortaya çıkan hukuki ilişkide taraflar farklı ülke vatandaşı olabilmekte¹⁷¹, sağlık turizmi hizmetlerini paket olarak sunan aracı kuruluşlar yabancı şirketler olabilmekte, hukuki

¹⁶⁵ Gülören Tekinalp, *Milletlerarası Özel Hukuk Bağlama Kuralları*, 10. Bası, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2009, 20; Mesut Aygün, “Yabancılık Unsurunun Mahiyeti ve Yargılamadaki Rolü”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 16(Özel Sayı), 2014, 1025-1066, 1029; Ziya Akıncı, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 1. Bası, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2020, 5; Çelikel ve Erdem, 11; Nomer, *Devletler Hususi Hukuku*, 5; Vahit Doğan, Alper Çağrı Yılmaz ve Lale Ayhan İzmirli, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 9. Baskı, Savaş Kitabevi, Ankara, 2023, 6.

¹⁶⁶ Aygün, 1025.

¹⁶⁷ Tekinalp, 20; Aygün, 1029; Akıncı, 5; Şanlı, Esen ve Ataman-Figanmeşe, 5; Özel, Erkan, Pürselim ve Karaca, 9; Doğan, Yılmaz ve İzmirli, 7.

¹⁶⁸ Zeynep Derya Tarman, “Yabancılık Unsuru Taşıyan İş Sözleşmelerine Uygulanacak Hukuk”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 59(3), 2010, 521-550, 526; Aygün, 1032.

¹⁶⁹ Aygün, 1032; Doğan, Yılmaz ve İzmirli, 7.

¹⁷⁰ Özel, Erkan, Pürselim ve Karaca, 8.

¹⁷¹ Uyanık Çavuşoğlu, *Sağlık Turizmi Açısından Tüketicinin Hukuki Statüsü*, 316.

ilişki veya bu ilişkiden kaynaklanan sonuçlar farklı ülkelerde gerçekleşebilmekte ve bundan dolayı taraflar arasındaki hukuki ilişkiye yabancılık unsuru girebilmektedir¹⁷². Ayrıca, yerleşim yeri yabancı bir ülkede olan Türk vatandaşlarının Türkiye’de aldığı sağlık hizmetleri de sağlık turizmi kapsamında kabul edilmektedir¹⁷³. Yabancılık unsurunun girmesiyle hukuki ilişki, milletlerarası özel hukuku alanına dahil olmaktadır¹⁷⁴.

Yabancılık unsuru taşıyan olaylarda belirli bir devletin mahkemelerinin yetkili olup olmadığı meselesi milletlerarası yetki kavramı ile ifade edilmektedir¹⁷⁵. Taraflarından birinin yabancı ülke vatandaşı olduğu, ikametgahının yabancı bir ülkede bulunduğu veya yabancı bir ülkeyle herhangi bir bağlantısının bulunduğu ihtilaf hakkında karar verebilmek için öncelikle hangi ülkenin yargı düzeninin yetkili olduğunu tespit etmek gerekir. Bu tespit milletlerarası yetki kurallarıyla yapılmaktadır¹⁷⁶.

2.2.2. Vasıflandırma

Milletlerarası özel hukuk bakımından yabancılık unsurunun tespitinden sonra belirlenmesi gereken ilk husus, sağlık turizmi kapsamında açılacak olan davaların konusu ve taraflar arasındaki hukuki ilişkinin niteliğidir¹⁷⁷. Taraflar arasındaki hukuki ilişkinin niteliği ise vasıflandırma yoluyla tespit edilmektedir.

Milletlerarası özel hukuk sisteminin işleyişi vasıflandırma üzerine kurulmuştur¹⁷⁸. Vasıflandırma, uyumsuzluğa konu olay ya da ilişkinin, sistem belirleyici kavramlardan yararlanarak hukuki olarak nitelendirilmesinin yapılmasıdır¹⁷⁹. Bir diğer deyişle vasıflandırma, bir hukuki kurumun, hukuki karakterinin belirlenmesidir¹⁸⁰.

¹⁷² Kırılı Aydemir, 86.

¹⁷³ Kırılı Aydemir, 81. Uluslararası Sağlık Turizmi Yönetmeliği’nde de aynı husus benimsenmiştir. Yönetmeliğin kapsamı açıklanırken “yurtdışından sağlık hizmeti almak amacıyla ülkemize gelenler” (m. 2/1) gibi genel bir ifade kullanılmış, bunun yanı sıra uluslararası sağlık turizmi tanımlanırken; “Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olmakla birlikte yurtdışında ikamet eden gerçek kişilerin aldıkları her türlü sağlık hizmeti ile bunlarla ilgili destek hizmetlerini” (m. 4/1-d) ifade ettiği hüküm altına alınmıştır. Bununla beraber mavi kartlı yabancılar olarak ifade edilen “çıkma izni almak suretiyle Türk vatandaşlığını kaybeden kişiler”in Yönetmelik kapsamında olmadığı da ayrıca belirtilmiştir (m. 2/2-f).

¹⁷⁴ Uyanık Çavuşoğlu, *Sağlık Turizmi Açısından Tüketicinin Hukuki Statüsü*, 316; Kırılı Aydemir, 86.

¹⁷⁵ Nomer, *Devletler Hususi Hukuku*, 427.

¹⁷⁶ Nomer, *Devletler Hususi Hukuku*, 381.

¹⁷⁷ Kırılı Aydemir, 88.

¹⁷⁸ Özel, Erkan, Pürselim ve Karaca, 87.

¹⁷⁹ Tekinalp, 37; Özel, Erkan, Pürselim ve Karaca, 87.

¹⁸⁰ Doğan, Yılmaz ve İzmirli, 220.

Yetkiye ilişkin kurallar uygulanırken mahkeme ilk olarak, önüne gelen uyuşmazlığın hangi hukuki müesseseye ait olduğunu tespit etmelidir. Bu tespit, uyuşmazlıkla ilgili milletlerarası yetki kurallarının tespiti için yapılmaktadır¹⁸¹. Milletlerarası yetki kurallarının konusunu bir hukuki işlem veya ilişki oluşturmakta ve bu hukuki işlem ve ilişkiler, bağlama noktalarıyla mahkemelerin yargı çevresine bağlanmaktadır¹⁸².

Sağlık turistinin akdettiği sözleşmeler açısından vasıflandırma önem taşımaktadır. Sağlık turistinin akdettiği sözleşme tipleri, farklı ülke hukuklarında farklı hukuki kategori içerisinde düzenlenmiş olabilir. Bu durumda hâkimin, hangi nitelendirmeyi esas alacağı sorunu, vasıflandırma sorunu olarak ifade edilmektedir.

Vasıflandırma sorununun çözümünde en çok tercih edilen yöntem, vasıflandırmanın hâkimin hukukuna (*lex fori*) göre yapılmasıdır¹⁸³. Buna göre yabancılık unsuru taşıyan bir uyuşmazlık Türk mahkemeleri önüne geldiğinde hâkim, uyuşmazlık konusunu Türk hukukuna göre vasıflandıracak ve bu tespit sonucunda ortaya çıkan bağlama konusuna göre uyuşmazlığa uygulanacak olan maddi hukuk kurallarını belirleyecektir. Diğer bir yöntem ise vasıflandırmanın esasa uygulanacak hukuka (*lex causae*) göre yapılmasıdır. Bu yöntemde işlemin esasına hangi hukuk uygulanacaksa vasıflandırma da o hukuka göre yapılacaktır. *Lex fori* vasıflandırmanın yetersiz kalma ihtimaline karşı *lex causae* vasıflandırmanın da uygulanabileceği ifade edilmektedir¹⁸⁴.

Bunların yanında vasıflandırmanın direkt olarak belirli olan bir sisteme göre değil de her somut olayın özelliğine göre ayrı ayrı değerlendirilerek çözülmesi gerektiği de ifade edilmektedir¹⁸⁵. Son olarak karşılaştırmalı hukuk kavramlarıyla vasıflandırma

¹⁸¹ Ekşi, *Türk Mahkemelerinin Milletlerarası Yetkisi*, 29.

¹⁸² Sema Çörtoğlu Koca, *Zayıf Tarafın Korunduğu Sözleşmelerde Mahkemelerin Milletlerarası Yetkisi*, Yetkin Yayınları, Ankara 2016, 35.

¹⁸³ Tekinalp, 39; Ziya Akıncı ve Cemile Demir-Gökyayla, *Milletlerarası Aile Hukuku*, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2010, 2, Akıncı, 9; Güngör, *Türk Milletlerarası Özel Hukuku*, 32; Çelikel ve Erdem, 80; Nomer, *Devletler Hususi Hukuku*, 417; Şanlı, Esen ve Ataman-Figanmeşe, 58; Hacı Can, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 6. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara 2023, 209, Özel, Erkan, Pürselim ve Karaca, 89; Yazarlar *lex fori* vasıflandırmanın temel ilke olarak korunmasını ancak kavramların milletlerarası özel hukukla uyumlu olacak şekilde değerlendirilmesi gerektiğini ifade etmektedirler, bkz.: s. 93, aynı yöndeki görüş için bkz.: Doğan, Yılmaz ve İzmirli, 224; Uyanık Çavuşoğlu, *Sağlık Turizmi Açısından Tüketicinin Hukuki Statüsü*, 316.

¹⁸⁴ Akıncı ve Demir-Gökyayla, 3.

¹⁸⁵ Çelikel ve Erdem, 86; Can, 214.

yapılan bir yol bulunmaktadır. Ne var ki milletlerarası özel hukuktaki kavramlar genel olarak kabul görmediğinden bu yöntem uygulamada tercih edilmemektedir¹⁸⁶.

Hukuki bir uyuşmazlığın niteliğine göre ait olduğu hukuki kategoriler bağlama konusu olarak ifade edilmektedir¹⁸⁷. Bu kategorilere örnek olarak evlenme, boşanma, zamanaşımı, sebepsiz zenginleşme gösterilebilir. Vasıflandırma yoluyla, uyuşmazlık konusu olay ya da ilişkinin hangi bağlama konusuna dahil olduğu tespit edilmektedir¹⁸⁸. Aşağıda da sağlık turistinin taraf olduğu hukuki ilişkiler vasıflandırılmaya çalışılacaktır.

2.2.2.1. Sağlık Turistinin Taraf Olduğu Hukuki İlişkilerin Vasıflandırılması

Fiziksel veya ruhsal olarak sağlık ve iyilik hali içinde olmadığı için sağlık hizmetlerine ve sağlık personeline ihtiyaç duyan kimseye hasta denmektedir¹⁸⁹. 1998 tarihli Hasta Hakları Yönetmeliği'nde¹⁹⁰ hasta; “sağlık hizmetlerinden faydalanma ihtiyacı bulunan kimse” olarak tanımlanmıştır¹⁹¹. Sağlık hizmetleri kavramı, tedavi kavramından çok daha geniş kapsamlı olup sağlık hizmetlerinin çok çeşitli yapısı düşünüldüğünde kullanılması daha uygun bir kavramdır¹⁹².

Sağlık hizmetlerine ve personeline ihtiyaç duyan kişi olan sağlık turisti ile sağlık çalışanları arasında genel olarak sözleşmesel bir ilişki kurulmaktadır. Bu durumda, sağlık hizmetiyle ilgili bir yanlışlık veya hatalı uygulamadan doğan sorumluluk, sözleşme ilişkisine dayanacaktır¹⁹³. Ancak bazı durumlarda hekim ile hasta arasında sözleşme ilişkisi bulunmayabilir¹⁹⁴. Sağlık turisti ile hekim arasında sözleşmesel bir ilişkinin

¹⁸⁶ Akıncı ve Demir-Gökyayla, 3; Çelikel ve Erdem, 83, Can, 211, Doğan, Yılmaz ve İzmirli, 222, Tekinalp, 40; Özel, Erkan, Pürselim ve Karaca, 92.

¹⁸⁷ Akıncı ve Demir-Gökyayla, 1; Güngör, *Türk Milletlerarası Özel Hukuku*, 30; Can, 150, Akıncı, 6, Çelikel ve Erdem, 61; Şanlı, Esen ve Ataman-Fıganmeşe, 32.

¹⁸⁸ Akıncı ve Demir-Gökyayla, 2; Özel, Erkan, Pürselim ve Karaca, 19.

¹⁸⁹ Hüseyin Hatemi, “Özel Hasta Gruplarının Hakları”, *Sağlık Hakkı Dergisi*, 1, 2006, 42-44, 42; Filiz Yavuz İpekyüz, *Türk Hukukunda Hekimlik Sözleşmesi*, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2006, 20; Sunay Akyıldız, *Mevzuatımızda Hastanın Hak Arama Yolları*, Sağlık Hakkı: Hasta Hakları IV. Türk-Alman Tıp Hukuku Sempozyumu, No. 3, Trabzon, 8-9 Haziran 2007, 65-80, 65; Mehmet Demir, “Hekimin Sözleşmeden Doğan Sorumluluğu”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 57(3), 2008, 225-252, 234.

¹⁹⁰ R.G.: 01.08.1998-23420

¹⁹¹ Hakan Hakeri, *Tıp Hukukunun Temel Kavramları*, Roche Sağlık Hukuku Günleri, 1 Tebliğler, 65-85, İstanbul 2007, 67; Çeşitli belirtilerle ortaya çıkan ve kişinin normal fizyolojik veya ruhsal yapısı içerisindeki işlevi veya yapıyı bozan, değiştiren, engelleyen bozukluk hastalık olarak tanımlanmaktadır.

¹⁹² Gürkan Sert, *Uluslararası Bildirgeler ve Tıp Etiği Çerçevesinde Hasta Hakları*, Babil Yayınları, İstanbul 2004, 109.

¹⁹³ Kırılı Aydemir, 88.

¹⁹⁴ Mehmet Ayan, *Tıbbi Müdahaleden Doğan Hukuki Sorumluluk*, Kazancı Yayınevi, Ankara 1991, s. 60.

bulunmadığı durumlarda vekâletsiz iş görmeye ilişkin şartlar oluşmamışsa hekim, hastaya karşı hukuki açıdan haksız fiil hükümlerine göre sorumlu olmaktadır¹⁹⁵.

Sağlık turistinın sözleşmesel bir ilişki içerisinde girmedığı diğer bir hal ise sağlık hizmetini kamu ve şehir hastanelerinden alması halidir. Kamu ve şehir hastaneleri de sağlık turizmi kapsamında faaliyet göstermektedir. Günümüzde yüz doksan kamu ve on sekiz¹⁹⁶ şehir hastanesi¹⁹⁷ sağlık turizmi sağlık tesisi yetki belgesi almış durumdadır¹⁹⁸. Günümüzde yirmi iki şehir hastanesinden sağlık turizmi sağlık tesisi yetki belgesi almış durumdadır.

Kamu hastaneleri, devlet veya diğer kamu tüzel kişileri tarafından kurulan ve işletilen sağlık kuruluşlarıdır¹⁹⁹. Kamu hastanesine başvuran hasta ile hastane arasında bir sözleşme ilişkisi kurulmamaktadır²⁰⁰. Burada hasta, kamu hizmetinden faydalanan kişi konumundadır. Bu sebeple hastaya kamu hastanesinden yapılan tıbbi müdahaleden dolayı hukuki sorumluluk, özel hukuk hükümlerine göre değil kamu hukuku esaslarına göre belirlenmektedir. Bir diğer deyişle kamu hastanelerinde sözleşme ilişkisi yerine idare hukuku ilişkisi bulunmaktadır²⁰¹. Bundan dolayı sorumluluk esasları da idare hukuku kurallarına göre çözümlenmelidir²⁰².

Şehir hastaneleri²⁰³ ise kısaca kamu ve özel iş birliğine dayanan bir düzenleme olarak karşımıza çıkmaktadır²⁰⁴. Bu iş birliğinde kamunun altyapı ve hizmetlerinin

¹⁹⁵ Kırılı Aydemir, 88; Hakeri, *Tıp Hukuku, Cilt II Özel Hükümler*, 1054. Sağlık turizmi kapsamında haksız fiil için bkz.: Camız, 94-95.

¹⁹⁶ Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü Sağlık Turizmi Dairesi Başkanlığı Web Sayfası verilerine göre ülkemizde toplam yirmi iki şehir hastanesi bulunmaktadır: <https://shgmturizmdb.saglik.gov.tr/TR-76664/yetkili-saglik-tesisleri.html>, (E. T.: 24.02.2024).

¹⁹⁷ T.C. Sağlık Bakanlığı Kamu Hastaneleri Genel Müdürlüğü Web Sayfası: <https://khgm.saglik.gov.tr/TR-92795/sehir-hastanelerimiz.html?Sayfa=2>, (E. T.: 24.02.2024).

¹⁹⁸ Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü Sağlık Turizmi Dairesi Başkanlığı İnternet Sitesi: <https://shgmturizmdb.saglik.gov.tr/TR-76664/yetkili-saglik-tesisleri.html>. Görüntülenme tarihi itibarıyla 190 Kamu Hastanesi ve Yetkili Diğer Sağlık Tesisleri içerisinde yer alan 7 adet Kamu Ağız ve Diş Sağlığı Merkezi bulunmaktadır. (E.T.: 22.02.2024)

¹⁹⁹ Demir, *Hekimin Sözleşmeden Doğan Sorumluluğu*, 278.

²⁰⁰ Gürsel Kaplan, “İdarenin Sağlık Kamu Hizmetinin Yürütülmesinden Kaynaklanan Hukuki Sorumluluğu Alanında Yeni Gelişmeler”, *Askeri Yüksek İdare Mahkemesi Dergisi*, 1(19), 2004, 173–199, 12; Metin Günday, *İdare Hukuku*, 11. Baskı, İmaj Yayınları, Ankara 2017, 296; Hakeri, *Tıp Hukuku, Cilt II Özel Hükümler*, 1064.

²⁰¹ Günday, 296; Hakeri, *Tıp Hukuku, Cilt II Özel Hükümler*, 1064.

²⁰² Hakeri, *Tıp Hukuku, Cilt II Özel Hükümler*, 1064.

²⁰³ Şehir hastaneleri, Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü Sağlık Turizmi Dairesi Başkanlığı resmî web sayfasında yer alan sağlık turizminde yetkili hastaneler listesinde “Kamu Hastanesi” olarak geçmektedir.

²⁰⁴ Ayşe Cebeci, *Kamu Özel Ortaklığı ve Koordinasyonu Sağlayan Kurum Olarak YOİKK*, Sağlık Alanında Kamu-Özel Ortaklığı Sempozyumu, 6-7 Mayıs 2011, Türk Tabipleri Birliği Yayınları, Ankara 2011, 84-100, 90.

geliştirilebilmesi adına planlanan projelerin hayata geçirebilmesi için idare ile özel sektör kuruluşu, uzun süreli ve esnek bir sözleşme imzalamakta ve bu sözleşmeyle kamu hizmetinin görülmesinde veya finansmanında kamu ile özel sektör arasında finansman, altyapı ve hizmet sağlamaya yönelik bir ortaklık öngörülmektedir²⁰⁵. Karma bir usul olarak tanımlanan şehir hastanelerinde sağlık hizmetinin çekirdeğini oluşturan tıbbi tedavi hizmeti idarenin kendi personeli tarafından, tıbbi faaliyetin dışındaki sağlık hizmetinin yürütülmesiyle ilişkili olan faaliyetler ise yüklenici tarafından yapılmaktadır²⁰⁶. Şehir hastanelerinin bu yapısından dolayı uyuşmazlıkların çözümü konusunda tereddütler yaşanmaktadır.

Hizmetin bütünü bakımından, sağlık kamu hizmeti içerisinde yer almakta, idarenin gözetim ve denetim yükümü devam etmekte ve hizmetin aksamamasından dolayı bir zarar meydana gelmesi halinde idare sorumlu olmaktadır²⁰⁷.

6428 sayılı Sağlık Bakanlığınca Kamu Özel İş Birliği Modeli ile Tesis Yapıtırılması, Yenilenmesi ve Hizmet Alınması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun²⁰⁸ madde 4/4'e²⁰⁹ göre idarenin, sözleşmeciler tarafından yapılan yapım, bakım ve onarım gibi konularda denetimi yanında yükleniciye bırakılan hizmetlerin de denetimi öngörülmüştür. Yine aynı 4. maddenin birinci fıkrasına²¹⁰ göre, kamu özel ortaklığı sözleşmeleri özel hukuk hükümlerine tabi kılınmıştır. Buna göre yüklenici, üçüncü kişilere ve hizmetten yararlananlara verdiği zararlardan sorumludur. İdarenin ise sadece denetim ve gözetim yükümü bulunmaktadır. Burada hukuki ilişkinin niteliği ve buna göre çıkması muhtemel uyuşmazlıkların adli yargıda çözüme kavuşturulacağı düşünülebilir ancak öğretide yüklenicinin sadece ticari

²⁰⁵ Mine Kasapoğlu Turhan, *Çeşitli Ülkelerdeki Kamu Özel Ortaklığı Uygulamalarının Hukuki Açısından Değerlendirilmesi*, Sağlık Alanında Kamu-Özel Ortaklığı Sempozyumu, 6-7 Mayıs 2011, Türk Tabipleri Birliği Yayınları, Ankara 2011, 274-288, 275.

²⁰⁶ Evren Çınar Can, *Kamu Özel İşbirlikleri, Kamu Hizmetlerinin Özel Kişilere Sözleşme Yoluyla Gördürülmesinin Hukuki Rejimi*, 1. Baskı, Seçkin Yayınları, Ankara 2016, 53; Cihan Yüzbaşıoğlu, *Şehir Hastanesi (Kamu Özel Ortaklığı Usulü) Uygulamalarının Sağlık Personel Hukuku ve Sorumluluk Hukuku Bakımından Yarattığı Sorunlar ile Çözüm Önerileri*, IV. Uluslararası Tıp Hukuku Kongresi Bildiri Kitabı C. III, (Ed.: Hakan Hakeri/Cahid Doğan), İstanbul 2021, 923-977, 960.

²⁰⁷ Uyuşmazlık Mahkemesi T. 30.12.2013, E. 2013/1282, K. 2013/1770, Aktaran: Atilla Erkal, "Sağlık Hizmetlerinin Yürütülmesi ve Sağlık Personelinin İstihdamı Nedeniyle İdarenin Mali Sorumluluğu", *Sakarya Hukuk Dergisi (SHD)*, 9(2), 2021, 235- 271, 248, dn. 58.

²⁰⁸ R.G.: 21.02.2013- 28582.

²⁰⁹ 4. Fıkra: "İdare, yüklenicinin sözleşme kapsamına giren faaliyetlerini bütün aşamalarda denetler veya denetletir..."

²¹⁰ "Sözleşme özel hukuk hükümlerine tabi olup süresi, tesisin özelliklerine ve fizibilite raporuna bağlı olarak sözleşmede belirtilen sabit yatırım dönemi hariç otuz yılı geçmemek üzere idarece belirlenir."

faaliyetlerden dolayı sorumluluğu kastedildiği, bununla beraber tıbbi müdahaleler kamu personeli eliyle yürütüldüğü için asıl olarak idarenin sorumlu olacağı ve uyuşmazlığın da idari yargıda çözüleceği belirtilmektedir²¹¹. Bizim de katıldığımız bu görüşe göre tıbbi hizmet bir bütün olarak idare adına yürütülmektedir. Hastanın isteği de kamu hastanesine başvurmak olup yüklenici ile herhangi bir ilişki kurmamaktadır. Bir bütün olarak değerlendirildiğinde tıbbi hizmet kamusal bir sağlık kuruluşunda sunulmakta olup hizmeti sunan kamu personeli olmasa dahi idare sorumlu olmalıdır. Netice olarak asıl sorumlu idare olmakla birlikte kusuru oranında yükleniciye rücu edilmesi gerekecektir²¹².

Sağlık hizmet sunucusunun idare olduğu, özel hukuk kişinin idari yargıda davalı sıfatına haiz olamayacağı ve aynı olaya ilişkin iki farklı yargı kolunda iki farklı tüzel kişiliğe dava açılmasının mümkün olmaması sebebiyle davada muhatap olarak Sağlık Bakanlığı'nın bulunması da bu görüşü destekler niteliktedir²¹³. Yine hizmetin bir bütün olarak kamu sağlığı hizmeti içerisinde yer aldığı, idarenin gözetim ve denetim yükümüyle birlikte hizmetin aksamamasından da sorumlu olacağı ifade edilmektedir²¹⁴.

2.2.2.1.1. Sözleşme İlişkisi Niteliği

Sağlık hizmeti almak amacıyla ülkemize gelen sağlık turisti bu hizmetleri alırken bağımsız çalışan hekim ile, özel hastane ile veya aracı kuruluşlarla sözleşme ilişkisine girmektedir.

Hasta ile bağımsız çalışan hekim arasında akdedilen sözleşme hekimlik sözleşmesi veya tedavi sözleşmesi olarak adlandırılmaktadır²¹⁵. Hekimlik sözleşmesi, bağımsız çalışan hekim ile hasta veya hastanın kanuni temsilcisi arasında belirli bir ücret karşılığında akdedilen ve hekimin, tıp bilimine uygun olarak gerekli teşhisi koymak ve en uygun tedaviyi uygulama yükümlülüğü içeren bir sözleşme olarak

²¹¹ Yüzbaşıoğlu, 961.

²¹² Yüzbaşıoğlu, 963.

²¹³ Erkal, 248.

²¹⁴ Uyuşmazlık Mahkemesi T. 30.12.2013, E. 2013/1282, K. 2013/1770, Aktaran: Erkal, 248, dn. 58.

²¹⁵ Zarife Şenocak, *Özel Hukukta Hekimin Sorumluluğu*, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları: Döner Sermaye Yayınları 44. Sayı, Ankara 1998, 17; Yavuz İpekyüz, 68; Mehmet Demir, *Hekimlik Sözleşmesinden Doğan Sorumluluğun Koşulları*, Ankara Barosu-AÜHF Sağlık Hukuku Kurultayı 1-3 Kasım 2007, Ankara, 2008, 153-161, 154; Hayrunnisa Özdemir, "Hekimin Hukuki Sorumluluğu", *Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 11(1), 2016, 33-81, 41.

tanımlanmaktadır²¹⁶. Hekimlik sözleşmesi, mevzuatımızda özel bir kanun hükmüyle düzenlenmiş bir sözleşme çeşidi değildir. Bu sebeple hekimlik sözleşmesinin niteliği konusunda vekalet sözleşmesi, eser sözleşmesi, hizmet sözleşmesi²¹⁷ veya kendine özgü yapısı olan²¹⁸ (*sui generis*) bir sözleşme olduğu görüşleri ileri sürülmüştür. Hekimlik sözleşmesinin niteliği konusunda en yaygın görüş vekalet sözleşmesi olduğu yönündedir²¹⁹. Hekim ile hasta arasında kurulan sözleşmenin vekalet sözleşmesi olarak nitelendirilmesindeki en önemli etmenlerden birisi vekilin, hizmet veya iş sözleşmesine göre çok daha geniş bir hareket alanına sahip olmasıdır²²⁰. Vekil ile müvekkili arasındaki ilişki ast-üst ilişkisi olmadığından dolayı vekilin müvekkile tam bağımlılığından söz edilemez. Vekil ile müvekkili arasında nisbi bağımlılık bulunmakta olup, vekilin özellikle uzmanlık gerektiren hallerde karar vermesi gerekmektedir²²¹. Hekim de özel uzmanlık gerektiren tıbbi müdahalelerde bulunurken karar vermek zorundadır. Başka bir deyişle hekim, tedaviyi hastanın iradesi doğrultusunda gerçekleştirmekte ancak kendi

²¹⁶ Yavuz İpekyüz, 68; Demir, *Hekimin Sözleşmeden Doğan Sorumluluğu*, 232; Özdemir, *Hekimin Hukuki Sorumluluğu*, 40.

²¹⁷ Bununla birlikte hekimlik sözleşmesinin unsurları incelendiği zaman 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu'nda (TBK) düzenlenen bazı sözleşme tipleriyle benzerlik gösterdiği görülmektedir. Bu benzerlikten yola çıkılarak öğretide hekimlik sözleşmesinin TBK m. 393 vd. maddelerinde düzenlenen hizmet sözleşmesi olarak nitelendirilebileceği öne sürülmüştür. Hem hizmet sözleşmesinde hem de hekimlik sözleşmesinde fiili bir edim borçlanılmasına rağmen iki sözleşme türü arasındaki fark daha fazladır. Öncelikle hizmet sözleşmesinde işçi ve işveren arasında hiyerarşik bir ilişki bulunmakta olup işçi, işverene bağımlı olarak hareket etmektedir. Hekim ile hasta arasında fiili bir edim borçlanılmış olsa da bu ikili arasında bağımlılık ilişkisi bulunmamaktadır. Hekimin hastadan emir veya talimat alması söz konusu değildir. Hekim, tıbbi müdahalede bulunurken hastaya bağlı olmayıp tıp biliminin gereklerini yerine getirmekle sorumludur. Ayrıca hizmet sözleşmesinde bulunmasına rağmen hekimlik sözleşmesinde bulunmayan süre unsuru da hekimlik sözleşmesinin hizmet sözleşmesi olarak kabulünü güçleştirmektedir.

²¹⁸ Niteliği itibarıyla de kanunda düzenlenmiş olan hiçbir sözleşme tipine uymadığı gerekçesiyle kendine özgü yapısı olan (*sui generis*) bir sözleşme türü olduğu ileri sürülmüştür. Detaylı bilgi için bkz.: Reşat Ataberk ve Merih Sezen, "Hekimin Mesuliyeti", *İstanbul Barosu Dergisi*, 28(2), 1954, 135-149, 144-145; Pınar Öz, "Vücuda Tıbbi Girişim ve Doktorun Sorumluluğu", *Ankara Barosu Dergisi*, 41(5), 1984, 706-719, 715; Cevdet Yavuz, *Borçlar Hukuku Özel Hükümler*, 3. Bası, Beta Yayınevi, İstanbul 2004, 12; Hasan Tahsin Gökcan, *Tıp Uygulayıcılarının Ceza Sorumluluğu ve Yargıtay Kararları*, II. Uluslararası Sağlık Hukuku Sempozyum Kitabı, XII Levha Yayınları, İstanbul 2011, 113-128, 121; Bahu Kılıç Güneş, *Hekimin Hukukî Sorumluluğu*, 1. Baskı, Legal Yayıncılık, İstanbul 2016, 56; Zeynep Özcan ve Ayşe Betül Özcanoğlu, "Yargıtay İçtihatları Işığında Malpraktis-Komplikasyon Ayrımına Bağlı İspat Sorunları", *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, 8(16), 2020, 289-315, 297.

²¹⁹ Çetin Aşçıoğlu, *Tıbbi Yardım ve El Atmalardan Doğan Sorumluluklar*, Seçkin Yayıncılık, Ankara 1993, 16; Şenocak, 26; Demir, *Hekimin Sözleşmeden Doğan Sorumluluğu*, 238: Yazar hekimlik sözleşmesinin bir vekalet sözleşmesi olduğunu ancak hukuksal anlamdaki vekaletten ziyade maddi fiillere ilişkin vekaletin özel bir görünümü olduğunu belirtmektedir.; Hakan Hakeri, *Tıp Hukuku, Cilt II Özel Hükümler*, 25. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara 2022, 1049.

²²⁰ Hakeri, *Tıp Hukuku, Cilt II Özel Hükümler*, 1050,

²²¹ Şenocak, 26; Yavuz İpekyüz, 58; Arslan, 410; Hakeri, *Tıp Hukuku, Cilt II Özel Hükümler*, 1050: Belirtmek gerekir ki hekim karar verme özgürlüğünü müvekkilinin lehine olacak şekilde, yani sadakat ve özen yükümlülüğüne uygun bir biçimde kullanmalıdır. Bağımsızlığın nisbiliği tam da bu noktadan kaynaklanmaktadır.

sorumluluğu altında bağımsız hareket etmektedir²²². Bununla birlikte hekimlik sözleşmesinin çeşitli hallerde eser sözleşmesi olarak nitelendirildiği de görülmektedir. Hekimlik sözleşmesinin eser sözleşmesi niteliğine sahip olduğu haller sınırlıdır. Genel cerrahi müdahale içeren tıbbi müdahaleler eser sözleşmesi kapsamında kabul edilmemektedir²²³. Bunun en önemli sebebi, cerrahi müdahale içeren hekimlik sözleşmelerinde sonucun garanti edilememesidir. Bu noktadan hareketle kimi yazarlar; insan vücudunun yaradılışı itibarıyla estetik amaçlı olarak yapılan tıbbi müdahalelerde dahi sonucun garanti edilmesinin mümkün olmadığını ve bu sebeple hekimle hasta arasında akdedilen sözleşmenin eser sözleşmesi olarak nitelendirilmeyeceğini ifade etmektedirler²²⁴. Buna karşılık bizim de katıldığımız görüş uyarınca, eser sözleşmesi sonucu ortaya çıkan sonucun, mutlaka yeni bir eser yaratılması şeklinde bir zorunluluğun olmadığı, halihazırda var olan bir eserin değiştirilmesi veya onarılmasının da eser sözleşmesi²²⁵ kapsamında değerlendirileceğidir. Bunun yanında estetik tıbbi müdahaleyi gerçekleştiren hekimin mesleki tecrübesi ve yaptığı müdahaledeki başarısı dışında bir sebeple istenilen sonucun elde edilememesi durumunda, estetik cerrahın sonuç ortaya koyma iradesi sebebiyle yine aradaki sözleşmenin eser sözleşmesi olarak nitelendirilmesi gerektiği de belirtilmektedir²²⁶. Yargıtay kararlarında da estetik müdahale içeren hekimlik sözleşmeleri eser sözleşmesi olarak nitelendirilmiş ve bu sözleşmelerde vekalet sözleşmesinin aksine, bir sonuç taahhüt edildiği ifade edilmiştir²²⁷.

Tedavi için özel hastaneye başvuran kişi ile özel hastane arasında hastaneye kabul sözleşmesi yapılmaktadır²²⁸. Özel hastaneye başvuran hasta veya hastanın kanuni

²²² Görkey, 26.

²²³ Şenocak, 22; Yavuz İpekyüz, 61.

²²⁴ Şenocak, 24; Yavuz İpekyüz, 63; Halil Akkanat, *Hastaneye Kabul Sözleşmesinin Görünüm Tarzları ve Sorumluluk Düzeni*, Prof. Dr. Özer Seliçi'ye Armağan, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2006, 31; Aral ve Ayrancı, 363; Yılmaz Yördem, "Hekimin Hatalı Tıbbi Uygulamaya Bağlı Hukuki Sorumluluğu", *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, 39, 2019, 129-156, 134.

²²⁵ Uyanık, *Estetik Sağlık Turizmi Hukuku*, 25.

²²⁶ Hasan Petek, "Güzelleştirme Amaçlı Estetik Ameliyatlardan Kaynaklanan Hukuki Sorumluluk", *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 8(1), 2006, 177-240, 192.

²²⁷ Y.15. HD. T. 16.04.2018 ve E. 2018/1985, K. 2018/1561, Y. 3.HD. T. 11.04.2016 ve E. 2015/9077, K. 2016/5505, Y. 15. HD. T. 11.07.2018 ve E. 2018/3044, K. 2018/3032, Y. 15. HD. T. 30.09.2019 ve E. 2019/2716, K. 2019/3692, Y. 3. HD. T. 07.12.2015 ve E. 2015/12079, K. 2015/19759, Y. 13. HD. T. 05.04.1993 ve E. 1993/131, K.1993/ 2741

²²⁸ Çetin Aşçıoğlu, *Tıbbi Yardım ve El Atmalardan Doğan Sorumluluklar*, Tekışık Ofset Yayınevi, Ankara 1993, 118; Akkanat, 26; Yılmaz, *Hekimin Hukuki Sorumluluğu*, 160; Mehmet Demir, *Tıbbi Organizasyon Kusuru Açısından Hastanelerin Hukuksal Sorumluluğu*, Turhan Kitabevi, Ankara, 2010, 150; Ünal Er, *Sağlık Hukuku*, 2. Baskı, Savaş Yayınevi, Ankara, 2019, 69; Hakeri, *Tıp Hukuku, Cilt II Özel Hükümler*, 1057.

temsilcisi arasında yapılan bu sözleşmede, özel hastane hem tıbbi müdahalede bulunma hem de yeme, yatma gibi yan hizmetleri yerine getirmeyi üstlenmektedir²²⁹. Hastaneye kabul sözleşmesinin çeşitli türleri bulunmaktadır ve bu türlerde sözleşme içeriği de farklılaşmaktadır²³⁰. Buna bağlı olarak hastane işleticisinin edimleri değişmekle birlikte hastanın temel edimi ücret ödemektir²³¹. Hastaneye kabul sözleşmesinde asıl olan hastanın yatışının sağlanarak tedavi edilmesidir²³². Bu sebeple yatarak tedavi sunmayan poliklinikler ve kaplıca ılıca merkezleri, yaşlı bakım merkezleri gibi kuruluşlar özel hastane olarak kabul edilmemektedir²³³.

Sağlık turisti ile sağlık turizmi aracı kuruluşu arasında akdedilen sözleşme iş görme²³⁴ sözleşmesi olarak nitelendirildiği gibi paket tur sözleşmesi²³⁵ olarak da nitelendirilmektedir. Yargıtay kararlarında da paket tur sözleşmelerinin esasen iş görme veya hizmet sözleşmesi niteliğinde de kabul edilebileceği ifade edilmektedir²³⁶. Sağlık turizmi aracı kuruluşu; “uluslararası hastalar ile tedavi/tanı ülkesindeki sağlık ve/veya diğer hizmet sunucularına aracılık eden, fakat bu kuruluş/kurumlar tarafından istihdam edilmeyen araçlar” olarak tanımlanmaktadır²³⁷. Dünya geneline bakıldığında da yeni bir işkolu olarak karşımıza çıkan sağlık turizmi aracı kuruluşları, yabancı ülkedeki tıbbi tedavi almak isteyen hastalara danışmanlık, seyahat ve sağlık hizmetleriyle ilgili

²²⁹ Melike Yağoğlu, *Hastaneye Kabul Sözleşmesi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri 2011, 3; Cahid Doğan, “Hekimlik Sözleşmesi Katkılı Tam Hastaneye Kabul Sözleşmesi (Hastaneye Tam Kabul Sözleşmesi ve Hekimlik Sözleşmesi) ile Bölünmüş-Kısmî Hastaneye Kabul Sözleşmesi (Kısmî Hastaneye Kabul Sözleşmesi ve Hekimlik Sözleşmesi, Dar Anlamda Hastaneye Kabul Sözleşmesi)”, *Tıp Hukuku Dergisi*, 3(6) 2014, 177-196, 178; Gökçe Şahin Candaş, *Tam Hastaneye Kabul Sözleşmesi Kapsamında Özel Hastanenin Hukukî Sorumluluğu*, 1. Baskı, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2019, 5; Yasemin Yılmaz, *Özel Hastane İşleticisinin Hastaneye Kabul Sözleşmesi Çerçevesinde Yürütülen Tıbbî Müdahaleden Kaynaklanan Sorumluluğu*, 1. Baskı, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2019, 5.

²³⁰ Mine Ercevahtır, “Özel Hastaneye Kabul Sözleşmesi”, *İstanbul Medeniyet Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 7(13), 2022, 449-490, 452.

²³¹ Doğan, *Hastaneye Kabul Sözleşmesi*, 180; Erhan Temel, “Alman Sağlık Sisteminde Hastaneler ve Hastanelerin Hukukî Sorumluluğu”, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 65(1-2), 2010, 245-274, 259; Yasemin Durak, “Hastaneye Tam Kabul Sözleşmesi”, *Tıp Hukuku Dergisi*, 3(6), 2014, 147-175, 148.

²³² Durak, 148; Özdemir, *Teşhis ve Tedavi Sözleşmesi*, 85.

²³³ Doğan, *Hastaneye Kabul Sözleşmesi*, 177; Şahin Candaş, 6; Yağoğlu, 5.

²³⁴ Uyanık, *Estetik Sağlık Turizmi Hukuku*, 25, dn. 9.

²³⁵ Kırılı Aydemir, 84; Ranegül Camız, *Sağlık Turizminden Doğan Kanunlar İhtilafı*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri 2023, 77 vd.

²³⁶ Yargıtay 3. HD, T. 22.11.2021, E. 2021/6774, K. 2021/11815.

²³⁷ Uyanık-Çavuşoğlu, “Sağlık Turizmi Aracı Kuruluşu Hizmet Standartları Hakkında Düşünce ve Öneriler”, 2. Bir diğer tanım: Aracı kuruluş, sağlık alanında eğitilmiş kişilerle tedavi almak isteyen kişileri buluşturan ve bu kişilerle birlikte refakatçisinin de barınma, yeme-içme, günlük ihtiyaçların karşılanması gibi konuları düzenleyen kuruluşlara denmektedir. Detaylı bilgi için bkz.: Dilaver Tengilimoğlu, *Sağlık Turizmi*, 2. Baskı, Siyasal Kitabevi, Ankara 2017, 389.

işlemlerin organizasyonu gibi hizmetler sunmakta olup²³⁸ hastalarla sağlık tesislerini buluşturmayı amaçlamaktadır.

2.2.2.1.2. Haksız Fiil Niteliği

Hekimin sözleşme dışı sorumluluğu genellikle haksız fiil kapsamında değerlendirilir. Eğer hekim ile hasta arasında önceden yapılmış bir sözleşme mevcut değilse, hekimin sorumluluğu haksız fiil ilkelerine göre belirlenir²³⁹. Sağlık turisti ile hekim arasında sözleşmesel bir ilişkinin bulunmadığı durumlarda, vekaletsiz iş görmeye ilişkin şartlar oluşmamışsa, hekim hastaya karşı hukuki açıdan haksız fiil hükümlerine göre sorumlu olmaktadır²⁴⁰. Esasen hekimin meslek kurallarına aykırı olan tüm davranışlarında hukuka aykırılık unsuru bulunmaktadır ve taraflar arasında sözleşme kurulmuşsa, bu durumda sözleşmeye aykırılık hükümlerine, taraflar arasında sözleşme kurulmamışsa haksız fiil sorumluluğuna gidilerek uyuşmazlık çözümlenmeye çalışılacaktır²⁴¹. Örneğin, özel hastaneden tıbbi tedavi hizmeti alan hasta, sözleşmeyi özel hastane işleticisi ile yaparsa, hasta ile hekim arasında sözleşmesel bir ilişki kurulmamaktadır. Bu durumda hasta ile hekim arasındaki uyuşmazlıklar haksız fiil hükümlerine göre çözümlenecektir²⁴². Bununla birlikte taraflar arasında sözleşmesel bir ilişki bulunsa dahi çeşitli hallerde akit dışı sorumluluk gündeme gelebilmektedir. Böyle bir durumda akit sorumluluğu ile akit dışı sorumluluk yarışmaktadır²⁴³.

Haksız fiil, failin kusurlu eylemleriyle hukuka aykırı bir şekilde kişinin şahsına veya malvarlığına zarar vermesidir²⁴⁴. Hukuka aykırılık, haksız fiil sorumluluğunun temel unsurlarından birini oluşturur. Bir hekimin eyleminin, genel olarak başkalarına zarar vermeyi yasaklayan bir hukuk kuralını doğrudan veya dolaylı bir şekilde ihlal

²³⁸ Ayfer Uyanık-Çavuşoğlu, “Sağlık Turizmi Aracı Kuruluşu Hizmet Standartları Hakkında Düşünce ve Öneriler”, *Sağlıkta Kalite ve Akreditasyon Dergisi*, 1(2), 1-5, 2.

²³⁹ Hakeri, *Tip Hukuku* C. 2, s. 1054; Cemil Buğra Yakut, Hekimin Aydınlatma Yükümlülüğü, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2014, 77.

²⁴⁰ Hakeri, (*Tip Hukuku*), 1054; Demir, *Hukuksal Sorumluluk*, 270; Ayan, 61. Sağlık turizmi kapsamında haksız fiil için bkz.: Camız, 94-95.

²⁴¹ Şenocak, 243; Hakeri, *Tip Hukuku*, 1054.

²⁴² Hakeri, *Tip Hukuku*, 1054.

²⁴³ Hasan Tahsin Gökcan, Tıbbi Müdahaleden Doğan Hukuki ve Cezai Sorumluluk, 2. Baskı, Ankara 2014, s. 737. Öz Seçer, “Hekimin Hukuki Sorumluluğu” *Maltepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, S. 1, Y. 2013, 107 – 148, 136; Şengül, 23.

²⁴⁴ Zarife Şenocak, *Özel Hukukta Hekimin Sorumluluğu*, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara 1998, Eren, 468;

etmesi durumunda hukuka aykırılıktan bahsedilir²⁴⁵. Hekimin gerçekleştirdiği fiilin hukuka aykırı olması, tek başına haksız fiil sorumluluğunun doğması için yeterli değildir. Bunun yanı sıra, fiilin hukuka aykırılığını ortadan kaldıran herhangi bir durumun bulunmaması da gereklidir²⁴⁶. TMK madde 24/2’de: “*Kişilik hakkı zedelenen kimsenin rızası, daha üstün nitelikte özel veya kamusal yarar ya da kanunun verdiği yetkinin kullanılması sebeplerinden biriyle haklı kılınmadıkça, kişilik haklarına yapılan her saldırı hukuka aykırıdır.*” hükmü yer almaktadır. Buna göre hukuka aykırılığı ortadan kaldıran durumlar arasında tıbbi müdahaleye onay verilmesi, hastanın üstün yararının bulunması ve tıbbi müdahalenin kamu yetkisi kullanılarak gerçekleştirilmesi sayılabilir²⁴⁷.

Özellikle tam hastaneye kabul sözleşmelerinde haksız fiil sorumluluğu gündeme gelebilmektedir. Özel hastane bünyesinde hizmet akdi ile istihdam edilen hekim ile hasta arasında sözleşmesel bir ilişki bulunmadığı için hekimin sorumluluğu haksız fiil esasına, hastanenin sorumluluğu ile sözleşme esasına dayanacaktır²⁴⁸.

Haksız fiil sorumluluğunun bir unsuru da kusurdur. Hekimin, hukuka aykırı fiilleri bilerek ve isteyerek gerçekleştirme ihtimali bulursa da ortalama bir hekimin göstermesi gereken özeni göstermediğinde de ihmalkârlık dolayısıyla kusurlu sayılabilir²⁴⁹.

Hekimin kusurlu ve hukuka aykırı davranışı sonucunda hastada bir zarar oluşmalıdır. Eğer bir zarar yoksa haksız fiilden bahsedilemez ve hekimin tazminat yükümlülüğü doğmaz. Zarar, maddi veya manevi olabilir. Maddi zarar, hastanın malvarlığında düşüş, manevi zarar ise şahsi değerlerdeki azalma olarak tanımlanır²⁵⁰.

Haksız fiil sorumluluğunda en çok tartışılan unsur nedensellik bağıdır. Bu bağ, hekimin kusurlu eylemi sonucunda hastanın zarar görmesine neden olması anlamına

²⁴⁵ Yavuz İpekyüz, 143; Öz Seçer, Hekimin Hukuki Sorumluluğu, *Maltepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, S. 1, 2013, 136; Gökcan, 947; Ragıp Şengül, “Özel Hukuk Çerçevesinde Hasta İle Hekim Arasındaki İlişkinin Hukuki Niteliği, Hatalı Tıbbi Uygulama ve Tazminat Sorumluluğu”, Bahçeşehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2019, 21.

²⁴⁶ Seçer, 136.

²⁴⁷ Yakut, 78.

²⁴⁸ Filiz Yavuz İpekyüz, Hekimin tazminat sorumluluğu, *Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 20(33), 2015, s.24.

²⁴⁹ Somer, 45; Seçer, s. 136; Şengül, 22.

²⁵⁰ Çetin Aşçıoğlu, “Tıbbi Yardım ve El Atmalardan Doğan Sorumluluklar Doktorların Devletin ve Özel Hastahanelerin Sorumluluğu Cezai ve Hukuki”, Ankara 1993, 99; Yavuz İpekyüz, s. 142; Somer, s. 46; Mine Kaya, “Hekimin Hastayı Aydınlatma Yükümlülüğünden Kaynaklanan Tazminat Sorumluluğu”, *TBB Dergisi*, S. 100, Y. 2012, s. 69; Seçer, s. 137; Şengül, 22.

gelir. Tazminat hukukunun temel ilkelerinden biri olan uygun nedensellik bağıının ispatı zarar gören hasta tarafından yapılmalıdır²⁵¹. Ancak tıbbi uygulamalarda, hekimin eylemi kusurlu olsa dahi, hastanın zarar iddiasıyla arasındaki nedensellik bağıını kanıtlamak kolay olmayabilir. Çünkü hastanın da uyması gereken yükümlülükler vardır ve bu yükümlülükler tedavi öncesi, esnası ve sonrasında geçerli olan kuralları kapsar. Çoğu durumda, hasta iddiasını sunarken bu yükümlülükleri yerine getirdiğini belirtir fakat bu beyanın doğruluğunu tespit etmekte sorunlar yaşanabilir. Örneğin, hastanın ilacını yanlış dozda alması ya da hekime gerçeği gizlemesi sonucu oluşan zararın hekimle olan nedensellik bağı değerlendirilirken güçlükler yaşanır. Bu nedenle, haksız fiilden doğan sorumluluğun, tıp hukuku çerçevesinde en karmaşık ve tespiti zor unsuru nedensellik bağıdır²⁵².

2.2.2.1.3. Vekâletsiz İş Görme Niteliği

Kişinin yetkisi olmadığı halde başkasına ait işleri yapması ve arada bir sözleşme bulunmamasına rağmen karşılıklı borçlar doğması halinde taraflar arasında vekâletsiz iş görme niteliğinde bir ilişkinin olduğu kabul edilmektedir²⁵³. Kural olarak hastanın hekime başvurması ve hekimin hastaya tıbbi müdahalede bulunmayı kabul etmesiyle taraflar arasında sözleşme ilişkisi kurulmuş olur. Sözleşmenin yazılı olması gerekmediği gibi zımni olarak yapılan anlaşmalar da geçerlidir²⁵⁴.

Ne var ki özellikle acil tıbbi müdahaleler ya da cerrahi müdahale esnasında ortaya çıkan beklenmedik durumlar sebebiyle zorunlu olarak müdahalenin genişlemesi hallerinde taraflar arasında vekâletsiz iş görme niteliğinde bir hukuki ilişki meydana gelebilir²⁵⁵.

²⁵¹ Aşçıoğlu, 138; Yavuz İpekyüz, 143; Seçer, 137; Şengül, 22.

²⁵² Şengül, 23.

²⁵³ Aydın Zevkliler ve K. Emre Gökyayla, Borçlar Hukuku-Özel Borç İlişkileri, Ankara, 2019, s. 639; Aynaz Uğur, Milletlerarası Özel Hukukta Vekâletsiz İş Görme, Legal Yayınları, İstanbul 2022, s. 6; Hakeri, *Tıp Hukuku*, 1053.

²⁵⁴ Hakeri, *Tıp Hukuku*, 1053.

²⁵⁵ Çağlar Özel ve Doğan N. Leblebici, Organizasyon Kusurundan Doğan Zarar Açısından Özel Hastane ve Hekimlerin Sorumluluklarına Kısa Bir Bakış, Hacettepe Sağlık İdaresi Dergisi, 2007, 10(2), 177-200, s. 188; Pervin Somer, “Hekimin Hukuki Sorumluluğu”, T.C. Kadir Has Üniversitesi Hukuk Fakültesi Uluslararası I. Sağlık Hukuku Sempozyumu, İstanbul 2011, Editörler. SOMER, Pervin / SÖĞÜT, İpek Sevdâ, 41 – 57, s. 52; Ragıp Şengül, Özel Hukuk Çerçevesinde Hasta İle Hekim Arasındaki İlişkinin Hukuki Niteliği, Hatalı Tıbbi Uygulama Ve Tazminat Sorumluluğu, Bahçeşehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2019, 23.

2.2.2.2. Sağlık Turistinin Tüketici Niteliği

Yirminci yüzyılın ortalarından itibaren hastalar, “sağlık tüketicisine” dönüşmüş ve bu dönüşüm ile bireyler, kurumlar ve profesyoneller arasındaki ilişkilerde köklü değişimler yaşanmıştır²⁵⁶. Hastalar, karar verme sürecinde büyük ölçüde sağlık çalışanlarına bağlı olduğu halde tüketiciler, bilgi edinerek ve iş birliğine katılarak, hizmet veren sağlayıcıları seçme sürecinde aktif bir rol oynamaktadırlar²⁵⁷.

Kişi hastaneye veya doğrudan hekime başvurduğu anda hasta olarak kabul edilmekte²⁵⁸, sağlık sorunundan kurtulmak maksadıyla hekimden veya sağlık kuruluşundan hizmet satın almakta veya ürün edinmektedir²⁵⁹. Ayrıca belirtmek gerekir ki kişiler yalnızca sağlık sorunları için hastaneye ve hekime başvurmazlar. Bunların yanında hastalar, estetik müdahale yaptırmak, kan vermek, aşı olmak, sağlık raporu almak veya organ bağışında bulunmak amaçlarıyla da hastaneye veya doğrudan hekimlere başvurabilmektedir²⁶⁰. İşte bu gibi hizmet veya ürün satın alma veya edinme işlemiyle hastanın müşteri, diğer bir ifadeyle tüketici olarak kabul edilip edilemeyeceği meselesi gündeme gelmektedir²⁶¹.

Tüketici kavramı TKHK madde 3/1-k’da: “*Ticari veya mesleki olmayan amaçlarla hareket eden gerçek veya tüzel kişi*” olarak oldukça geniş bir biçimde tanımlanmıştır. Buna göre, tüketici sıfatının kazanılabilmesi için kişinin hangi amaçla hareket ettiği önem taşımaktadır²⁶². Aranacak tek şart ise kişinin ticari veya mesleki bir amaçla hareket

²⁵⁶ Gayle A. Sulik ve Astrid Eich-Krohm, *No longer a patient: The social construction of the medical consumer*, Chambré, Susan M. and Goldner, Melinda (Ed.) *Patients, Consumers and Civil Society* (Advances in Medical Sociology, Vol. 10), 2008, Emerald Group Publishing Limited, Leeds, 3-28, ([https://doi.org/10.1016/S1057-6290\(08\)10002-X](https://doi.org/10.1016/S1057-6290(08)10002-X), E.T.: 01.03.2024), 12.

²⁵⁷ Sulik ve Eich-Krohm, 12.

²⁵⁸ Cafer Özkan, “Hekimlik Sözleşmesinin Tüketici Hukuku Kapsamında Değerlendirilmesi”, *International Academic Social Resources Journal*, 6(31), 2021, 1750-1764, 1751.

²⁵⁹ Şebnem Akipek Öcal, *Hasta ve Hekim Arasında Kurulan Sözleşmeler Bakımından Tüketicinin Korunması*, Sektörel Bazda Tüketici Hukuku ve Uygulamaları 2014-2015, Edt.: Hakan TOKBAŞ, Fehim ÜÇİŞİK, Bilge Yayınevi, Ankara 2015, 284-299, 294.

²⁶⁰ Meliha Aksüt, *Hasta Hakları*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Zirve Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep 2015, 8; Nihan Koyuncu Aktaş, *Hekimin Özen Borcuna Aykırılıktan Doğan Sözleşmesel Sorumluluğu*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2020, 23.

²⁶¹ Aysun Altunkaş, *İnsan Üzerinde Deney ve Deneme Suçları*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2011, 38; Akipek Öcal, 294.

²⁶² Gümüş, *Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun Şerhi*, 10; Sami Aksoy, 6502 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun’un Taşıma Hukukuna Müdahalesi, *BATİDER*, 2, 2015, 305-336, 320-321; Mehmet Bahtiyar ve Levent Biçer, “Adi İş/Ticari İş/Tüketici İşlemi Ayrımı ve Bu Ayrımın Önemi”,

etmemesidir²⁶³. Bu anlamda gerçek kişi olan tacir veya esnafların da işlem yaptığı sıradaki amacına göre tüketici olarak kabul edilmesi mümkündür²⁶⁴. Ticari veya mesleki bir amaçla hareket etmediği sürece avukat, doktor, serbest meslek sahibi, girişimci gibi kişiler de tüketici sıfatını haiz olacaklardır²⁶⁵.

Ticaret şirketlerinin tüm işlemleri ticari nitelikte sayıldığı için²⁶⁶ gerçek kişi tacirlerin aksine tüzel kişi olan tacirler, tüketici hukukunun korunmasından faydalanamamaktadır²⁶⁷. Bu durumun bir istisnasını, TKHK madde 51/9'da yer alan ve ticari veya mesleki faaliyetleri çerçevesinde paket tur hizmetinden yararlanan tüzel kişileri de tüketici kabul eden hüküm oluşturmaktadır²⁶⁸.

TKHK'daki tanım değerlendirildiğinde, zorunlu olarak gerçek bir kişi²⁶⁹ olan hastanın ticari²⁷⁰ veya mesleki²⁷¹ amaçla hareket etmesi olası görünmemektedir²⁷². Dolayısıyla doktrinde aksi yönde²⁷³ görüşler olsa da gerçek kişi olan hastaların kural

Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuki Araştırmalar Dergisi (Prof. Dr. Cevdet Yavuz'a Armağan Özel Sayısı, 1. Cilt), 22 (3), 2016, 395-436, 400.

²⁶³ Akipek Öcal, 293.

²⁶⁴ Gümüş, *Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun Şerhi*, 10; Bahtiyar ve Biçer, 402.

²⁶⁵ Hasan Seçkin Ozanoğlu, "Mukayeseli Hukuk ve Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun Açısından Tüketiciyi Koruyan Düzenlemelerin Kişi Bakımından Uygulama Alanı", *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Prof Dr. Kemal Oğuzman'ın Anısına Armağan, İstanbul 2000, 663- 692, 671.

²⁶⁶ Bahtiyar ve Biçer, 404: Türk Ticaret Kanunu m. 19/1 uyarınca bir tacirin borçlarının, yani her türlü iş, işlem ve eyleminin ticari olması kuralıdır. Bu kural, gerçek kişi tacirlerin aksine, tüzel kişi tacirler için mutlak bir ifade ile kaleme alınmış olduğundan tüzel kişi olan tacirlerin tüketici olarak kabul edilmesi de mümkün olmayacaktır.

²⁶⁷ Zevkliler ve Aydoğdu, *Tüketicinin Korunması Hukuku*, 30; TKHK'nın tüzel kişileri de tacir olarak kabul etmesi doktrinde eleştirilmiş ve yalnızca dernek ve vakıflar gibi özel amaçlarla hizmet veren özel hukuk tüzel kişilerinin bu özel amaçları gerçekleştirirken tüketici olarak kabul edilmesi gerektiği ifade edilmiştir. İ. Yılmaz Aslan, *Tüketici Hukuku Dersleri*, 6. Baskı, Ekin Yayınevi, Bursa 2015, 7; Gümüş, *Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun Şerhi*, 17-18: Bunun yanında, tüzel kişilerin tüketici sıfatını taşıması istisnai bir durum olduğu için kamu tüzel kişilerinin tüketici sıfatına sahip olmaması gerektiği ifade edilmiştir.

²⁶⁸ Bahtiyar ve Biçer, 404 dn. 31: TTK m. 19/2; "Taraflardan yalnız biri için ticari iş niteliğinde olan sözleşmeler, Kanunda aksine hüküm bulunmadıkça, diğeri için de ticari iş sayılır." Görüldüğü gibi, yasal bir istisna hükmü bulunmadıkça ticari iş karinesi mutlak biçimde devrededir. Örneğin, tüzel kişi olan bir ticaret şirketi, çalışanlarını tatile göndermek amacıyla bir turizm şirketi ile paket tur sözleşme akdettiğinde tüketici olarak kabul edilecek ve TKHK'nın öngördüğü korumadan yararlanabilecektir.

²⁶⁹ Akipek Öcal, 294.

²⁷⁰ Doktrinde, kişilerin sağlıklı bir denek olarak ücret karşılığında vücudunu sunduğu durumlar ticari bir faaliyet olarak değerlendirilmiştir. Detaylı bilgi için bkz.: Camız, 85. Ne var ki vücudunu deney için sunan kişi, hasta olarak değerlendirilemeyeceği için bu görüşe katılmadığımızı ifade etmemiz gerekir.

²⁷¹ Bir faaliyetin mesleki olarak kabul edilebilmesi için öncelikle sürekli, bağımsız ve ivazlı olması gerektiği ifade edilmektedir. Detaylı bilgi için bkz.: Ozanoğlu, 674 vd.

²⁷² Akipek Öcal, 295.

²⁷³ Hamide Tacir, *Hastanın Kendi Geleceğini Belirleme Hakkı*, On iki Levha Yayıncılık, İstanbul 2011, 84; Ahmet Nezih Kök, Hekim- Hasta İlişkisi Tüketici Hukuku Anlayışı İle Bağdaşır Mı?, *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, 6, 2015, 605-616; Sağlık hizmetleri sunumunda hasta ile hekim arasındaki ilişkinin, "tüketici hukuku mantığı ile tüketici mahkemelerinin görev alanına dahil edilmesi", bilimsel, etik ve hukuki değerler üçgeninde faaliyet gösteren tıp biliminin etkinlik alanına uygun olmadığı hakkında detaylı

olarak aynı zamanda tüketici olarak kabul edilmesi gerektiği kanaatindeyiz²⁷⁴. Doktrinde hastaların müşteri ya da tüketici olarak görülmesi, hekimleri tüccar ve hastaneleri de ticarethane olarak yorumlanmasına yol açacağı düşüncesiyle eleştirilmektedir²⁷⁵.

2.2.2.3. Sağlık Turistinin Akdettiği Sözleşmelerin Tüketici Sözleşmesi Niteliği

Sağlık turisti, sağlık hizmetini bağımsız çalışan hekimden alabileceği gibi özel hastaneden de alabilir. Sağlık turisti ayrıca, sağlık hizmeti ve ulaşım ve konaklama gibi hususlarda aracı kuruluşlardan da faydalanabilir. Bu sözleşmelerin niteliğinin belirlenmesi, uyuşmazlık halinde yetkili mahkemeyi tespit edebilmek adına önem taşımaktadır.

Sağlık turisti olan hasta ile hekim arasındaki ilişkiler, TKHK kapsamında vekalet ve eser sözleşmeleri niteliğinde düzenlenmiş olup bu sözleşmelerden kaynaklanan uyuşmazlıklarda tüketici mahkemelerinin yetkili olacağı hükme bağlanmıştır. Bu düzenleme sebebiyle hasta ile hekim arasındaki sözleşmelerin tüketici sözleşmesi olarak kabul edilip edilemeyeceği meselesi gündeme gelmektedir²⁷⁶.

TKHK madde 3/1-l'ye göre tüketici işlemi: *“mal veya hizmet piyasalarında kamu tüzel kişileri de dâhil olmak üzere ticari veya mesleki amaçlarla hareket eden veya onun adına ya da hesabına hareket eden gerçek veya tüzel kişiler ile tüketiciler arasında kurulan, eser, taşıma, simsarlık, sigorta, vekâlet, bankacılık ve benzeri sözleşmeler de dâhil olmak üzere her türlü sözleşme ve hukuki işlem”* olarak tanımlanmıştır. Madde metninde her ne kadar tüketici işlemi tabiri kullanılmışsa da işlem kavramının tek taraflı

bilgi için bkz. Kök, 609 vd. Yazar ayrıca hekim ile hasta arasındaki ilişkiyi kendine özgü bir sözleşme olarak nitelendirmekte ve bu ilişkilerden kaynaklanacak uyuşmazlıkların çözümünde görevli olacak “Tıp İhtisas Mahkemesi” kurulmasını ve uyuşmazlıkların bu mahkemede görülmesini önermektedir.

²⁷⁴ Mark A. Hall ve Carl E. Schneider, Patients as Consumers: Courts, Contracts, and The New Medical Marketplace, *Michigan Law Review*, 106(4), 2008, 643-689, 644; Hasan Petek, “Tıbbi Müdahalelerden Kaynaklanan Uyuşmazlıklarda Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun’un Uygulanması”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 15, 2013, 969-1017, 977; Akipek Öcal, 296; Ayfer Uyanık Çavuşoğlu, *Sağlık Turizmi Açısından Tüketicinin Hukuki Statüsü*, Sektörel Bazda Tüketici Hukuku ve Uygulamaları 2014-2015, Edt.: Hakan TOKBAŞ, Fehim ÜÇİŞİK, Bilge Yayınevi, Ankara 2015, 316-322, 317; Yakup Gökhan Doğramacı, Teletup, Sağlık Turizmi ve Uzaktan Sağlık Hizmetleri: Mesafeli Sözleşmeler, *İstanbul Hukuk Mecmuası*, 78(2), 2020, 657-710, 680; Sema Dalkılıç ve Ramazan Kurtoglu, “Hastaların Tüketicileştirilmesi ve Hasta Güçlendirme”, *Uluslararası Sağlık Yönetimi ve Stratejileri Araştırma Dergisi*, 7(3), 2021, 456 - 471, 459.

²⁷⁵ Nezih Otkar, “Hasta-Hekim ve Müşteri-Tüccar”, *Journal of Neurological Science*, 22(4), 2005, 357-358, 357.

²⁷⁶ Kırılı Aydemir, 95.

beyanları da içine aldığı, oysaki hükümde satıcı ve sağlayıcıdan da bahsedildiği için buradaki işlem kavramından sözleşme kavramını anlamak gerektiği ifade edilmektedir²⁷⁷. Böylelikle vekalet ve eser sözleşmelerinden doğan uyuşmazlıklar da TKHK kapsamına alınmıştır. Daha önce de ifade ettiğimiz gibi hekim ile hasta arasında kurulan sözleşme genel olarak vekalet sözleşmesi olarak kabul edilmektedir. Estetik müdahale içeren operasyonlar ise eser sözleşmesi olarak nitelendirilmektedir. TKHK'daki bu düzenlemeyle vekalet ve eser sözleşmelerinden kaynaklanan uyuşmazlıklar bakımından sağlık turisti olan hastaya, tüketici mahkemelerine başvurma imkânı getirilmiştir²⁷⁸.

Özel hastane ile sağlık turisti arasında hastaneye kabul sözleşmesi akdedilmektedir. Aracı kuruluş ile sağlık turisti arasında ise tercih edilen görüşe göre paket tur sözleşmesi veya işgörme sözleşmesi olarak nitelendirilebilecek olan sözleşme akdedilmektedir. Sağlık turistinin akdettiği bu sözleşmeler TKHK'da özel olarak sayılmış olmasa da ticari veya mesleki amaçla hareket etmemek şartıyla sağlık turistinin tipik veya atipik yaptığı her işlem ve dolayısıyla her sözleşme tüketici sözleşmesi olarak nitelendirilmektedir²⁷⁹. Bu sözleşmelerin tüketici sözleşmesi olarak kabulü halinde, taraflar arasındaki ilişki, milletlerarası nitelikli bir tüketici sözleşmesi olarak nitelendirilecektir.

2.2.3. Dava Şartı Arabuluculuk

Sağlık turisti ile sözleşmenin karşı tarafı arasında çıkan bir uyuşmazlıkta taraflar dilerse sulh girişiminde bulunabilirler. Bu girişimin başarılı olmaması halinde dava açmadan önce dikkat edilmesi gereken çeşitli hususlar bulunmaktadır. 7251 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkındaki Kanun ile 6502 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'a "Dava şartı arabuluculuk" başlığı ile eklenen 73/A maddesi ile tüketici uyuşmazlıklarında dava açılmadan önce arabulucuya başvurulmuş olması zorunlu hale getirilmiştir. Sağlık turistinin akdettiği sözleşmeler genel olarak tüketici sözleşmesi olarak vasıflandırıldığı için dava açmadan önce arabuluculuğa başvurulması gerekmektedir²⁸⁰.

²⁷⁷ Zevkliler ve Aydoğdu, *Tüketicinin Korunması Hukuku* s. 72- 73; Mustafa Alper Gümüş, *6502 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun Şerhi*, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2014, 9; Bahtiyar ve Biçer, 397.

²⁷⁸ Kırılı Aydemir, 95 dn. 32.

²⁷⁹ Bahtiyar ve Biçer, 399; Kara, 165.

²⁸⁰ Uyanık, *Estetik Sağlık Turizmi*, 25.

Dava şartı arabuluculuğun hangi uyuşmazlıklar bakımından uygulanacağı TKHK madde 73/A/1’de: “Tüketici mahkemelerinde görülen uyuşmazlıklarda dava açılmadan önce arabulucuya başvurulmuş olması dava şartıdır. Şu kadar ki, aşağıda belirtilen hususlarda dava şartı olarak arabuluculuğa ilişkin hükümler uygulanmaz: a) Tüketici hakem heyetinin görevi kapsamında olan uyuşmazlıklar b) Tüketici hakem heyeti kararlarına yapılan itirazlar c) 73’üncü maddenin altıncı fıkrasında belirtilen davalar ç) 74’üncü maddede belirtilen davalar d) Tüketici işlemi mahiyetinde olan ve taşınmazın aynından doğan uyuşmazlıklar.” şeklinde belirtilmiştir. Hükme bakıldığında, tüketici mahkemelerinde görülen uyuşmazlıklar bakımından dava açmadan önce arabulucuya başvurulması dava şartı olarak düzenlenmiştir. Tüketici mahkemelerinin görev alanı TKHK madde 73/1’te: “Tüketici işlemleri ile tüketiciye yönelik uygulamalardan doğabilecek uyuşmazlıklara ilişkin davalarda tüketici mahkemeleri görevlidir.” şeklinde belirtilmiştir. Buna göre istisnalar haricinde tüketici işlemleri ile tüketiciye yönelik uygulamalardan kaynaklanan uyuşmazlıklardan önce arabulucuya başvurulması dava şartıdır. Tüketici işlemi kavramı yukarıda açıkladığı için burada tekrar etmiyoruz. Tüketiciye yönelik uygulamalar ise TKHK’nın kapsamının belirlendiği 2. maddenin gerekçesinde açıklanmıştır²⁸¹: “Kanunun kapsamının belirlendiği ikinci maddede “tüketici işlemlerinin” ve “uygulamaların” kapsam dâhilinde olduğu belirtilmiştir. Böylece, kamu tüzel kişileri de dâhil olmak üzere ticari veya mesleki amaçlarla hareket eden veya onun adına ya da hesabına hareket eden gerçek veya tüzel kişilerin, tüketicilerle sözleşme imzalanmadan önce, sözleşmenin kurulması esnasında ve sözleşme imzalandıktan sonra yaptıkları uygulamalar da Kanun kapsamında değerlendirilecektir. Örneğin, tüketici kredisi verilmeden önce tüketicilere verilmesi öngörülen sözleşme öncesi bilgi formu, devre tatil sözleşmesinin kurulması esnasındaki satış yöntemi veya bir malın satışından sonra o mala ilişkin satış sonrası hizmetler gibi uygulamalar konusunda çıkabilecek uyuşmazlıklara bu Kanun hükümleri uygulanacaktır.” Bu hüküm ile özellikle bir hukuki işleme veya sözleşmeye dayanmayan, tüketiciye yönelik haksız ticari uygulamaların da Kanun kapsamında olduğu açıklığa kavuşturulmuş olmaktadır.” Sözleşme öncesi görüşmelerden sorumluluk *culpa in contrahendo* kavramıyla ifade

²⁸¹ Sarıhan, 428.

edilmekte olup tüketiciye yönelik uygulamalar kavramı ile tüketicilerin sözleşme öncesinde de aldatici reklamlara ve ticari uygulamalara karşı korunması amaçlanmıştır²⁸².

Sağlık turistinın taraf olduğu hukuki ilişkilerde görevli mahkemenin tüketici mahkemesi olması halinde dava açmadan önce arabulucuya başvuru zorunluluğu bulunmaktadır.

TKHK madde 73/A/1’de bu kuralın çeşitli istisnaları bulunmaktadır. Bu istisnalardan en dikkat çekenleri, tüketici hakem heyetinin görev kapsamındaki uyuşmazlıklar ile tüketici hakem heyeti kararlarına yapılan itirazlardır. Diğer istisnalar ise TKHK madde 73/6²⁸³ ve madde 74’te²⁸⁴ belirtilen davalar ile tüketici işlemi mahiyetinde olan ve taşınmazın aynından doğan uyuşmazlıklardır. Tüketici hakem heyetinin görevi kapsamındaki uyuşmazlıklar haricinde diğer istisnalar bakımından doğrudan tüketici mahkemelerine başvurulacaktır.

2.2.4. Türk Mahkemelerinin Milletlerarası Yetkisine İlişkin Genel Kural

Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisine ilişkin genel kural olarak ifade edilen MÖHUK madde 40; “*Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisini, iç hukukun yer itibariyle yetki kuralları tayin eder.*” şeklinde düzenlenmiştir²⁸⁵. Bu kuralla birlikte, milletlerarası yetki ile iç hukuk uyumlu hale getirilerek ihtilafların niteliğine uygun ve

²⁸² Sarıhan, 429; Murat Aydoğdu, Tüketici Hukuku Dersleri, Ankara 2015; Zevkliler ve Özel, 88, Aydoğdu, 96 vd.

²⁸³ TKHK m. 73/6: Tüketici örgütleri, ilgili kamu kurum ve kuruluşları ile Bakanlık; haksız ticari uygulamalar ve ticari reklamlara ilişkin hükümler dışında, genel olarak tüketicileri ilgilendiren ve bu Kanuna aykırı bir durumun doğma tehlikesi olan hâllerde bunun önlenmesine veya durdurulmasına ilişkin ihtiyati tedbir kararı alınması veya hukuka aykırı durumun tespiti, önlenmesi veya durdurulması amacıyla tüketici mahkemelerinde dava açabilir.

²⁸⁴ Üretimin veya satışın durdurulması ve malın toplatılması başlıklı TKHK m. 74: (1) Satışa sunulan bir seri malın ayıplı olduğunun tespiti, üretiminin veya satışının durdurulması, ayıbın ortadan kaldırılması ve satış amacıyla elinde bulunduranlardan toplatılması için Bakanlık, tüketiciler veya tüketici örgütleri dava açabilir. (2) Satışa sunulan seri malın ayıplı olduğunun mahkeme kararı ile tespit edilmesi hâlinde, mahkeme ayıbın niteliğine göre malın satışını geçici olarak durdurma veya ayıbı giderme kararları verebilir. Üretici veya ithalatçı mahkeme kararının tebliğ tarihinden itibaren en geç üç ay içinde malın ayıbını ortadan kaldırmakla yükümlüdür. Malın ayıbının ortadan kalkmasının imkânsız olması hâlinde mal, üretici veya ithalatçı tarafından toplanır veya toplattırılır. Toplatılan mallar taşıdıkları risklere göre kısmen veya tamamen imha edilir veya ettirilir. İmha edilen malla ilgili tüketicinin dava ve tazminat hakları saklıdır. (3) Satışa sunulan bir seri malın, tüketicinin güvenliğini tehlikeye sokan bir ayıp taşıması durumunda Ürünlerle İlişkin Teknik Mevzuatın Hazırlanması ve Uygulanmasına Dair Kanun hükümleri saklıdır.

²⁸⁵ Feriha Bilge Tanrıbilir, “5718 Sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usûl Hukuku Hakkında Kanun’un Genel Hükümlerinde Yapılan Değişiklikler Üzerine”, *TBB Dergisi*, 87, 2010, 195-227, 198: Mülga 2675 sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun’a (R.G.: 22.05.1982-17701) kıyasla, milletlerarası yetki kuralları daha kapsamlı bir şekilde düzenlenmiştir.

uygulaması kolay bir esas benimsenmiştir²⁸⁶. Bu genel esasla kanun koyucu, ülke içerisindeki yer itibarıyla yetki kurallarının, aynı zamanda milletlerarası yetki kuralları olarak vazife görmesini istemiştir²⁸⁷. Bu sebeple, özel hukuk kaynaklı bir olay veya ilişkiden doğan uyuşmazlık hakkında iç hukuk kurallarına göre Türkiye’de yetkili bir mahkeme varsa, Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisinin de varlığı kabul edilecektir²⁸⁸. Olayın veya ilişkinin milletlerarası bir unsur taşıyıp taşıyamaması önemli olmaksızın²⁸⁹, yer itibarıyla yetkili bir Türk mahkemesinin bulunmaması durumunda Türk mahkemelerinin o dava için milletlerarası yetkisi de olmayacaktır²⁹⁰.

İç hukukta yer itibarıyla yetki kuralları ağırlıklı olarak 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nda²⁹¹ (HMK) düzenlenmektedir²⁹². Bunun yanı sıra Türk Medeni Kanunu²⁹³ (TMK)²⁹⁴, Türk Ticaret Kanunu²⁹⁵ (TTK)²⁹⁶ ve çalışma konumuzu ilgilendiren TKHK gibi çeşitli kanunlarda da yetki kuralları yer almaktadır²⁹⁷.

²⁸⁶ Çelikel ve Erdem, 560.

²⁸⁷ Nomer, *Milletlerarası Usul Hukuku*, 99; Burcu İrge Erdoğan, *Milletlerarası Usul Hukukunda Yetki Anlaşmaları*, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2021, 199; Çelikel ve Erdem, 560.

²⁸⁸ Nomer, *Milletlerarası Usul Hukuku*, 88; Doğan, Yılmaz ve İzmirli, 54.

²⁸⁹ Güngör, *Türk Milletlerarası Özel Hukuku*, 242; Doğan, Yılmaz ve İzmirli, 55.

²⁹⁰ Kuru, 633; Ceyda Süral, “Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun Türk Mahkemelerinin Milletlerarası Yetkisine Etkisi”, *TBB Dergisi*, 100, 2012, 167- 216, 171; Nomer, *Milletlerarası Usul Hukuku*, 99; Bununla beraber istisnai olarak Türk mahkemelerinin içtihatlarında, kamu düzeni müdahalesi ve milli mahkemelere müracaat edememe hallerine dayanarak Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisi doğabilmektedir. Detaylı bilgi için bkz.: Nomer, *Milletlerarası Usul Hukuku*, 122-123; Çelikel ve Erdem, 562-563.

²⁹¹ R.G.: 04.02.2011-27836.

²⁹² Çelikel ve Erdem, 561: Kanun koyucu, iç hukukun yetki kurallarının yanında milletlerarası yetkiye ilişkin tamamlayıcı nitelikte kurallar koyarak karma nitelikli bir milletlerarası yetki sistemi benimsemiştir. Karma milletlerarası yetki sistemi, milletlerarası yetkinin iç hukuka göre belirlenmesinin yarattığı sorunları ortadan kaldırmak için öngörülmüştür. Bu sistemde kural olarak, yabancı unsurlu davalarda milletlerarası yetki ülke içi yetki kurallarına göre belirlenmekte, bu yetki kurallarının yetersiz veya eksik kaldığı alanlarda yalnızca milletlerarası yetkiye özgü kurallar belirlenmektedir. Aynı yönde bkz.: Can ve Tuna, 98-99.

²⁹³ R.G.: 08.12.2001-24607.

²⁹⁴ Örneğin m. 160’da evlenmenin butlanı davasına ilişkin yetki m. 168’de boşanma ve ayrılık davalarındaki yetki, m. 177’de nafaka davalarındaki yetki düzenlenmektedir.

²⁹⁵ R.G.: 14.02.2011-27846.

²⁹⁶ Örneğin m. 661/2’de hamile yazılı senetlerde iptal kararına ilişkin yetki, m. 890’da taşımadan doğan hukuki uyuşmazlıklarda yetki, m. 1063’te donatan aleyhine açılacak davalarda yetki kuralları düzenlenmektedir.

²⁹⁷ Güngör, *Türk Milletlerarası Özel Hukuku*, 243-252; Çelikel ve Erdem, 561; Can ve Tuna, 99; Doğan, Yılmaz ve İzmirli, 55; Özel, Erkan, Pürselim ve Karaca, 582.

2.2.4.1. Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nda Yer Alan Yetki Kuralları

Yabancılık unsuru içeren bir uyuşmazlığın Türk mahkemelerinde görülebilmesi için bu uyuşmazlığın Türkiye ile bir bağlantısının bulunması gerekir²⁹⁸. Böyle bir bağlantının bulunmaması durumunda Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisi doğmayacak ve dava Türkiye’de görülemeyecektir²⁹⁹. Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisine ilişkin MÖHUK madde 40’ın iç hukuka yaptığı atıf nedeniyle bir uyuşmazlık bakımından HMK uyarınca yetkili bir mahkeme bulunmuyorsa o dava için Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisi de doğmayacaktır.

2.2.4.1.1. Hukuk Muhakemeleri Kanunu’na göre Genel Yetkili Mahkeme

Genel yetkili mahkeme, genel yetki kuralı uyarınca, kesin yetkili olarak belirlenmiş mahkemeler dışındaki bütün davalar için yetkili olan mahkemeleri ifade etmektedir³⁰⁰.

HMK madde 6’ya göre, davalı gerçek veya tüzel kişinin, davanın açıldığı tarihteki yerleşim yeri mahkemesi genel yetkili mahkemedir. Tüzel kişiler açısından yerleşim yeri, tüzel kişinin merkezinin bulunduğu yerdir (HMK, m. 14/2). Türkiye’de yerleşim yeri bulunmayanlar hakkında genel yetkili mahkeme, davalının Türkiye’deki mutad meskeninin bulunduğu yer mahkemesidir (HMK m. 9)³⁰¹. Türkiye’de yerleşim yeri veya mutad meskeni olmayan kişiler aleyhine ise, genel kurala göre dava açılmaz³⁰².

Yerleşim yeri kavramının anlamı ve tespitinde, hâkimin hukukuna göre (*lex fori*) vasıflandırma yapılarak davalının yerleşim yerinin Türkiye’de olup olmadığı Türk hukukuna göre tespit edilecektir³⁰³.

²⁹⁸ Ceyda Süral, Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun Türk Mahkemelerinin Milletlerarası Yetkisine Etkisi, *TBB Dergisi*, S. 100, 2012, 167-216, 168.

²⁹⁹ Süral, *Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun Türk Mahkemelerinin Milletlerarası Yetkisine Etkisi*, 168.

³⁰⁰ Kuru, 381; Süral, *Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun Türk Mahkemelerinin Milletlerarası Yetkisine Etkisi*, 169; Çelikel ve Erdem, 563; Özel, Erkan, Pürselim ve Karaca, 583.

³⁰¹ Tüzel kişilerin oturduğu yer veya mutad meskeni olamayacağı için bu hüküm yalnızca gerçek kişilere karşı açılacak davalar bakımından uygulanacaktır. Detaylı bilgi için bkz.: Süral, *Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun Türk Mahkemelerinin Milletlerarası Yetkisine Etkisi*, 172 vd.

³⁰² Bu durumda ancak HMK m. 9’un ikinci cümlesinde geçen; “diğer özel yetki hâlleri saklı kalmak üzere, malvarlığı haklarına ilişkin dava, uyuşmazlık konusu malvarlığı unsurunun bulunduğu yerde de açılabilir.” hükmüne göre dava açılabilir. Türkiye’de yerleşim yeri bulunmayanlar aleyhine açılacak davalarda yetki hakkında detaylı bilgi için bkz.: Partalçı, 460 vd.; Çelikel ve Erdem, 567-570-573.

³⁰³ Çelikel ve Erdem, 564; Doğan, İzmirli ve Yılmaz, 55.

Genel yetkili mahkeme belirlenirken, davanın açıldığı tarihteki yerleşim yeri esas alınmıştır. Bu sayede davalı daha sonra yerleşim yerini değiştirse dahi mahkemenin yetkisi bundan etkilenmeyecek ve dava görülmeye devam edecektir³⁰⁴.

HMK’da düzenlenen genel yetki kuralları yanında özel yetki kuralları da bulunmaktadır³⁰⁵.

2.2.4.1.2. Şubenin İşlemlerinden Doğan Davalarda Yetki

Şubeler, kendi başlarına işlemlerde bulunabilme yetkisine sahip olmakla birlikte bir merkeze bağlı olarak çalışırlar ve bu buna bağlı olarak da hak ve borçlar merkeze ait olmaktadır³⁰⁶.

Şubenin işlemlerinden doğan uyuşmazlıklarda, aynı zamanda o şubenin bulunduğu yer mahkemesi de yetkilidir (HMK, m. 14/1). Özellikle aracı kuruluşlar, paket tur sözleşmelerini çoğu zaman şube veya acenteler aracılığıyla yapmaktadır³⁰⁷. Bu durumda o şubenin bulunduğu yer mahkemesi de yetkili olacaktır³⁰⁸. Bu yetki kuralı genel yetki kuralı yanında, şubenin işlemlerinden doğan davalar hakkında davacılara kolaylık sağlamak adına şubenin bulunduğu yer mahkemesini de özel yetkili olarak kabul etmiştir³⁰⁹.

2.2.4.1.3. Davalının Birden Fazla Olması Hâlinde Yetki

Sağlık turizmi kapsamında hizmet alan kişiler, sağlık tesisi, hekim ve aracı kuruluşlardan yalnızca biriyle sorun yaşayabileceği gibi, bunların birkaçı veya hepsiyle de sorun yaşayabilir. Böylesi durumlarda, yani davalı birden fazla ise dava, bunlardan birinin yerleşim yeri mahkemesinde açılabilmektedir. Ancak, dava sebebine göre kanunda, davalıların tamamı hakkında ortak yetkiyi taşıyan bir mahkeme belirtilmişse, davaya o yer mahkemesinde bakılır (HMK, m. 7/1).

³⁰⁴ Postacıoğlu, s. 151; Kuru, s. 384; Alangoya, Yıldırım ve Deren Yıldırım, s. 89; Hakan Pekcanitez, Oğuz Atalay ve Muhammet Özkes, “Hukuk Muhakemeleri Kanunu Hükümlerine Göre Medeni Usul Hukuku”, Yetkin Yayınları, 10. Bası, Ankara 2011, s. 117; Süral, *Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun Türk Mahkemelerinin Milletlerarası Yetkisine Etkisi*, 169.

³⁰⁵ Çelikel ve Erdem, 570.

³⁰⁶ Süral, *Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun Türk Mahkemelerinin Milletlerarası Yetkisine Etkisi*, 181.

³⁰⁷ Çörtoğlu Koca, 217.

³⁰⁸ Kara, 415.

³⁰⁹ Çelikel ve Erdem, 578.

Hükmün kötüye kullanılma ihtimaline binaen kanun koyucu ikinci fıkrada bir hüküm getirmiştir. Buna göre; birden fazla davalının bulunduğu hâllerde, davanın, davalılardan birini sırf kendi yerleşim yeri mahkemesinden başka bir mahkemeye getirmek amacıyla açıldığı, deliller veya belirtilerle anlaşılırsa, mahkeme, ilgili davalının itirazı üzerine, onun hakkındaki davayı ayırarak yetkisizlik kararı verir (HMK, m. 7/2).

2.2.4.1.4. Sözleşmeden Doğan Davalarda Yetkili

HMK madde 10'a göre: "*Sözleşmeden doğan davalar sözleşmenin ifa edileceği yer mahkemesinde de açılabilir.*" Sözleşme terimi ile, konusu mal varlığı hakları olan ve borçlar hukukunu ilgilendiren sözleşmeler kastedilmektedir. Örneğin ödünç, satış, kira, eser, vekalet sözleşmeleri bu sözleşmelerdendir. Buna karşılık kişiler hukuku ve aile hukukuna ilişkin sözleşmeler bu kapsamda değildir. Örneğin nişanlanma veya miras sözleşmeleri bakımından bu madde hükmü uygulanmayacaktır³¹⁰.

Sözleşmenin ifa edileceği yerin neresi olduğu yabancılık unsuru taşıyan davalarda önem taşımaktadır³¹¹. Akdin ifa yerinin esasa uygulanacak hukuka (lex causae) göre mi yoksa davanın açıldığı mahkemenin hukukuna (lex fori) göre mi vasıflandırılacağı konusunda doktrinde görüş ayrılığı bulunmaktadır³¹².

Sözleşmenin ifa yeri kavramının maddi hukuka ilişkin bir kavram olduğu kabul edildiğinde, sözleşmenin ifa yeri kavramı sözleşmenin esasına uygulanan hukuka göre belirlenecektir. Bu sebeple öncelikle MÖHUK madde 24 vd. hükümleri uyarınca ihtilaf konusu sözleşmenin esasına uygulanacak hukuk tespit edilecektir³¹³. MÖHUK madde 24 uyarınca sözleşmenin esasına Türk maddi hukuku tatbik edilecekse, akdin ifa yeri TBK madde 89 uyarınca belirlenecektir³¹⁴.

Sözleşmenin ifa yeri kavramı, usul hukukuna ilişkin bir kavram olarak kabul edildiğinde ise, ifa yeri kavramı *lex fori* uyarınca Türk hukukuna göre belirleneceği için, yine TBK madde 89'e gidilerek burada yer alan hükümlere göre ifa yeri tespit edilecektir.

³¹⁰ Kuru, 433-434; Pekcanitez, Atalay ve Özkes, 168.

³¹¹ Çelikel ve Erdem, 574; Nomer, *Devletler Hususi Hukuku*, 470.

³¹² Çelikel ve Erdem, 574.

³¹³ Nomer, *Devletler Hususi Hukuku*, 471. Yaklaşımın genel anlamda doğru olduğu ancak uygulanması zor ve pratik bir yaklaşım olduğu da ifade edilmektedir. Detaylı bilgi için bkz.: Özel, Erkan, Pürselim ve Karaca, 594 vd.

³¹⁴ Nomer, *Devletler Hususi Hukuku*, 471.

TBK madde 89/1'e göre ifa yerinin tespitinde öncelikle taraflar arasındaki sözleşmeye bakılmakta, taraflar arasında ifa yerine ilişkin bir belirleme yapılmamışsa borcun niteliğine göre ifa yeri tespit edilecektir. Maddenin devamına göre; para borçları, alacaklının ödeme zamanındaki yerleşim yerinde, parça borçları, sözleşmenin kurulduğu sırada borç konusunun bulunduğu yerde ve bunların dışındaki bütün borçlar, doğumları sırasında borçlunun yerleşim yerinde, ifa edileceği hüküm altına alınmıştır. Dolayısıyla sözleşmenin ifa yeri Türkiye'de ise HMK madde 10 uyarınca Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisi de tesis edilmiş olacaktır³¹⁵.

Sözleşmenin ifa yeri kavramının vasıflandırılmasında *lex fori* ve *lex causae* vasıflandırma yöntemleri arasındaki fark, *lex causae* vasıflandırmada öncelikle MÖHUK madde 24 uyarınca akde uygulanacak hukuk tespit edilirken *lex fori* vasıflandırmada, doğrudan Türk iç hukukuna başvurularak sözleşmenin ifa yeri belirlenmektedir³¹⁶.

Kanımızca, Türk mahkemelerinin uluslararası yetkisini belirleyen diğer yetki kurallarındaki "yerleşim yeri", "mutad mesken" gibi kavramlar, usul hukuku çerçevesinde yer aldıkları için milletlerarası usul hukukuna hâkim olan *lex fori* prensibi uyarınca nasıl Türk hukukuna göre nitelendiriliyorsa, HMK madde 10'da geçen "sözleşmenin ifa yeri" kavramı da usul hukukuna tabi bir kavram olduğundan dolayı yine *lex fori* prensibine göre yani Türk hukuku çerçevesinde değerlendirilmelidir³¹⁷.

Sözleşmelerden kastedilen ise borçlar hukuku kaynaklı sözleşmeler olup kişiler hukuku, aile hukuku veya miras hukuku kaynaklı sözleşmeler bu düzenlemeye dahil değildir³¹⁸.

HMK madde 10'a göre sözleşmeden doğan davalar, sözleşmenin ifa edileceği yer³¹⁹ mahkemesinde de açılabilir. Tüketicilerin akdettiği örneğin satış, eser, vekalet sözleşmelerinden doğan davalar, ifa yeri mahkemesinde de açılacaktır³²⁰.

³¹⁵ Çelikel ve Erdem, 575.

³¹⁶ Çelikel ve Erdem, 575.

³¹⁷ Çelikel ve Erdem, 575; Şanlı, Esen ve Ataman-Fıganmeşe, 481; Güngör, *Türk Milletlerarası Özel Hukuku*, 246; Doğan, Yılmaz ve İzmirli, 58.

³¹⁸ Bilge ve Önen, 191; Kuru, 433-434; Pekcanitez, Atalay ve Özkes, 120; Süral, *Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun Türk Mahkemelerinin Milletlerarası Yetkisine Etkisi*, 180;

³¹⁹ Sözleşmenin ifa yeri belirlenirken, ifası talep edilen edim esas alınacaktır. Her iki tarafın da ifade bulunması gereken bir sözleşme bulunması halindeyse davacının ifasını talep ettiği edime göre yetkili mahkeme tespit edilecektir. Detaylı bilgi için bkz.: Postacıoğlu, 164 vd.; Kuru, 435 vd.; Alangoya, Yıldırım ve Derenyıldırım, 95 vd.; Pekcanitez, Atalay ve Özkes, 120-121.

³²⁰ Çörtoğlu Koca, 217.

2.2.4.1.5. Haksız Fiilden Doğan Davalarda Yetki

HMK'nın haksız fiillere ilişkin uyuşmazlıklarda yetkili mahkemeyi düzenleyen hükmü, Türk milletlerarası usul hukuku açısından da oldukça önemlidir. Zira MÖHUK m. 40'ın iç hukuka yaptığı yollama gereğince yabancı unsurlu haksız fiil uyuşmazlıklarında yetkili mahkeme HMK m. 16'ya göre tespit edilecektir³²¹. HMK madde 16: “*“Haksız fiilden doğan davalarda, haksız fiilin işlendiği veya zararın meydana geldiği yahut gelme ihtimalinin bulunduğu yer ya da zarar görenin yerleşim yeri mahkemesi de yetkilidir.”* şeklinde düzenlenmiştir. Bu düzenleme, haksız fiil nedeniyle zarar gören bir kişinin hukuki korunma talebini ileteceği yargı organlarına daha kolay erişebilmesini hedeflemektedir³²². Zira bu mahkemeler, uyuşmazlıkların çözümünde hem olaylara hem de delillere olan yakınlıkları sebebiyle daha elverişli bir konumda bulunmaktadır³²³. Bu bağlamda, çalışmanın ilerleyen aşamalarında ele alınan AB hukuku düzenlemelerine göre³²⁴ farklı bir yaklaşım sergileyen ilgili düzenlemeyle zarar görene, yerleşim yerinde dava açabilme kolaylığı da sağlanmaktadır³²⁵. Bununla birlikte zarar görenin yerleşim yerindeki mahkemelere yetki verilmesi durumu, özellikle yabancılık unsuru barındıran sağlık hizmetlerine ilişkin uyuşmazlıklarda yetki aşımı riskini beraberinde getirmektedir³²⁶.

HMK madde 16 ile hem haksız fiilin işlendiği hem de zararın meydana geldiği yer mahkemelerinin ayrı ayrı yetkili kılınmasıyla mülga 1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu³²⁷ (HUMK) madde 21'de yer alan haksız fiilin vuku bulduğu yer

³²¹ Ayşe İpek Sarıöz, HMK'nın 16. Maddesi Uyarınca Haksız Fiillerden Doğan Uyuşmazlıklarda Yetkili Mahkemenin Tespiti ve Hükmün Türk Milletlerarası Usul Hukuku Açısından Değerlendirilmesi, *Maltepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 11(1), 2012, 156.

³²² Süha Tanrıver, “*Medeni Usul Hukuku*”, 2. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara 2018, 243; Albayrak ve Mavzer, 292.

³²³ Bilge ve Önen, 198-199; Karademir Aydemir, 397.

³²⁴ Bkz.: Bölüm 3.

³²⁵ L. Şanal Görgün, Levent Börü ve Mehmet Kodakoğlu, *Medeni Usul Hukuku*, 12. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2023, 126; Bilge Umar, *Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi*, Yetkin Yayınları, Ankara, 2014, 61.

³²⁶ Sibel Özel, Haksız Fiillere İlişkin Davalarda Türk Mahkemelerinin Yetkisini Belirleyen HMK m. 16 Kuralının Karşılaştırmalı Hukuk Açısından Değerlendirilmesi, *Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Kazancı Hakemli Hukuk Dergisi*, 8(91-92), 34; Sarıöz, 179; Nuray Ekşi: Yabancı Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Tenfizi, 2. Baskı, Beta Basım Yayım, İstanbul, 2020, 281; Ekşi, *Milletlerarası Yetki*, 57; Şanlı, Esen ve Ataman-Figanmeşe, 491, dn. 144.

³²⁷ R.G.: 02-04.07.1927-622-624.

kavramına açıklık getirilmiştir³²⁸. Haksız fiilin işlendiği yer kavramı hem haksız fiilin işlenmeye başladığı hem de haksız fiilin tamamlandığı yer olarak yorumlanmalıdır³²⁹.

Haksız fiilin işlendiği, yani gerçekleştiği yer kavramı, bir usul hukuku kavramı olduğu için vasıflandırma Türk hukuna (*lex fori*) göre yapılacaktır. Türk usul hukuku açısından haksız fiilin işlendiği yer kavramını haksız fiilin işlendiği veya haksız fiilin tamamlandığı yer olarak anlaşılması gerektiğinden bahisle milletlerarası yetkili bir mahkemenin doğumu için haksız fiil olayının, kendisine başvurulmuş mahkemenin yargı alanı içerisinde meydana gelmiş olması gerektiği ifade edilmiştir³³⁰.

Haksız fiilin meydana geldiği durumlarda, eylemin niteliği önem arz eder. Bu eylem, aktif bir davranış (pozitif eylem) olabileceği gibi, bir yükümlülüğün yerine getirilmemesi suretiyle gerçekleşen ihmal (negatif eylem) şeklinde de ortaya çıkabilir³³¹. İhmal durumunda, haksız fiilin işlendiği yerin tespiti, ilgili yükümlülüğün yerine getirilmesi gereken yer dikkate alınarak yapılmalıdır. Örneğin sağlık hizmeti almak amacıyla ülkemize gelen bir sağlık turisti tedavisi sırasında hekimin yapması gereken ama yapmadığı bir eylemden dolayı zarar meydana geldiğinde zarar yeri bu işlemin yapılması gereken ama yapılmadığı yerdir. Haksız fiilin gerçekleştiği yer ile zararın meydana geldiği yerin aynı olması durumunda, bu yerin belirlenmesi kolaydır. Ancak, eğer bu iki yer farklı ülkelerde bulunuyorsa, sorunun çözümü daha karmaşık bir hal alabilir³³². HMK m. 16 kapsamında, haksız fiilin işlendiği yer, hukuka aykırı fiilin

³²⁸ HUMK'da haksız fiilden doğan davalara ilişkin "haksız fiilin vuku bulduğu yer mahkemesinin" yetkili olduğu hüküm altına alınmıştır. Haksız fiilin vuku bulduğu yer kavramı ile haksız fiilin önemli unsurlarından birinin gerçekleştiği yerin anlaşılması gerektiği, yani söz konusu kavram haksız fiilin işlendiği veya haksız fiilin tamamlandığı, sonucun meydana geldiği yer olarak değerlendirilmekteydi. Haksız fiilin vuku bulduğu yer kavramı iç hukukumuzda büyük problemlere yol açmasa da Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisinin tesisinde birtakım görüş ayrılıkları mevcuttu. Belirtilen kavramın yalnızca "fiilin işlendiği veya tamamlandığı yer" mahkemelerini yetkili kıldığı, bunun yanında zararın meydana geldiği yerin, milletlerarası yetkinin tesisi açısından yeterli bir bağlama noktası olmadığı savunulmuştur. Buna karşın doktrindeki diğer görüşe göre fiil ve zarar unsurlarının haksız fiilin asli unsurlarından olması sebebiyle bunlardan birinin meydana geldiği yerde dava açılabilirliği ifade edilmiştir. Detaylı bilgi için bkz.: Sarıöz, 161 vd.

³²⁹ Süral, *Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun Türk Mahkemelerinin Milletlerarası Yetkisine Etkisi*, 183; Sarıöz, 161; Kuru, 483; Pekcanıtez, Atalay ve Özekes, 125.

³³⁰ Nomer, *Devletler Hususi Hukuku*, 472.

³³¹ Eren, 518.

³³² Bilge ve Önen, s. 199; Tanrıver, 243.

gerçekleştiği yeri ifade eder³³³. Bu açıdan, söz konusu fiil, zararın temel bir unsurunu oluşturmali ve fiil ile zarar arasında objektif bir illiyet bağı bulunmalıdır³³⁴.

Haksız fiilden kaynaklanan borçlarda zarar, haksız fiilin gerçekleştiği yerde ortaya çıkabileceği gibi, bazı durumlarda fiilin işlendiği yerden farklı bir yerde de meydana gelebilir³³⁵. Çalışma konumuz kapsamındaki tıbbi tedavi hizmetlerinde böylesi bir durumun görülmesi mümkündür. Örneğin Türkiye’de sağlık hizmeti aldıktan sonra ülkesine dönen sağlık turistinde tedaviden kaynaklı semptomların görülmesi hali böyledir. Böylesi bir durumda haksız fiil Türkiye’de işlendiği için Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisinin doğması mümkündür.

Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisinin tesisi açısından haksız fiilin Türkiye dışında işlenmesine rağmen zararın tamamının veya bir bölümünün Türkiye’de gerçekleşmesi halinde, zararın meydana geldiği yerdeki Türk mahkemesinin yetkisi doğacaktır³³⁶. Bununla birlikte zararın yalnızca bir bölümünün Türkiye’de doğması halinde yalnızca doğan zarar yönünden mi yoksa zararın tamamı yönünden mi Türk mahkemelerinin yetkisinin doğacağına belirsizlik bulunmaktadır. Avrupa Birliği Adalet Divanı (ABAD)’ın *Shevill* kararına konu bir olayda, basın yoluyla hakaret sonucunda zararın farklı ülkelerde doğması durumunda her ülke mahkemesinin kendi ülkesinde doğan zararlar hakkında yetkili olduğu; buna karşın yayıncının işyerinin bulunduğu yer mahkemesinin ise zararın tümü hakkında karar vermeye yetkili olduğuna hükmedilmiştir. Bu kararın sonucunda doktrinde, fiilin işlendiği yer mahkemesinin zararın tümü hakkında, zararın gerçekleştiği yer mahkemelerinin ise yalnızca o ülkede gerçekleşen zararlar hakkında karar vermeye yetkili olduğu ifade edilmiştir³³⁷. Bu durumun, zararın meydana geldiği farklı ülke mahkemeleri tarafından çelişkili kararlar verilme riskini de bertaraf edeceği ve mağdurun, zararın meydana geldiği ülke mahkemelerinden kendi lehine hüküm verilmesini sağlamak amacıyla *forum shopping* yoluna başvurmasının

³³³ Karademir Aydemir, 395-396; Mine Akkan, Pekcanıtez Usûl Medeni Usûl Hukuku, C. II, 15. Bası, Oniki Levha Yayınları, İstanbul 2017, 286; Tanrıver, 243; Görgün, Börü ve Kodakoğlu, 125; Kuru, 482-483.

³³⁴ Karademir Aydemir, 392. Bununla birlikte, haksız fiilin gerçekleşmesine yönelik yalnızca hazırlık niteliğindeki işlemler, milletlerarası yetkinin tespitinde göz önünde bulundurulmamalıdır. Detaylı bilgi için bkz.: Akkan, 287 vd.

³³⁵ Çelikel ve Erdem, 576.

³³⁶ Sarıöz, 167.

³³⁷ Örneğin Fransa’da işlenen bir fiil sonucunda hem Fransa’da hem de Almanya’da bir zarar doğması halinde Fransız mahkemeleri zararın tümü açısından, Alman mahkemeleri ise yalnızca Almanya’da meydana gelen zarar açısından yetkili olacaktır. Detaylı bilgi için bkz.: Sarıöz, 168.

önüne geçeceği ifade edilmektedir³³⁸. Bu görüşe katılmayanlar da mevcuttur. Buna göre *Shevill* kararı, zarar gören kişiyi, fiilin işlendiği yer mahkemesinde dava açmaya zorlamaktadır. Fiil çoğu zaman davacının yerleşim yeri veya mutad meskeni ülkesinden farklı bir ülkede işlendiğinden davacı kendi yerleşim yeri veya mutad meskeninin bulunduğu ülkeden farklı bir ülkede dava açmaya zorlanmaktadır. Bunun yerine fiilin işlendiği yer mahkemelerinin diğer ülkelerde gerçekleşen zararlar bakımından yetkili olması prensibine paralel şekilde zararın bir bölümünün gerçekleştiği yer mahkemesi de zararın tümü açısından yetkili olmalıdır³³⁹. Haksız fiil mağduru açısından da farklı ülkelerde doğan zararların tek bir mahkemede karara bağlanması lehine olacaktır. Tabi ki böylesi bir durumda davacı aldığı mahkeme kararını, zarar gören diğer ülkelerde de tenfiz ettirmelidir. Bu aşamada davacının aşırı yetki engeli ile karşılaşma ihtimali de bulunsa da doktrinde, haksız fiilin işlendiği veya zararın meydana geldiği yer mahkemeleri zararın tümü hakkında karar vermeye yetkili kabul edilmesi gerektiği ifade edilmektedir³⁴⁰.

HUMK madde 21'den farklı olarak HMK madde 16'da haksız fiillerden doğan davaların zararın doğduğu veya doğma ihtimalinin bulunduğu yerde de açılabilmesi hükme bağlanmıştır³⁴¹. Madde gerekçesi: *“Uygulama ve doktrinde oluşan görüşler dikkate alınarak, ayrıca, haksız fiilin işlendiği yer ile, zarar farklı bir yerde gerçekleşmişse, zararın gerçekleştiği yerde de dava açılabilmesi, hükümde belirtilmiştir. Özellikle, yabancı hukuk sistemlerindeki gelişmelere paralel olarak, muhtemel zarar yeri mahkemesi de yetkili kılınmış, henüz bir zarar meydana gelmeden “zararı önleme amacı” ile açılacak davalar için yetkili mahkeme açıkça gösterilmiştir. Haksız fiilin işlendiği yerin Türkiye dışında olduğu hâllerde, bu yetki kuralı özellikle önem arz edecektir.”* şeklindedir. Bu kural, aşağıda inceleyeceğimiz Brüksel I Recast Tüzüğü'ndeki yaklaşıma paralel bir düzenleme sunmaktadır. Böylelikle, potansiyel haksız fiil mağdurlarına, zarar oluşmadan önce hukuki korunma talep etme ve muhtemel zararların önüne geçme imkânı sağlanmaktadır. Muhtemel zarar yeri mahkemesi ile zarar görme ihtimali olan kişiler, diledikleri herhangi bir yer mahkemesinde dava açma hakkına sahiptir. Bu kapsamda

³³⁸ Sibel Özel, *Uluslararası Alanda Medya ve İnternette Kişilik Hakkının Korunması*, 2. Bası, Seçkin Yayınları, Ankara 2004, 131; Sariöz, 169.

³³⁹ Pierre Bourel, *Du rattachement de quelques délits spéciaux en droit international privé*, Recueil des cours, Collected Courses, Tome/Volume 214, Académie de Droit International de la Ha 1989 II, Martinus Nijhoff Publishers Dordrecht Boston Londra, 1990, 353-354; Naklen:Sariöz, 169.

³⁴⁰ Sariöz, 170.

³⁴¹ Sariöz, 164. Yılmaz, 444; Karademir Aydemir, 199-200; Görgün, Börü ve Kodakoğlu, 126; Umar, 61: Postacıoğlu/Altay, S. 136.

muhtemel zarar yerinin önceden tahmin edilebilir/öngörülebilir olması ve muhtemel zararın, davanın açıldığı yerde meydana geleceğinin davacı tarafından ispatlanması gerekmektedir. Zarar tehlikesinin varlığı ispatlanamıyorsa bu durumda muhtemel zararın ortaya çıkması da mümkün görünmemektedir. Bu sebeple muhtemel zarar yeri ile ancak etkisi devam eden ve farklı yerlerde zarara yol açan haksız fiiller bakımından dikkate alınabilecektir. Bir diğer deyişle fiilin işlenmesiyle zararın doğumu aynı zamanda gerçekleşiyorsa, burada muhtemel zarardan değil zarardan bahsetmek daha uygun olacaktır³⁴². Örneğin İstanbul’da implant yaptıran bir kişi, sonrasında Kapadokya’yı gezmeye gider ve burada implantla ilgili bir muhtemel bir sorun çıkacağından şüphelenirse bu durumda Kapadokya mahkemeleri de yetkili olacaktır. Bu düzenleme, mağdurlar için önemli bir hak ve koruma mekanizması özelliğini taşımaktadır³⁴³.

Haksız fiillere ilişkin özel yetki kuralı, tali bir düzenleme niteliği taşıdığından tek başına kesin yetki sağlamamaktadır. Bu nedenle diğer yetki kuralları için gereken şartlar oluştuğu takdirde, davacı bu kuralları esas alarak davasını açma hakkına sahiptir. Bu doğrultuda davacı, kendisine uygun olan yetki kuralını tercih etme imkânına sahiptir³⁴⁴.

2.2.4.1.6. Karşı Davada Yetki

HMK madde 13’e göre: *”Kesin yetkinin söz konusu olmadığı hâllerde, asıl davaya bakan mahkeme, karşı davaya bakmaya da yetkilidir.”*

MÖHUK madde 40 hükmünün iç hukuka yaptığı atıf nedeniyle Türk mahkemelerinde açılmış olan yabancı unsurlu bir davaya karşı açılan bir karşı dava, Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisi olmasa dahi, HMK madde 13 gereğince milletlerarası yetki kazanmış olacak ve o mahkemede görülebilecektir³⁴⁵.

2.2.4.2. Tüketicinin Korunması Hakkında Kanunda Yer Alan Yetki Hükümleri

Tüketicilerin korunması ilkesinden hareketle TKHK’da tüketici davaları açısından özel yetki kuralı getirilmiştir. TKHK madde 73/5’e göre: “Tüketici davaları, tüketicinin yerleşim yerinin bulunduğu yerdeki tüketici mahkemesinde de açılabilir.” Madde

³⁴² Sarıöz, 171.

³⁴³ Karademir Aydemir, 396-397; Görgün, Börü ve Kodakoğlu, 125.

³⁴⁴ Kuru, 526; Tanrıver, 243; Görgün, Börü ve Kodakoğlu, 125-126; Karademir Aydemir, 201.

³⁴⁵ Çelikel ve Erdem, 578.

metninden de anlaşıldığı üzere tüketici dilerse HMK’da yer alan yetkili mahkemeleri isterse TKHK’da yer alan kendi yerleşim yeri mahkemesini tercih etmekte özgürdür.

Ayrıca aşağıda detaylıca inceleyeceğimiz üzere belirli parasal sınırın altında kalan talepler hakkında öncelikle Tüketici Hakem Heyeti’ne başvuru zorunluluğu bulunmaktadır. Yetkili tüketici hakem heyeti ise TKHK madde 68/3’te: *“Başvurular, tüketicinin yerleşim yerinin bulunduğu veya tüketici işleminin yapıldığı yerdeki tüketici hakem heyetine yapılabilir. Tüketici hakem heyetinin bulunmadığı yerlerde ise başvurular o ilçe kaymakamlığına yapılabilir. Yapılan bu başvurular, kaymakamlıklarca gereği yapılmak üzere Bakanlıkça belirlenen yetkili tüketici hakem heyetine iletilir.”* şeklinde düzenlenmiştir.

2.2.5. Türk Mahkemelerinin Milletlerarası Yetkisine İlişkin Özel Kurallar ve Genel Kural ile İlişkisi

Genel yetki kuralı olarak ifade edilen MÖHUK madde 40’ta milletlerarası yetki iç hukukun yer itibarıyla yetki kurallarına bağlandıktan sonra MÖHUK madde 41 ila 46. maddelerinde çeşitli özel yetki hükümleri getirilmiştir. MÖHUK madde 41’de Türklerin kişi hallerine ilişkin, madde 42’de yabancıların kişi hallerine ilişkin, madde 43’te mirasa ilişkin, madde 44’te bireysel iş sözleşmeleri veya iş ilişkilerinden doğan uyuşmazlıklara ilişkin, madde 45’te tüketici sözleşmelerinden doğan uyuşmazlıklara ilişkin ve madde 46’da sigorta sözleşmesinden doğan uyuşmazlıklara ilişkin Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisi düzenlenmiştir.

Yabancılık unsuru taşıyan bir uyuşmazlıkta Türk mahkemelerinin yetkili olup olmadığı tespit edilirken öncelikle uyuşmazlığın MÖHUK madde 41 ila 46 arasında düzenlenen özel yetki kuralları kapsamında olup olmadığı tespit edilir³⁴⁶. Özel yetki kuralı kapsamına giren bir uyuşmazlık varsa, öncelikle ilgili özel kurala bakılır ve yetkili mahkemenin olup olmadığı bu özel kural uyarınca tespit edilir³⁴⁷.

³⁴⁶ Ayfer Uyanık Çavuşoğlu, *Bireysel İş İhtilafında Türk Mahkemesinin Milletlerarası Yetkisi*, İş Dünyası ve Hukuk: Prof. Dr. Tankut Centel’e Armağan, (der. Fevzi Şahlanan vd), İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2011, 959-990, 975; Çelikel ve Erdem, 561; İrge Erdoğan, 201.

³⁴⁷ Bilgin Tiryakioğlu, *Türklerin Kişi Hallerine İlişkin Davalarda Türk Mahkemelerinin Milletlerarası Yetkisi*, Prof. Dr. Tuğrul Arat’a Armağan, (der. Bilgin Tiryakioğlu vd), Yetkin Yayınları, Ankara, 2012, 1141-1164, 1157; Gülüm Bayraktaroğlu Özçelik, “Yabancı Unsurlu Tüketici Sözleşmelerinden Doğan Uyuşmazlıklarda Türk Mahkemelerinin Milletlerarası Yetkisinin Tayini”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 63(4), 2014, 833- 878, 838; Ali Gümrah Toker, “5718 Sayılı MÖHUK’ta Düzenlenen

Milletlerarası usul hukuku açısından tartışmalı olan konu ise Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisine ilişkin özel yetki kuralı kapsamına giren bir uyuşmazlıkta, ilgili özel kurala göre yetkili bir Türk mahkemesi bulunmuyorsa mahkemenin, MÖHUK madde 40 uyarınca iç hukuktaki yer itibarıyla yetkili mahkemeyi tespit edip edemeyeceğine ilişkindir. Bir görüşe göre böyle bir durumda MÖHUK madde 40 yollamasıyla iç hukuktaki yetki kurallarına gidilemeyecektir³⁴⁸. Bu durumda uyuşmazlığa bakmaya yetkili Türk mahkemesinin bulunmadığı kabul edilir³⁴⁹ ve davalının itiraz etmesi halinde dava, yetkisiz mahkemede açılması sebebiyle usulden reddedilir. Bu görüşe göre milletlerarası yetki sistemi tarif edilirken kullanılan “genel yetki -özel yetki kuralı” ayrımı, iç hukuktakinden farklı bir anlam taşımaktadır. Yabancılik unsuru içermeyen uyuşmazlıklara ilişkin iç hukuktaki genel yetki kuralı, davalının yerleşim yeri mahkemesidir. Bu hükmün dışındaki özel yetki kuralları, kural olarak genel yetkiyi ortadan kaldırmazlar. Tali yetki kuralı olarak da adlandırılan bu kurallar, genel yetkili mahkemenin yanında seçim yapma imkânı sunar. Bunun yanında iç hukukta kesin yetki kuralı olarak adlandırılan yetki kuralları da bulunmaktadır. Kesin yetki kuralı kapsamında olan uyuşmazlıklara ilişkin davalar, yalnızca kesin yetkili mahkemede açılabilir. Bu kapsamdaki davalar, HMK madde 6’da gösterilen genel yetkili mahkemede açılmaz. MÖHUK’ta düzenlenen ve genel yetki kuralı olarak ifade edilen 40. madde ile özel yetki kuralları denilen diğer yetki hükümleri arasında ise genel yetkili mahkeme ve tali yetkili mahkeme ilişkisi yoktur. MÖHUK madde 40 hükmü; özel yetki kuralları kapsamına girmeyen tüm ihtilaflar bakımından Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisini belirlemede kullanıldığı için genel yetki kuralı olarak ifade edilmektedir³⁵⁰. Bunun yanında MÖHUK madde 40 ile MÖHUK’ta yer alan ve özel yetki kuralları olarak adlandırılan kurallar arasında daha çok “kesin yetki” hükümlerinin uygulanması gerektiği görüşü hakimdir. Ayrıca mülga 2675 sayılı MÖHUK döneminde olduğu gibi 5718 sayılı MÖHUK’taki yetki kurallarının her koşulda “tamamlayıcı” nitelikte kurallar olmadığı,

Tüketicinin Korunmasına Yönelik Hükümler”, *İzmir Barosu Dergisi*, 81(3), 2016, 11-74, 56; Şanlı, Esen ve Ataman Figanmeşe, 499; Doğan, Yılmaz ve İzmirli, 62; Zeynep D. Tarman, “Milletlerarası Özel Hukukta Tüketicinin Korunması”, *Public and Private International Law Bulletin*, 39(1), 2019, 325 - 356, 342; İrge Erdoğan, 204: Yazara göre m. 41, kendi içerisinde iç hukukun yetki kurallarını içermektedir ancak diğer diğer yetki kurallarında kanun koyucu özel bir belirleme yapmadığı için diğer yetki kurallarında ağırlıkta olan görüşe katılmaktadır.

³⁴⁸ İrge Erdoğan, 201; Şanlı, Esen ve Ataman Figanmeşe, 467, 499-500; Özel, Erkan, Pürselim ve Karaca, 581.

³⁴⁹ Şanlı, Esen ve Ataman Figanmeşe, 500;

³⁵⁰ Şanlı, Esen ve Ataman Figanmeşe, 467.

duruma göre ülke içi yetki kurallarını sınırlandıran kurallar olarak görev göreceği ifade edilmektedir³⁵¹. Bu görüşe katılmayanlar da mevcuttur. Öncelikle hukuk yargılamalarında mahkemelerin yetkisinin genel olarak davalının yerleşim yeri ya da mutad meskenine göre belirlendiğine dikkat çekilmektedir. MÖHUK'ta öngörülen milletlerarası yetki kurallarının aşırı katı yorumlanması, bu genel esasa halel getirir niteliktedir. Ayrıca MÖHUK madde 41 ila 46. Maddelerindeki yetki kurallarının düzenleniş biçimi itibariyle de genel yetki – kesin yetki sisteminden farklılık taşıdığı, daha çok doğrudan yetkilendirme – bağlı yetkilendirme esasına dayandığı belirtilmektedir. Pozitif hukuk kavramı olarak medeni usul hukukuna ait bir kavram olan kesin yetki kuralının yapısı itibariyle milletlerarası usul hukuku alanında uygulanmaya elverişli olmadığı da ifade edilmektedir³⁵².

Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisi yalnızca ülke içi yetki kurallarına dayandırıldığında bazı uygulama sorunları ortaya çıkabileceği düşünülmüş ve bu sebeple, özellik arz eden bazı olay ve konular dikkate alınarak Türk mahkemelerinin doğrudan yetkilendirilmesi yoluna gidilmiştir. Bu amaç doğrultusunda getirilen yetki kurallarıyla hem iç hukukun yer itibariyle yetki kurallarına paralel bir düzenleme yapılmış hem de Türk mahkemelerine yeni yetki alanları açılmıştır. Ancak burada dikkate değer husus ise MÖHUK'ta düzenlenen özel yetki kuralları ile iç hukukun yer itibariyle yetki kuralları arasında tümüyle farklılaşan bir anlayış olmadığıdır³⁵³. Karma yetkilendirme sistemi olarak adlandırılan bu sisteme göre; Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisi esasen ülke içi yetki kurallarına göre belirlenmektedir ancak bu kuralların yetersiz veya eksik kalma ihtimaline karşı bazı alanlarda milletlerarası yetkiyi tamamlayıcı-ilave kurallar ile doğrudan düzenleme yapılmıştır³⁵⁴. Bu özel yetki kuralları ile de Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisi düzenlenmekte olup bu kuralların asıl amacı MÖHUK madde 40'a bir istisna getirmek değil Türk mahkemelerinin yetkisini doğrudan tesis etmektir. Aksinin kabulü halinde iç hukuktaki yetki kurallarıyla MÖHUK'taki özel yetki kurallarının paralellik oluşturulmaya çalışılmasının bir anlamı olmayacaktır. MÖHUK'taki özel yetki kurallarıyla bir istisna oluşturulmak istense, bu durumda içerik olarak iç hukuktakinden

³⁵¹ Uyanık Çavuşoğlu, *Bireysel İş İhtilafında Türk Mahkemesinin Milletlerarası Yetkisi*, 975.

³⁵² Can ve Tuna, *Milletlerarası Usul Hukuku*, 99.

³⁵³ Can ve Tuna, *Milletlerarası Usul Hukuku*, 98.

³⁵⁴ Çelikel ve Erdem, 561, Can ve Tuna, *Milletlerarası Usul Hukuku*, 98-99; Begüm Süzen, *Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 10. Maddesi Kapsamında Yabancı Unsurlu Sözleşmelerden Doğan Davalarda Yetki*, *Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 11(145), 2016, 1111-1146, 1118.

tamamıyla farklı esasların getirilmesi beklenirdi. Ancak MÖHUK 41'ile 46. maddelerine bakıldığında iç hukuktaki düzenlemelerden farklılıklar taşısa da genel esası değiştirici nitelikte olmadığı ifade edilmektedir³⁵⁵.

Konuya ilişkin gerek MÖHUK'un hazırlanma gerekse çeşitli madde gerekçeleri de yol gösterici olabilir. Mülga 2675 sayılı MÖHUK'un 27. maddesi 5718 sayılı MÖHUK'un ise 40. maddesinin gerekçesi: *"Milletlerarası usul hukukundaki gelişmeler mahkemelerin milletlerarası yetkisinin iç hukuktaki yer itibarıyla yetki kuralları çerçevesinde tespit edilmesi yönündedir, iç hukukumuzda yer itibarıyla yetkiyi tespit eden kıstaslar da kural olarak yabancılık unsuru taşıyan davalarda olayın Türkiye ile irtibatını sağlayacak niteliktedir. Bu nedenle Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisinin iç hukukunun yer itibarıyla yetki kurallarıyla tespit edileceği öngörülmüştür."* şeklindedir. Ayrıca hazırlanma gerekçesinde belirtildiği üzere 5718 sayılı MÖHUK'un hazırlanışında 1968 tarihli Medeni ve Ticari Hukuk Davalarında Mahkemelerin Yetkisi ve Yargı Kararlarının Tanınmasına ve Tenfizine Dair Brüksel Antlaşması³⁵⁶ (Brüksel Konvansiyonu) ve Konvansiyonun devamı niteliğinde olan 22 Aralık 2000 tarihli ve 44/2001 sayılı Medeni ve Ticari Hukuk Davalarında Mahkemelerin Yetkisi ve Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Tenfizine İlişkin Tüzüğü³⁵⁷ (Brüksel I Tüzüğü) hükümleri dikkate alınmıştır. Bu doğrultta hazırlanan MÖHUK madde 40 uyarınca milletlerarası yetki kazanan ve HMK'nın 6. maddesinde genel yetki kuralı olarak düzenlenen davalının ikametgâh mahkemesi aynı şekilde Brüksel Konvansiyonu³⁵⁸ ve Brüksel I Tüzüğü'nün 2. maddesinde de genel yetkili mahkeme olarak düzenlenmiştir³⁵⁹. Çalışma konumuzu ilgilendiren tüketici sözleşmelerinde Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisini düzenleyen MÖHUK madde 45'e baktığımızda iç hukukun yer itibarıyla yetki kurallarına paralel bir düzenleme yapılmış olduğunu daha açık bir şekilde görmekteyiz. Zira tüketici

³⁵⁵ Can ve Tuna, *Milletlerarası Usul Hukuku*, 99.

³⁵⁶ Convention On Jurisdiction And The Enforcement Of Judgments In Civil And Commercial Matters, Official Journal L 299, 31/12/1972 P. 000032-042 Sözleşme metni için bkz.: ([https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:41968A0927\(01\)&from=EN](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:41968A0927(01)&from=EN)) (E.T.: 20.09.2024). Sözleşmenin Türkçe metni için bkz.: Burak Oder ve Murat Sağbılı, "Medeni ve Ticari Hukuk Davalarında Yargı Yetkisi ve Yargı Kararlarının Tenfizine Dair Antlaşma", MHB, Cilt 11, Sayı 1-2, 1991, 73-100.

³⁵⁷ Council Regulation (EC) No 44/2001 of 22 December 2000 on jurisdiction and the recognition and enforcement of judgments in civil and commercial matters, (<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=URISERV:l33054&from=EN>), (E.T.: 20.09.2024).

³⁵⁸ Erdem, Brüksel Antlaşması, 186.

³⁵⁹ Çelikel ve Erdem, 568.

sözleşmelerinde karşı tarafın tüketici aleyhine açacağı davalar bakımından TKHK madde 73'te, MÖHUK madde 45'ten farklı bir yetki kuralı getirmemektedir; ilgili hüküm de “tüketicinin yerleşim yerinin bulunduğu yerdeki tüketici mahkemesi”ni (de) yetkili göstermektedir³⁶⁰. Brüksel Tüzüğü madde 15/2'ye göre tüketicinin karşısında yer alan taraf üye devletlerde ikamet etmemekle birlikte, bir üye devlette şubesi, acentesi veya başka bir müessesesi varsa, işletmesiyle ilgili uyuşmazlıklarda şube, acente veya müessesenin bulunduğu üye devlette ikamet ediyor kabul edilmektedir. Yine Brüksel I Tüzüğü 16/3'te karşı dava düzenlenmiştir. Bu hükme göre, zayıf tarafın korunduğu bölümdeki hükümler, bu bölüme uygun olarak asıl dava görülürken aynı mahkemede karşı dava açma hakkını etkilemez. Ne var ki Brüksel I Tüzüğü'nde yer alan bu maddelere benzer hükümler 5718 sayılı MÖHUK'ta bulunmamaktadır. Tabi ki usul hukukuna hâkim olan *lex fori* ilkesi gereğince; kesin yetkinin söz konusu olmadığı hallerde, asıl davaya bakan mahkeme, Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisi olmasa dahi karşı davayı da görmeye yetkili hale gelmektedir³⁶¹. Ancak MÖHUK'un hazırlanış süreci de düşünüldüğünde kanun koyucunun, Brüksel Konvansiyonu ve Brüksel I Tüzüğü'nde de yer alan bu hükümleri ayrı maddeler halinde eklemek yerine iç hukukun yer itibariyle yetkili mahkemelerine yaptığı göndermeyle çözmek istediği izlenimi oluşmaktadır.

Netice olarak kanaatimizce genel yetki kuralı olarak adlandırılan MÖHUK m. 40 ile özel yetki kurallarının tamamı arasındaki ilişkiyi belirlemede MÖHUK yetersiz kalmaktadır. Ancak en azından MÖHUK m. 40 ile MÖHUK m. 45 arasındaki ilişkiye baktığımızda yabancı unsurlu bir tüketici sözleşmesinde Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisi belirlenirken öncelikle MÖHUK 45 kapsamında yetkili mahkeme tespit edilmeye çalışılacaktır. MÖHUK m. 45 kapsamında yetkili bir Türk mahkemesi bulunmaması durumunda MÖHUK m. 40 yollamasıyla iç hukuktaki yetki kurallarına gidilmesinin daha uygun olacağı kanaatindeyiz.

2.2.6. Türk Mahkemelerinin Milletlerarası Yetkisinin Kamu Düzeni Gereği Tesisi

Nadiren de olsa Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisinin kamu düzeni esası gereğince kurulduğu görülmektedir. Bu durumda normalde Türk mahkemelerinde

³⁶⁰ Uyanık Çavuşoğlu, *Turizm Sektörü*, 282.

³⁶¹ Çelikel ve Erdem, 578; Nomer, *Devletler Hususi Hukuku*, 465; Şanlı, Esen ve Ataman-Figanmeşe, 491-492.

görülmemesi gereken bir dava, kamu düzeni esas gereğince görülebilmektedir. Kamu düzeni esasına göre yetkili mahkemenin tespiti, teorik açıdan her olay için ayrı ayrı incelenmek koşuluyla varlığını muhafaza etmesinin yararlı olacağı ifade edilmektedir³⁶².

2.2.7. Türk Mahkemelerinin Milletlerarası Yetkisinin Hukuki veya Fiili İmkânsızlık Sebebiyle Tesisi

Milletlerarası yetki kuralları gereğince, Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisinin bulunmadığı ancak yabancı ülkedeki mahkemeye de başvurma olanaksız olduğu durumlarda Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisi doğabilmektedir³⁶³. Örneğin, rejim değişikliği, harp, iç karışıklıklar gibi nedenlerle ilgilinin yabancı ülkedeki yetkili olan mahkemeye başvurma imkânı bulunmayabilir. Bu sebeple hakkın elde edilmesi hukuki veya fiili olarak imkânsız hale geliyorsa istisnai olarak Türk mahkemelerinin yetkili olacağı düşünülebilir³⁶⁴. Bununla birlikte yabancı mahkemelere başvuru imkanının bulunmadığı her durumda Türk mahkemeleri yetkili kabul edilmemeli, bu halde de her somut olay ayrı ayrı incelenmelidir³⁶⁵.

2.3. SAĞLIK TURİSTİNİN TARAF OLDUĞU HUKUKİ İLİŞKİLERDE TÜRK MAHKEMELERİNİN MİLLETLERARASI YETKİSİNİN TESPİTİ

Sağlık turisti ile sağlık çalışanları arasında genel olarak sözleşmesel bir ilişki kurulmaktadır. Bu durumda, sağlık hizmetiyle ilgili bir yanlışlık veya hatalı uygulamadan doğan sorumluluk, sözleşme ilişkisine dayanacaktır³⁶⁶. Sağlık turisti ile hekim arasında sözleşmesel bir ilişkinin bulunmadığı durumlarda ise, vekaletsiz iş görmeye ilişkin şartlar oluşmamışsa hekim, hastaya karşı hukuki açıdan haksız fiil hükümlerine göre sorumlu olmaktadır³⁶⁷.

Esasen, hekimin meslek kurallarına aykırı olan tüm davranışlarında hukuka aykırılık unsuru bulunmaktadır ve taraflar arasında sözleşme kurulmuşsa, bu durumda

³⁶² Çelikel ve Erdem, 562; Nomer, *Devletler Hususi Hukuku*, 484.

³⁶³ Çelikel ve Erdem, 562.

³⁶⁴ Çelikel ve Erdem, 562; Güngör, *Türk Milletlerarası Özel Hukuku*, 253; Doğan, Yılmaz ve İzmirli, 71.

³⁶⁵ Çelikel ve Erdem, 562; Nomer, *Devletler Hususi Hukuku*, 485.

³⁶⁶ Kırılı Aydemir, 88.

³⁶⁷ Kırılı Aydemir, 88; Hakeri, *Tıp Hukuku, Cilt II Özel Hükümler*, 1054. Sağlık turizmi kapsamında haksız fiil için bkz.: Camız, 94-95.

sözleşmeye aykırılık hükümlerine, taraflar arasında sözleşme kurulmamışsa haksız fiil sorumluluğuna gidilerek uyuşmazlık çözümlenmeye çalışılacaktır³⁶⁸. Örneğin, özel hastaneden tıbbi tedavi hizmeti alan hasta, sözleşmeyi özel hastane işleticisi ile yaparsa, hasta ile hekim arasında sözleşmesel bir ilişki kurulmamış olacak³⁶⁹ ve bu durumda hasta ile hekim arasındaki uyuşmazlıklar haksız fiil hükümlerine göre çözümlenecektir³⁷⁰.

Kamu ve şehir hastanelerinden sağlık hizmeti alınması halindeyse farklı esaslar geçerlidir. Sağlık turisti Türk hukuku açısından tüketici olarak nitelendirilse de (*lex fori*) kamu veya şehir hastanesinden sağlık hizmeti almak istediğinde, kendisi ile kamu veya şehir hastanesi arasında sözleşmesel bir ilişki kurulmamaktadır. Burada sağlık turisti, kamu hizmetinden faydalanan kişi konumundadır. Yargıtay kararlarına bakıldığında, kamu hastanelerinde ortaya çıkabilecek hizmet kusuru³⁷¹ veya kişisel kusur³⁷² durumlarında, davanın idare aleyhine açılacağı ifade edilmektedir³⁷³. Bunun bir

³⁶⁸ Şenocak, 243; Hakeri, *Tıp Hukuku, Cilt II Özel Hükümler*, 1054.

³⁶⁹ Hakeri, *Tıp Hukuku, Cilt II Özel Hükümler*, 1054.

³⁷⁰ Hakeri, *Tıp Hukuku, Cilt II Özel Hükümler*, 1054.

³⁷¹ Hizmet kusuru idarenin, kamu hizmetinin kuruluşunda, işleyişinde ve düzenlenmesinde meydana gelen her türlü bozukluk, aksaklık veya eksikliktir. Detaylı bilgi için bkz.: Lütfi Duran, *Türkiye İdaresinin Sorumluluğu*, Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayınları, Yayın No:138, Ankara, 1974, 26; Şeref Gözübüyük ve Turgut Tan, *İdare Hukuku Genel Esaslar, Cilt I*, 6. Bası, Turhan Kitabevi, Ankara 2008, 837; Aydın Akgül, “İdarenin Sağlık Hizmetlerinden Doğan Tazmin Sorumluluğu ve Danıştayın Yeni Yaklaşımı”, *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 20(1), 2016, 269-302, 272; Hakeri, *Tıp Hukuku, Cilt II Özel Hükümler*, 1065. Bir kamu hizmetinin kötü işlemesi, geç işlemesi veya hiç işlememesi gibi halleri de hizmet kusuru olarak kabul etmek mümkündür. Detaylı bilgi için bkz.: Günday, 373; A. Şeref Gözübüyük, *Yönetişel Yargı*, 37. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara 2020, 272-279. Danıştay kararlarında da hizmet kusuru: “Bilindiği gibi, kamu hizmetlerini yerine getirmekle yükümlü olan idarelerin, kuruluş, işleyiş ve etkinliklerinde görülen eksiklik, hata, aksaklık, düzensizlik, boşluk ve bozukluk olarak tanımlanabilecek olan kusur kavramı idarenin sorumluluk nedeni olarak kabul edilmekte, hizmetin kötü işlemesi, geç işlemesi veya hiç işlememesi gibi haller hizmet kusuru sayılan durumlar olarak kabul edilmektedir.” şeklinde tanımlanmıştır (Danıştay 10. Daire, T. 11.07.2005, E. 2003/4798, K. 2005/4018.).

³⁷² Kişisel kusur idarenin sunduğu hizmet ile ayrılabilen bir kusur türüdür. Sağlık personelinin, idarenin sunmuş olduğu kamu hizmetiyle bağlantısı olmayan, sağlık hizmetinden ayrılabilen kusurları kişisel kusur olarak tanımlanmaktadır. Bu kusur, görevle hiçbir bağlantısı olmayan bir kusur olabileceği gibi dolaylı olarak görevle ilişkili olan bir kusur da olabilir. Detaylı bilgi için bkz.: Gözübüyük, 279; Günday, 375; Hakeri, *Tıp Hukuku, Cilt II Özel Hükümler*, 1065.

³⁷³ “Anayasa’nın 129/5 maddesinde; memurlar ve diğer kamu görevlilerinin yetkilerini kullanırken (görevlerini yaparken) işledikleri kusurlardan doğan tazminat davaları rücu edilmek kaydıyla kanunun gösterdiği şekil ve şartlara uygun olarak ancak idare aleyhine dava açılabilir 657 sayılı Devlet Memurları Yasası’nın (kişilerin uğradıkları zararlar başlıklı) 13. maddesinde; kişiler kamu hukukuna tabi görevlerle ilgili olarak uğradıkları zararlardan dolayı bu görevleri yerine getiren personel aleyhine değil ilgili kurum aleyhine dava açarlar.” Yargıtay HGK., T. 14.09.1983 E. 1980/4-1714, K. 1983/803. Yargıtay HGK., T. 27.03.2015, E. 2015/1533, K. 2015/1099: “...Kişilerin uğradığı zararlar, zarara sebebiyet veren kamu personelinin yürüttüğü görev arasında herhangi bir ilişki kurulabiliyorsa, ortada görevle ilgili bir durum var demektir ve bu tür davranışlar kasten veya ihmalen işlenmesine bakılmaksızın, kamu personelinin hizmetten ayrılmayan kişisel kusurları olarak ortaya çıkmakta ve bu husus, 657 sayılı Kanun’un 13’üncü maddesindeki “kişilerin kamu hukukuna tabi görevlerle ilgili olarak uğradıkları zararlar” ibaresinde ifadesini bulmaktadır.” Aynı yönde bkz.: Yargıtay HGK., T. 26.02.2014 E. 2013/4-579, K. 2014/155; 30.01.2013 gün ve 2012/4-729 E. 2013/163 K.; 12.12.2012 gün ve 2012/4-523 E. 2012/1191 K.; Yargıtay

istisnası olarak sağlık personelinin salt kişisel kusurundan kaynaklanan ve göreviyle hiçbir ilgisi bulunmayan kusurlar gösterilebilir. Yargıtay da bu yöndeki kusurlar için “hizmetten ayrılabilen kişisel kusur” ifadesini kullanmıştır³⁷⁴. Dolayısıyla sağlık personellerinin yürütmekte olduğu göreve yabancı olan ve suç teşkil eden kişisel eylemlerinden idarenin sorumluluğu doğmamaktadır³⁷⁵. Bu durumda kamu personellerinin göreviyle hiçbir alakası olmayan işleri neticesinde verdikleri zararlar sebebiyle özel hukukta kendileri aleyhine dava açılabilir.

Bu anlamda sağlık turistinin, bir kamu veya şehir³⁷⁶ hastanesinden aldığı sağlık hizmetinden dolayı bir uyuşmazlık çıkması durumunda davanın idare aleyhine, idare mahkemelerinde açılması gerekecektir.

2.3.1. Tüketici Sözleşmelerine İlişkin Yetki Kuralı

Yabancılık unsuru taşıyan tüketici sözleşmelerine ilişkin davalarda Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisi MÖHUK madde 45’te “(1) 26’ncı maddede tanımlanan tüketici sözleşmelerinden doğan uyuşmazlıklarda, tüketicinin seçimine göre, tüketicinin yerleşim yeri veya mutad meskeni ya da karşı tarafın işyeri, yerleşim yeri veya mutad meskeninin bulunduğu Türk mahkemeleri yetkilidir. (2) Birinci fıkra uyarınca yapılan tüketici sözleşmeleri hakkında tüketiciye karşı açılacak davalarda yetkili

HGK., T. 10.10.2012, E. 2012/4-441, K. 2012/710; Yargıtay HGK., T. 01.02.2012, E. 2011/4-592, K. 2012/25; Yargıtay HGK., T. 19.11.2014, E. 2013/4-1120, K. 2014/922.

³⁷⁴ Kamu hizmeti gerçek kişi konumunda olan kamu görevlileri ve bunların kullandıkları araç ve gereçlerle yerine getirilir. Bunun sonucu olarak, kamu görevlilerinin veya bunların kullandıkları araç ve gereçlerin kusur, ihmal ve hatalarından dolayı kamu hizmetinin yerine getirildiği sırada kişilerin zarar görmesi halinde meydana gelecek kusur kamu kurumunun hizmet kusurunu oluşturur Burada, kamu görevlisinin hizmetten ayrılabilen kişisel kusurundan bahsetmek kesinlikle mümkün değildir. Kamu görevlisinin buradaki kusuru hizmet kusurunu oluşturur. Hizmetten ayrılabilen kişisel kusur ise kamu hizmeti ile ilgisi olmayan kamu görevlisin özel hayatı ile tamamen özel tutum ve davranışlarından kaynaklanan bir kusurdur. Konunun iyi anlaşılabilmesi için örnek vermek gerekirse: Sabahleyin aracı ile kamu hizmetini yapmak için çalıştığı hastaneye gelen doktorun, aracını park ederken kendisinden önce tedavi olmak için hastaneye gelmiş olan bir hastanın aracına çarpıp zarar vermesi halinde bu doktorun kamu hizmetiyle alakalı olmayan kişisel kusurudur. Aynı doktorun aracını park ettikten, hastanedeki poliklinik odasına girdikten sonra görevi olan sağlık hizmeti ile ilgili yaptığı (teşhis, tedavi ve ameliyat gibi) eylemlerde bir kusur olunca bu kusur hizmet kusurudur”. Yargıtay 4. HD., T. 15.03.2012, E. 2011/7397, K. 2012/4193. Benzer Kararlar İçin Bkz.: Yargıtay 10. HD., T. 15.01.2015, E. 2014/15791, K. 2015/406, Yargıtay 4. HD., T. 19.04.2012, E. 2011/6058, K. 2012/6821, Yargıtay 4. HD., T. 30.01.2012, E. 2012/747, K. 2012/1013.

³⁷⁵ Gözübüyük, 283.

³⁷⁶ Şehir hastaneleri tarafından verilen hizmetin, bir bütün olarak idare adına yürütüldüğü kanaatinde olduğumuz için şehir hastaneleri açısından da aynı hususların geçerli olacağı kanaatindeyiz.

mahkeme, tüketicinin Türkiye'deki mutad meskeni mahkemesidir.” şeklinde düzenlenmiştir.

Maddede tüketici sözleşmelerinin tanımı yapılmamış olmakla birlikte MÖHUK madde 26'ya gönderme yapılmaktadır. MÖHUK madde 26; “(1) Meslekî veya ticarî olmayan amaçla mal veya hizmet ya da kredi sağlanmasına yönelik tüketici sözleşmeleri, tüketicinin mutad meskeni hukukunun emredici hükümleri uyarınca sahip olacağı asgarî koruma saklı kalmak kaydıyla, tarafların seçtikleri hukuka tâbidir. (2) Tarafların hukuk seçimi yapmamış olması hâlinde, tüketicinin mutad meskeni hukuku uygulanır. Tüketicinin mutad meskeni hukukunun uygulanabilmesi için; a) Sözleşme, tüketicinin mutad meskeninin bulunduğu ülkede, ona gönderilen özel bir davet üzerine veya ilân sonucunda kurulmuş ve sözleşmenin kurulması için tüketici tarafından yapılması gerekli hukukî fiiller bu ülkede yapılmış veya b) Diğer taraf veya onun temsilcisi, tüketicinin siparişini bu ülkede almış veya c) İlişkinin bir satım sözleşmesi olması hâlinde, satıcı tüketiciyi satın almaya ikna etmek amacıyla bir gezi düzenlemiş ve tüketici de bu gezi ile bulunduğu ülkeden başka ülkeye gidip siparişini orada vermiş, olmalıdır.” şeklinde düzenlenmiştir³⁷⁷.

MÖHUK madde 45, tüketici sözleşmelerine ilişkin MÖHUK madde 26 hükmünü işaret ederken açık bir düzenleme yapmamıştır. Bu sebeple MÖHUK madde 45'teki atfın, genel bir tüketici sözleşmesi tarifi veren MÖHUK madde 26/1'e mi yapıldığı, yoksa bu tüketici sözleşmelerinin MÖHUK madde 26/2'de belirtilen şartları da sağlamanın gerekli olup olmadığı hususu tartışmalıdır³⁷⁸. Doktrinde; MÖHUK madde 45'teki yollamanın MÖHUK madde 26/1'e yapılmış olup bunun yanında MÖHUK madde 26/2'de sayılan şartların sağlanmasına ihtiyaç olmadığı ifade edilmektedir³⁷⁹. Ayrıca

³⁷⁷ Çelikel ve Erdem, 630: MÖHUK m. 26 ile esasen, yabancılık unsuru taşıyan tüketici sözleşmelerinde uygulanacak hukuk konusunda tüketicinin korunmasını amaçlayan kanunlar ihtilafı kuralları düzenlenmiştir. Kanun koyucu, tüketici akitlerinde tüketicileri koruyan hükümlere paralel olarak yetkiye ilişkin de özel kurallar getirmiştir. Detaylı bilgi için bkz.: Çelikel ve Erdem, 630 vd. Ayrıca sağlık turisti ile kurulan sözleşmelerden kaynaklanan uyuşmazlıklara uygulanacak hukuk belirlenirken, MÖHUK'ta genel akit statüsü olarak ifade edilen, “sözleşmelerden doğan borç ilişkilerine uygulanacak hukuk” başlıklı 24. madde veya özel akit statüsü içeren sözleşmelerden olan tüketici sözleşmelerinin düzenlendiği 26. Madde dikkate alınacaktır. Detaylı bilgi için bkz.: Uyanık Çavuşoğlu, *Sağlık Turizmi Açısından Tüketicinin Hukuki Statüsü*, 316. Sağlık turizminden doğan kanunlar ihtilafı hakkında detaylı bilgi için bkz.: Camız, 102 vd.

³⁷⁸ Çörtoğlu Koca, 221; Tarman, *Milletlerarası Özel Hukukta Tüketicinin Korunması*, 343; İrge Erdoğan, 139.

³⁷⁹ Bayraktaroğlu Özçelik, *Yabancı Unsurlu Tüketici Sözleşmelerinden Doğan Uyuşmazlıklarda Türk Mahkemelerinin Milletlerarası Yetkisinin Tayini*, 855; Çörtoğlu Koca, 222; Her iki yazar da MÖHUK m.

MÖHUK madde 45/1'in madde metninden, MÖHUK madde 26/1'deki genel tüketici sözleşmelerinin anlaşıldığı da ifade edilmektedir³⁸⁰.

Buna ilaveten, MÖHUK madde 45, ifade eksikliğinden dolayı eleştirilmiş ve milletlerarası özel hukukun, belirli tüketici sözleşmeleri açısından koruma sağladığından bahisle MÖHUK madde 45'teki ifadenin, MÖHUK madde 26/2'de sayılan şartlara sahip tüketici sözleşmeleri için uygulanacağı şeklinde yorumlanması gerektiği ifade edilmiştir³⁸¹.

Başka bir görüşte, milletlerarası yetki kuralının işlevi de göz önüne alındığında yapılan atfın MÖHUK madde 26'nın tamamına yapıldığı şeklinde yorumlanması gerektiği ifade edilmiştir³⁸².

Başka bir bakış açısına göre, MÖHUK madde 45'in uygulama alanı belirlenirken MÖHUK madde 26/1'deki genel tanım ve MÖHUK madde 26/4'te belirtilen sınırlama kapsamı birlikte dikkate alınmalıdır³⁸³.

Son olarak doktrinde, MÖHUK madde 26'ya yapılan atfın özel bir nitelik barındırdığı, MÖHUK madde 26/1'de tanımlanan tüketici sözleşmelerinin halihazırda genel olarak Türk hukukunda kabul edilen tüketici sözleşmeleri tanımı olduğu, hükümde

26 uyarınca yabancı unsurlu tüketici sözleşmelerine tüketicinin mutad meskeni hukukunun uygulanabilmesi için sözleşmenin belirli şartlar altında kurulmuş olması arandığını ifade etmekle birlikte, aynı şartların gerçekleşmiş olması Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisinin tayininde (MÖHUK m. 45) aranmayacağını ifade etmektedirler. Toker, 58: MÖHUK m. 45'in uygulanabilmesi için MÖHUK m. 26'daki tanımın esas alınması gerekmekte ve bu maddedeki tanımın ise genel bir tarifte bulunması sebebiyle her tür tüketici sözleşmesinden doğan uyuşmazlıkların çözümü bakımından yetkili Türk mahkemesinin bulunup bulunmadığının tespiti MÖHUK m. 45'in uygulanmasına yol açacaktır. Şanlı, Esen ve Ataman Figanmeşe, 513-514, dn. 194: Tüketici akitlerinde milletlerarası yetkinin tayini açısından, tüketici sözleşmelerine uygulanacak hukukun tayininde yapılan ayırımın muhafaza edilmesi için herhangi bir sebep bulunmadığından hareketle MÖHUK m. 45'te yer alan "26'ncı maddede tanımlanan tüketici sözleşmeleri" ifadesinden, MÖHUK m. 26/1'de yer verilen genel tarifi anlaşılmaması ve her tür tüketici sözleşmesinin bu kapsamda ele alınması gerektiği kabul edilmelidir.

³⁸⁰ Can ve Tuna, 152.

³⁸¹ Gülin Güngör, *The New Turkish Act on Private International Law and International Civil Procedure, Specificitate si complementaritate in dreptul privat european Conflictele de legi și de jurisdictii și integrarea juridica europeana*, 1, 2012, 528-558, 551.

³⁸² Tarman, *Milletlerarası Özel Hukukta Tüketicinin Korunması*, 345; Yazar, mevcut hukuki düzenlemeler sebebiyle MÖHUK m. 26/2'deki şartın, MÖHUK m. 45'te belirtilen tüketici sözleşmeleri açısından aranıp aranmayacağı konusunda tereddüt oluşturduğunu ifade etmektedir. Yazara göre, milletlerarası yetki kurallarının tüketiciyi koruma amacı yalnızca belirli tüketici sözleşmeleri açısından kabul edilmelidir. Dolayısıyla MÖHUK m. 45'te geçen "26. Maddede tanımlanan tüketici sözleşmeleri" ifadesinin, "26. maddenin 2. fıkrasında yer alan şartlar altında kurulmuş olan tüketici sözleşmeleri" şeklinde değiştirilmesi uygun olacaktır.

³⁸³ MÖHUK m. 26/4: "Bu madde, paket turlar hariç, taşıma sözleşmeleri ve tüketiciye hizmetin onun mutad meskeninin bulunduğu ülkeden başka bir ülkede sağlanması zorunlu olan sözleşmelere uygulanmaz." Detaylı bilgi için bkz.: Özel, Erkan, Pürselim ve Karaca, 628.

bu şekilde bir belirtme yapılmasaydı dahi yine Türk hukukundaki genel kabul gören tanımın anlaşılacağı, kanun koyucunun genel kabul gören bir tanıma atıf yapma isteği olsa, bunu MÖHUK madde 26'ya atıf yaparak değil TKHK'da yer alan özel tanıma atıf yaparak belirteceği ve bu nedenlerle yapılan atfın MÖHUK madde 26/1'e değil, daha özel bir kapsam düzenlemesine göre yapılmış olabileceği de ileri sürülmüştür³⁸⁴.

Kanımızca MÖHUK madde 45'in kapsamının belirlenmesinde MÖHUK'un hazırlanışında izlenen yol da konu hakkında dikkate alınabilir. Şöyle ki Kanun'un hazırlanışında muhtelif milletlerarası metinlerin göz önünde bulundurulduğu hem kanunun hazırlanma gerekçesinden hem de çeşitli kanun maddelerinin gerekçelerinden anlaşılmaktadır³⁸⁵. Kanunun hazırlanma gerekçesinde Kanun hazırlanırken milletlerarası özel hukuktaki yeni görüşler, teori ve uygulamalar ile Türkiye'nin onayladığı ve onaylamadığı milletlerarası sözleşmelerin dikkate alındığı ifade edilmektedir. Kanunun hazırlanma gerekçesinde, Avrupa Topluluğu'nda Borç Sözleşmelerine Uygulanacak Hukuk Hakkında Sözleşme (1980) (Roma I)" ile Brüksel Konvansiyonu zikredilmektedir³⁸⁶.

Özellikle 1968 tarihli Brüksel Konvansiyonu konunun anlaşılabilmesi adına önem taşımaktadır. Konvansiyonda, tüketici akitlerinden doğan uyuşmazlıklarda mahkemelerin yetkisi madde 13 ve madde 14'te ve bu akitlere ilişkin yetki sözleşmeleri ise madde 15'te düzenlemiştir.

Konvansiyonun 13. maddesine göre: Bir kişinin mesleki ve ticari faaliyetleri dışında kalan bir amaçla ve yine bu madde içerisinde sayılan konularda yaptığı akitlere tüketici akdi denilmektedir³⁸⁷. Yine aynı maddenin devamında: Bir kişinin mesleki ve ticari faaliyetleri dışında kalan bir amaçla, aşağıda sayılan konularda yaptığı sözleşmelerden doğan davalarda yetki 4 ve 5. (5) maddeleri saklı kalmak kaydıyla bu bölüm hükümleri uyarınca belirlenir:

³⁸⁴ Berk Demirkol, *Milletlerarası Yetki Anlaşmaları*, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2018, 35-36.

³⁸⁵ Feriha Bilge Tanrıbilir, 5718 Sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun'un Genel Hükümlerinde Yapılan Değişiklikler Üzerine, TBB Dergisi, S. 87, 2010, 195-227, s. 196.

³⁸⁶ Tanrıbilir, 5718 Sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun'un Genel Hükümlerinde Yapılan Değişiklikler Üzerine, 196.

³⁸⁷ B. Bahadır Erdem, 1968 Tarihli Hukuki ve Ticari Konularda Mahkemelerin Yetkisi Ve Mahkeme Kararlarının Tanınması Ve Tenfizi Hakkında Brüksel Antlaşmasının Hükümlerinin Türk Mahkemelerinin Milletlerarası Yetki Kuralları İle Karşılaştırılması ve Uyumlaştırma Problemi, Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni, 17(1-2), 1997, 183-216, 193.

1. Taşınır eşyaların taksitle satın alınması,
2. Taşınır eşyaların satın alınmasının finansmanına yönelik olduğu açık olan taksitle geri ödemeli bir ödünç veya kredi konularında veya,
3. Bir hizmetin ifası veya taşınır eşyaların teslimi olan diğer sözleşmelerde:
 - a. Tüketicinin ikamet ettiği devlette yapılan açık bir teklif veya reklam üzerine yapılmışsa,
 - b. Tüketici, akdin oluşması için gerekli hukuki muameleleri bu devlette yapmışsa,

Brüksel Konvansiyonu'nun 14. maddesinde ise, tüketici akitlerinden doğan uyuşmazlıkların hangi yer yetkili mahkemesinde görüleceği düzenlenmiştir. Anılan hükme göre: *“Bir tüketici akdin diğer tarafına karşı bu tarafın veya kendisinin ikamet ettiği devletin mahkemelerinde dava açabilir. Tüketicie karşı, akdin diğer tarafınca açılacak davalar ise sadece tüketicinin ikamet ettiği akid devletin mahkemelerinde açılabilir. Bu hükümler, bu bölüm uyarınca yetkili kılınan bir mahkemede görülen asıl davaya karşı aynı mahkemede dava açma hakkına halel getirmez.”*

Sözleşmenin tüketici olmayan tarafı akit devletlerde ikamet etmiyorsa, ama bir akit devlette şubesi, acentesi veya bu nitelikte başkaca bir müessesesi varsa, işletmesiyle ilgili uyuşmazlıklarda şube, acente veya müessesenin bulunduğu akit devlette ikamet ediyor kabul edilir. Bu bölüm hükümleri taşıma akitlerinde uygulanmaz.

2000 tarihli Brüksel I Tüzüğü ile tüketici sözleşmelerine ilişkin hükümde bazı değişiklikler yapılmıştır. Brüksel Konvansiyonu'nun 13. maddesini karşılayan Brüksel I Tüzüğü'nün 15. maddesinde önemli birkaç değişiklik yapılmıştır. Brüksel Konvansiyonu madde 13/3 hükmü Brüksel I Tüzüğü madde 15/1-c ile: *“Tüketicinin ikametgahının bulunduğu ülkede mesleki veya ticari amaçlı faaliyette bulunan veya bu faaliyetlerini herhangi bir şekilde tüketicinin ikametgahının bulunduğu ülkeye veya bu ülkeyi de içeren birkaç ülkeye birden yönelten kişi ile yapılan sözleşmeler.”* şeklinde değiştirilmiştir. Bu hüküm elektronik ticaretle ilgili hususlar göz önüne alınarak getirilmiştir³⁸⁸. Bir diğer önemli husus ise Brüksel I Tüzüğü madde 15/3'e: *“Bu bölüm hükümleri, seyahat ve konaklama imkanlarını tek bir fiyatla bir arada sunan sözleşmeler (paket tur*

³⁸⁸ Arzu Küçükyalçın, Brüksel I. Tüzüğü'nde Tüketici Akitlerine İlişkin Milletlerarası Yetki Kuralları, TBB Dergisi, S. 55, 2004, 332-359, 348 vd.

sözleşmeleri) hariç olmak üzere, taşıma akitlerine uygulanmaz.” hükmünün eklenmesidir³⁸⁹.

İki önemli değişiklik haricinde Brüksel Konvansiyonun 13. Maddesi ile Brüksel I Tüzüğü’nün 15. Maddesi arasında büyük bir değişiklik olmadığını söylemek mümkündür.

Brüksel Konvansiyonu’nun 14. Maddesine karşılık gelen Brüksel I Tüzüğü’nün 16. Maddesinde mahkemelerin yetkisine ilişkin farklı bir husus getirmemiş olup madde aynen korunmuştur³⁹⁰.

MÖHUK’un 26. ve 45. maddeleri birlikte değerlendirildiğinde Brüksel Konvansiyonu ve Brüksel I Tüzüğü’nde yer alan yaklaşıma benzer bir tutum sergilendiğini söylemek mümkündür. MÖHUK madde 26’da tüketici sözleşmelerinin sınırı çizildikten sonra 45. madde ile yetkili mahkemeler belirlenmiştir. Özellikle Brüksel I Tüzüğü madde 15/3’te yer alan paket tur ve taşıma sözleşmelerine ilişkin hükmün MÖHUK madde 26/4’te yer alması bu benzerliği ortaya koyar niteliktedir. Dolayısıyla Brüksel Konvansiyonu ve Brüksel I Tüzüğü’ndeki yaklaşıma benzer şekilde MÖHUK madde 45’te ifade edilen tüketici sözleşmelerinin MÖHUK madde 26/2’deki şartlar altında kurulmuş tüketici sözleşmeleri olduğu kanaatindeyiz.

Bunların yanında her iki maddenin gerekçesi de yol gösterici olabilir. Öncelikle MÖHUK madde 26’nın gerekçesinde: Devletin ekonomik ve sosyal politikasının önemli bir unsuru olan tüketicinin, bu sözleşmenin nitelendirilmesini geniş ölçüde etkilediği belirtilmiştir. Bu sebeple, maddenin ikinci fıkrasında düzenlenen şartlar altında yapılan tüketici sözleşmelerinde, karşı tarafa nazaran daha zayıf ve tecrübesiz olan tüketicinin

³⁸⁹ Brüksel I Tüzüğü m. 15: 1. Bir kişinin (tüketici) mesleki veya ticari faaliyetleri dışında kalan bir amaçla, aşağıda belirtilen konularda yaptığı sözleşmelerden doğan uyuşmazlıklarda yetki, 4. madde ve 5. madde 5. bent hükümleri saklı kalmak kaydıyla bu bölüm hükümleri uyarınca belirlenir: a. Taksitle satış sözleşmeleri veya b. Bir malın satışının finansmanı için yapılan ve geri ödemesi taksitle ya da başka tip bir kredi ile yapılacak olan ödünç sözleşmeleri; veya c. Tüketicinin ikametgahının bulunduğu ülkede mesleki veya ticari amaçlı faaliyette bulunan veya bu faaliyetlerini herhangi bir şekilde tüketicinin ikametgahının bulunduğu ülkeye veya bu ülkeyi de içeren birkaç ülkeye birden yönelten kişi ile yapılan sözleşmeler. 2. Sözleşmenin tüketici olmayan tarafı, üye devletlerde ikamet etmemekle birlikte, bir üye devlette şubesi, acentesi veya başka bir müessesesi varsa, işletmesiyle ilgili uyuşmazlıklarda şube, acente veya müessesenin bulunduğu üye devlette ikamet ediyor kabul edilir. 3. Bu bölüm hükümleri, seyahat ve konaklama imkanlarını tek bir fiyatla bir arada sunan sözleşmeler (paket tur sözleşmeleri) hariç olmak üzere, taşıma akitlerine uygulanmaz.”

³⁹⁰ Küçükyalçın, 350.

korunması ekonomik ve sosyal dengenin sağlanmasında önemli unsurlardan birini teşkil etmektedir.

Maddenin birinci fıkrasında "tüketici sözleşmeleri" kavramı tanımlanmıştır. Buna ihtiyaç duyulmasının sebebi, hangi tüketici sözleşmelerinin madde kapsamına alındığının ve buna bağlı olarak, kimin tüketici olduğunun tereddüde yer vermeyecek şekilde ortaya konulması gereğidir.

Madde gerekçesinin son cümlesinde: Bu konuda da Avrupa Topluluğu (AT) mevzuatı ile uyum gözetildiği ifade edilmek suretiyle AB mevzuatıyla uyum vurgulanmıştır. Kanaatimizce bu husus da görüşümüzü destekler niteliktedir.

MÖHUK madde 45'in gerekçesine bakıldığında Tasarıya eklenen 25 inci maddeyle (MÖHUK m. 26), tüketici akitlerine uygulanacak hukuk konusunda, tüketicinin korunması esasına dayanan bir düzenleme getirildiği, aynı anlayıştan hareketle, 25 inci maddede tanımlanan tüketici akitlerinden doğan uyuşmazlıklar için 44'üncü maddede (MÖHUK m. 45) özel yetki kuralları kabul edildiği ifade edilmiştir. Aynı anlayış ifadesi ile MÖHUK madde 26'nın gerekçesinde detaylı olarak bahsedildiği gibi tüketicinin korunması amacının gerçekleştirilebilmesi adına tüketici nitelendirilmesinin yapılması, yine ikinci fıkra uyarınca düzenlenen sözleşmelerde tüketicinin özel olarak korunması ihtiyacı ve bu ihtiyacın giderilmesi adına AB mevzuatıyla uyumlu düzenlemeler hedeflendiği kanaatindeyiz. Özellikle MÖHUK madde 26'nın gerekçesinde AB mevzuatıyla uyumun belirtilmesi önemli hususlardan biridir.

Bu konudaki görüşümüzü belirttikten sonra hangi tüketici sözleşmelerinin MÖHUK madde 45'teki yetki kuralından yararlanabileceğini açıklamak gerekmektedir. Sağlık turistleri açısından MÖHUK madde 26'daki korumadan yararlanabilmenin ilk koşulu sözleşmenin, mesleki veya ticari olmayan amaçla hizmet sağlanmasına yönelik kurulmuş olmasıdır. Gerçek kişi olan sağlık turisti, hekimden veya sağlık kuruluşundan bir sağlık hizmeti almayı talep etmektedir. Tüketici sözleşmesinin tanımında da belirtildiği üzere bu taraflar arasında akdedilen sözleşme bir tüketici sözleşmesidir³⁹¹.

MÖHUK madde 26/2'nin a ve b bentlerine göre hizmet sağlayıcı faaliyetini, tüketicinin mutad meskeni ülkesine yöneltmelidir³⁹². MÖHUK madde 26/2-a'ya göre:

³⁹¹ Uyanık Çavuşoğlu, *Sağlık Turizmi Açısından Tüketicinin Hukuki Niteliği*, 320.

³⁹² Camız, 137.

“Sözleşme, tüketicinin mutad meskeninin bulunduğu ülkede, ona gönderilen özel bir davet üzerine veya ilân sonucunda kurulmuş ve sözleşmenin kurulması için tüketici tarafından yapılması gerekli hukukî fiiller bu ülkede yapılmış olmalıdır. Bir başka ifadeyle satıcı veya sağlayıcı, tüketicinin mutad meskeni ülkesinde açık bir icap veya reklam yapmış olmalıdır³⁹³. Sağlık turisti açısından bakıldığında sağlık turisti ile karşı taraf arasında akdedilen sözleşme, hastanın mutad meskeninin bulunduğu ülkede, ona gönderilen özel bir davet üzerine veya ilan sonucunda kurulmuş olmalıdır. Burada yer alan şart, sözleşmenin ticari ve mesleki faaliyet gösteren tarafınca yerine getirilmesi gereken bir şarttır³⁹⁴. Yönelme şartı doktrinde, Roma I Tüzüğü’nde yer alan düzenlemeden hareketle pazarlama şartının gerçekleşmiş olması şeklinde ifade edilmektedir³⁹⁵.

MÖHUK madde 26/2-a’da yer alan şartın sağlık turizmi açısından değerlendirilmesinde ülkemizde sağlık turizmi alanında faaliyet gösterenlerin uluslararası hastalara ulaşmada hangi yolları kullandığının göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Konu hakkında ülkemizdeki yasal düzenlemeler alınarak bir belirleme yapılacaktır. Ülkemizdeki sağlık turizmi faaliyetlerinin yurt dışında tanıtılması, reklam yoluyla yabancı ülkeden sağlık hizmeti almak isteyen kişilere ulaşılması amacıyla çeşitli tebliğ ve genelgeler yayınlanmaktadır. Bu faaliyetler sonucunda taraflar arasında hukuksal bir bağ kurulmakta olup yapılan anlaşmaların ilan sonucunda mı kurulduğunu belirlemede kullanılabilecek kriterlerden biridir³⁹⁶.

Sağlık turizmi alanında faaliyet göstermek isteyen sağlık kuruluşları ve aracı kuruluşların yabancı hastaları ülkemize çekmek adına yaptıkları reklam ve tanıtım faaliyetleri Bakanlıklar tarafından desteklenmektedir³⁹⁷. Bu şekilde hedeflenen pazara

³⁹³ Tarman, *Milletlerarası Özel Hukukta Tüketicinin Korunması*, 336.

³⁹⁴ Camız, 137.

³⁹⁵ Musa Aygöl, *Avrupa Topluluklarında Akitten Doğan Borç İlişkilerine Uygulanacak Hukuk Hakkında Roma Sözleşmesi*, *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 9(3-4), 2001, 233-264, 242; Zeynep Çalışkan, 5718 Sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun’un 26. Maddesine Göre Tüketici Sözleşmelerine Uygulanacak Hukuk, *Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni*, 28(1-2), 2011, 27-50, 36; Camız, 138.

³⁹⁶ Uyanık Çavuşoğlu, *Sağlık Turizmi Açısından Tüketicinin Hukuki Niteliği*, 320.

³⁹⁷ 21.03.2011 tarihinde yürürlüğe giren Pazar Araştırması ve Pazara Giriş Desteği Hakkında Tebliğ (Tebliğ No:2011/1) ile uluslararası hastalara hizmet veren kurum ve kuruluşların döviz kazandırıcı hizmet ve faaliyette bulunduğu varsayımından yola çıkılarak destek sunulmuştu. 17.01.2015 tarihinde çeşitli hükümleri değiştirilen Pazar Araştırması ve Pazara Giriş Desteği Hakkında Tebliğ’de Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ (Tebliğ No:2014/6) ile özellikle Türkiye’de faaliyet gösteren sağlık kuruluşları, yabancı hastalarla Türk lirası olarak anlaşma yaptığı düşünülerek bu ibare kaldırılmıştır. Daha sonraları da

yönelik iradi bir faaliyette bulunmaya teşvik sağlanmaktadır. Ne var ki sağlık kuruluşlarının belli bir pazarı hedef almaksızın hazırladığı web sayfasına, sağlık turistinin tesadüfi veya arama motorundan yaptığı arama sonucunda ulaşması, yöneltme için yeterli değildir³⁹⁸. Bir diğer ifadeyle satıcının, web sayfasının içeriğini tüketicinin mutad meskeninin bulunduğu ülkeye yönelik düzenlemesi gerekmektedir³⁹⁹. Burada aktif web sayfası ile pasif web sayfası ayrımı yapılması gerektiği ifade edilmektedir. Zira pasif web sayfalarında reklam vermenin yanında e-posta, fax veya telefon ile sağlık hizmeti talebinde bulunmaya zemin hazırlamış olsa da tedavi sözleşmesi kurulabilmesi için yeterli değildir. Sağlık kuruluşlarının doğrudan yurt dışındaki hastalara teklif sunması halinde tüketici sözleşmelerinde tüketicinin bulunduğu ülke hukuku ile sıkı bir ilişki içerisine girdiği kabul edilir. Sağlık kuruluşlarının aktif bir biçimde yabancı ülkedeki hasta ile sözleşme akdetme konusunda çaba göstermesi gerekmektedir. Yalnızca web sayfasına ulaşılabilir olması sözleşmenin kurulması için yeterli değildir. Burada önemli olan sağlık tesislerinin bilinçli bir şekilde yurt dışındaki hastaları hedef almalarıdır⁴⁰⁰.

Kullanılan dil, web sayfasında satış için kullanılan para cinsi, tüketicinin mutad mesken ülkesine gönderim yapılması, telefon numaralarının uluslararası kodlarla verilmiş olması, farklı ülkelere tüketicilerin yorumlarının web sayfasında yer alması gibi hususlar örnek olarak gösterilebilir⁴⁰¹.

Hekim veya sağlık kuruluşu tarafından yurt dışındaki hastaların hedef alınması ise uluslararası telefon numaraları, ulaşım ile ilgili açıklamalar, ulaşım hizmeti sunulması, web sayfasında kullanılan domain cinsi gibi unsurlarla tespit edilebilir⁴⁰².

Tüketiciler açısından mal veya hizmetin mutad mesken ülkesine yönelmesi yanında siparişlerin de yine mutad mesken ülkesinde kabul edilmesi gerekmektedir. MÖHUK madde 26/2-b bendine göre bir mal veya hizmet arz eden veya onun temsilcisi, tüketicinin siparişini mutad mesken ülkesinde kabul etmelidir. Bir tüketici sözleşmesinin

değişikliğe uğrayan Tebliğ 18.08.2022 tarihinde Resmî Gazete’de yayımlanan 5973 Sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile “İhracat Destekleri Hakkında Karar” yürürlüğe girmiş ve Pazar Araştırması ve Pazara Giriş Desteği Hakkında Tebliğ’i yürürlükten kaldırılmıştır.

Detaylı ilgi için bkz.: Uyanık Çavuşoğlu, *Sağlık Turizmi Açısından Tüketicinin Hukuki Niteliği*, 320 vd.

³⁹⁸ Uyanık Çavuşoğlu, *Sağlık Turizmi Açısından Tüketicinin Hukuki Niteliği*, 320.

³⁹⁹ Tarman, *Milletlerarası Özel Hukukta Tüketicinin Korunması*, 336.

⁴⁰⁰ Uyanık Çavuşoğlu, *Sağlık Turizmi Açısından Tüketicinin Hukuki Niteliği*, 321.

⁴⁰¹ Tarman, *Milletlerarası Özel Hukukta Tüketicinin Korunması*, 336.

⁴⁰² Uyanık Çavuşoğlu, *Sağlık Turizmi Açısından Tüketicinin Hukuki Niteliği*, 321.

bu bent kapsamında değerlendirebilmesi için ilgili mal veya hizmete dair siparişin tüketicinin mutad meskeni ülkesinde alınması yeterli olup sözleşmenin kurulmuş olması aranmamaktadır.

Taşıma sözleşmeleri TKHK kapsamında tüketici sözleşmesi olarak kabul edilse de paket turlar hariç olmak üzere diğer taşıma sözleşmelerinin MÖHUK madde 45 kapsamında olup olmadığı hususu belirsizdir⁴⁰³. Zira MÖHUK madde 26/4: “*Bu madde, paket turlar hariç, taşıma sözleşmeleri ve tüketiciye hizmetin onun mutad meskeninin bulunduğu ülkeden başka bir ülkede sağlanması zorunlu olan sözleşmelere uygulanmaz.*” şeklinde düzenlenmiştir. Görüldüğü gibi paket tur sözleşmeleri, tüketici sözleşmelerine uygulanacak hukuku düzenleyen MÖHUK madde 26 kapsamına alındığı halde taşıma sözleşmeleri alınmamıştır. Bununla birlikte aynı sınırlamanın MÖHUK madde 45 bakımından da geçerli olup olmadığı noktası belirsizdir. Doktrinde, MÖHUK madde 45’in kapsamı, MÖHUK madde 26’ya yapılan genel yollamayla belirlendiği için MÖHUK madde 26/4’te yer alan sınırlamanın da MÖHUK madde 45 kapsamında kabul edilmesi gerektiği ifade edilmiştir⁴⁰⁴. Öte yandan bizim de katıldığımız diğer görüşe göre, taşıma sözleşmeleri, uluslararası sözleşmelerle düzenlendiği için Türkiye’nin taraf olduğu bu sözleşmelerde yer alan yetki kuralları uygulanacaktır⁴⁰⁵. Ancak bu ve benzeri sözleşmelerin kapsamına girmeyen hallerde, uyuşmazlık tüketici sözleşmelerinden kaynaklanıyorsa bu durumda MÖHUK madde 45’e başvurulabilecektir⁴⁰⁶.

Bunun yanında, paket tur sözleşmelerinin, MÖHUK madde 26’daki düzenlemeye benzer şekilde MÖHUK madde 45’in uygulama alanına girdiği kabul edilmelidir⁴⁰⁷. Dolayısıyla, sağlık turistleri tarafından paket olarak alınan sağlık hizmetlerinden kaynaklanan uyuşmazlığa ilişkin Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisi de MÖHUK madde 45 hükmüne göre tespit edilecektir.

⁴⁰³ Çörtoğlu Koca, 223.

⁴⁰⁴ Demirkol, 36.

⁴⁰⁵ Çörtoğlu Koca, 223-224: Sözleşmelere örnek olarak Hava Yoluyla Uluslararası Taşımacılığa İlişkin Belirli Kuralların Birleştirilmesine Dair Sözleşme (Montreal Sözleşmesi), Eşyaların Karayolundan Uluslararası Nakliyatı İçin Mukavele Sözleşmesi (CMR).

⁴⁰⁶ Çörtoğlu Koca, 223-224; Tarman, *Milletlerarası Özel Hukukta Tüketicinin Korunması*, 345; Aslı Çoban, *Elektronik Tüketici Sözleşmelerinden Doğan Uyuşmazlıklarda Mahkemelerin Milletlerarası Yetkisi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Ankara 2019, 91.

⁴⁰⁷ Çörtoğlu Koca, 224; Tarman, *Milletlerarası Özel Hukukta Tüketicinin Korunması*, 345; Çoban, 91.

Günümüzde tüketiciler açısından birçok sözleşme elektronik ortamda akdedilmektedir. Elektronik tüketici sözleşmelerinin, MÖHUK madde 26 kapsamında korunan tüketici sözleşmelerinden biri olduğu ifade edilmiş ve bu sözleşmelerden kaynaklanan uyuşmazlıklarda Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisinin MÖHUK madde 45 hükmüne göre tespit edileceği belirtilmiştir⁴⁰⁸. Sağlık turizmi kapsamında elektronik ortamda sunulan hizmetlere ilişkin Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisi MÖHUK madde 45 hükmüne göre tespit edilecektir.

MÖHUK madde 45, iki fıkra halinde düzenlenmiş olup ilk fıkrada tüketicinin açacağı davalarda, ikinci fıkrada ise tüketiciye karşı açılacak davalarda Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisini düzenlemektedir. Yabancılık unsuru taşıyan tüketici sözleşmelerinde milletlerarası yetki tesis edilirken, tüketiciye karşı açılacak davalar ile tüketicinin açacağı davalar ayrı ayrı dikkate alınmıştır⁴⁰⁹.

2.3.1.1. Sağlık Turistinin Tüketici Niteliği Açısından Esas Alınacak Bağlama Noktaları

Sağlık turistinin özel hukuk kapsamında akdettiği sözleşmelerin tüketici sözleşmesi niteliğinde olması sebebiyle Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisi MÖHUK madde 45 hükmüne göre tespit edilecektir. Söz konusu hükümde yerleşim yeri, mutad mesken ve işyeri bağlama noktaları kullanılarak yetkili mahkeme tespit edilmektedir. Dolayısıyla tarafların açacağı davalara geçmeden önce bu bağlama noktalarını incelemek gerekmektedir.

Bağlama noktası, önceden belirli olan bir unsuru ifade etmektedir⁴¹⁰. Bağlama noktaları, yabancılık unsuru taşıyan bir hukuki ilişki ile belirli bir devletin hukuk sistemi arasında bağlantı kuran noktaları ifade etmektedir⁴¹¹. Milletlerarası usul hukukunda, mahkemelerin yetkisini belirleyen bağlama konusu ve bağlama noktalarının yorumu hâkimin hukukuna (*lex fori*) göre yapılmaktadır⁴¹².

⁴⁰⁸ Elektronik tüketici sözleşmelerinden doğan ihtilaflarda Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisinin belirlenmesi hakkında detaylı bilgi için bkz.: Hatice Özdemir Kocasakal, *Elektronik Sözleşmeden Doğan Uyuşmazlıkların Çözümünde Uygulanacak Hukukun ve Yetkili Mahkemenin Tespiti*, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2003, 190-204. Ayrıca ek bilgi için bkz.: Çoban, 10 vd.

⁴⁰⁹ Toker, 58-59.

⁴¹⁰ Güngör, *Türk Milletlerarası Özel Hukuku*, 34,

⁴¹¹ Akıncı, 7.

⁴¹² Çörtoğlu Koca, 38.

2.3.1.1.1. Yerleşim Yeri

Yerleşim yeri kavramı, hukuk düzenleri tarafından farklı şekillerde vasıflandırılmaktadır. Bağlama noktalarının vasıflandırılması genel olarak kabul edildiği üzere davaya bakan hâkimin (lex fori) hukuku uyarınca Türk hukukuna göre yapılmaktadır⁴¹³.

Yerleşim yeri, TMK madde 19'a göre, gerçek kişilerin yerleşim yeri, sürekli kalma niyetiyle oturdukları yerdir. Tüzel kişilerin yerleşim yeri ise TMK madde 51'e göre, kuruluş belgesinde başka bir hüküm bulunmadığı takdirde işlerinin yönetildiği yerdir. Bu bağlamda, sermayesi paylara bölünmüş ve yabancı anonim şirketlere karşı açılan davalarda, söz konusu işletmenin, şubenin veya acentenin konumlandığı yerin mahkemesi milletlerarası yargı yetkisine sahip olacaktır⁴¹⁴.

2007 yılında yürürlüğe giren 5718 Sayılı MÖHUK'ta yerleşim yeri yerine mutad mesken bağlama noktası tercih edilmiştir⁴¹⁵. Bu sebeple yerleşim yerinin bağlama noktası olarak belirlendiği durumlar bir hayli azalmıştır.

2.3.1.1.2. Mutad Mesken

Yerleşim yeri kavramının genel kabul gören bir tanımının olmaması, fiili durumu yansıtmada yetersiz olması ve Kıta Avrupası ve Anglo Amerikan hukuk sistemlerinde farklı anlamlara gelmesi sebebiyle mutad mesken bağlama noktası olarak ortaya çıkmış bir kavramdır⁴¹⁶. Milletlerarası özel hukuk içerisinde mutad mesken, bağlama noktası olarak sıklıkla kullanılmaktadır⁴¹⁷.

⁴¹³ Uyanık Çavuşoğlu, *Bireysel İş İhtilafında Türk Mahkemesinin Milletlerarası Yetkisi*, 976.

⁴¹⁴ Uyanık Çavuşoğlu, *Bireysel İş İhtilafında Türk Mahkemesinin Milletlerarası Yetkisi*, 977.

⁴¹⁵ Şanlı, Esen ve Ataman- Figanmeşe, 40; Özel, Erkan, Pürselim ve Karaca, 104.

⁴¹⁶ İlyas Arslan, *Milletlerarası Özel Hukukta Mutad Mesken Kavramı*, On İki Levha Yayınları, İstanbul 2014 s. 22; Lale Ayhan İzmirli, "Milletlerarası Çocuk Kaçırmanın Hukuki Yönlerine Dair Lahey Sözleşmesi'nin 13/1-B Maddesi Bağlamında Covid-19 Pandemisinin Çocuğun Mutad Meskenine İadesine Etkisi"i, *Yıldırım Beyazıt Hukuk Dergisi*, 2021(2), 469-512, 479; Rumeysa Partalci, "Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 9. Maddesinin Türk Mahkemelerinin Milletlerarası Yetkisine Etkisi", *Sakarya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi (SHD)*, 10(2), 2022, 455-476, 461; Şanlı, Esen ve Ataman- Figanmeşe, 41; Can, 158; Doğan, Yılmaz ve İzmirli, 218,

⁴¹⁷ Vesayet ve kısıtlılığı düzenleyen MÖHUK m. 10 ve soybağının kuruluşunu düzenleyen MÖHUK m.16'da vatandaşlık bağlama noktasının kullanılamaması durumunda, evlilik ve genel hükümleri düzenleyen MÖHUK m. 13, ayrılık ve boşanmayı düzenleyen MÖHUK m. 14'te tarafların ayrı vatandaşlıkta olmaları halinde, evlilik mallarının düzenlendiği MÖHUK m. 15'te, nafakaya ilişkin düzenleme içeren MÖHUK m.19'da mutad mesken bağlama noktası tespit edilmiştir.

Yaygın bir kullanıma sahip olmasına rağmen mutad mesken kavramının genel kabul görmüş bir tanımı bulunmamaktadır⁴¹⁸. HMK madde 84’ün gerekçesinde; “*tüm hayat ilişkilerinin belirli bir coğrafi alanda yoğunlaşması*” olarak tanımlanmıştır. Doktrinde da buna paralel olarak mutad mesken, kişinin yaşamını sürdürdüğü, maddi ve şahsi ilişkilerle sıkı bir bağ kurduğu ve hayat ilişkilerinin merkezini oluşturan yer olarak⁴¹⁹ veya kişinin “aktüel menfaatlerinin merkezi”⁴²⁰ ve “yaşamının ağırlık merkezi olan yer”⁴²¹ olarak da tanımlanmaktadır.

Mutad mesken hukuki bir kavram olmayıp fiili durumla ilgilidir⁴²². Bununla beraber geçici süreyle bir yerde yaşamak da o yerin mutad mesken olarak kabulü için yeterli değildir. Süre konusunda bir ölçüt olmasa da oturma belirlenmesi belirli bir süre devamlılık⁴²³ taşıyacak nitelikte olması, kişinin geçici süreyle oturmadığının belirlenebiliyor olması gereklidir⁴²⁴. Bu belirlemenin yapılabilmesi de her somut olaya

⁴¹⁸ , Tekinalp, 63; Nomer, *Milletlerarası Usul Hukuku*, 120; Şanlı, Esen ve Ataman- Figanmeşe, 44; Can, 158; Doğan, Yılmaz ve İzmirli, 219; Özel, Erkan, Pürselim ve Karaca, 105.

⁴¹⁹ Tekinalp, 64; Akıncı ve Demir-Gökyayla, 215; Çelikel ve Erdem, 307; Şanlı, Esen ve Ataman- Figanmeşe, 44.

⁴²⁰ Işıl Özkan, *Devletler Özel Hukukunda İkametgâh, Mutad Mesken ve İşyeri Bağlama Noktalarının Yeniden Değerlendirilmesi*, 1. Baskı, Naturel Yayıncılık, İzmir 2003, 33: Mutad mesken kavramında, yerleşim yerinden farklı olarak sübjektif unsur olan yerleşme niyeti aranmamaktadır. Detaylı bilgi için bkz.: Özkan, *Devletler Özel Hukukunda İkametgâh, Mutad Mesken ve İşyeri Bağlama Noktalarının Yeniden Değerlendirilmesi*, 33-34.

⁴²¹ Nomer, *Milletlerarası Usul Hukuku*, 120.

⁴²² Kavramın maddi bir gerçeği ifade ettiği hakkında detaylı için bkz.: Ekşi, *Türk Mahkemelerinin Milletlerarası Yetkisi*, 90 vd.

⁴²³ Faruk Kerem Giray, *Milletlerarası Özel Hukukta Kaçırılan veya Alınan Çocukların İadesi*, Beta Yayınevi, İstanbul 2010, 54: Bir yerin mutad mesken olarak kabul edilebilmesi için kişinin o yerde dikkate almaya değer sürede bulunması gerekir.

⁴²⁴ Tekinalp, 64, Akıncı ve Demir-Gökyayla, 215, Can, 158, Çelikel ve Erdem, 307, Arslan, *Milletlerarası Özel Hukukta Mutad Mesken Kavramı*, 45; İzmirli Ayhan, 480; Partalcı, 462, Özel, Erkan, Pürselim ve Karaca, 105; Doğan, Yılmaz ve İzmirli, 219; Ekşi, *Türk Mahkemelerinin Milletlerarası Yetkisi*, 91; Özkan, *Devletler Özel Hukukunda İkametgâh, Mutad Mesken ve İşyeri Bağlama Noktalarının Yeniden Değerlendirilmesi*, 33; Giray, 53.

göre farklılık gösterecektir⁴²⁵. Örneğin bir ülkeye çalışmak için gitmek, ev tutmak, çocuklar varsa çocukları okula göndermek, o yerin mutad mesken olduğuna işarettir⁴²⁶.

Sağlık turisti, aldığı hizmetler sonrasında ülkesine dönmeyi düşünen kişi⁴²⁷ olduğu için hizmet aldığı yerde belirli bir süre yaşasa dahi bu yer, gerçek hayat ilişkilerinin merkezi olmayacaktır. Dolayısıyla kural olarak, Türkiye içerisinde tedavi olan veya tıbbi bir işlem geçiren kişilerin kaldıkları yerler mutad mesken olarak kabul edilemeyecektir.

2.3.1.1.3. İşyeri

İşyeri, 4857 sayılı İş Kanunu⁴²⁸ madde 2/1’de; “İşveren tarafından mal veya hizmet üretmek amacıyla maddî olan ve olmayan unsurlar ile işçinin⁴²⁹ birlikte örgütlendiği birim” olarak tanımlanmıştır. Öğretide işyeri kavramı geniş yorumlanarak, depo, fabrika, satış ofisi, merkez ve şubeler gibi ticari faaliyetlerin yürütülmesinde kullanılan tüm yerlerin işyeri olarak kabul edilmesi gerektiği ifade edilmektedir⁴³⁰.

2.3.2. Sağlık Turisti Tarafından Açılan Davalar

MÖHUK madde 45/1 uyarınca, tüketici sözleşmelerinden doğan uyuşmazlıklarda tüketiciye, kendi yerleşim yeri veya mutad meskeni mahkemeleri ve karşı tarafın işyeri,

⁴²⁵ Küçüklerin mutad meskeni soy bağına göre değil fiili bulunma yerine göre tayin edilmektedir. Dolayısıyla küçüğün mutad meskeni velisinin arzusuna göre değişebilecektir. Küçükler için mutad mesken tayininde pratik olarak belirli bir süre oturma şartı getirilmesi önerilmektedir. Detaylı bilgi için bkz.: Nomer, *Milletlerarası Usul Hukuku*, 122. ABD Mahkemesinin Edward M. Feder, Appellant, v. Melissa Ann Evans-Feder, United States Court of Appeals, Third Circuit, 08.08.1995 (<https://casetext.com/case/feder-v-evans-feder>, E.T.: 10.12.2023) kararında, çocuğun altı aydır anaokuluna gittiği yer mutad mesken olarak kabul edilmiştir. Buna karşın İngiliz mahkemelerinin verdiği bir kararda, çocuğun altı haftalık tatilini geçirdiği yer çocuğun mutad meskeni olarak kabul edilmemiştir, (Re A. (Abduction: Habitual Residence) [1998] 1 FLR 497, <https://www.incadat.com/en/case/176>, E.T.: 10.12.2023). Kararlar hakkında detaylı bilgi için bkz.: Giray, 54-55.

⁴²⁶ Özel, Erkan, Pürselim ve Karaca, 105; Ayhan İzmirli, 482; Çelikel ve Erdem, 308; Arslan, *Milletlerarası Özel Hukukta Mutad Mesken Kavramı*, 130.

⁴²⁷ Turizm kelimesinin kökeni olan “tur” sözcüğü bir hareketi, dolaşmayı ve başlangıç yerine geri dönmeyi ifade etmektedir. Dolayısıyla turizm ve turistik kelimelerinin kökeni açıklanırken dikkat edilmesi gereken en önemli unsur hareket ve geri dönüştür. Detaylı bilgi için bkz.: Biçen, 4.

⁴²⁸ R.G.: 10.06.2003-25134.

⁴²⁹ İş Kanunu m. 2/1: “Bir iş sözleşmesine dayanarak çalışan gerçek kişiye işçi, işçi çalıştıran gerçek veya tüzel kişiye yahut tüzel kişiliği olmayan kurum ve kuruluşlara işveren, işçi ile işveren arasında kurulan ilişkiye iş ilişkisi denir.”

⁴³⁰ Hatice Özdemir Kocasakal, *Sözleşmelere Uygulanacak Hukukun MÖHUK m. 24 Çerçevesinde Tespiti ve Üçüncü Devletin Doğrudan Uygulanan Kuralları*, *Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni*, 30(1-2), 2010, 27-62, 58-59; Uyanık Çavuşoğlu, *Bireysel İş İhtilafında Türk Mahkemesinin Milletlerarası Yetkisi*, 977.

yerleşim yeri ve mutad meskeni olmak üzere beş farklı yerde dava açma imkânı tanınmıştır. Tüketici bunlardan dilediğini seçerek davasını açabilecektir⁴³¹. Bu hükümle tüketiciyi korumak amacıyla tüketiciye, sadece davalı tarafa yakın olan mahkemeler değil, kendisine de yakın olan mahkemeleri seçebilme imkânı tanınmıştır⁴³². Ancak burada yer alan koruma MÖHUK m. 45/1'in yollamasıyla MÖHUK m. 26/2'deki şartları sağlayan tüketici sözleşmeleridir. Maddede belirtilen şartlar dahilinde kurulmamış olan tüketici sözleşmelerinde yetkili mahkeme direkt olarak MÖHUK m. 40'ın yollamasıyla iç hukuka göre belirlenecektir.

Sağlık turistleri, aldıkları sağlık hizmeti sonrasında vatandaşı oldukları veya yerleşim yeri ya da mutad mesken sahibi oldukları ülkeye geri dönüş yapacak kişilerdir⁴³³. Yalnızca bu açıdan düşünüldüğünde sağlık turistlerinin, Türkiye'de mutad mesken sahibi olamayacakları kabul edilebilir. Bu durumda sağlık turistleri açısından Türkiye'deki yetkili mahkeme, karşı tarafın işyeri, yerleşim yeri veya mutad meskeninin bulunduğu yer mahkemeleri olacaktır. Yukarıda detaylıca açıkladığımız üzere sağlık turistinin MÖHUK m. 40 yollamasıyla iç hukukta yer alan yetki hükümlerine göre de dava açması mümkündür. Bu kurallar arasından en çok uygulama alanı bulabilecek olan sözleşmenin ifa yeri mahkemeleri düşünülebilir. Buna göre sağlık turisti ile karşı taraf arasında akdedilen sözleşmelerde sağlık turisti dilerse sözleşmenin ifa yeri mahkemesinde de davasını açabilecektir. Bunun yanında taraflar arasında vekaletsiz iş görme veya haksız fiil sorumluluğuna ilişkin bir uyuşmazlık çıkması halinde ise karşı tarafın yerleşim yeri, haksız fiilin işlendiği veya zararın meydana geldiği veya gelme ihtimalinin bulunduğu yer mahkemelerinin de yetkili olması mümkündür.

Ek olarak sağlık turistlerinin, sağlık hizmetini aldıktan sonra Türkiye'de bir yerleşim yeri veya mutad mesken sahibi olması da mümkündür. Örneğin Türkiye'ye sağlık hizmeti almak amacıyla gelmiş olan yabancı bir kişi burada yaşamaya karar verebilir. Bu durumda, MÖHUK madde 45'te aksine bir hüküm bulunmadığı için⁴³⁴ davanın açıldığı tarihteki yerleşim yeri veya mutad mesken esas alınacak ve sağlık

⁴³¹ Toker, 59; Çörtoğlu Koca, 227; Çelikel ve Erdem, 631.

⁴³² Çelikel ve Erdem, 631: Böylelikle MÖHUK m. 45 ile, HMK m. 6'da düzenlenen genel yetki kuralına bir istisna hükmü getirilmiştir.

⁴³³ Kırılı Aydemir, 81.

⁴³⁴ MÖHUK m. 3: *"Yetkili hukukun vatandaşlık, yerleşim yeri veya mutad mesken esaslarına göre tayin edildiği hâllerde, aksine hüküm olmadıkça, dava tarihindeki vatandaşlık, yerleşim yeri veya mutad mesken esas alınır."*

turistleri, Türkiye’de sonradan edindiği yerleşim yeri veya mutad mesken mahkemelerinde dava açabilecektir⁴³⁵.

2.3.3. Sağlık Turistine Karşı Açılan Davalar

MÖHUK madde 45/2’de, tüketiciye karşı açılacak davalarda yalnızca tüketicinin mutad meskeni mahkemelerinin yetkisi kabul edilmiştir. Bu hükümle, sözleşmenin diğer tarafında bulunan satıcı/sağlayıcılara seçim imkânı tanınmamış, tek bir yetkili mahkeme belirlenmiştir⁴³⁶. Tüketicinin korunması amacını taşıyan bu düzenlemeyle, tüketiciye karşı açılan davaların, tüketicinin bilmediği veya gitmekte zorlanacağı mahkemelerde açılması engellenmek istenmiştir⁴³⁷.

Sağlık turisti gerek aldığı sağlık hizmeti gerekse aracı kurumdan aldığı diğer hizmetler sebebiyle bir para ödeme borcu altına girmektedir. Sağlık turistinin para borcuyla ilgili bir uyuşmazlık çıkması halinde karşı taraf, MÖHUK madde 45/2 hükmüne göre Türk mahkemelerinde yalnızca tüketici olan sağlık turistinin mutad mesken mahkemesinde davasını açabilecektir. Ne var ki sağlık turistleri, aldıkları sağlık hizmeti sonrasında ülkelerine geri dönecek kişiler olarak Türkiye içerisinde bir mutad mesken sahibi değildirler. Bu durumda kural olarak Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisi doğmayacaktır⁴³⁸. MÖHUK madde 45 hükmünün daha çok Türkiye’de yerleşik olan Türk ve yabancı tüketicileri koruma amacı taşıdığı ifade edilmektedir. Böyle bir durumda yetkili mahkeme, yukarıdaki açıklamalarımızın ışığında MÖHUK madde 40 uyarınca HMK hükümlerine göre tespit edilecektir. Davalı turist aleyhine HMK madde 6 uyarınca turistin Türkiye’deki yerleşim yeri veya HMK madde 9 uyarınca mutad meskeni, bunların bulunmadığı durumlarda HMK madde 10 uyarınca sözleşmenin ifa edileceği yer mahkemeleri yetkili olacaktır⁴³⁹.

⁴³⁵ Çelikel ve Erdem, 32-33.; Nomer, *Devletler Hususi Hukuku*, 31 vd.; Şanlı, Esen ve Ataman- Figanmeşe, 52: Milletlerarası özel hukuk alanında kullanılan bağlama noktalarında meydana gelen değişiklikler nedeniyle ortaya çıkan sorunlara *conflit mobile* (statü değişikliğinden kaynaklanan meseleler) adı verilmektedir.

⁴³⁶ Çörtoğlu Koca, 228.

⁴³⁷ Çelikel ve Erdem, 631.

⁴³⁸ Süral’e göre, Türkiye’ye birkaç günlüğüne turist olarak gelen kişiler veya Erasmus programıyla bir dönemlik olarak gelmiş bir öğrencilere karşı Türkiye’de dava açılmayacağı örneğini vermektedir. Detaylı bilgi için bkz.: Süral, *Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun Türk Mahkemelerinin Milletlerarası Yetkisine Etkisi*, 173.

⁴³⁹ Uyanık Çavuşoğlu, Turizm Sektörü, 282.

Sağlık turizminin yapısı düşünüldüğünde yetkili mahkeme konusunda farklı bir düzenleme ihtiyacının bulunduğu görülmektedir. Sağlık turistleri saç ektirme gibi estetik cerrahi müdahale içeren sağlık hizmetleri yanında çok daha kapsamlı sağlık hizmetleri alabilir. Saç ektirme gibi estetik müdahale içeren cerrahi müdahaleler uzun süreli olmasa da uzun süre devam eden sağlık hizmetleri de bulunmaktadır. Bu uzun süreli tedaviler sebebiyle sağlık turistleri belli bir yerde uzun süre yaşamak zorunda kalabilirler. Kısa süreli olanlar için olmasa bile tedavi süresinin belli bir süre alacağı düşünülmesi hallerinde (örneğin 3 veya 6 ay gibi) sağlık turistine karşı bu yer mahkemelerinin yetkili kabul edilmesinin yerinde olacağı kanaatindeyiz. Zira mevcut hukuki düzenlemeler gereğince sağlık turisti aldığı bir yıl boyunca aynı yerde tedavi görse dahi kendisine karşı bu yer mahkemelerinde dava açılmamaktır. Bu durumun sağlık turisti açısından da riskleri bulunmaktadır. Zira sağlık turistinin tedavisi devam ederken, karşı tarafça sağlık turistinin mutad mesken mahkemelerinde dava açıldığında sağlık turistinin tedavisini bırakıp dönmesi gerekecektir. Bu sebeple belli bir tedavi süresini geçenler yönünden Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisini tesis etmek bakımından “mutad tedavi yeri mahkemesi” kabul edilmesinin yerinde olacağı kanaatindeyiz.

2.3.4. Görevli Mahkeme

Tüketici uyuşmazlıklarında görevli mahkemenin belirlenmesinde TKHK tarafından çeşitli kriterler öngörülmüştür⁴⁴⁰. TKHK madde 73/1'e göre; “*Tüketici işlemleri ile tüketiciye yönelik uygulamalardan doğabilecek uyuşmazlıklara ilişkin davalarda tüketici mahkemeleri görevlidir.*” Bununla beraber, tüketici işlemi taraflarının, 2004 Sayılı İcra

⁴⁴⁰ Nagihan Tandoğan Özbaykal, “Tüketici Hakem Heyetlerinde İtirazın İptali Davası Sorunu ve 7063 Sayılı Kanun Sonrasında Verilen Yargı Kararlarının Değerlendirilmesi”, *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 26(1), 2020, 467-486, 469.

ve İflas Kanunundaki⁴⁴¹ hakları saklı kalmak kaydıyla⁴⁴²; değeri yüz dört bin⁴⁴³ Türk lirasının altında bulunan uyuşmazlıklarda tüketici hakem heyetlerine başvuru zorunludur (m. 68/1).

TKHK madde 68/1'e göre; T.C. Ticaret Bakanlığı, *“tüketici işlemleri ile tüketiciye yönelik uygulamalardan doğabilecek uyuşmazlıklara çözüm bulmak amacıyla tüketici hakem heyetleri oluşturmakla görevlendirilmiştir.”* T.C. Ticaret Bakanlığı tarafından belirlenen miktarın altında kalan uyuşmazlık bakımından tüketici hakem heyetlerine başvuru zorunlu olup hakem heyetleri de kendilerine yapılan başvuruları gereğini yapmak üzere kabul etmek zorundadır (m. 68/2).

Tüketici hakem heyetleri, parasal değeri düşük olan uyuşmazlıklar açısından zaman ve masraftan tasarruf sağlamakla birlikte usul ekonomisine de hizmet etmektedir⁴⁴⁴.

⁴⁴¹ R.G.: 19.06.1932-2128.

⁴⁴² İcra ve İflas Kanunu (İİK), 67. Maddede düzenlenen İtirazın iptali, 72. Maddede düzenlenen menfi tespit ve istirdat davaları, uyuşmazlık miktarı tüketici hakem heyetine başvuru sınırı içerisinde kalsa dahi doğrudan mahkemeye başvurulacak davalardandır. Yargıtay Hukuk Genel Kurulu'nun 2017/570 E., 2018/1859 K. 06.12.2018 tarihli kararı: *“...Hâl böyle olunca tüketici sorunları hakem heyetlerinin yargı organlarının ve mensuplarının Anayasa'da belirtilen niteliklerine sahip olduklarından bahsedilemeyeceğinden, hakem heyetlerinin “mahkeme” sayılamayacakları, bu nedenle de itirazın iptali davalarında uyuşmazlıkları çözümleme görevlerinin bulunmadığı açıktır. Nitekim Anayasa Mahkemesinin 31.05.2007 tarih, 2007/53 E., 2007/61 K. sayılı kararında da aynı hususa işaret edilmiştir.”* Yargıtay 3. Hukuk Dairesi'nin 2021/8671E., 2022/654 K. sayılı, 07.02.2022 tarihli kararında itirazın iptali davalarının doğrudan Tüketici Mahkemelerinde açılabileceği belirtilmiştir: *“... taraflar, tüketici hakem heyetine başvuru zorunluluğu teşkil eden miktar dahilindeki uyuşmazlıklarda, isterlerse hakem heyetine başvuruda bulunmaksızın, İcra İflas Kanunu'ndaki ilamsız/ genel haciz yoluyla icra takibinde bulunabilecekler, takibe itiraz halinde ise icra takibinin devamını sağlamak için İİK'nun madde 67/1 uyarınca itirazın iptali davasını Tüketici Mahkemelerinde açabileceklerdir.”* Aynı yönde karar için bkz.: Yargıtay 13. Hukuk Dairesi 2020/1155 E., 2020/3580 K. 22/04/2020 tarihli kararı. Menfi tespit ve istirdat davalarının tüketici hakem heyetinde görülemeyeceğine ilişkin Yargıtay 3. Hukuk Dairesi, 2021/3977 E., 2021/11400 K. ve 15.11.2021 tarihli kararı; *“Tüketici hakem heyetlerinin hangi uyuşmazlıklarda görevli olduğu, 6502 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanunu'nun (THKK) 66 ve devamı maddeleri ile aynı Kanun'un 72 nci ve 84 üncü maddelerine dayanılarak hazırlanan Tüketici Hakem Heyetleri Yönetmeliğinde düzenlenmiştir. Diğer taraftan, 2004 sayılı İcra İflas Kanunu'nun (İİK) 72'nci maddesinin birinci fıkrasına göre; borçlu, icra takibinden önce veya takip sırasında borçlu olmadığını ispat için genel hükümler çerçevesinde mahkemeye başvurarak menfi tespit davası açabilir. Yapılan bu açıklamalar ışığında somut olay değerlendirildiğinde; davacının, davalıya dosya masraflarına ilişkin ödeme yaptığı ve davalının aleyhine yaptığı takipten dolayı borçlu olmadığı ve mükerrer ödemenin iadesini istediği, bu anlamda borçlu olmadığına dair istemine ilişkin uyuşmazlığın, yargı organlarının niteliklerine ve sıfatlarına sahip olmayan tüketici hakem heyetince çözüme kavuşturulması mümkün değildir. Bu anlamda, söz konusu uyuşmazlık tüketici hakem heyetinin görev alanı dışında kalmaktadır.”* Aynı yönde karar için bkz.: Yargıtay 13. Hukuk Dairesi, 2017/4573 E., 2018/7254 K., 25/06/2018 tarihli kararı.

⁴⁴³ T.C. Ticaret Bakanlığı internet sitesi Tüketici Hakem Heyetlerine İlişkin Bilgilendirme Metni, 02.01.2024, <https://ticaret.gov.tr/>, E.T.: 10.02.2024).

⁴⁴⁴ Ömer Ulukapı, *“Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun Çerçevesinde Uyuşmazlıkların Çözüm Yolları”*, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Prof. Dr. M. Şakir Berki'ye Armağan, 77-101, 1996, s. 79; Seda Özümücü, 6502 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un Hükümleri Ve Yargıtay Kararları Çerçevesinde Tüketici Mahkemelerinin Görev Alanına Giren Uyuşmazlıklara Genel Bir Bakış,

TKHK’da yer alan yetki kuralı da tüketici hakem heyetlerine ilişkin olarak düzenlenmiştir. TKHK madde 68/3’e göre, “*tüketici hakem heyetlerine yapılacak başvurular, tüketicinin yerleşim yerinin bulunduğu veya tüketici işleminin yapıldığı yerdeki tüketici hakem heyetine yapılabilir. Tüketici hakem heyetinin bulunmadığı yerlerde ise başvurular o ilçe kaymakamlığına yapılabilir.*”

Tüketici hakem heyetleri, uyuşmazlıkları kanunda belirlenmiş bir usul çerçevesinde, objektif hukuku uygulayarak haklılık durumuna göre bir karar vermektedir⁴⁴⁵. Bu yönüyle tüketici hakem heyetleri yargı fonksiyonunu yerine getirir de⁴⁴⁶ bağımsız ve tarafsız hakimlerden oluşmadığı için dar anlamda mahkeme olarak kabul edilmesi mümkün değildir⁴⁴⁷.

Aldığı sağlık hizmeti sonrasında geri dönmeyi düşünen kişi olarak sağlık turisti, Türkiye’de bir yerleşim yerine sahip değildir. Ancak davayı açana kadar Türkiye’de bir yerleşim yeri edinmesi halinde yerleşim yerinin bulunduğu yerdeki tüketici hakem heyetleri yetkili olacaktır.

Türkiye’de yerleşim yeri olmayan sağlık turistleri bakımından tüketici işleminin yapıldığı yerdeki tüketici hakem heyetleri, tüketici hakem heyetinin bulunmadığı yerlerde ise ilçe kaymakamlığı yetkili olacaktır.

Sağlık hizmeti ve aracı kurumun faaliyetlerinin ayrı ayrı veya birlikte talep konusu yapılması da mümkündür⁴⁴⁸. Bu duruma ilişkin de Tüketici Hakem Heyeti Yönetmeliği⁴⁴⁹ madde 20/2’de; “*Aynı tüketici işleminden kaynaklanan birden fazla uyuşmazlık için ayrı*

Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Prof. Dr. Hakan PEKCANITEZ’e Armağan, 16(Özel Sayı), 2014, 831-871, 837.

⁴⁴⁵ Tandoğan Özbaykal, 472.

⁴⁴⁶ Evrim Erişir, *Tüketici İşlemlerinden Doğan Uyuşmazlıkların Çözümü Usûlü*, Yeni Tüketici Hukuku Konferansı, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2015, 43-122, 51: Yazar, tüketici hakem heyetlerinin bağımsızlık niteliğine sahip olmadığı ve dolayısıyla adil yargılanma hakkı güvenceye alınmadığı için tüketici hakem heyetleri faaliyetlerinin yargılama faaliyeti olarak değerlendirilemeyeceğini ifade etmektedir.

⁴⁴⁷ İbrahim Ermenek, Yargı Kararları Işığında Tüketici Sorunları Hakem Heyetleri ve Bu Alanda Ortaya Çıkan Sorunlara İlişkin Çözüm Önerileri, *GÜHFD*, 17(1-2), 2013, 563-630, 588; Gökberk Özsöker, *Tüketici Hakem Heyetleri*, Yetkin Yayınları, Ankara 2019, 74. Tüketici hakem heyetlerinin mahkeme niteliğine ilişkin Anayasa Mahkemesi kararları incelemesi için bkz.: Tandoğan Özbaykal, 471-472; Altay İltan Aktürk ve Ayşe Acar Umut, “Tüketici Hakem Heyetleri ve İşleyişine Genel Bir Bakış”, *İstanbul Aydın Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 5(1), 2019, 25-54, 28.

⁴⁴⁸ Ali Cem Budak, “6502 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun’a Göre Tüketici Hakem Heyetleri”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 16(Özel Sayı), 2014, 77-103, (Basım Yılı: 2015) Prof. Dr. Hakan PEKCANITEZ’e Armağan, 84.

⁴⁴⁹ R.G.: 21.09.2022-31960.

ayrı başvuru yapılması durumunda, uyuşmazlığın değerleri toplamı tüketici hakem heyetinin görev sınırı içinde kalmak şartıyla, tek bir başvuruda birleştirilerek karar verilebilir. Aynı tüketici işleminden kaynaklanan birden fazla uyuşmazlığın değerleri toplamının görev sınırını aşması durumunda uyuşmazlıklar hakkında ayrı ayrı karar verilir.” hükmü getirilmiştir.

Tüketici hakem heyetlerine yapılan başvurular kural olarak⁴⁵⁰ altı ay içerisinde sonuçlandırılmaktadır. Ancak Türkiye’de ikametgâhı bulunmayan yabancı uyruklu tüketiciler için tarafların ivedi inceleme talebinde bulunması ve bu talebin başkan tarafından uygun görülmesi halinde başvuru, tüketici hakem heyetince öncelikle gündeme alınarak sonuçlandırılır (Tüketici Hakem Heyetleri Yönetmeliği m. 21/2).

Taraflar, tüketici hakem heyetinin kararlarına karşı tebliğ tarihinden itibaren on beş gün içinde tüketici hakem heyetinin veya tüketicinin yerleşim yerinin bulunduğu yerdeki tüketici mahkemesine itiraz edebilir⁴⁵¹. İtiraz, tüketici hakem heyeti kararının icrasını durdurmaz. Ancak talep edilmesi şartıyla hâkim, tüketici hakem heyeti kararının icrasını tedbir yoluyla durdurabilir (Tüketici Hakem Heyetleri Yönetmeliği m. 27/1).

Tüketici hakem heyeti kararlarına karşı yapılan itiraz üzerine tüketici mahkemesinin vereceği karar kesindir (Tüketici Hakem Heyetleri Yönetmeliği m. 27/3).

Tüketici hakem heyeti kararına karşı yapılan itiraz sonucu verilen karar, kararı veren mahkeme tarafından ilgili tüketici hakem heyetine gönderilir (Tüketici Hakem Heyetleri Yönetmeliği m. 27/4).

2.3.5. Davanın Yetkili Olmayan Mahkemede Açılması

Davanın yetkisiz bir mahkemede açılması durumunda yetki itirazının tabi olacağı kuralların belirlenmesi bakımından yetki kurallarının niteliği önem taşımaktadır⁴⁵².

⁴⁵⁰ Tüketici Hakem Heyetleri Yönetmeliği m. 21/1: “Yapılan başvurunun niteliği dikkate alınarak, karar süresi en fazla üç ay uzatılabilir.”

⁴⁵¹ Tüketici Hakem Heyetleri Yönetmeliği m. 27/2: “İtiraz olunan kararın, esas yönünden kanuna uygun olup da, kanunun olaya uygulanmasında hata edilmiş olmasından dolayı itirazın kabul edilmesi gerektiği veya kanuna uymayan husus hakkında yeniden yargılamayı gerektirmediği takdirde tüketici mahkemesi evrak üzerinde, kararı değiştirerek veya düzelterek onama kararı verebilir. Tarafların kimlik bilgileri, ticaret unvanlarına ait yazım yanlışlıkları, ifade ve hesap hataları ile diğer benzeri açık hatalar hakkında da bu hüküm uygulanır. Karar, usule ve kanuna uygun olup da gösterilen gerekçe doğru bulunmazsa, gerekçe değiştirilerek veya düzeltilerek onanır.”

⁴⁵² Tarman, Milletlerarası Özel Hukukta Tüketicinin Korunması, 346-347.

Ancak yabancı unsurlu tüketici sözleşmelerinden doğan uyuşmazlıklarda Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisini tesis eden MÖHUK madde 45'te, yetki kuralının niteliğine ilişkin bir açıklama yapılmamıştır⁴⁵³. MÖHUK'ta yetki kurallarının niteliğine ve yetki itirazına ilişkin özel bir düzenleme bulunmadığından dolayı *lex fori* ilkesi uyarınca iç hukukta öngörülen usul, yabancılık unsuru içeren davalar bakımından da uygulama alanı bulacaktır⁴⁵⁴.

Tüketici sözleşmelerinden doğan uyuşmazlıklar sebebiyle Türk mahkemelerinde açılan bir davada, mahkemenin yetkisizliğinin ileri sürülebilme şekli, bu kuralın niteliğinin belirlenmesiyle tespit edilir⁴⁵⁵.

MÖHUK madde 45'te yer alan yetki kuralı, doktrinde genel olarak zayıf tarafın korunmasıyla sınırlı bir münhasır yetki kuralı niteliğinde kabul edilmektedir⁴⁵⁶. Buna karşılık, MÖHUK madde 45 hükmünün, münhasır yetki tesis etmediği⁴⁵⁷, tarafların sözleşmedeki konumları dikkate alınarak zayıf taraf lehine Türkiye'de milletlerarası yetkiye haiz bir mahkeme bulundurma amacı taşıyan koruyucu bir yetki kuralı niteliğinde olduğu da ifade edilmektedir⁴⁵⁸.

MÖHUK madde 45'te yer alan yetki kuralının hukuki niteliği belirlenirken tüketiciye karşı açılan davalar ile tüketicinin açtığı davalar ayrı ayrı değerlendirilmelidir. MÖHUK madde 45/1'de görüldüğü gibi tüketici, sözleşmenin karşı tarafına, beş ayrı yer mahkemesinde davasını açabilmektedir. Zayıf taraf konumunda olan tüketiciye, birden fazla mahkeme arasında dava açabilme imkânı getirilerek hakkını araması kolaylaştırılmıştır. Bu sebeple tüketicinin, sözleşmenin diğer tarafına karşı açtığı davalarda yetkili mahkemeyi düzenleyen yetki hükümlerinin kesin yetki kuralı niteliğinde olmadığı ifade edilmektedir⁴⁵⁹. Ayrıca mahkemenin yetkisini düzenleyen hükümlerin de emredici ve kesin bir şekilde düzenlenmediği de eklenmektedir⁴⁶⁰. Bu

⁴⁵³ Çörtoğlu Koca, 254; Tarman, *Milletlerarası Özel Hukukta Tüketicinin Korunması*, 346.

⁴⁵⁴ Çörtoğlu Koca, 254; Tarman, *Milletlerarası Özel Hukukta Tüketicinin Korunması*, 346; Doğan, Yılmaz ve İzmirli, 51.

⁴⁵⁵ Çörtoğlu Koca, 254; Tarman, *Milletlerarası Özel Hukukta Tüketicinin Korunması*), 346.

⁴⁵⁶ Uyanık Çavuşoğlu, *Turizm Sektörü*, 282-283; Çelikel ve Erdem, 631.

⁴⁵⁷ Nuray Ekşi, *Yabancı Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Tenfizi*, 2. Bası, Beta Yayınevi, İstanbul 2013, 214; Bayraktaroğlu Özçelik, *Yabancı Unsurlu Tüketici Sözleşmelerinden Doğan Uyuşmazlıklarda Türk Mahkemelerinin Milletlerarası Yetkisinin Tayini*, 866; Uğur Tütüncübaşı, *Yabancı Çekişmesiz Yargı Kararlarının Türk Hukukunda Tanınması*, Adalet Yayınevi, Ankara 2014, 163; Demirkol, 239.

⁴⁵⁸ Tarman, *Milletlerarası Özel Hukukta Tüketicinin Korunması*, 347.

⁴⁵⁹ Çörtoğlu Koca, 255; Tarman, *Milletlerarası Özel Hukukta Tüketicinin Korunması*, 347.

⁴⁶⁰ Çörtoğlu Koca, 255.

sebeple tüketicinin karşısında yer alan satıcı/sağlayıcıya karşı davanın MÖHUK madde 45'e göre yetkisiz bir mahkemede açılması durumunda, davalı mahkemenin yetkisine itiraz etmeksizin duruşmada hazır bulunursa söz konusu mahkeme yetkili hale gelecektir⁴⁶¹. Buna karşılık sözleşmenin güçlü tarafı olan satıcı/sağlayıcının, tüketiciye karşı açacağı davalarda tek yetkili mahkeme, tüketicinin Türkiye'deki mutad meskeni mahkemesidir. Kanun koyucu bu maddeyle, sözleşmenin zayıf tarafını koruma ve kamu düzeni⁴⁶² düşünceleriyle hareket etmiştir⁴⁶³. Bu sebeple sözleşmenin güçlü tarafının tüketiciye karşı açtığı davalarda Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisini düzenleyen yetki kuralının kesin yetki kuralı niteliğinde olduğunun kabul edilmesi gerektiği ifade edilmektedir⁴⁶⁴. Kesin yetki kuralının bulunduğu durumlarda, dava yalnızca kesin yetkili mahkemede açılabilir. Kesin yetkinin dava şartı olması sebebiyle, tüketici sözleşmelerinden doğan uyuşmazlıklarda, yetkisiz bir Türk mahkemesinde dava açıldığında, tüketici tarafından mahkemenin yetkisiz olduğu davanın her aşamasında ileri sürülebilecek ve mahkeme de yetkili olup olmadığını davanın her aşamasında re'sen araştıracaktır. Bu yönüyle ilk itirazlardan farklı olarak tüketici, yetkisizlik itirazında bulunabilmek için iki haftalık davaya cevap süresine tabi olmayacak, yetkisizlik itirazını davanın her aşamasında ileri sürebilecek ve ayrıca yetki itirazı yapılmamış olsa dahi Türk mahkemesi, yetkili olup olmadığını re'sen davanın her aşamasında inceleyebilecektir⁴⁶⁵. Diğer taraftan yetkinin kesin olmadığı kabul edildiğinde yetki itirazı, cevap dilekçesinde ileri sürülmesi gerekir. Yetki itirazında bulunan taraf, yetkili mahkemeyi; birden fazla yetkili mahkeme varsa seçtiği mahkemeyi bildirir. Aksi takdirde yetki itirazı dikkate alınmaz (HMK m. 19/2).

2.4. SAĞLIK TURİSTİNİN TARAF OLDUĞU YETKİ ANLAŞMALARI VE MİLLETLERARASI DERDESTLİK

Sağlık turizmi kapsamında sağlık turistinin akdettiği sözleşmeler genellikle genel işlem şartlarını içeren katılmalı sözleşmeler olarak yapılmaktadır. Gerek bağımsız çalışan hekimle gerek özel hastane ile ve gerekse aracı kurumla sözleşme yaparken sağlık turisti,

⁴⁶¹ Çörtoğlu Koca, 255; Tarman, *Milletlerarası Özel Hukukta Tüketicinin Korunması*, 347.

⁴⁶² Tarman, *Milletlerarası Özel Hukukta Tüketicinin Korunması*, 347.

⁴⁶³ Çörtoğlu Koca, 255.

⁴⁶⁴ Çörtoğlu Koca, 255; Tarman, *Milletlerarası Özel Hukukta Tüketicinin Korunması*, 347.

⁴⁶⁵ Çörtoğlu Koca, 256; Tarman, *Milletlerarası Özel Hukukta Tüketicinin Korunması*, 348.

zayıf taraf konumunda olup önceden hazırlanıp kendisine sunulan sözleşmelerle karşı karşıya kalmaktadır. Bu sözleşmelerde sağlık turisti, çoğu zaman sözleşmenin içeriğinde ve şartlarında değişiklik yapma imkanına sahip değildir. İşte böylesi sözleşmelerde genellikle uyuşmazlık halinde hangi mahkemelerin yetkili olacağına ilişkin hükümler de bulunabilmektedir.

İrade serbestisinin milletlerarası usul hukuku alanındaki uzantısı olan yetki anlaşmaları ile taraflar, uyuşmazlık öncesinde veya sonrasında⁴⁶⁶, aralarında bir uyuşmazlık çıkması halinde hangi ülke mahkemelerinin yetkili olacağını kararlaştırabilirler⁴⁶⁷. Bu mahkeme yabancı bir ülke mahkemesi olabileceği gibi bir Türk mahkemesi de olabilir⁴⁶⁸.

Bununla beraber tüketici konumunda olan sağlık turistinin akdettiği sözleşmelerde yer alan yetki şartları, çoğu zaman tüketiciler tarafından bilinmemekte, biliniyor olsa dahi zayıf taraf konumunda olan tüketiciler sözleşme yaparken genellikle müzakere gücü ve imkânı bulamamaktadır⁴⁶⁹. Bu durumda tüketici, ya karşı tarafın önceden hazırlayıp belirlediği şartları içeren sözleşmeyi imzalayacak ya da sözleşme yapmaktan vazgeçecektir⁴⁷⁰.

Bu durum, yetki anlaşmalarını düzenleyen Kanun hükümleriyle önlenmeye çalışılmaktadır. Özellikle yetki anlaşmasıyla yabancı mahkemelerin yetkilendirildiği halleri düzenleyen MÖHUK madde 47’de, tüketicinin korunması amacıyla hükümler bulunmaktadır.

2.4.1. Yetki Anlaşmasıyla Yabancı Mahkemelerin Yetkilendirilmesi

Yetki anlaşmasıyla yabancı bir ülke mahkemesinin yetkili hale gelmesi mümkündür. Buna ilişkin düzenleme MÖHUK madde 47’de yer almaktadır: “(1) *Yer itibariyle yetkinin münhasır yetki esasına göre tayin edilmediği hâllerde, taraflar, aralarındaki yabancılık unsuru taşıyan ve borç ilişkilerinden doğan uyuşmazlığın yabancı bir devletin mahkemesinde görülmesi konusunda anlaşabilirler. Anlaşma, yazılı*

⁴⁶⁶ Bolayır, 149.

⁴⁶⁷ Tarman, *Milletlerarası Özel Hukukta Tüketicinin Korunması*, 348; Çelikel ve Erdem, 635.

⁴⁶⁸ Çelikel ve Erdem, 635.

⁴⁶⁹ Gülin Güngör, *Milletlerarası Özel Hukukta Tüketicinin Korunması*, Yetkin Yayınları, Ankara 2000, 162-163; Çörtoğlu Koca, 256

⁴⁷⁰ Çörtoğlu Koca, 256

delille ispat edilmesi hâlinde geçerli olur. Dava, ancak yabancı mahkemenin kendisini yetkisiz sayması veya Türk mahkemelerinde yetki itirazında bulunulmaması hâlinde yetkili Türk mahkemesinde görülür. (2) 44, 45 ve 46'ncı maddelerde belirlenen mahkemelerin yetkisi tarafların anlaşmasıyla bertaraf edilemez.”

Sağlık turistlerinin özel hukuk kapsamında akdettiği sözleşmelerin tüketici sözleşmesi niteliği göz önüne alınarak değerlendirilmesi gereken husus, tüketici sözleşmelerinde yetkiyi düzenleyen MÖHUK madde 45 hükmünün münhasır nitelik taşıyıp taşımadığıdır.

Milletlerarası usul hukukunda kullanılan münhasır yetki kavramı, usul hukukunda kullanılan münhasır (kesin) yetki kavramından farklıdır⁴⁷¹. Milletlerarası usul hukukunda, bir uyuşmazlık hakkında sadece belli bir devlet yargısının karar verme yetkisi varsa o devlet mahkemelerinin münhasır yetkisinden bahsedilir⁴⁷². Buna göre bir yetki kuralı, uyuşmazlık konusunun yalnızca Türk mahkemelerinde görülmesini sağlamak amacıyla getirilmiş ise, bu uyuşmazlık bakımından yabancı bir devlet mahkemesini yetkili kılan yetki anlaşmaları geçersiz olacaktır⁴⁷³.

MÖHUK m. 45'te yer alan yetki kuralı ise doktrinde genel olarak zayıf tarafın korunmasıyla sınırlı bir münhasır yetki kuralı niteliğinde kabul edilmektedir⁴⁷⁴. Dolayısıyla taraflardan birinin tüketici olduğu sözleşmeler açısından hiçbir surette yetki anlaşması yapılamayacağı ifade edilse de⁴⁷⁵ bizim de katıldığımız görüşe göre yetki

⁴⁷¹ Nomer, *Milletlerarası Usul Hukuku*, 129.

⁴⁷² Çörtoğlu Koca, 269; Nomer, *Milletlerarası Usul Hukuku*, 129; Doğan, Yılmaz ve İzmirli, 73.

⁴⁷³ Nomer, *Milletlerarası Usul Hukuku*, 129-130.

⁴⁷⁴ Çelikel ve Erdem, 648; Şanlı, Esen ve Ataman Fıganmeşe, 542-543; Doğan, Yılmaz ve İzmirli, 74; Demirkol, 240; Tarman, *Milletlerarası Özel Hukukta Tüketicinin Korunması*, 349: Buna göre, kanun koyucu tüketici aleyhine açılacak davaların yalnızca tüketicinin mutad meskeni mahkemesinde açılmasını emretmiş ve yapılacak bir yetki anlaşmasıyla tüketici aleyhine başka bir mahkemenin yetkili kılınarak dava açılmasını yasaklamış olması sebebiyle bu hükümden yalnızca tüketici tarafı yararlanmalıdır. Bir diğer deyişle, sözleşmenin zayıf tarafı konumunda olan tüketici, davasını isterse yetkilendirilen mahkemede isterse MÖHUK m. 45 uyarınca yetkili mahkemede açabilme imkanına sahipken sözleşmenin karşı tarafı, geçerli bir yetki sözleşmesi yapılmış olsa dahi yalnızca tüketicinin mutad meskeni mahkemesinde dava açabilecektir.

⁴⁷⁵ Rona Aybay ve Esra Dardağan, *Uluslararası Düzeyde Yasaların Çatışması-Kanunlar İhtilafı*, 2. Baskı, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2008, 75 vd.; Güngör, *Türk Milletlerarası Özel Hukuku*, 270: Yazara göre her türlü taraf müdahalesi koruyucu yapıyı bozacağından dolayı bertaraf etme yasağı, ilgili hükümde belirtilen mahkemelerin yerine başka mahkeme seçilemeyeceği gibi yanı sıra eklenemeyeceği şeklinde anlaşılmalıdır. Türk hukukunda Türk mahkemelerinin yetkisi kanunla düzenlendiği için yetki anlaşması ile yetki kuralında düzeltme yapılamayacağı kanaatinde olan yazar, yetki anlaşmasının zayıf taraf lehine kullanılması düşüncesini de gereksiz iyimserlik olarak addetmektedir.

anlaşmalarını baştan geçersiz kabul etmek yerinde bir yaklaşım olmayacağı gibi⁴⁷⁶ tüketicinin başvurabileceği mahkeme sayısını arttıran yetki anlaşmaları geçerli kabul edilmelidir⁴⁷⁷.

MÖHUK m. 47'ye uygun olarak kurulan yetki anlaşmaları sonucunda kural olarak Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisinin kalktığı kabul edilmektedir⁴⁷⁸. Bununla birlikte MÖHUK m. 47/2 hükmü gereğince tüketici sözleşmelerinden doğan uyuşmazlıklarda mahkemelerin yetkisi, yetki anlaşmasıyla bertaraf edilemeyecektir.

2.4.2. Yetki Anlaşmasıyla Türk Mahkemelerinin Yetkilendirilmesi

Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisinin olmadığı bir durumda taraflar, aralarında yaptıkları yetki anlaşmasıyla, Türk mahkemelerine milletlerarası yetki tanıyabilirler. Yetki anlaşmalarının asli etkileri, hukuki nitelikleri itibarıyla medeni usul hukuku alanında ortaya çıktığı için usul hukuku⁴⁷⁹ sözleşmeleri içerisinde yer almaktadır⁴⁸⁰. Bu sebeple anlaşmanın şekli ve geçerlilik şartları *lex fori* uyarınca Türk usul hukukuna göre belirlenecektir⁴⁸¹.

Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisi MÖHUK m. 40 uyarınca iç hukukun yer itibarıyla yetki kurallarına göre tayin edildiği için yetki anlaşmalarıyla Türk

⁴⁷⁶ Tarman, *Milletlerarası Özel Hukukta Tüketicinin Korunması*, 349.

⁴⁷⁷ Çörtoğlu Koca, 271; Çelikel ve Erdem, 649; Doğan, Yılmaz ve İzmirli, 74.

⁴⁷⁸ Çelikel ve Erdem, 652; Şanlı, Esen ve Ataman Figanmeşe, 541; Nomer, *Milletlerarası Usul Hukuku*, 130; Güngör, *Türk Milletlerarası Özel Hukuku*, 265-267: Milletlerarası usul hukukunda yetki anlaşmasının Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisini kaldırması MÖHUK m. 47/1 icabıdır.

⁴⁷⁹ Kuru, 555; Alangoya, Yıldırım ve Deren Yıldırım, 106; Bolayır, 47; İbrahim Aşık, "Hukuk Muhakemeleri Kanunu'na Göre Yetki Sözleşmesi", *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 97, 2011, 11-48, 20; Süha Tanrıver, "Hukuk Muhakemeleri Kanunu Bağlamında Akdedilen Yetki Sözleşmeleri Üzerine Bazı Düşünceler", *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 16(Özel Sayı 2014), 459-468 (Basım Yılı: 2015) Prof. Dr. Hakan Pekcanıtez'e Armağan, 459: Bir diğer deyişle, kategorik olarak tanımlanmış hukuki ilişkiden kaynaklanan hukuki uyuşmazlıklara yönelik açılacak davalar bakımından kanunen yetkili olmayan bir yargı yeri yetkili hale getirildiği için usul hukuku sözleşmeleri içerisinde yer almaktadır. Detaylı bilgi için bkz.: Tanrıver, 459 vd.

⁴⁸⁰ Doktrinde yer alan diğer bir görüşe göre yetki anlaşmaları, özel hukuk işlemi olması dolayısıyla maddi hukuk karakterli bir sözleşmedir ve dolayısıyla Türk Borçlar Kanunu'nda yer alan sözleşmeyle ilgili hükümler yetki anlaşmaları için de uygulanmalıdır. Bu yöndeki görüşler için bkz.: Postacıoğlu, 160 dn. 13; Saim Üstündağ, *Makaleler, İçtihat Tahlilleri ve Çeviriler, Makale 2: Medeni Usul Hukukunda Salahiyet Anlaşmaları*, 13-41, Adalet Yayınevi, Ankara 2010, 16; Aşık, 18 vd. Bilge ve Önen ise yetki anlaşmalarının geçerliliği bakımından bir usul hukuku işlemi olmakla birlikte hukuki nitelik bakımından maddi hukuk sözleşmesi olduğunu ifade etmektedir. Detaylı bilgi için bkz.: Bilge ve Önen, 201 vd.

⁴⁸¹ Çörtoğlu Koca, 257; Çelikel ve Erdem, 654; Güngör, *Türk Milletlerarası Özel Hukuku*, 266: Yazara göre yetki anlaşmaları bir usul hukuku sözleşmesi olmakla birlikte sözleşmenin kurucu unsurlarına (irade beyanları ve uygunluk) ilişkin hukuki sorunlar maddi hukuka ilişkin konulardır.

mahkemelerinin yetkilendirilmesi HMK m. 17-18'e göre tespit edilecektir⁴⁸². HMK m. 17'ye göre sadece tacirler ve kamu tüzel kişileri arasında geçerli bir yetki anlaşması yapabilmektedir. Bu durumda tacir veya kamu tüzel kişisi olmayan sağlık turisti, Türk mahkemelerine yetki veren bir yetki anlaşması yapamayacaktır⁴⁸³.

Yetki anlaşmasıyla yabancı mahkemelerin seçiminde aranmayan bu şartın, Türk mahkemelerinin seçiminde aranması doktrinde haklı olarak eleştirilmektedir⁴⁸⁴. Türk mahkemeleri lehine yapılan yetki anlaşmalarında böylesi bir şartın getirilme sebebi, iç hukukta yapılan ve yabancılık unsuru taşımayan yetki anlaşmalarında zayıf tarafı korumaktır. Ancak yine sözleşmenin zayıf tarafı olan tüketici lehine Türk mahkemeleri yetkilendirilmek imkânı bulunmamaktadır. Hal böyle olunca bizim de katıldığımız görüşe göre, yabancılık unsuru taşıyan ve zayıf taraf konumunda olan tüketici lehine olmak şartıyla tarafların Türk mahkemelerini yetkili kılabilmesine olanak tanınmalıdır⁴⁸⁵.

2.4.3. Türk Milletlerarası Özel Hukuk Sisteminde Milletlerarası Derdestlik

Türk mahkemelerinde bir dava görülmekteyken, dava taraflarının, talebinin ve konusunun aynı olduğu ikinci bir davanın açılması halinde iki dava arasında derdestlik durumu ortaya çıkmaktadır⁴⁸⁶.

MÖHUK'ta yabancı unsurlu davalar bakımından derdestliğin dikkate alınıp alınamayacağı, şartları, ileri sürülme biçimi gibi konuların düzenlendiği bir yabancı

⁴⁸² Çörtoğlu Koca, 257-258; Tarman, *Milletlerarası Özel Hukukta Tüketicinin Korunması*, 348.

⁴⁸³ Çörtoğlu Koca, 265; Tarman, *Milletlerarası Özel Hukukta Tüketicinin Korunması*, 348.

⁴⁸⁴ Doktrinde HMK m. 19/4'te yer alan ve yetkinin kesin olmadığı davalarda, davalının, süresi içerisinde ve usulüne uygun olarak yetki itirazında bulunmaması hâlinde, davanın açıldığı yer mahkemesinin, yetkisiz olsa bile, kanunen yetkili mahkeme statüsüne kavuşacağını öngören düzenlemeden hareketle, anılan durumda, taraflar arasında, zımnî bir yetki sözleşmesinin var olduğu da ileri sürülmektedir. Bu yöndeki görüşler için bkz.: Kuru, 577; Bilge ve Önen, 202; Bolayır, 138; Doğan, Yılmaz ve İzmirli, 53. Aksi yöndeki görüşlerde, HMK m. 19/4'teki durumun tarafların iradesinden değil; bizâtihi anılan kanun hükmünden kaynaklandığı ve kesin olmayan yetkinin, yine HMK'da, bir ilk itiraz şeklinde düzenlenmiş bulunmasının, doğal bir sonucu olarak ortaya çıktığı ifade edilmektedir. Bu yöndeki görüşler için bkz.: Aşık, 31-32; Tanrıver, 460; Çelikel ve Erdem, 656.

⁴⁸⁵ Çörtoğlu Koca, 265. Ali Cem Budak, "Hukuk Muhakemeleri Kanunu'na Göre Yetki Sözleşmesi", *Medenî Usûl ve İcra - İflâs Hukuku Dergisi*, 8(21), 2012, 1-25, 9; Doktrinde ayrıca tacirler ve kamu tüzel kişileri dışındaki kişilerin yaptıkları tüm yetki anlaşmalarını geçersiz saymak yerine, özel olarak korunması gereken kişiler (tüketici ve işçi gibi) bakımından büyüklüğü 100 metrekareyi aşmayan konut kiralari bakımından kiracıların yaptıkları yetki anlaşmalarının geçersiz sayılacağı yönündeki bir düzenlemenin yerinde olacağı savunulmaktadır. Ayrıca yazara göre uyuşmazlığın öncesinde ve sonrasında yapılan yetki anlaşmaları yönünden de bir ayırım benimsenmelidir. Detaylı bilgi için bkz.: Budak, *Hukuk Muhakemeleri Kanunu'na Göre Yetki Sözleşmesi*, 9 vd.

⁴⁸⁶ Çelikel ve Erdem, 656; Şanlı, Esen ve Ataman Figanmeşe, 560; Doğan, Yılmaz ve İzmirli, 84.

derdestlik hükmü bulunmamaktadır. Bununla birlikte doktrinde, Türk milletlerarası usul hukuku sistemine göre iki durumda⁴⁸⁷ “yabancı derdestliğin” olduğu ifade edilmektedir⁴⁸⁸. Bu durumlardan ilki, MÖHUK m. 41’de⁴⁸⁹ Türk vatandaşlarının kişi hallerine ilişkin davaların yabancı ülke mahkemelerinde açılmadığı veya açılmadığı durumlarda Türk mahkemelerine yetki tanıyan düzenlemesidir⁴⁹⁰. İkincisi ise yetki anlaşmasıyla yabancı mahkemelerin yetkilendirilmesi halidir. MÖHUK m. 47’ye göre yapılan yetki anlaşmasına dayanarak açılan bir dava yabancı mahkemede görülmekteyken, tarafı, konusu ve sebebi aynı olan ikinci bir dava Türk mahkemelerinde açılır ve bu mahkemeye, aynı davanın yabancı bir ülke mahkemesinde de görülmekte olduğu itirazı yapılırsa, Türk mahkemesi davayı reddetmek durumunda kalacaktır⁴⁹¹.

Aksi yönde görüşler⁴⁹² olsa da doktrinde genel olarak ifade edildiği ve bizim de katıldığımız görüş uyarınca; iş, tüketici ve sigorta sözleşmelerinde yer alan yetki kaydına istinaden açılan dava görülmekteyken, aynı davanın Türk mahkemelerinde açılması halinde, davalı tarafın derdestlik itirazında bulunabileceği kabul edilmektedir⁴⁹³. Bu durumda milletlerarası usul hukukuna hâkim olan lex fori ilkesi uyarınca milletlerarası

⁴⁸⁷ Çelikel ve Erdem, 657;

⁴⁸⁸ Şanlı, Esen ve Ataman Figanmeşe, 564 vd.: Yazara göre, milletlerarası derdestliğin yalnızca bu iki durum açısından kabul edilmesi günümüz milletlerarası özel hukuk ilişkilerinin dinamizmine ve milletlerarası özel hukuk ilişkilerinin ihtiyacına uygun değildir. Günümüzde milletlerarası özel hukuk ilişkileri son derece gelişmiş ve yaygın bir hal almıştır. Bu sebeple kanunlarla veya uluslararası sözleşmelerle açıkça engellenmemişse, uluslararası derdestlik kabul edilmelidir. Hukukumuzda açısından uluslararası derdestlik bazı hallerde zımni olarak kabul edilmekle birlikte genel olarak yasaklanmamıştır. Bu itibarla en azından davanın daha önce açıldığı yabancı devlet mahkemesince verilecek kararın Türkiye’de tanınması ve tenfizi ihtimal dahilinde ise, yabancı derdestlik “öncelik esasına” uygun olarak kabul edilmelidir. Aynı yönde bkz.: Ekşi, *Türk Mahkemelerinin Milletlerarası Yetkisi*, 204 vd.

⁴⁸⁹ MÖHUK m. 41: “*Türk vatandaşlarının kişi hâllerine ilişkin davaları, yabancı ülke mahkemelerinde açılmadığı veya açılmadığı takdirde Türkiye’de yer itibariyle yetkili mahkemede, bulunmaması hâlinde ilgilinin sâkin olduğu yer, Türkiye’de sâkin değilse Türkiye’deki son yerleşim yeri mahkemesinde, o da bulunmadığı takdirde Ankara, İstanbul veya İzmir mahkemelerinden birinde görülür.*”

⁴⁹⁰ Çelikel ve Erdem, 657: Buna göre, Türk vatandaşlarının kişi hallerine ilişkin bir dava yurt dışında açılmış olur ve konusu, sebebi ve tarafı aynı olan ikinci bir dava Türk mahkemelerinde de açılırsa, Türkiye’de açılan mahkemede derdestlik durumu oluşacaktır.

⁴⁹¹ Yabancı derdestliğin ileri sürülebileceği bir diğer hal ise, milletlerarası sözleşme hükümlerinin uygulandığı davalarda, milletlerarası sözleşmede derdestliğin açıkça kabul edilmesidir. Örneğin Nafaka Yükümlüğü Konusundaki Kararların Tanınması ve Tenfizine İlişkin Sözleşme (m. 5/3) ile Evlilik Bağına İlişkin Kararların Tanınması Hakkında Sözleşme (m. 10/1) bu duruma örnek verilebilecek sözleşmelerdir. Detaylı bilgi için bkz.: Çelikel ve Erdem, 658-659.

⁴⁹² Nuray Ekşi, *Milletlerarası Ticaret Hukuku*, 4. Baskı, Beta Yayıncılık, İstanbul 2020, 154: Yazara göre yabancı mahkemeye yetki veren anlaşmanın konusunu iş, tüketici veya sigorta sözleşmelerinden doğan uyuşmazlıklar teşkil ediyorsa, milletlerarası derdestlik itirazı dikkate alınmamalı ve dava Türk mahkemelerinde görülmeye devam etmelidir.

⁴⁹³ Bayraktaroğlu Özçelik, *Yabancı Unsurlu Tüketici Sözleşmelerinden Doğan Uyuşmazlıklarda Türk Mahkemelerinin Milletlerarası Yetkisinin Tayini*, 870; Çörtoğlu Koca, 271.

derdestlik bir dava şartı olarak kabul edilmeli ve dava şartı yokluğundan Türkiye’de açılan dava reddedilmelidir⁴⁹⁴.

Dolayısıyla sağlık turistinin akdettiği sözleşmelerde yer alan yetki kaydına istinaden yabancı ülke mahkemelerinde açılan dava görüldüğü sırada, aynı dava Türk mahkemelerinde de açıldığında, davalının itirazda bulunmasıyla davanın reddedilmesi gerekeceği kanaatindeyiz.



⁴⁹⁴ Çörtoğlu Koca, 282; Tarman, *Milletlerarası Özel Hukukta Tüketicinin Korunması*, 351; Çelikel ve Erdem, 658; Şanlı, Esen ve Ataman Fıganmeşe, 565.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SAĞLIK TURİSTİNİN TÜKETİCİ NİTELİĞİ DİKKATE ALINARAK BRÜKSEL I RECAST TÜZÜĞÜNE GÖRE YETKİLİ MAHKEMENİN TESPİTİ

Coğrafi açıdan yakın ve ekonomik olması⁴⁹⁵ sebebiyle ülkemize, Avrupa Birliği ülkelerinden birçok sağlık turisti gelmektedir. Sağlık turistleri ile kurulan hukuki ilişkiler doğrultusunda Türk vatandaşlarının, Türk sağlık kuruluşları veya aracı kuruluşlarının ya da bu kuruluşlarda çalışan personellerin yabancı bir ülkede açılan davada, davalı veya davacı olabilmesi de mümkün hale gelmektedir⁴⁹⁶.

Avrupa Birliği (AB) hukukunda yabancılık unsuru taşıyan ve özel hukuk ilişkilerinden kaynaklanan uyuşmazlıklar hakkında öncelikle 1215/2012 sayılı Hukuki ve Ticari Konularda Yargı Yetkisi ve Yargı Kararlarının Tanıma ve Tenfizine İlişkin Tüzük (Brüksel I Recast Tüzüğü) uygulanmaktadır.⁴⁹⁷ Brüksel I Recast Tüzüğü, hukuki ve ticari konularda (m. 1/1), kural olarak, davalının yerleşim yerinin AB sınırları içerisinde bulunduğu durumlarda uygulanmaktadır. Ancak zayıf tarafın korunduğu sözleşmelerde Tüzüğün uygulama alanı genişletilerek bu kurala istisnalar getirilmiştir⁴⁹⁸.

Aşağıda öncelikle Brüksel I Recast Tüzüğü'ne giden tarihsel süreç kısaca anlatılacak, ardından Tüzükte yer alan genel yetki kuralı incelenecek, sonrasında ise sağlık turistinin akdettiği özel hukuk sözleşmelerinin niteliği belirlendikten sonra Tüzüğün milletlerarası yetkiye ilişkin hükümleri anlatılmaya çalışılacaktır.

3.1. BRÜKSEL I RECAST TÜZÜĞÜ'NÜN KISA TARİHÇESİ

Avrupa Ekonomik Topluluğu'nu kuran Roma Antlaşması'nın 220. maddesinde *“adli kararların ve hakem kararlarının karşılıklı tanınması veya tenfizine ilişkin formalitelerin basitleştirilmesi”* konusu, üye devletler arasında gerçekleştirilmesi

⁴⁹⁵ 22 Eylül 2014 tarihli Türkiye Seyahat Acentaları Birliği'nin (TÜRSAB) Sağlık Turizmi Raporu'nda: bazı alanlarda Türkiye'de tedavi olmanın, birçok Avrupa ülkesine göre yüzde 60'a varan oranlarda daha ucuz olduğu, örneğin saç ekimi Türkiye'de ortalama 5 bin TL iken bu rakam Avrupa'da 10 bin Euro, ABD'de 30 bin dolar seviyesinde olduğu belirtilmiştir. Detaylı bilgi için bkz.: TÜRSAB Sağlık Turizmi Raporu, (https://www.tursab.org.tr/haberler/tursab-saglik-turizmi-raporu_11430, E.T.: 23.04.2024)

⁴⁹⁶ Kırılı Aydemir, 96.

⁴⁹⁷ Çörtoğlu Koca, 99.

⁴⁹⁸ Çörtoğlu Koca, 100.

hedeflenen ve bu uğurda müzakere yapılması öngörülen hususlar arasında yer almıştır⁴⁹⁹. Bu hedef doğrultusunda 1968’de tanıma ve tenfiz prosedürlerini kolaylaştıran ve tüm üye ülkeler için yeknesak bir uygulama getiren Hukuki ve Ticari Konularda Yargı Yetkisi ve Yargı Kararlarının Tenfizine İlişkin Konvansiyon⁵⁰⁰ (Konvansiyon) kabul edilmiştir⁵⁰¹.

Konvansiyonun uygulanmasında zamanla ortaya çıkan problemlerin açığa kavuşturulması ve AB hukukunun geçirdiği değişime ayak uydurabilmek adına üye ülkeler, bu tanıma ve tenfiz prosedürünü daha da kolaylaştırmak amacıyla 1990’lı yıllarda tekrar çalışmalara başlamıştır⁵⁰². Bunun neticesinde 22 Aralık 2000 tarihinde 44/2001 sayılı Hukuki ve Ticari Konularda Yargı Yetkisi ve Yargı Kararlarının Tanıma ve Tenfizine İlişkin Tüzük⁵⁰³, Avrupa Topluluğu Resmî Gazetesinde yayımlanmış ve böylece Konvansiyon, Tüzüğe dönüştürülmüştür⁵⁰⁴.

2009 yılında tekrar Tüzük hakkında çalışmalarına başlayan Komisyon, Brüksel I Tüzüğü’nün uygulanmasına yönelik raporu kabul etmiştir⁵⁰⁵. Raporla birlikte Tüzük’te yapılması planlanan değişiklik sayısı fazla olduğu için hukuki kesinlik açısından yeni bir Tüzük yapmanın daha uygun olacağı belirtilmiştir⁵⁰⁶. Bunun sonucunda 20 Aralık 2012 tarihinde kabul edilen 1215/2012 sayılı Hukuki ve Ticari Konularda Yargı Yetkisi ve

⁴⁹⁹ Işıl Özkan, Emre Esen ve Ceyda Süral; *Avrupa Birliği Usul Hukuku*, (Ed.: Işıl ÖZKAN/Ceyda SÜRAL/Uğur TÜTÜNCÜBAŞI), Avrupa Birliği Devletler Özel Hukuku, Adalet Yayınları, Ankara 2016, 25-205, 25.

⁵⁰⁰ 1968 Brussels Convention on jurisdiction and the enforcement of judgments in civil and commercial matters, Official Journal L 299, 31/12/1972. Bkz. [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:41968A0927\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:41968A0927(01)) (ET. 10.02.2024).

⁵⁰¹ Konvansiyonun ilk halindeki hükümler, üye devletlerin iç hukuklarından esinlenilmiştir. Detaylı bilgi için bkz.: Peter Mankowski ve Peter Arnt Nielsen, *Art.17-19, Brussels Ibis Regulation, European Commentaries on Private International Law*, (Edt. Ulrich Magnus / Peter Mankowski), V.I., Köln 2016, 437-533, 445 vd.

⁵⁰² Detaylı bilgi için bkz.: Ata Sakmar ve Nuray Ekşi, Hukuki ve Ticari Konularda Mahkemelerin Milletlerarası Yetkisi ve Mahkeme Kararlarının Tanınması Tenfizi Hakkında AB Konsey Tüzüğü, *Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni*, 22(2), 721-744, 722-726.

⁵⁰³ OJ L12, 16.01.2001.

⁵⁰⁴ Tüzük 1 Mart 2002 tarihinde yürürlüğe girmiş olup (Tüzük m.76) Konvansiyon’un yerini almış, Konvansiyon’u hükümsüz kılmıştır (Tüzük m.68/1).

⁵⁰⁵ 21 Nisan 2009’da kabul edilen raporda, Tüzük’ün genel olarak sağlıklı şekilde işlediği ancak bazı hükümlerinde uygulamanın işleyişi ve adalete erişim noktasında geliştirmeler yapılmasının arzu edildiği belirtilmiştir: Report and Green paper on the review and application of regulation (ec) no 44/2001 on jurisdiction, recognition and enforcement of judgments in civil and commercial matters. Bkz. http://europa.eu/rapid/pressrelease_MEMO-09-169_en.htm?locale=en (ET. 02.02.2024).

⁵⁰⁶ Brüksel I Recast giriş bölümü 1.

Yargı Kararlarının Tanıma ve Tenfizine İlişkin Tüzük 10 Ocak 2015 tarihi itibarıyla uygulanmaya başlanmıştır⁵⁰⁷.

44/2001 Sayılı Brüksel I Tüzüğüne olduğu gibi sigorta, tüketici ve iş sözleşmeleri zayıf tarafın korunduğu sözleşmeler olarak kabul edilmiştir. Bu sözleşmelerden doğan uyuşmazlıkların çözümünde yetkili olan mahkemeler de ayrı hükümlerle düzenlenmiştir. Tüzüğün üçüncü bölümünde sigorta sözleşmeleriyle, dördüncü bölümünde tüketici sözleşmeleriyle ve beşinci bölümünde iş sözleşmeleriyle ilgili yetki kuralları düzenlenmiştir.

3.2. BRÜKSEL I RECAST HÜKÜMLERİNE GÖRE SAĞLIK TURİSTİNİN TÜKETİCİ NİTELİĞİ

Brüksel I Recast Tüzüğü m.17/1'e göre tüketici, mesleki veya ticari faaliyet dışında kalan bir amaçla, kendisinin veya ailesinin ihtiyacını karşılamak üzere sözleşme yapan kişidir. Brüksel I Recast Tüzüğü m. 17/1'de yapılan tüketici tanımının, Société Bertrand v Paul Ott davasında, Avrupa Birliği Adalet Divanı'nın (ABAD) yorumladığı tüketici tanımının, kanunlar ihtilafına dair Roma I Tüzüğü'nde de aynı şekilde yer aldığı belirtilmektedir. Bu sebeple, tüketici kavramıyla ilgili konularda Roma I Tüzüğü'ne dair raporlar ve yargı kararlarının da göz önünde bulundurulması gerektiği ifade edilmektedir⁵⁰⁸.

Tüketici kavramı Brüksel I Recast Tüzüğü'nde tanımlandığı için üye ülkelerin iç hukuklarından bağımsız olarak Tüzük hükümlerine (m.17/1) göre yorumlanmalıdır⁵⁰⁹. Bir kişinin tüketici olup olmadığının tespiti her zaman kolay olmayabilir⁵¹⁰. Özellikle karma nitelikli sözleşmelerde ve bazı mal ve hizmet alımlarında tüketici ve tacir sıfatları

⁵⁰⁷ Brüksel I Recast Tüzüğü 10 Ocak 2013 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Ancak Avrupa Birliği'nin İşleyişine Dair Antlaşma (ABİA)'nın ilgili hükümleri gereğince Tüzük'ün mahkemelerce uygulanması 10 Ocak 2015 tarihinde başlamıştır.

⁵⁰⁸ Terradas, dn. 22 vd.; Esen, 147.

⁵⁰⁹ Zeng Sophia Tang, *Electronic Consumer Contracts in the Conflict of Laws*, 2. Baskı, Hart Publishing, Oxford 2018, 29. Ayrıca tüketici ve tüketici sözleşmeleri gibi kavramlar üye ülkelerde farklı yorumlanmaya açık kavramlardır. Etkili bir korumanın sağlanabilmesi için, bu ve benzeri kavramlara yönelik üye devletlerin yerel hukuklarından bağımsız ve yeknesak bir düzenleme yapılması gerekmektedir. Bu husus ABAD kararlarında da vurgulanmıştır. Detaylı bilgi ve ilgili ABAD kararları için bkz.: Özkan, Esen ve Süral, 145 vd.

⁵¹⁰ Ticari veya mesleki olmayan bir amaçla edinilmediği sürece tüketici sözleşmelerinin miktar sınırlaması bulunmamaktadır. Örneğin kişinin 150 milyon avro değerinde bir yat sipariş etmesi de yine bir tüketici işlemi sayılabilecektir. Bu konudaki ABAD kararı için bkz.: Çörtoğlu Koca, 119.

birbirine yaklaşabilmektedir. ABAD kararlarında, Brüksel I Recast Tüzüğü'ndeki tüketiciye yönelik korumadan faydalanabilmek için tüketici kavramının dar yorumlanması⁵¹¹ ve kurulan sözleşmedeki ticari ve mesleki faaliyetlerin görmezden gelinecek seviyede olması gerektiği ifade edilmiştir⁵¹².

Doktrinde aksi yönde görüşler olsa da⁵¹³ tüketici kavramının tanımından yola çıkarak yalnızca gerçek kişilerin tüketici olarak kabul edilebileceği ve Brüksel I Recast Tüzüğü kapsamındaki korumadan yalnızca gerçek kişilerin yararlanabileceği görüşü hakimdir⁵¹⁴.

Hasta ile hekim/sağlık hizmeti sağlayıcısı arasındaki ilişkinin niteliğini tespit etmenin kolay olmadığı ifade edilse de⁵¹⁵ zorunlu olarak gerçek bir kişi olan hastanın mesleki veya ticari amaçla hareket etmesi olası görünmemektedir. Bu sebeple sağlığını kazanmak veya iyileştirmek amacıyla seyahat eden sağlık turistinin, Brüksel I Recast Tüzüğü hükümlerine göre tüketici olarak kabul edilmelidir⁵¹⁶.

Hastanın tüketici olarak değerlendirilmemesi gerektiğini söyleyenler de bulunmaktadır. Buna göre hastanın tüketici olarak değerlendirilmesi aslen tüm insanların eşit bir şekilde sağlık hakkına ulaşımının üstü kapalı bir şekilde engellenmesi amacıyla öne sürülmektedir. Hastanın tüketici olarak kabul edilmesiyle yalnızca finansal gücün

⁵¹¹ Francesco Benincasa v. Dentalkit Srl, Case C-150/77, 1997, ECLI:EU:C:1997:337. Bkz. <https://eurlex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=ecli:ECLI:EU:C:1997:337> (E.T.: 16.01.2024): ABAD bu kararında bir kişinin tüketici olup olmadığının tespitinde kişinin genel durumunu değil ilgili sözleşmenin amacı ve niteliğinin dikkate alınması gerektiğini, her somut olay açısından kişinin tüketici sıfatını taşımadığını ve çeşitli olaylarda değişebileceğini ifade etmiştir. Karar hakkında detaylı bilgi bkz. Özkan, Esen ve Süral, 147-148.

⁵¹² Özkan, Esen ve Süral, 148: Johann Gruber v Bay Wa AG, Case C-464/01, 2005, ECLI:EU:C:2005:32. Bkz. <https://eurlex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A62001CJ0464> (E.T.: 16.01.2024).

⁵¹³ Beatriz Añooveros Terradas, Restrictions on Jurisdiction Clauses in Consumer Contracts within the European Union, *Oxford University Comparative Law Forum*. No.1, dn 76-77-78, (<https://ouclf.law.ox.ac.uk/>, E.T.: 16.01.2024): Yazara göre, tüketici kavramının tanımını içeren Tüzük m. 17/1'de tüzel kişiler dışlanmamış olup bunların da tüketici sıfatını kazanmaları mümkündür

⁵¹⁴ Terradas, dn. 87-88; Gülüm Bayraktaroğlu Özçelik, "Brüksel I Tüzüğü Hükümleri Uyarınca Tüketicinin Korunması", *Legal Hukuk Dergisi*, Rona Aybay'a Armağan Sayısı, Legal Yayıncılık, 2014, 527-558, 538; Çörtoğlu Koca, 120: Yazar aynı zamanda Tüzükte tüketici tanımlanırken "a person" ifadesi kullanılmış olmasını da tüketicilerin yalnızca gerçek kişi olabileceğine gerekçe göstermektedir. Buradan hareketle küçük ve orta ölçekli işletmelerin, devlet kurumlarının, tüketici derneği olsa bile derneklerin dahi Tüzüğün 4. bölümünde yer alan tüketiciyi koruyucu hükümlerinden faydalanamayacağı belirtilmektedir. Detaylı bilgi için bkz.: Çörtoğlu Koca, 120; Özkan, Esen ve Süral, 150.

⁵¹⁵ Adam Škarka; Protection of weaker party in the EU case law, Online. Master's thesis. Brno: Masaryk University, Faculty of Law. 2018, 38.

⁵¹⁶ Mankowski, Art. 17 Brussels Ibis, 458.

yettiği kadar tedavi alınacağı ortam yaratıldığı ifade edilmektedir⁵¹⁷. Hastanın tüketici olarak görülmemesi gerektiği fikrini çoğunlukla hekimlerin savunduğu da ileri sürülmüştür. Buna göre bir birey hasta olduğunda kendisine müşteri olarak davranılmasından ziyade kendisiyle birebir ilgilenecek birine ihtiyaç duyar. Hekim ile hasta arasındaki ilişkide finansal bir yönün olduğu kabul edilse dahi diğer kriterlerin sağlanmadığından bahisle hastaların tüketici olarak görülmemesi gerektiği ifade edilmektedir⁵¹⁸.

Tüzüğün tüketiciyi koruyan hükümlerinden faydalanabilmesi açısından kural olarak tüketicinin vatandaşlığı, yerleşim yeri veya mutad meskenine yönelik bir şart koşulmamıştır. Bununla birlikte Tüzük m. 18/1’de yapılan düzenleme gereğince tüketici aleyhine açılacak davalar bakımından tüketicinin ikametgahı AB üyesi devletlerde bulunmalıdır. Aksi takdirde üye devlet mahkemelerinin yetkisi kendi iç hukuklarına göre tayin edilecektir⁵¹⁹.

3.3. BRÜKSEL I RECAST TÜZÜĞÜ’NE GÖRE GENEL YETKİ KURALI

Brüksel I Recast Tüzüğü’nde genel yetki kuralları 4, 5 ve 6. maddelerde düzenlenmiştir. “Tüzüğün 4 ila 6. maddeleri, Brüksel I yargı rejiminin köşe taşlarını oluşturmaktadırlar.”⁵²⁰ Brüksel I Recast Tüzüğü m. 4: “1) Bu Tüzüğe tabi olarak, bir Üye Devlette ikamet eden kişiler, uyrukları ne olursa olsun, o Üye Devletin mahkemelerinde dava edilebilirler. 2) İkamet ettikleri Üye Devletin vatandaşı olmayan kişiler, o Üye Devletin vatandaşlarına uygulanan yargı yetkisi kurallarına tabi olurlar.” şeklinde düzenlenmiştir. Görüldüğü gibi Brüksel I Recast Tüzüğü’nde vatandaşlığa göre bir ayırım yapılmamış⁵²¹, ayrıca davacının da yerleşim yerinin üye devletlerden birinde

⁵¹⁷ Leana Wen; Should You Be a "Patient" or "Healthcare Consumer"?: Rebranding "patient" as "healthcare consumer" could be dangerous, Psychology today, 2013, (<https://www.psychologytoday.com/intl/blog/the-doctor-is-listening/201305/should-you-be-patient-or-healthcare-consumer>, E.T.: 20.10.2024)

⁵¹⁸ Škarka, 41.

⁵¹⁹ Özkan, Esen ve Süral, 152.

⁵²⁰ Magnus, Mankowski ve Vlas, 97; Özkan, Esen ve Süral, 45.

⁵²¹ Ulrich Magnus, Peter Mankowski ve Paul Vlas, *Brussels Ibis Regulation* (2023), Art. 4, 95-107, European Commentaries on Private International Law ECPIL Commentary Volume I Brussels Ibis Regulation, (eds.: Ulrich Magnus Peter Mankowski), 100; Özkan, Esen ve Süral, 45.

olması aranmamıştır⁵²². 4. maddenin iki işlevi bulunmaktadır: ilk olarak yetkinin ülkesel uygulanmasını temin eder, ikinci olaraksa, genel yetki kuralı niteliği taşır⁵²³.

Brüksel I Recast Tüzüğü m. 5'te⁵²⁴, zayıf tarafın akdettiği sözleşmeler açısından davacının yerleşim yerinin bulunduğu üye ülke mahkemelerinin de yetkili olabileceği ve bu durumun aşkın yetki durumuna yol açmayacağı hükme bağlanmıştır⁵²⁵. Tüzük m. 5/1'e göre, AB sınırları içinde veya dışında olan başka bir mahkemenin davayı görmek konusunda "daha uygun" olduğunu ileri sürmek yasaklanmıştır. Mahkeme bu yönde bir kararı ancak, uyuşmazlığa bakmaya münhasıran yetkili bir mahkemenin bulunması halinde verebilecektir⁵²⁶. Maddenin ikinci fıkrasında ise, kendi yerleşim yeri mahkemesinde dava açan zayıf tarafa karşı milli aşkın yetki kurallarının uygulanmayacağı⁵²⁷ ifade edilmiştir⁵²⁸.

Brüksel I Recast Tüzüğü m. 6: "*1) Davalının bir Üye Devlet'te ikamet etmemesi halinde, her Üye Devlet'in mahkemelerinin yargı yetkisi, Tüzük Madde 18(1), Madde 21(2) ve Madde 24 ve 25 saklı olmak kaydıyla, o Üye Devlet'in hukukuna göre belirlenir. 2) Böyle bir davalıya karşı, bir Üye Devlet'te ikamet eden herhangi bir kişi, uyuşuğu ne olursa olsun, o Üye Devlet'te yürürlükte olan yargı yetkisi kurallarından ve özellikle de Üye Devletlerin 76(1) maddesinin (a) bendi uyarınca Komisyon'a bildirecekleri kurallardan, o Üye Devlet'in vatandaşları ile aynı şekilde yararlanabilir.*" şeklinde düzenlenmiştir. Davalının üye devletler dışında ikamet etmesi halini düzenleyen Brüksel I Recast Tüzüğü m. 6, oldukça önemli bir kanun hükmüdür. Üye devlet mahkemelerine

⁵²² B. Bahadır Erdem, *Medeni ve Ticari Hukuk Davalarında Mahkemelerin Yetkisi ve Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Tenfizine İlişkin Avrupa Konseyi Tüzüğü*, Bilgi Toplumunda Hukuk, Ünal TEKİNALP'e Armağan, Beta Yayıncılık, Cilt II, İstanbul 2003, 1009-1026, 1012; Peter Arnt Nielsen, "Current Developments: The Recast Brussels I Regulation", *Nordic Journal of International Law*, 83(1), 2014, 61-71, 62; Özkan, Esen ve Süral, 44-45.

⁵²³ Magnus, Mankowski ve Vlas, 97; Özkan, Esen ve Süral, 45.

⁵²⁴ Brüksel I Recast Tüzüğü m. 5: "*1) Bir Üye Devlette ikamet eden kişiler başka bir Üye Devletin mahkemelerinde ancak bu Bölümün 2 ila 7. Kısımlarında belirtilen kuralları uyarınca dava edilebilirler. 2) Özellikle, 76(1) maddesinin (a) bendi uyarınca Üye Devletlerin Komisyon'a bildirmekle yükümlü oldukları ulusal yargı yetkisi kuralları, 1. paragrafta atıfta bulunulan kişilere karşı uygulanmaz.*" şeklinde düzenlenmiştir.

⁵²⁵ Özkan, Esen ve Süral, 45: Bu anlamda 2 ila 7. Bölümde yer alan maddeler "yeknesak (uniform)" yetki kurallarıdır.

⁵²⁶ Özkan, Esen ve Süral, 45.

⁵²⁷ Bu husus, Brüksel I Recast Tüzüğü m. 5'in yollamasıyla 76/1 uyarınca tespit edilmektedir. Brüksel I Recast Tüzüğü m. 76/1: "*Üye Devletler Komisyon'a aşağıdaki hususları bildirir: (a) Tüzük 5(2) ve 6(2) maddelerinde atıfta bulunulan yargı yetkisi kuralları; (b) 65. maddede atıfta bulunulan üçüncü taraf bildirimine ilişkin kuralları ve (c) 69. maddede atıfta bulunulan sözleşmeler.*" şeklinde düzenlenmiştir.

⁵²⁸ Erdem, 1012; Özkan, Esen ve Süral, 45.

yargılama yetkisi vermemekle birlikte, Tüzükte belirtilen yetki kurallarının, üye devletler dışında ikamet eden davalılar karşısında uygulanmasının sınırlarını çizmektedir⁵²⁹.

Bu durumda davanın açıldığı devlet mahkemesinin yargı yetkisine sahip olup olmadığını belirlemek için ulusal yargı kuralları uygulanmalıdır. Ancak bu kuralın birkaç istisnası bulunmaktadır. Bu istisnalardan birisi de Brüksel I Recast Tüzüğü m. 18’de belirtilen tüketici sözleşmelerine ilişkindir. Tüketici, bir üye devlette yerleşim yeri olmayan kişiye karşı dava açtığında üye devletin iç hukuku değil yine Brüksel I Recast Tüzüğü hükümleri uygulanacaktır⁵³⁰. Buna göre tüketici sözleşmeleri açısından satıcı/sağlayıcıların yerleşim yeri AB üyesi ülkeler dışında olsa dahi, bu kişilere karşı Brüksel I Recast Tüzüğü’nde belirlenen milletlerarası yetkili mahkemelerde dava açılabilir⁵³¹.

3.3.1. Brüksel I Recast Tüzüğü’nde Tüketicilere Sağlanan Koruma

Sağlık turistinin tüketici niteliği tespit edildikten sonra, Brüksel I Recast Tüzüğü’nde tüketicilere sağlanan korumadan yararlanma şartlarını incelememiz gerekmektedir. Zira iç hukukumuzdaki düzenlemenin aksine AB hukukunda, tüketicinin yapmış olduğu her işlem ve sözleşme tüketici sözleşmesi kapsamındaki korumadan faydalanma imkanına sahip değildir. Ancak belli şartları taşıyan tüketici sözleşmeleri Tüzük kapsamında korunmaktadır. Bu sebeple Brüksel I Recast Tüzüğü kapsamında tüketicilere sağlanan hukuki korumanın şartları ve hükümlerinin incelenmesi gerekmektedir.

3.3.1.1. Genel Olarak

Tüketici sözleşmelerine ilişkin üye devlet mahkemelerinin yetkisi Brüksel I Recast Tüzüğü’nde II. Bölüm 4. Kısım’da bulunan 17 ila 19’da üç madde halinde düzenlenmiştir. 17. madde, Tüzük hükümlerinin uygulanacağı tüketici sözleşmelerini, 18. madde tüzük

⁵²⁹ Magnus, Mankowski ve Vlas, 104.

⁵³⁰ Andrea Bonomi, *Jurisdiction Over Consumer Contracts, The Brussels I Regulation Recast*, (Editors: Andrew Dickinson / Eva Lein), Oxford 2015, 213-236, 215; Magnus, Mankowski ve Vlas, 104: Diğer istisnalar m. 21/2’de düzenlenen iş sözleşmeleri, m. 24’te sayılan münhasıran yetkiye ilişkin kurallar ve m. 25’teki yetki anlaşmalarıdır. Bu maddeler kapsamına giren uyuşmazlıklarda davalının yerleşim yeri bir üye devlette bulunmuyor olsa dahi yetki kuralları Brüksel I Recast Tüzüğü’ne göre tespit edilecektir.

⁵³¹ Çörtoğlu Koca, 100.

hükümlerinin uygulanacağı tüketici sözleşmelerinde yetkili olan mahkemeleri, 19. madde ise yine tüzük hükümlerinin uygulanacağı tüketici sözleşmelerinde yetki anlaşması yapılabilme şartlarını düzenlemektedir.

Tüketicinin korunması bu maddelerde sınırlı olmayıp ek olarak 26. maddede yetkisiz bir mahkemede dava açılması halinde doğacak olan hukuki sonuçları ve 31. maddede derdestlikle ilgili düzenlemeler yapılmıştır.

Tüketici sözleşmelerinin Brüksel I Recast Tüzüğünde yer alan korumadan faydalanabilmesi için çeşitli şartları sağlaması gerekmektedir. Bu şartları sağlayan tüketici sözleşmeleri 4. Kısımda yer alan korumadan faydalanabilecekken, şartları sağlamayan tüketici sözleşmeleri Tüzüğün genel hükümlerine göre korunacaktır. Buna göre Tüzük'ün 17. maddesinde belirtilen tüketici sözleşmeleri kapsamına girmeyen bir tüketici sözleşmesinden doğan uyuşmazlıkta yetki; Tüzüğün 4. maddesinde belirtilen davalının yerleşim yeri mahkemesi veya 7. maddede belirtilen sözleşmenin ifa edileceği yer mahkemesinde açılabilir⁵³².

Brüksel I Recast Tüzüğü'ndeki tüketicilere ilişkin korumadan faydalanabilmek için yabancılık unsurunun yanında iki şart daha aranmaktadır: İlk olarak sözleşmenin taraflarından birinin tüketici, karşı tarafınsa satıcı/sağlayıcı olması, ikinci olarak yapılan sözleşmenin m. 17'de belirtilen sözleşmelerden biri olmasıdır. Bu anlamda sağlık turistinin tüketici olarak nitelendirilmesi, Brüksel I Recast Tüzüğü'ndeki tüketici sözleşmelerine sağlanan korumadan faydalanabilmek için yeterli değildir. Bunun yanında sözleşmenin karşı tarafına ilişkin şartın da oluşması gerekmektedir.

Bu iki şartı birlikte sağlayan sözleşmeler açısından Tüzüğün tüketiciyi koruyucu hükümleri devreye girecektir⁵³³. Görüldüğü üzere Brüksel I Recast Tüzüğü kapsamındaki korumadan faydalanabilme açısından sözleşme türleri ve sözleşmenin kuruluş şartlarına ilişkin şartlar getirilmiştir⁵³⁴.

⁵³² Peter Arnt Nielsen, *Section 4: Jurisdiction over Consumer Contracts*, Edt. U. Magnus, & P. Mankowski Brussels I Regulation, Selliers European Law Publishers. Brüksel 2007, 301-323, 310; Lorna Gillies, "A Review Of The New Jurisdiction Rules For Electronic Consumer Contracts Within The European Union", *Journal of Information, Law and Technology*, 1, 8-9; Tang, 28; Esen, 145, Mankowski ve Nielsen, 457.

⁵³³ Bayraktaroğlu Özçelik, *Brüksel I Tüzüğü Hükümleri Uyarınca Tüketicinin Korunması*, 539; Mankowski ve Nielsen, 474: Bu bölümdeki koruma, tüketici ile satıcı/sağlayıcı arasındaki yani Business to Consumer (B2C) tipi sözleşmelere sağlanmaktadır.

⁵³⁴ Bayraktaroğlu Özçelik, *Brüksel I Tüzüğü Hükümleri Uyarınca Tüketicinin Korunması*, 539.

3.3.1.2. Sözleşmenin Karşı Tarafı

Brüksel I Recast Tüzüğü'nde tüketici tanımı yapılmış olsa da tüketici sözleşmelerinde karşı tarafa ilişkin bir tanım yapılmamış ve şartları sayılmamıştır⁵³⁵. Tüketici sözleşmelerinde tüketicinin karşısında yer alan taraf bakımından Tüzükte yalnızca tüketicinin yerleşim yerinin bulunduğu üye devlette mesleki veya ticari faaliyet gösteren kişiler olabileceği belirtilmiştir (m. 17/1-c)⁵³⁶. Bununla birlikte tüketicinin korunması amacıyla çıkarılmış olan AB Yönergelerinde⁵³⁷, "ticari" sığata sahip olan⁵³⁸ ve iş, mesleki veya ticari amaçlarla hareket eden gerçek veya tüzel kişilerin⁵³⁹ sözleşmenin diğeri tarafı olabileceğine ilişkin hükümleri bulunmaktadır.

Sağlık turistinin akdettiğı özel hukuk sözleşmelerindeki karşı taraf; bağımsız çalışan hekim, özel hastane veya aracı kuruluş olmaktadır. Söz konusu tarafların tamamı

⁵³⁵ Bayraktaroğlu Özçelik, *Brüksel I Tüzüğü Hükümleri Uyarınca Tüketicinin Korunması*, 538; Çörtoğlu Koca, 121; Esen, 152.

⁵³⁶ Bayraktaroğlu Özçelik, *Brüksel I Tüzüğü Hükümleri Uyarınca Tüketicinin Korunması*, 538-539; Çörtoğlu Koca, 122; Esen, 152: Bunun yanında Tüzük m. 17/1-a'da taksitle taşınır mal satımına ilişkin sözleşmelerde ve m.17/1-b'de taşınır mal satışının finansmanı ve geri ödemesi taksitle ya da krediyle yapılan ödünç sözleşmeleri bakımından böyle bir düzenleme yapılmamıştır.

⁵³⁷ Council Directive 85/577/EEC of 20 December 1985 to protect the consumer in respect of contracts negotiated away from business premises OJ L 372, 31.12.1985, p. 31–33, madde 2, (<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=celex%3A31985L0577>, E.T.: 17.01.2024); Council Directive 87/102/EEC of 22 December 1986 for the approximation of the laws, regulations and administrative provisions of the Member States concerning consumer credit OJ L 42, 12.2.1987, p. 48–53, madde 1(2)(b), (<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A31987L0102>, E.T.: 17.01.2024); Council Directive 93/13/EEC of 5 April 1993 on unfair terms in consumer contracts OJ L 95, 21.4.1993, p. 29–34, madde 2-c, (<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A31993L0013>, E.T.: 17.01.2024); Directive 94/47/EC of the European Parliament and the Council of 26 October 1994 on the protection of purchasers in respect of certain aspects of contracts relating to the purchase of the right to use immovable properties on a timeshare basis OJ L 280, 29.10.1994, p. 83–87, m. 2, (<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A31994L0047>, E.T.: 17.01.2024); Directive 97/7/EC of the European Parliament and of the Council of 20 May 1997 on the protection of consumers in respect of distance contracts - Statement by the Council and the Parliament re Article 6 (1) - Statement by the Commission re Article 3 (1), first indent OJ L 144, 4.6.1997, p. 19–27, m. 3, (<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A31997L0007>, E.T.: 17.01.2024); Directive 1999/44/EC of the European Parliament and of the Council of 25 May 1999 on certain aspects of the sale of consumer goods and associated guarantees OJ L 171, 7.7.1999, p. 12–16, m. 1/2-c, (<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A31999L0044>, E.T.: 17.01.2024); Kararlar için bkz.: Çörtoğlu Koca, 121, dn 383.

⁵³⁸ Judgment of the Court (Second Chamber) of 20 January 2005. Johann Gruber v Bay Wa AG. Reference for a preliminary ruling: Oberster Gerichtshof - Austria. Brussels Convention - Article 13, first paragraph - Conditions for application - Definition of "consumer contract" - Purchase of tiles by a farmer for roofing a farm building used partly for private and partly for business purposes. Case C-464/01, (<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A62001CJ0464>, E.T.: 17.01.2024).

⁵³⁹ Çörtoğlu Koca, 121-122; Mankowski ve Nielsen, 474.

ticari veya mesleki amaçlarla hareket etmekte olup Brüksel I Recast Tüzüğü kapsamında korunan tüketici sözleşmelerine ilişkin şartı sağlamaktadır.

Sağlık turistlerinin akdettiği özel hukuk sözleşmelerinin Brüksel I Recast Tüzüğü'nün tüketiciye sağladığı korumadan faydalanabilmesi için son şart akdedilen sözleşmelerin türüne ilişkindir.

3.3.1.3. Brüksel I Recast Tüzüğü'ne Göre Tüketicilere Sağlanan Özel Koruma Kapsamındaki Tüketici Sözleşmeleri

Tüzüğün tüketiciyi koruyan hükümleri, tüketicinin yapmış olduğu tüm sözleşme tiplerine uygulanmamakta, yalnızca m. 17/1'de sayılan tüketici sözleşmelerine uygulanmaktadır⁵⁴⁰.

Brüksel I Tüzüğü (Recast) m. 17/1: *“1. Tüketici olarak adlandırılan bir kimse tarafından kendi mesleki ve ticari faaliyetleri dışında kalan bir amaçla aşağıda sayılan konularda yaptığı sözleşmelerden doğan yetki, 6. ve 7/(5). madde hükümleri saklı kalmak kaydıyla bu Bölüm hükümleri uyarınca belirlenir: Eğer; a. Bu sözleşme, taşınır eşyaların taksitle satışına ilişkin bir sözleşme ise; b. Bu sözleşme, bir taşınır malın satışının finansmanı için taksitle geri ödemeli bir ödünç veya herhangi başka tip bir kredi sözleşmesi ise; veya c. Bütün diğer hâllerde, yerleşim yeri üye devlette bulunan tüketici ile bu devlette ticari veya mesleki faaliyette bulunan kişi arasında yapılan sözleşmelere ya da herhangi bir yolla doğrudan üye devlette yürütülen bu tür faaliyetlerde yahut bu üye devleti de kapsayan diğer birkaç üye devlette yürütülen faaliyetlerde ve bu tip faaliyetlerin amacı kapsamı içinde kalan diğer sözleşmeler.”* şeklinde düzenlenmiştir.

Sağlık turizmi kapsamında taksitle taşınır mal satışına ilişkin veya ödünç sözleşmeleri akdedilmediği için Brüksel I Recast Tüzüğü m. 17/1-a ve b bentleri, sağlık turistleri açısından uygulanamamaktadır.

Bununla beraber Brüksel I Recast Tüzüğü m. 17/1-c, aynı maddenin diğer fıkraları kapsamına girmeyen tüm sözleşmelere uygulanması bakımından oldukça geniş bir uygulama alanına sahiptir⁵⁴¹. Bu hükümle, işletmenin ticari ve mesleki faaliyetlerini tüketicinin yerleşim yerinin bulunduğu üye devlete yönelmiş olduğu tüm sözleşmeler

⁵⁴⁰ Çörtoğlu Koca, 122; Esen, 153.

⁵⁴¹ Bayraktaroğlu Özçelik, *Brüksel I Tüzüğü Hükümleri Uyarınca Tüketicinin Korunması*, 541.

Brüksel I Recast Tüzüğü kapsamına alınmış ve tüketicilere sağlanan özel korumadan yararlanma imkânı getirilmiştir⁵⁴².

Hüküm kapsamındaki ilk şarta göre, tüketicinin karşısında yer alan taraf ticari veya mesleki faaliyetlerini tüketicinin yerleşim yeri ülkesinde gerçekleştirmeli veya bu ülkenin de aralarında olduğu birkaç üye ülkeye yöneltmiş olmalıdır⁵⁴³. Yöneltmek veya madde metnindeki haliyle “yürütmek” ifadesiyle bir hizmet veya mal sunmak gibi ticari faaliyetler kastedilmektedir⁵⁴⁴. Bu cümlemin negatif anlamına bakıldığında tüketicinin yerleşim yerinin bulunduğu üye ülkeye yöneltilmemiş faaliyetlerin Tüzüğün bu hükmü kapsamında korunamayacağı çıkarılmaktadır⁵⁴⁵. İkinci şart ise taraflar arasında akdedilen sözleşmenin bu faaliyetler kapsamında kurulmuş olmasıdır⁵⁴⁶. Buna göre tüketici ile akdedilen sözleşme, tüketicinin ikametgahına yöneltilmemiş bir faaliyet sonucu kurulmuşsa bu bent kapsamında kabul edilmeyecektir⁵⁴⁷.

Satıcı/sağlayıcılar tarafından, tüketicinin yerleşim yerinde doğrudan yapılan ticari ve mesleki faaliyetler yanında reklam yoluyla yapılan faaliyetler sonucu kurulan taşınır mal veya hizmet sağlanmasına yönelik sözleşmeler de bu bent kapsamındaki sözleşmelerden kabul edilmekte ve Brüksel I Recast Tüzüğü’nün koruması kapsamındadır⁵⁴⁸.

⁵⁴² Çörtoğlu Koca, 124.

⁵⁴³ Bayraktaroğlu Özçelik, *Brüksel I Tüzüğü Hükümleri Uyarınca Tüketicinin Korunması*, 541; Tüketici sözleşmelerinin bu bent kapsamında değerlendirilebilmesi için sözleşmenin mutlaka tüketicinin yerleşim yerinin bulunduğu üye devlette yapılması şart değildir. Buna göre tüketici, karşı tarafın daveti üzerine yerleşim yerinin bulunduğu üye devletten ayrılır ve başka bir üye devlete giderek sözleşmeyi orada da yaparsa, Tüzük kapsamındaki korumadan faydalanacaktır. Magnus ve Mankowski s. 479: İşletmenin, tüketicinin yerleşim yerinin bulunduğu üye devlette veya bu üye devlet de dahil olmak üzere birden fazla üye devlette faaliyet göstermeyi hedefleyerek ticari pazara girmiş olması gerekmektedir. Çörtoğlu Koca, 124.

⁵⁴⁴ Magnus ve Mankowski, 484.

⁵⁴⁵ Bayraktaroğlu Özçelik, *Brüksel I Tüzüğü Hükümleri Uyarınca Tüketicinin Korunması*, 545; Çörtoğlu Koca, 127; Özkan, Esen ve Süral, 156.

⁵⁴⁶ Bayraktaroğlu Özçelik, *Brüksel I Tüzüğü Hükümleri Uyarınca Tüketicinin Korunması*, 541; Çörtoğlu Koca, 124.

⁵⁴⁷ Bayraktaroğlu Özçelik, *Brüksel I Tüzüğü Hükümleri Uyarınca Tüketicinin Korunması*, 541; Çörtoğlu Koca, 124; Özkan, Esen ve Süral, 156.

⁵⁴⁸ Mankowski ve Nielsen, 481; Bayraktaroğlu Özçelik, *Brüksel I Tüzüğü Hükümleri Uyarınca Tüketicinin Korunması*, 542; Çörtoğlu Koca, 125: Konuya ilişkin ABAD’ın Rudolf Gabriel kararında; Brüksel Sözleşmesi m. 13/1 (Brüksel I Recast Tüzüğü m. 17/1-c)’de tüketicinin yerleşim yerinin bulunduğu üye devlette basın, radyo, televizyon, sinema ya da başkaca şekillerde yapılan tüm reklam türlerine dayanılarak veya üye ülkelere katalog göndermek ya da tüketiciye yerleşim yerinde bizzat teklif sunarak yapılan satışlar da Tüzük kapsamında korunan tüketici sözleşmelerinden kabul edilmiştir.

Sağlık turistinın özel hukuk kapsamında akdettiğı sözleşmeler açısından bu husus önem taşımaktadır. Zira yabancı bir ülke vatandaşı veya yerleşim yeri yabancı bir ülkede olan sağlık turisti, sağlık hizmetini almak amacıyla ülkemize gelmektedir. Sağlık hizmetini verecek olanlar ülkemizdeki bağımsız çalışan hekimler ve sağlık kuruluşlarıdır. Dolayısıyla Türkiye’de çalışan bağımsız hekim ve sağlık kuruluşlarının faaliyetlerini AB üyesi ülkelere “yönelmesi” ancak ve ancak reklam yoluyla yapılabilir. Bu durumda bağımsız çalışan hekim ve sağlık kuruluşları faaliyetlerini, reklam yoluyla sağlık turistinın yerleşim yerinin bulunduğu AB üyesi ülkelere yönelmişse ve taraflar arasındaki sözleşme de bu yöneltilen faaliyetler çerçevesinde kurulmuşsa Brüksel I Recast Tüzüğü’nün tüketicileri koruyan özel hükümleri devreye girecektir.

Aracı kuruluşlar ise mesleki ve ticari faaliyetlerini direkt olarak AB üyesi ülkelerde gerçekleştirebilirler. Aracı kuruluşlar özellikle, ulaşım ve konaklamayı bir arada tek bir fiyat karşılığında sunan paket tur⁵⁴⁹ sözleşmeleriyle faaliyet göstermektedirler. Brüksel I Recast Tüzüğü m. 17/3’e göre bu sözleşmeler de tüketici sözleşmesi olarak kabul edilmekte ve tüketiciler, Tüzüğün sağladığı özel korumadan yararlanabilmektedir. Paket turlarla ilgili düzenlemeler Paket Tur Yönergesinde⁵⁵⁰ düzenlenmiştir. Yönerge m. 2/1’e göre, ulaştırma, konaklama ve bunlara bağılı olmayan başka turizm hizmetlerinden en az ikisinin birlikte, tek fiyatla satıldığı veya teklif edildiğı ve hizmetin yirmi dört saatten uzun sürdüğü veya gecelik konaklama içeren sözleşmeler paket tur sözleşmesi olarak nitelendirilmiştir.

Sağlık turisti ile aracı kuruluş arasında akdedilen sözleşmeler, Paket Tur Yönergesi m. 2’ye göre paket tur sözleşmesi olarak nitelendirildiğı⁵⁵¹ takdirde Brüksel I Recast Tüzüğü’nün tüketicileri koruyan özel hükümleri uygulama alanı bulacaktır.

Bununla birlikte paket tur sözleşmesi niteliğinde olmayan taşıma sözleşmeleri, Brüksel I Recast Tüzüğü’nün tüketicileri koruyan özel hükümlerinin kapsamı dışında

⁵⁴⁹ Tek bir fiyat karşılığında ulaşım ve konaklamayı içeren sözleşmeler Tüzük’te tanımlanmış değildir. Ancak ABAD’ın yukarıda verdiğimiz Peter Pammer v Reederei Karl Schlüter GmbH & Co KG(C-585/08) and Hotel Alpenhof GesmbH v Oliver Heller kararında, tek bir fiyat karşılığında ulaşım ve konaklamayı içeren sözleşmelerin “paket tur sözleşmeleri”ni karşıladığı ifade edilmiştir. Detaylı bilgi için bkz.: Bayraktaroğlu Özçelik, *Brüksel I Tüzüğü Hükümleri Uyarınca Tüketicinin Korunması*, 545.

⁵⁵⁰ Council Directive 90/314/EEC of 13 June 1990 on package travel, package holidays and package tours OJ L 158, 23.6.1990, p. 59–64, (<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=celex%3A31990L0314>, E.T.: 19.01.2024).

⁵⁵¹ Bonomi, 222; Mankowski ve Nielsen, 507; Bayraktaroğlu Özçelik, *Brüksel I Tüzüğü Hükümleri Uyarınca Tüketicinin Korunması*, 545.

bırakılmıştır (m. 17/3). Buna göre sağlık hizmeti almak amacıyla ülkemize gelmek isteyen sağlık turistinın örneğın feribot, uçak, tren ve otobüs ile ulaşım için yaptığı sözleşmeler Tüzük kapsamında değildir⁵⁵².

Gelişen teknolojiyle beraber sağlık turistleri, yapacağı işlemlerle alakalı birçok hususu web siteleri aracılığıyla öğrenebilmektedir. Günümüzde sağlık turistlerine kolaylık sağlamak adına web siteleri aracılığıyla da anlaşmalar yapılabilmektedir. Özel olarak sağlık turizmüne yönelik faaliyet gösteren bu web siteleri, sağlık turistinden sağlık sorununa ilişkin bilgi almakta ve sözleşme yapmak adına çeşitli teklifler sunabilmektedir. Ayrıca yine web siteleri aracılığıyla, örneğın saç ekimi, burun estetiğı gibi estetik tıbbi müdahaleler içeren paket turlar sağlık turistlerine sunulabilmektedir.

Brüksel I Recast Tüzüğü m. 17/1-c ile, elektronik yolla akdedilen tüketici sözleşmeleri de korunmaktadır. Sağlık turistlerinin elektronik ortamda akdettiğı sözleşmeler de bu bent kapsamındaki şartları sağlamak koşuluyla korunmaya devam edecektir.

Elektronik yollarla yapılan sözleşmelerde ticari ve mesleki faaliyetlerin ne zaman üye devlete yöneltilmiş sayılacağı ABAD'ın 2010 yılındaki *Peter Pammer v Reederei Karl Schlüter GmbH & Co. KG and Hotel Alpenhof GesmbH v Oliver Heller*⁵⁵³ birleşik davalarında yorumlanmıştır. Karara göre, satıcı/sağlayıcının, tüketicinin yerleşim yerinin bulunduğu üye devlete yöneltilmiş sayılabilmesi için sözleşmenin kuruluşundan önce satıcı/sağlayıcının internet sitesinden ve faaliyetlerinin bütününden, tüketicinin bulunduğu üye devletteki tüketicilerle ticaret yapma düşüncesinde olduğunun anlaşılması

⁵⁵² Çörtoğlu Koca, 128: Taşıma sözleşmelerine Tüzük hükümlerinin uygulanmama sebebi; bu alanda yapılan uluslararası antlaşmalardır. Uluslararası antlaşma hükümleri Tüzüğe göre öncelik taşımakta olup Tüzükte yer alan hususları da kapsayacak bir içeriğe sahiptir. Sözleşmelere örnek olarak: Hava Yoluyla Uluslararası Taşımacılığa İlişkin Belirli Kuralların Birleştirilmesine Dair Sözleşme ((Montreal Sözleşmesi, R.G.: 01.10.2010-27716, Karar Sayısı 2010/895, Sözleşme Türkiye'de 26 Mart 2011 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Sözleşmenin Türkçe metni için bkz.: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2010/10/20101001-1.htm>, E.T.: 19.01.2024), Convention for the Unification of Certain Rules for International Carriage by Air (the Montreal Convention)) OJ L 194, 18.7.2001, p. 39–49, (<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A22001A0718%2801%29>, E.T.: 19.01.2024).

⁵⁵³ Judgment of the Court (Grand Chamber) of 7 December 2010. *Peter Pammer v Reederei Karl Schlüter GmbH & Co. KG (C-585/08) and Hotel Alpenhof GesmbH v Oliver Heller (C-144/09)*. References for a preliminary ruling: Oberster Gerichtshof - Austria. Jurisdiction in civil and commercial matters - Regulation (EC) No 44/2001 - Article 15(1)(c) and (3) - Jurisdiction over consumer contracts - Contract for a voyage by freighter - Concept of 'package travel' - Contract for a hotel stay - Presentation of the voyage and the hotel on a website - Concept of activity 'directed to' the Member State of the consumer's domicile - Criteria - Accessibility of the website. Joined cases C-585/08 and C-144/09, (<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A62008CJ0585>, E.T.: 18.01.2024)

gerekmektedir. Bu düşüncenin anlaşılmasında söz konusu faaliyetin uluslararası karakteri, diğer üye ülkelerden satıcı/sağlayıcının yerleşim yerine ulaşılabilmesi için takip edilmesi gereken rotanın belirtilmiş olması, satıcı/sağlayıcının merkezinin bulunduğu üye ülkenin dilinden veya para biriminden farklı dilde ve para biriminde rezervasyon yapma imkanı tanınmış olması, uluslararası telefon koduyla belirlenmiş bir iletişim numarasının olması, farklı üye devletlerden yerleşim yeri olan müşteri portföyünün belirtilmiş olması gibi hususlar tüketicinin karşısında yer alan tarafın internet sitesi üzerinden gösterdiği faaliyetleri üye devletlere yönelttiğinin tespitinde kullanılabilecek unsurlardandır⁵⁵⁴.

Sonuç olarak kararda sayılan kriterlere göre sağlık turistinin yerleşim yeri ülkesine yöneltilmiş faaliyetler sonucu elektronik ortamda kurulan sözleşmeler de Brüksel I Recast Tüzüğü'nün tüketicileri koruyan özel hükümlerine göre koruma kapsamında sayılacaktır.

3.3.2. Sağlık Turistinin Taraf Olduğu Hukuki İlişkilerde Yetkili Mahkeme

Brüksel I Recast Tüzüğü hükümlerine göre sağlık turistinin tüketici niteliği ve akdettiği sözleşmelerin de tüketici sözleşmesi olarak nitelendirilmesinden sonra yetkili olan mahkemelerin tespit edilmesi gerekmektedir. Bu tespiti yaparken sağlık turistinin tüketici niteliği göz önüne alınarak bir değerlendirme yapılacaktır. Ardından tıbbi müdahalelerde haksız fiil sorumluluğu ve bu sorumluluktan doğan uyuşmazlıklarda milletlerarası yetkili mahkeme anlatılacaktır.

3.3.2.1. Sağlık Turisti Tarafından Açılacak Davalar

Tüzük m. 18/1'e göre tüketici, sözleşmenin karşı tarafında yer alan kişinin yerleşim yerinin bulunduğu üye devlet mahkemelerinde veya yerleşim yerinin nerede bulunduğu önem taşımaksızın kendi yerleşim yeri olan üye devlet mahkemesinde dava açabilecektir. Burada tüketiciye seçim yapma imkânı tanınmıştır.

Brüksel I Recast Tüzüğü'nde tüketicilerin aktif bir şekilde korunması amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda, tüketiciler tarafından yerleşim yeri AB üyesi ülkeler dışında olan satıcı/sağlayıcı aleyhine açılacak olan davalarda tüketicinin yerleşim

⁵⁵⁴ Bayraktaroğlu Özçelik, *Brüksel I Tüzüğü Hükümleri Uyarınca Tüketicinin Korunması*, 543-544: Buna karşılık satıcı/sağlayıcının veya ona aracılık eden kurumun internet sitesinin tüketicinin yerleşim yerinin bulunduğu üye devlette erişebilir olması, internet sitesinde elektronik posta adresi ve diğer iletişim bilgilerinin yer alması gibi hususlar yeterli değildir.

yeri (AB üyesi ülke) mahkemelerinin yetkili olduğu düzenlenmiştir⁵⁵⁵. Buna göre AB içinde yerleşim yeri veya şubesi ya da acentesi dahi bulunmayan satıcı/sağlayıcılara karşı tüketiciler, AB üye devlet mahkemelerinde dava açmak hakkına sahiptir⁵⁵⁶. Bunun için taraflar arasındaki sözleşmenin Tüzük m. 17/1 kapsamında sayılan sözleşmelerden olması ve tüketicinin yerleşim yerinin üye devletlerden birinde bulunması gerekli ve yeterlidir⁵⁵⁷.

Belirtmek gerekir ki böyle bir durumda tüketicinin üye devlet mahkemelerinden almış olduğu kararı, karşı tarafın yerleşim yeri ülkesinde tanıma ve tenfiz prosedüründen geçirmesi gerekecektir. Tanıma ve tenfiz prosedürü de doğal olarak Brüksel I Recast hükümlerine göre değil, üçüncü devletin kendi iç hukukunda yer alan kurallara veya uluslararası sözleşmelere göre yapılacaktır⁵⁵⁸.

Sağlık turistinın akdettiği özel hukuk sözleşmeleri açısından bu düzenleme önem taşımaktadır. Yerleşim yeri AB üyesi ülkelerden birinde olan sağlık turisti ile ülkemizdeki bağımsız çalışan hekim veya özel hastane ile sözleşme akdedildiğinde AB hukukundaki bu düzenleme sebebiyle sağlık turisti, sözleşmenin karşı tarafına, kendi yerleşim yerinin bulunduğu AB üyesi ülkede dava açabilecektir. Dava sonunda aldığı kararı ülkemizde icra ettirmek istediğinde, Türk hukukuna göre tanıma ve tenfiz prosedüründen geçirecektir.

Gerçek kişilerin yerleşim yeri, Brüksel I Recast Tüzüğü m. 62 uyarınca davayı gören devletin milli hukukuna göre tespit edilecektir⁵⁵⁹. Tüzel kişilerin yerleşim yeriye, Brüksel I Recast Tüzüğü m. 63'e göre, statüsündeki merkez, idare merkezi ya da esas işyerinin bulunduğu yer olarak kabul edilmiştir. Bununla birlikte mal veya hizmet sunumunu internet üzerinden gerçekleştiren şirketlerin yerleşim yerinin tespiti kolay değildir. Bu sitelerin sahibi kimliğini gizli tutabilmekte ve "*internet cennetleri*" olarak anılan ülkelere kurulmuş olabilmektedir. Bu gibi durumlarda internet sitesinin alan

⁵⁵⁵ Çörtoğlu Koca, 131.

⁵⁵⁶ Mankowski ve Nielsen, 511.

⁵⁵⁷ Çörtoğlu Koca, 131.

⁵⁵⁸ Bonomi, 232.

⁵⁵⁹ Davanın görüldüğü üye devlette değil de başka bir üye devlette yerleşim yerine sahip olan kişi hakkındaysa mahkeme, kişinin yerleşim yerinin bulunduğu üye devletin hukukuna göre yerleşim yerini tespit edecektir.

adının sonundaki uzantıya (.fr veya .uk gibi), sitenin diline veya kullanılan para birimine göre yerleşim yeri tespiti yapılması önerilmektedir⁵⁶⁰.

Bağımsız çalışan hekim açısından mümkün olmasa da özel hastane ve aracı kuruluşların, AB üyesi ülkelerde şube, acente veya işletmesinin olması mümkündür. Bu durumda Brüksel I Recast Tüzüğü m. 17/2 hükmü uygulanacaktır. Hükme göre: tüketici, bir üye devlette ikamet etmeyen ancak üye devletlerden birinde şubesi, acentesi veya başka bir kuruluşu bulunan bir tarafla sözleşme yaparsa, bu taraf, şube, acente veya kuruluşun faaliyetinden kaynaklanan ihtilaflarda, o üye Devlette ikamet ediyormuş gibi kabul edilir. Bunun sonucu olarak söz konusu şube, acente ya da kuruluşun bulunduğu üye devlet mahkemeleri yetkili kabul edilmektedir⁵⁶¹. Örneğin Türkiye’de yerleşim yerine sahip bir işletmenin Düsseldorf şubesiyle sözleşme yapan bir sağlık turisti, bu şubenin işlemlerinden kaynaklanması şartıyla davasını Düsseldorf mahkemelerinde de açabilir⁵⁶².

3.3.2.2. Sağlık Turistine Karşı Açılan Davalar

Tüzük m. 18/2’ye göre tüketicinin karşısında olan satıcı/sağlayıcının tüketiciye karşı açtığı davada tüketicinin yerleşim yeri mahkemesi münhasıran yetkilidir. Bunun bir sonucu olarak sözleşmenin karşı tarafı tüketiciye karşı yalnızca tüketicinin yerleşim yerinin bulunduğu yer mahkemesinde dava açabilir.

Buna göre sağlık turisti ile bağımsız çalışan hekim, özel hastane ve aracı kuruluşla akdedilen sözleşmelerden kaynaklanan bir uyuşmazlıkta sağlık turistine karşı yalnızca sağlık turistinin yerleşim yerinin bulunduğu AB üyesi ülke mahkemelerinde dava açılabilir.

Münhasır yetki kuralları (m. 24) yetki anlaşmaları (m.19) ve sağlık turistinin açacağı karşı davalar (m. 18/3) ise bu kuralın istisnasını oluşturmaktadır.

⁵⁶⁰ Norel Rosner, International Jurisdiction in European Union E-Commerce Contracts, *Law and Technology Resources for Legal Professionals*, Groningen 2002, dn. 17-18 arası (<https://www.llrx.com/2002/05/features-international-jurisdiction-in-european-union-e-commerce-contracts/>, E.T.: 19.01.2024)

⁵⁶¹ Terradas, dn 135: Bu durumda tüketicinin davasını açabileceği seçenekler daha da artmaktadır.

⁵⁶² Çörtoğlu Koca, 129.

3.3.3. Brüksel I Recast Tüzüğü Hükümlerine Göre Haksız Fiilden Doğan Davalara İlişkin Yetki Kuralı

Brüksel I Recast Tüzüğü'nün madde 7/2 hükmünde, haksız fiillerden doğan uyuşmazlıklar için: “*Haksız fiil veya haksız fiil benzerlerine ilişkin meselelerde, zararlı olayın gerçekleştiği veya gerçekleşme bulma ihtimalinin bulunduğu yer mahkemeleri yetkilidir.*” hükmü yer almaktadır. İlgili hüküm bir önceki düzenleme olan Brüksel I Tüzüğü m. 5/3'ün birebir tekrarı niteliğindedir. Dava konusunun haksız fiil olup olmadığı vasıflandırma yapılarak çözülecek olup *lex fori* uyarınca haksız fiil teşkil edip etmediği Topluluk kurallarına göre tespit edilecektir⁵⁶³. Tıbbi kötü muameleler de haksız fiil kapsamında kabul edilmektedir⁵⁶⁴.

Esasen davalının sorumluluğunu doğuran ve Brüksel I Recast Tüzüğü'nün 7/1. maddesi kapsamında olmayan tüm davalar 7/2. maddeye dahil edilmektedir⁵⁶⁵. Brüksel I Recast Tüzüğü Giriş 16. paragrafta, adaletin sağlanması adına davalının ikametgâh mahkemesine ek olarak olayla sıkı ilişkili bir mahkemenin belirlenmesi gerektiği ifade edilmiştir. Özellikle akit dışı borçlar ve kişilik haklarının ihlaliyle ilgili konularda bu hususa önem verildiği görülmektedir⁵⁶⁶. Brüksel I Recast Tüzüğü madde 7/2'de bu husus, zararın meydana geldiği ve buna neden olan olayın yerini içerir şeklindedir⁵⁶⁷. Bu, zararın meydana geldiği yeri ve buna neden olan olayın yerini içermektedir⁵⁶⁸.

Eylemin haksız fiil olarak sınıflandırılmasında ulusal hukuklar önem taşımamaktadır⁵⁶⁹.

⁵⁶³ Özkan, Esen ve Süral, 55.

⁵⁶⁴ Mankowski, Art. 7 Brussels Ibis, 256.

⁵⁶⁵ Eski hale iade ve sebepsiz zenginleşmeyle birlikte haksız fiiller de kapsam içerisindedir. Detaylı bilgi için bkz.: Özkan, Esen ve Süral, 55.

⁵⁶⁶ Özkan, Esen ve Süral, 55.

⁵⁶⁷ Dieter Martiny, Coordination of contractual and tort claims in the European law of jurisdiction, *Cuadernos De Derecho Transnacional*, 2024, 16(2), 1105.

⁵⁶⁸ Judgment of the Court of 17 September 2002. Fonderie Officine Meccaniche Tacconi SpA v Heinrich Wagner Sinto Maschinenfabrik GmbH (HWS). Reference for a preliminary ruling: Corte suprema di cassazione - Italy. Brussels Convention - Article 5(1) and (3) - Special jurisdiction - Pre-contractual liability. Case C-334/00.

⁵⁶⁹ Judgment of the Court (Second Chamber) of 14 July 2016 Granarolo SpA v Ambrosi Emmi France SA Request for a preliminary ruling from the Cour administrative d'appel de Paris Reference for a preliminary ruling — Judicial cooperation in civil and commercial matters — Regulation (EC) No 44/2001— Article 5(1) and (3) — Court having jurisdiction — Concepts of ‘matters relating to a contract’ and ‘matters relating to tort or delict’ — Abrupt termination of a long-standing business relationship — Action for damages — Concepts of ‘sale of goods’ and ‘provision of services’ Case C-196/15, paragraf 23.

ABAD'ın tartışmalı *Brogsitter* kararında iki taraf arasında sözleşmesel ilişkinin bulunmasını, uyumsuzluk durumunda doğrudan sözleşmeye aykırılık hükümlerine dayanılamayacağına hükmetmiştir⁵⁷⁰. Bunu takip eden süreçte ABAD *Wikingerhof* kararında taraflar arasındaki sözleşmeden bağımsız bir yükümlülüğün ihlali söz konusu olduğunda sorumluluğun haksız fiil hükümlerine dayanacağını belirtmiştir⁵⁷¹.

Brüksel I Recast Tüzüğü m. 7/2'ye göre haksız fiil, hem cürümü (*delict*) hem de yarı cürümü (*quasi delict*) kapsamaktadır. Zararı doğuran olaylar zincirinin başladığı yer olan ika yerinin tespit edilmesinde Avrupa Birliği Adalet Divanı'nın (ABAD) kararları önem taşımaktadır. Divan, haksız fiile ilişkin terimleri geniş ve bağımsız olarak yorumlamakta olup⁵⁷² Divan kararlarına göre zararlı olayın gerçekleştiği yer kavramı, hem "haksız fiilin işlendiği yer" hem de "zararın meydana geldiği yer" anlamlarını kapsamaktadır⁵⁷³. Bu bağlamda, Brüksel I Recast Tüzüğü m. 7/2'ye göre hem haksız fiilin işlendiği yerin hem de zararın meydana geldiği yerin mahkemeleri (bu yerler farklı ülkelerde bulunsalar bile) milletlerarası yetkiye sahip olacaktır⁵⁷⁴. Örneğin, tıbbi bir yanlış uygulamada, bu yanlış uygulamanın bir üye devlette ilk zarara neden olduğunu, ancak sonradan mağdur memleketinde döndüğünde ek zarar gördüğü bir durumda mağdurun ek zarara uğradığı yerde yargı yetkisi madde 7/2 kapsamında mağdur lehine tesis edilir.

⁵⁷⁰ Judgment of the Court (Seventh Chamber), 13 March 2014. *Marc Brogsitter v Fabrication de Montres Normandes EURL and Karsten Fräßdorf*. Request for a preliminary ruling from the Landgericht Krefeld. Area of freedom, security and justice — Jurisdiction in civil and commercial matters — Regulation (EC) No 44/2001 — Special jurisdiction — Article 5(1) and (3) — Civil liability claim — Tortious or contractual nature. Case C-548/12, paragraph 23-25.

⁵⁷¹ Judgment of the Court (Grand Chamber) of 24 November 2020 *Wikingerhof GmbH & Co. KG v Booking.com BV* Request for a preliminary ruling from the Bundesgerichtshof Reference for a preliminary ruling — Judicial cooperation in civil matters — Regulation (EU) No 1215/2012 — Jurisdiction — Article 7, points 1 and 2 — Special jurisdiction in matters relating to tort, delict or quasi-delict — Action seeking an injunction against commercial practices considered to be contrary to competition law — Allegation of abuse of a dominant position occurring in commercial practices covered by contractual provisions — Online accommodation booking platform booking.com Case C-59/19, paragraph 33-35.

⁵⁷² Özkan, *Avrupa Birliği Usul Hukuku*, 56.

⁵⁷³ Bu ilke, literatürde "her yerde bulunma ilkesi (Ubiquitätsprinzip)" olarak adlandırılmaktadır. Detaylı bilgi için bkz.: Çuhadar, 38 vd.

⁵⁷⁴ Judgment of 30 November 1976, *Handelskwekerij G. J. Bier BV v Mines de potasse d'Alsace SA*, C-21/76, ECLI:EU:C:1976:166, para. 19 (*Bier v Mines de Potasse d'Alsace*, Judgment); Karar için bkz.: Özkan *Avrupa Birliği Usul Hukuku*, 56; Çuhadar, 38, dn. 185. (<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A61976CJ0021>, E.T.: 20.10.2024). Konuyla ilgili diğer davalar: *Joined Cases C-509/09 and C-161/10*: Judgment of the Court (Grand Chamber) of 25 October 2011, *eDate Advertising GmbH v X, Olivier Martinez, Robert Martinez v MGN Limited*; *Dumez France SA and Tracoba SARL v Hessische Landesbank and others*, Case C-220/88. *European Court Reports* 1990 I-00049; *Antonio Marinari v Lloyds Bank plc and Zubaidi Trading Company*, Case C-364/93. *European Court Reports* 1995 I-02719 ECLI identifier: ECLI:EU:C:1995:289. Davalar hakkında detaylı bilgi için bkz.: Özkan, Esen ve Süral, 56 vd.

Durumun kötüleşmesi ve bozulması yeni bir dava veya yeni bir haksız fiil oluşturmayabilir. Ancak yine de hukuken korunan değere yönelik ek bir ziyan teşkil ederler. Bu, ilk haksız fiilden doğrudan doğruya kaynaklanan ve araya başka aşamalar girmeksizin başlangıçtaki haksız fiil ile neden-sonuç ilişkisi içerisinde olan gizli bir zarardır⁵⁷⁵.

Brüksel I Recast Tüzüğü m. 7/2'ye göre, milletlerarası yetkinin oluşturulabilmesi için, ilgili hükümde belirtilen yetki kriterlerinin Brüksel I Recast Tüzüğü'ne tabi olan bir Üye Devletin sınırları içinde bulunması gerekmektedir. Dolayısıyla AB'ye üye ülkelerden birinde ikamet eden sağlık turistinin ülkemizde almış olduğu sağlık hizmeti sebebiyle AB'ye üye ülkelerden birine döndükten sonra zarar meydana gelmesi ve bu zararın haksız fiil kapsamında değerlendirilmesi halinde milletlerarası yetki doğacaktır. Eğer ilgili yer üçüncü bir ülkede bulunuyorsa, m. 7/2 hükmü uygulanmayacaktır. Ayrıca, madde metninden anlaşıldığı üzere, haksız fiillere ilişkin özel yetki kuralı (m.4/1'deki genel yetkili mahkemenin yanı sıra) yalnızca bir Üye Devlet ülkesinde ikamet eden davalılar için geçerlidir. Davalının bir Üye Devlette ikamet etmemesi durumunda, Üye Devlet mahkemelerinin milletlerarası yetkisi, ancak kendi ulusal hukuklarına göre belirlenir⁵⁷⁶. Buna göre üye devlet mahkemelerinde ikamet etmeyen sağlık turisti bakımından Brüksel I Recast Tüzüğü hükümleri uygulama alanı bulmayacaktır.

3.3.4. Brüksel I Recast Tüzüğü Hükümlerine Göre Davanın Yetkili Olmayan Mahkemede Açılması

Brüksel I Recast Tüzüğü m. 26/1: *“Tüzüğün diğer hükümleri uyarınca yetkili kılınmamış bir üye devlet mahkemesi, davalının açılan davada hazır bulunması halinde yetkili hale gelir. Bu hüküm, davalının yetki itirazında bulunmak amacıyla davada hazır bulunduğu veya bir başka mahkemenin yetkisinin Tüzüğün 24. maddesi uyarınca münhasır nitelikte olduğu durumlarda uygulanmaz. “*

Hükme göre, yetkisiz bir mahkemede dava açıldığında, m. 24'te belirtilen münhasır yetkili mahkemeler hariç olmak üzere, davalı yetki itirazında bulunmaksızın davaya

⁵⁷⁵ Mankowski, Art. 7 Brussels Ibis, 290.

⁵⁷⁶ Çuhadar, 40.

katılırsa dava açılan üye devlet mahkemesi yetkili hale gelmektedir⁵⁷⁷. Ancak Tüzük kapsamında korunan tüketici sözleşmelerine ilişkin yetki kuralları münhasır nitelik taşımadığı⁵⁷⁸ için yetkisiz bir mahkemede açılan davaya tüketicinin katılması halinde bu mahkeme yetkili hale gelecektir⁵⁷⁹.

Kendisine karşı yetkisiz bir mahkemede açılan davada sağlık turisti, mahkeme huzuruna çıkmayı reddedebileceği gibi, huzura çıkıp mahkemenin yetkisine de itiraz edebilir. Ne var ki zayıf taraf konumunda olan sağlık turisti, böyle bir hakka sahip olduğunu bilemeyebilir. Böylesi bir durumu öngören Tüzük hazırlayıcıları, tüketicilerin de aralarında bulunduğu zayıf taraf konumundaki kişilere aynı maddenin ikinci fıkrasıyla koruma sağlamak istemiştir. Hükme göre tüketici aleyhine yetkisiz bir mahkemede dava açılması halinde mahkeme öncelikle, tüketiciye mahkemenin yetkisine itiraz etme hakkına sahip olduğunu, davaya katılmasının veya katılmamasının doğuracağı hukuki sonuçları bildirmek zorundadır. Bu sayede yetkisiz bir mahkemede tüketici aleyhine dava açıldığında, yetki itirazında bulunabileceği konusunda tüketiciyi re'sen⁵⁸⁰ bilgilendirme yükümlülüğü getirilmiştir⁵⁸¹.

⁵⁷⁷ Magnus, Mankowski, Alfonso-Luis Calvo Caravaca ve Javier Carrascosa González, *European Commentaries on Private International Law (ECPIL), Commentary Volume I, Brussels Ibis Regulation* *Brussels Ibis Regulation Art. 26*, Almanya 2023, 666-677, 672.

⁵⁷⁸ Özkan, Esen ve Süral, 170.

⁵⁷⁹ Tüketici sözleşmelerinde yetkiye ilişkin kuralların münhasır nitelikte olmadığı ABAD'ın Česká podnikatelská pojišťovna as, Vienna Insurance Group v Michal Bilas (Case C-111/09) Judgment of the Court (Fourth Chamber) of 20 May 2010, (<https://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&num=C-111/09>, E.T.: 26.01.2024) kararından çıkarılmaktadır. Uyuşmazlık sigorta sözleşmesine ilişkin olsa da doktrinde tüketici ve bireysel iş sözleşmeleri açısından da geçerli olduğu kabul edilmektedir. Davalı sigorta ettiren, davaya katılmış ve cevap vermiş ancak cevabında mahkemenin yetkisine itiraz etmemiştir. Bu durumda yetki itirazında bulunmaksızın davaya katılan ve cevap veren davalı, açılan davada mahkemenin yetkisini kabul etmiş sayılacaktır. Detaylı bilgi için bkz.: Bayraktaroğlu Özçelik, *Brüksel I Tüzüğü Hükümleri Uyarınca Tüketicinin Korunması*, 551-552; Çörtoğlu Koca, 175-176.

⁵⁸⁰ Üye devlet mahkemeleri kural olarak milletlerarası yetkiye sahip olup olmadıklarını re'sen inceleme yükümü altında değildir. Ancak Tüzük m.27 ve 28 bunun istisnalarını oluşturmaktadır. Tüzük m. 27'ye göre; münhasır yetkinin düzenlendiği m. 24 hükmü kapsamına giren davalarda mahkeme, milletlerarası yetkiye sahip olup olmadığını re'sen inceleyecektir. Tüzük m. 28'de ise davalının, dava açılan üye devlet mahkemesi dışında başka bir üye devlet mahkemesinde yerleşim yerine sahip olması ve davanın açıldığı üye devlet mahkemesi huzuruna çıkmaması halinde mahkemeye milletlerarası yetkiye haiz olup olmadığını re'sen inceleme yükümlülüğü getirmiştir. Detaylı bilgi için bkz.: Çörtoğlu Koca, 177 vd.

⁵⁸¹ Peter Hay, *Notes on the European Union's Brussels-I 'Recast' Regulation*, *The European Legal Forum*, 1-2013, 1-36, 4, (<https://ssrn.com/abstract=2267816>, E.T.: 26.01.2024)

3.4. BRÜKSEL I RECAST TÜZÜĞÜ HÜKÜMLERİNE GÖRE SAĞLIK TURİSTİNİN TARAF OLDUĞU YETKİ ANLAŞMALARI VE MİLLETLERARASI DERDESTLİK

3.4.1. Sağlık Turistinin Taraf Olduğu Yetki Anlaşmaları

Sağlık turizmi kapsamında sağlık turistinin akdettiği sözleşmeler genellikle genel işlem şartlarını içeren katılmalı sözleşmeler olarak yapılmaktadır. Gerek bağımsız çalışan hekimle gerek özel hastane ile ve gerekse aracı kurumla sözleşme yaparken sağlık turisti, zayıf taraf konumunda olup önceden hazırlanıp kendisine sunulan sözleşmelerle karşı karşıya kalmaktadır. Bu sözleşmelerde sağlık turisti, çoğu zaman sözleşmenin içeriğinde ve şartlarında değişiklik yapma imkanına sahip değildir. Bu hususları dikkate alan Tüzük hazırlayıcıları çeşitli özel hükümlerle sözleşmenin zayıf tarafını korumak istemiştir.

Tüketicilerle yapılacak olan yetki anlaşmalarına ilişkin düzenleme Tüzük m. 19'da: *“Bu Bölümün hükümlerinden ancak aşağıdaki anlaşmalarla çıkılabilir: (1) uyuşmazlık ortaya çıktıktan sonra yapılan akdedilen veya (2) tüketicinin bu Bölümde belirtilenler dışındaki mahkemelerde dava açmasına izin veren; veya (3) tüketici ve sözleşmenin diğer tarafı arasında, her ikisi de sözleşmenin akdedildiği tarihte aynı Üye Devlette ikametgah veya mutad mesken sahibi olup söz konusu Üye Devletin yasalarına aykırı olmaması koşuluyla söz konusu Üye Devletin mahkemelerine yargı yetkisi veren.”* şeklinde düzenlenmiştir.

Görüldüğü gibi tüketicilerle yapılan yetki anlaşmaları üç durumda geçerli kabul edilmiştir. Uyuşmazlık doğduktan sonra yapılan yetki anlaşmalarının, karşı tarafın tüketiciye sözleşme hüküm ve şartlarını dayatabilecek konumda olmayacağı ve artık diğer tarafla eşit konumda olacağı düşüncesiyle getirildiği ifade edilmektedir⁵⁸². Özellikle bu fıkra açısından uyuşmazlığın doğum anı önem taşımaktadır⁵⁸³. Bundan kastedilen ise, tarafların belli bir konuda anlaşmazlığa düşmesi⁵⁸⁴ üzerine dava için hazırlık yapmaya

⁵⁸² Bonomi, 235; Bayraktaroğlu Özçelik, *Brüksel I Tüzüğü Hükümleri Uyarınca Tüketicinin Korunması*, 549; Çörtoğlu Koca, 154; Mankowski ve Nielsen, 520; Tang, 131; Terradas, dn. 163.

⁵⁸³ Özkan, Esen ve Süral, 166.

⁵⁸⁴ Tüzüğün İspanyolca metninde, yargılamanın başlangıcını ifade eden “litigo”, İngilizce metinde anlaşmazlık/uyuşmazlık/ ihtilaf anlamına gelen “dispute” ve Fransızca metinde yine “dispute” ile eşanlamlı olarak da kullanılan “differend” kavramlarının kullanılmış olması eleştirilmiştir. Detaylı bilgi için bkz.: Terradas, dn. 166 vd.

başladıkları veya dava açılış sürecindeki zaman dilimini ifade etmektedir⁵⁸⁵. Tüketici açısından uyumsuzluğun doğum anı⁵⁸⁶ ise aradaki anlaşmazlığa ilişkin tatmin edici cevabın alınmaması⁵⁸⁷, satıcı/sağlayıcıların tüketicinin şikayetini dikkate almaması ve tüketicinin başka yollara başvurmayı düşünmesiyle uyumsuzluk çıkmış sayılacaktır⁵⁸⁸.

Tüzük m. 19/2 ile tüketicinin halihazırda davasını açabileceği mahkemelerin yetkileri kaldırılmadan başka mahkemelere yetki verilmesiyle tüketicinin seçim imkanının arttığı yetki anlaşmaları geçerli kabul edilmiştir⁵⁸⁹.

Son olarak Tüzük m. 19/3'teki düzenlemenin, tüketici sözleşmesinin kurulmasından sonra tüketicinin yerleşim yerini değiştirmesi ihtimali düşünülerek kaleme alındığı ifade edilmektedir⁵⁹⁰. Buna göre tüketici sözleşmesinin kurulmasından sonra tüketicinin yerleşim yerini değiştirmesi durumunda tüketici aleyhine yeni yerleşim yerinde dava açılması gerekirken, bu bende göre yetki anlaşması yapılmışsa hem tüketicinin hem de karşı tarafın açacağı davalarda yine tüketicinin eski yerleşim yeri mahkemesi yetkili olacak ve davalar yalnızca burada açılacaktır⁵⁹¹.

Tüzük m. 19'da yetki anlaşmalarının maddi ve şekli geçerlilik şartlarına ilişkin düzenleme yapılmamış olup genel hükümlere de atıf yapılmamıştır⁵⁹². Bu sebeple, tüketici sözleşmelerinin geçerlilik şartlarına ilişkin Tüzük m. 25'te yer alan genel

⁵⁸⁵ Report by Mr P. "Jenard on the Convention of 27 September 1968 on jurisdiction and the enforcement of judgments in civil and commercial matters", *Official Journal*, 59(1-65), 1979, 33, (<https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/e69d7939-d016-4346-9651-963a63f53381/language-en, E.T.: 20.01.2024>)

⁵⁸⁶ Uyumsuzluğun doğum anının, tüketicinin bir uyumsuzluğun varlığından haberdar olduğu andan itibaren başlayacağı ve dolayısıyla ancak bu noktadan sonra yapılan yetki anlaşmaların geçerli olmasının hükmün konuluş amacına uygun olacağı ifade edilmektedir. Detaylı bilgi için bkz.: Terradas, dn. 171 vd.

⁵⁸⁷ Çörtoğlu Koca, 155.

⁵⁸⁸ Tang, 132.

⁵⁸⁹ Terradas, dn. 160; Çörtoğlu Koca, 156; Özkan, Esen ve Süral, 167.

⁵⁹⁰ Tüzük m. 25'te yer alan yetki anlaşmalarına ilişkin m. 25/1-b'de belirtilen taraflar arasındaki yerleşmiş teamüllere veya m. 25/1-c'de belirtilen uluslararası ticari teamüllere uygun olarak yapılan yetki anlaşmalarının geçerli olacağını düzenleyen kuralların tüketici sözleşmelerine tatbik edilmesinin mümkün olmadığı da ifade edilmektedir. Detaylı bilgi için bkz.: Terradas, dn. 186 vd.; Aynı yönde bkz.: Çörtoğlu Koca, 156; Özkan, Esen ve Süral, 167.

⁵⁹¹ Bayraktaroğlu Özçelik, *Brüksel I Tüzüğü Hükümleri Uyarınca Tüketicinin Korunması*, 547.

⁵⁹² Özkan, Esen ve Süral, 168.

esasların dikkate alınması önerilmiştir⁵⁹³. Brüksel I Recast Tüzüğü m. 27'ye göre yetki anlaşmasının burada sayılan şartları taşımadığını davalı taraf ileri sürmelidir⁵⁹⁴.

3.4.2. Brüksel I Recast Hükümlerine Göre Milletlerarası Derdestlik

Brüksel I Recast Tüzüğü'nde milletlerarası derdestliğe ilişkin hükümler dokuzuncu bölümde m. 29 ila 34 arasında yer almaktadır. Bu bölümdeki kuralların amacı, çeşitli üye devlet mahkemelerinde gerçekleştirilen paralel davalar sonucunda ortaya çıkabilecek çelişkili kararları engellemektir⁵⁹⁵.

Brüksel I Recast Tüzüğü hükümlerinde tüketicilere sağlanan korumanın bir parçasını da yetki anlaşması yapılması halinde karşılaşılan derdestlikle ilgili hükümler oluşturmakta olup bu hükümler Tüzüğün 31. Maddesinde yer almaktadır⁵⁹⁶. Brüksel I Recast Tüzüğü'nün 31. Maddesi, münhasıran yetkili olan mahkemelerdeki paralel yargılamalara ilişkin bir düzenlemedir. Birden fazla mahkemenin bu tür münhasır yetkiye sahip olduğu durumlarda, ilk başvuru mahkeme dışında kalan diğer tüm mahkemeler, ilk mahkeme lehine yetkisizlik kararı verebilirler⁵⁹⁷.

Brüksel I Recast Tüzüğü m. 31/2'de, 25. Maddede sayılan şartları sağlayan bir yetki anlaşmasıyla münhasıran yetkilendirilen mahkemede dava açılması halinde, bu mahkeme yetkisi hakkında karar verene kadar aynı davanın açıldığı diğer mahkemelerin davayı bekleteceği hüküm altına alınmıştır. Devamında ise m. 31/3'te, yetki anlaşmasıyla yetkilendirilen mahkeme kendisinin yetkili olduğuna karar verdiği takdirde, davanın açıldığı diğer üye devlet mahkemelerinin, bu mahkeme lehine yetkisizlik kararı vereceği öngörülmüştür⁵⁹⁸. Bununla birlikte Tüzüğün 31/2 ve 31/3. maddeleri, m. 31/4 uyarınca,

⁵⁹³ Terradas, dn. 182 vd.; Bayraktaroğlu Özçelik, *Brüksel I Tüzüğü Hükümleri Uyarınca Tüketicinin Korunması*, 550.

⁵⁹⁴ Çörtoğlu Koca, 147: Tüzük m. 27: "Zayıf tarafın korunduğu sözleşmelerde yetki anlaşmalarını düzenleyen m. 15 (sigorta sözleşmeleri), m. 19(tüketici sözleşmeleri) ve m. 23'te (iş sözleşmeleri) sayılan şartların yerine getirilmediğini mahkemenin re'sen inceleme yükümlüğü bulunmayıp tarafların ileri sürmeleri gerekir." Konuya ilişkin ABAD Kararı: ALAMEDA, Alfonso C./FAJULA, Anna F./MORENO, Montserrat T.; "Choice-Of-Court Agreements Under Brussels I Recast Regulation", İspanya 2010, 10, (chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://portal.ejtn.eu/Documents/Themis%20Luxembourg/Written_paper_Spain1.pdf, E.T.: 21.01.2024)

⁵⁹⁵ Çörtoğlu Koca, 180.

⁵⁹⁶ Özkan, Esen ve Süral, 171.

⁵⁹⁷ Çörtoğlu Koca, 180-181.

⁵⁹⁸ Özkan, Esen ve Süral, 171.

Brüksel I Recast Tüzüğü'nün II. Bölümünün 3, 4 ve 5. Kısımlarının kapsamına giren uyuşmazlıklar bakımından, davanın, diğer akit taraf açısından zayıf konumda bulunan poliçe hamili, sigortalı, poliçe lehtar, zarar gören, tüketici veya işçi tarafından açılması ve yetki anlaşmasının o Kısımlarındaki hükümler gereği geçersiz olması halinde uygulanmayacağı hüküm altına alınmıştır⁵⁹⁹.

Brüksel I Recast Tüzüğü'nde yer alan derdestlik itirazına ilişkin 31. maddenin 4. fıkrası, bir davada ilk olarak hangi üye devlet mahkemesinde dava açıldıysa o mahkemenin öncelik hakkına sahip olması gerektiği ilkesine dayanmaktadır⁶⁰⁰. Ancak Brüksel I Recast Tüzüğü kapsamında koruma altına alınan tüketici sözleşmelerinden doğan davalarda, tüketici tarafından, yetki anlaşmasıyla yetkilendirilen mahkemeden başka bir üye devlet mahkemesinde de açılması halinde, bu mahkemenin de yetki anlaşmasının geçerliliğini bizzat karara bağlama yetkisine sahip olması ve yetki anlaşmasında yetkilendirilen mahkemenin yetkisi hakkında vereceği kararı beklemek zorunda olmamasıdır⁶⁰¹.

3.6. BRÜKSEL I RECAST TÜZÜĞÜ HÜKÜMLERİ İLE MÖHUK HÜKÜMLERİNİN SAĞLIK TURİSTİ AÇISINDAN KARŞILAŞTIRILMASI

Mahkemelerin milletlerarası yetkisi konusunda AB hukuku ile Türk hukuku açısından çeşitli benzerlikler ve farklılıklar bulunmaktadır. Öncelikle ticari veya mesleki amaçla hareket etmeyen sağlık turisti, her iki hukuk düzeni açısından tüketici olarak vasıflandırmaktadır.

Brüksel I Recast Tüzüğü açısından yerleşim yeri üye devlette bulunan sağlık turisti ile karşı tarafın herhangi bir yolla doğrudan üye devlette yürüttüğü veya bu üye devleti de kapsayan diğer birkaç üye devlette yürütülen faaliyetler sonucu kurulmuş olan sözleşmeler açısından davalının yerleşim yerinin bulunduğu üye devlet mahkemeleri yanında kendi yerleşim yerinin bulunduğu üye devlet mahkemelerinde de dava açabilme imkânı getirilmiştir. Buna karşın sözleşmenin karşı tarafı tüketiciye karşı yalnızca tüketicinin yerleşim yerinin bulunduğu üye devlet mahkemesinde dava açabilmektedir. Tüketici sözleşmelerinden doğan ihtilaflarda Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisi

⁵⁹⁹ Özkan, Esen ve Süral, 171.

⁶⁰⁰ Çörtoğlu Koca, 180.

⁶⁰¹ Özkan, Esen ve Süral, 171.

ise MÖHUK m. 45'te belirtilmiştir. MÖHUK m. 45'in düzenlenme şekli Brüksel I Recast Tüzüğü'nden farklılık taşımaktadır. Yetki kuralının hangi sözleşme türlerine uygulanacağını belirtmek yerine tüketici sözleşmelerinde uygulanacak hukuku düzenleyen MÖHUK m. 26'ya gönderme yapılmıştır. Buna göre sağlık turistinin akdettiği ve MÖHUK m. 26/2'deki şartları sağlayan ve paket tur sözleşmelerinde sağlık turisti öncelikle karşı tarafın yerleşim yeri, işyeri veya mutad meskeni maskeni ya da kendi yerleşim yeri ya da mutad meskeni mahkemesinde dava açabilecektir. Bunların yanında MÖHUK m. 40'ın iç hukuka yaptığı yollama sebebiyle sözleşmenin ifa yeri, şube veya acentelerin bulunduğu yer veya önceki davanın açıldığı yerde karşı dava açma imkânı da bulunmaktadır. Karşı taraf da sağlık turistine karşı öncelikle MÖHUK m. 45 hükmü gereğince sağlık turistinin mutad meskeninin bulunduğu yer Türk mahkemesinde, bulunmuyorsa sözleşmenin ifa yeri, şube veya acentelerin bulunduğu yer veya önceki davanın açıldığı yerde karşı davasını açabilecektir.

Ayrıca gerek MÖHUK m. 26/2'nin gerekse Brüksel I Recast Tüzüğü m. 17/1'in kapsamına girmeyen sözleşmeler açısından doğrudan genel yetki kuralları uygulama alanı bulacaktır.

Bunların yanında sağlık turisti ile karşı taraf arasında haksız fiil sorumluluğu kapsamında bir uyuşmazlık bulunuyorsa bu durumda haksız fiilin işlendiği veya zararın meydana geldiği yahut gelme ihtimalinin bulunduğu yerlerden birisi Türkiye içerisinde bulunuyorsa o yer mahkemesi yetkili olacaktır. Brüksel I Recast Tüzüğü hükümlerinde de zararlı olayın gerçekleştiği veya gerçekleşme bulma ihtimalinin bulunduğu yerlerden birisi üye devletlerden birinde bulunuyorsa bu durumda milletlerarası yetki doğacaktır.

Türk hukuku uyarınca sağlık turisti, yetki anlaşmasıyla Türk mahkemelerine yetki kazandıramazken yabancı ülke mahkemelerine yetki kazandırabilmektedir. Ancak bu durumda dahi sağlık turisti, MÖHUK m. 45 uyarınca yetkili olan mahkemede de davasını açma hakkına sahiptir. Brüksel I Recast Tüzüğü'nde de MÖHUK m. 45'tekine benzer şekilde akdedilen yetki anlaşmaları geçerli kabul edilmekle birlikte sağlık turisti açısından uyuşmazlığın doğumundan sonra akdedilen yetki anlaşmaları da geçerli olmaktadır.

Yetkisizlik itirazının ileri sürülme şekli bakımından MÖHUK açısından yetkinin kesin olup olmadığına göre bir ayırım yapılmaktadır. MÖHUK m. 45'teki yetki kuralının

kesin yetki kuralı olduğu kabul edildiği takdirde sağlık turisti davanın her aşamasında yetkisizlik itirazında bulunabilecektir. Kesin yetki kuralı olarak kabul edilmediğinde ise dava dilekçesinin tebliğinden itibaren cevap dilekçesinde, yani iki haftalık süre içerisinde yetkisizlik itirazında bulunmalıdır. Brüksel I Recast Tüzüğü'nde ise kendisine karşı yetkisiz bir mahkemede açılan davada sağlık turisti, mahkeme huzuruna çıkmayı reddedebileceği gibi, huzura çıkıp mahkemenin yetkisine de itiraz edebilir. Burada Türk hukukundan farklı olarak sağlık turisti aleyhine yetkisiz bir mahkemede dava açılması halinde mahkeme öncelikle, sağlık turistine mahkemenin yetkisine itiraz etme hakkına sahip olduğunu, davaya katılmasının veya katılmamasının doğuracağı hukuki sonuçları bildirmek zorundadır.



SONUÇ

Ülkemiz, coğrafi konumu, sağlık hizmetlerindeki kalitesi ve avantajlı maliyetleri sebebiyle sağlık turistleri tarafından tercih edilen bir destinasyondur. Etkinliği her geçen gün artan bir alan olmasına rağmen sağlık turizmini tüm yönleriyle düzenleyen bir kanun bulunmamaktadır. Mevcut düzenlemelerin geneli ise oldukça dağınık bir vaziyettedir. Sağlık hizmeti almak amacıyla ülkemize gelen sağlık turisti, sağlık hizmetiyle alakalı bağımsız çalışan hekim veya sağlık kuruluşlarıyla, diğer hizmetlerle alakalı dilerse aracı kuruluşlarla anlaşabilir. Sağlık turistinin vatandaşlığı veya yerleşim yeri ya da mutad meskeni sebebiyle taraflar arasındaki ilişki yabancılık unsuru taşımakta olup bu ilişkilerden kaynaklanan uyuşmazlığın çözümü iç hukuktakinden farklı işlemektedir.

Uyuşmazlığın çözümü için öncelikle mahkemelerin yetkisi tespit edilmelidir. Yetkiye ilişkin değerlendirme yapan hâkim öncelikle tarafların ve aralarındaki ilişkinin hukuki olarak niteliğini tespit edecek, yani vasıflandıracaktır. Hâkim, vasıflandırmayı kendi hukukuna (*lex fori*) göre yapacaktır.

Tüketici niteliğinde olan sağlık turistinin, bağımsız çalışan hekim ile özel hastane ile ve aracı kuruluşlarla akdettiği sözleşmeler de tüketici sözleşmesi niteliğini taşımaktadır.

Sağlık turisti veya karşı tarafın MÖHUK m. 45'te belirtilen mahkemelerde dava açabilmesi için taraflar arasında akdedilen sözleşmenin MÖHUK m. 26/2 kapsamındaki şartlar altında kurulmuş olması gerekmektedir. Bu şartlar altında kurulmayan sözleşmeler açısından Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisi doğrudan MÖHUK m. 40 uyarınca tespit edilecektir. Aldığı sağlık hizmeti sonrasında geri dönecek olan sağlık turistinin kural olarak Türkiye'de yerleşim yeri veya mutad meskeni olmayacağı için MÖHUK m. 45 uyarınca yalnızca karşı tarafın işyeri, yerleşim yeri veya mutad meskeninin bulunduğu yer mahkemelerinde dava açabileceği düşünübilir. Ancak MÖHUK m. 40'ın iç hukuka yaptığı yollama sebebiyle sözleşmenin ifa yeri mahkemesi, şube veya acentenin bulunduğu yer veya önceden dava açılmışsa aynı yer mahkemesinde karşı davasını açma hakkı bulunmaktadır. Ek olarak taraflar arasındaki hukuki ilişkinin niteliği haksız fiil olarak vasıflandırıldığında haksız fiilin işlendiği, zararın meydana geldiği veya gelme ihtimali bulunduğu yer Türk mahkemelerinde de dava açması mümkündür. Ayrıca sonradan Türkiye'de mutad mesken veya yerleşim yeri edinen sağlık turistleri de bu

hükme göre mutad mesken veya yerleşim yerini edindikleri yer mahkemelerinde davasını açabilecektir.

Sözleşmenin karşı tarafınca sağlık turistine karşı açılacak davalarda ise MÖHUK m. 45 uyarınca yalnızca sağlık turistinın Türkiye’deki mutad mesken mahkemeleri yetkili kılınmıştır. Bu durumda Türkiye’de mutad mesken sahibi olmayan sağlık turistlerine karşı açılacak davalarda MÖHUK m. 40’ın iç hukuka yaptığı yollama sebebiyle sözleşmenin ifa yeri mahkemesi, şube veya acentenin bulunduğu yer veya önceden dava açılmışsa aynı yer mahkemesinde karşı davasını açma hakkı bulunmaktadır.

AB hukukunda yabancılık unsuru taşıyan ve özel hukuk ilişkilerinden kaynaklanan uyuşmazlıklar Brüksel I Recast Tüzüğü uygulanmaktadır. Bağımsız çalışan hekim, sağlık tesisi veya aracı kuruluşların, ticari ve mesleki faaliyetlerini sağlık turistinın yerleşim yerinin bulunduğu üye devlete yönelmiş olduğu tüm sözleşmeler Brüksel I Recast Tüzüğü kapsamına alınmıştır. Yerleşim yeri AB üyesi ülkelerde bulunan sağlık turisti, karşı tarafın yerleşim yeri üye devlet mahkemelerinde veya kendi yerleşim yeri olan üye devlet mahkemesinde dava açma hakkına sahiptir. Sözleşmenin karşı tarafı ise sağlık turistine karşı kural olarak yalnızca sağlık turistinın yerleşim yerinin bulunduğu üye devlet mahkemelerinde dava açabilecektir.

Sağlık turistlerine gerek iç hukukumuzda gerekse AB hukuku bağlamında koruma sağlayan birçok hüküm mevcuttur. Ancak anlatılmaya çalışıldığı üzere bu hükümler çok dağınık bir şekildedir. Düzenlemelerin karışıklığı sebebiyle sağlık turistleri, kendilerine sağlanan korumadan tam olarak faydalanmaları zor gözükmektedir. Bu durumun bir sonucu olarak sağlık turistlerinin ülkemizi tercih etme ihtimalleri azalabilmektedir. Netice olarak, sağlık turizmi faaliyetlerini düzenleyen kapsamlı bir hukuki düzenlemeye ihtiyaç olduğu kanaatindeyiz. Hukuki düzenlemelerin açıklığı ve belirlenebilirliği oranında ülkemizin, daha çok sağlık turisti tarafından tercih edileceği kuşkusuzdur.

KAYNAKÇA

Council Directive 85/577/EEC of 20 December 1985 to protect the consumer in respect of contracts negotiated away from business premises OJ L 372, 31.12.1985, p. 31–33, m. 2. (tarih yok). <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=celex%3A31985L0577> adresinden alındı

Kamu Hastaneleri Genel Müdürlüğü Web Sayfası. (tarih yok). T.C. Sağlık Bakanlığı: <https://khgm.saglik.gov.tr/TR-92795/sehir-hastanelerimiz.html?Sayfa=2> adresinden alındı

Lunt, N., & Carrera, P. (2010). "Medical Tourism: Assessing The Evidence on Treatment Abroad". *Maturitas*, 66(1), 27-32.

1968 Brussels Convention on jurisdiction and the enforcement of judgments in civil and commercial matters, Official Journal L 299, 31/12/1972. (tarih yok). [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:41968A0927\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:41968A0927(01)) adresinden alındı

2024 yılına ait Sağlık ve Spor Turizmi Hizmetleri Sektörlerine Sunulan Desteklere İlişkin Rehber. (tarih yok). T.C. Ticaret Bakanlığı Web Sayfası: <https://ticaret.gov.tr/data/629dab6813b876408c889af6/2024%20%C3%96ZET%20TABLO.pdf> adresinden alındı

Accessible tourism. (tarih yok). Avrupa Komisyonu (European Commission, (EC)) internet sitesi: https://single-market-economy.ec.europa.eu/sectors/tourism/eu-funding-and-businesses/business-portal/accessibility_en adresinden alındı

Akartepe, A. (2007). "Tedavi Sözleşmesinin Hukuki Niteliği". *Sağlık Hukuku Sempozyumu Erzincan-2006* (s. 13-22). Ankara: Yetkin Yayınları.

Akgül, A. (2016). "İdarenin Sağlık Hizmetlerinden Doğan Tazmin Sorumluluğu ve Danıştayın Yeni Yaklaşımı". *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 20(1), 269-302.

Akıncı, Ş. (1996). *Türk Özel Hukukunda İnsan Kökenli Biyolojik Madde (Organ- Doku) Nakli Kavramı ve Bundan Doğan Hukuki Sonuçlar*. İstanbul: Yetkin Yayınları.

Akıncı, Z. (2020). *Milletlerarası Özel Hukuk*. İstanbul: Vedat Kitapçılık, 1. Bası.

- Akıncı, Z., & Demir-Gökyayla, C. (2010). *Milletlerarası Aile Hukuku*. İstanbul: Vedat Kitapçılık.
- Akipek Öcal, Ş. (2015). "Hasta ve Hekim Arasında Kurulan Sözleşmeler Bakımından Tüketicinin Korunması". H. Tokbaş, & F. Üçışık (Dü.), *Sektörel Bazda Tüketici Hukuku ve Uygulamaları 2014-2015 içinde* (s. 284-299). Ankara : Bilge Yayınevi.
- Akkanat, H. (2006). *Hastaneye Kabul Sözleşmesinin Görünüm Tarzları ve Sorumluluk Düzeni, Prof. Dr. Özer Seliçi'ye Armağan*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Aksüt, M. (2015). *Hasta Hakları*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gaziantep: Zirve Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Aktepe, C. (2013). "Sağlık Turizminde Yeni Fırsatlar ve Türkiye’de Yerleşik Sağlık İşletmelerinin Pazarlama Çabaları". *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 5(1), 170- 188.
- Aktürk, A. İ., & Acar Umut, A. (2019). "Tüketici Hakem Heyetleri ve İşleyişine Genel Bir Bakış. *İstanbul Aydın Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 5(1), 25-54.
- Akyıldız, S. (2007). "Mevzuatımızda Hastanın Hak Arama Yolları". *Sağlık Hakkı: Hasta Hakları IV. Türk-Alman Tıp Hukuku Sempozyumu*, No. 3, 8-9 Haziran 2007, (s. 65-80). Trabzon.
- Akyurt Kurnaz, H. (2013). *Hüzün Turizminin İç Turizme (İç Turizm Talebine) Etkisi, Çanakkale Örneği*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Muğla: Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi.
- Alameda, A., Fajula, A. F., & Moreno, M. T. (2010). *Choice-Of-Court Agreements Under Brussels I Recast Regulation*”, *İspanya*. [chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://portal.ejtn.eu/Documents/Themis%20Luxembourg/Writ](https://portal.ejtn.eu/Documents/Themis%20Luxembourg/Writ) adresinden alındı
- Alangoya, Y., Yıldırım, K., & Yıldırım, N. (2009). *Medeni Usul Hukuku Esasları*. İstanbul: Beta Yayınevi, 7. Bası.,
- Albayrak, H., & Mavzer, T. (2019). "Haksız Fiilden Doğan Davalarda Ortak Yetkili Mahkeme Sorunu". *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 27(2), 279-306.
- Altunkaş, A. (2011). *İnsan Üzerinde Deney ve Deneme Suçları*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Aral, F., & Ayrancı, H. (2015). *Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri*. Ankara: Yetkin Yayınları, 11. Baskı.
- Arslan, F. (2020). "Hekimin Sorumluluğunun Belirlenmesi Bakımından Hekim ile Hasta Arasındaki İlişkinin Hukuki Mahiyeti". *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 26(1), 400-422.
- Arslan, İ. (2014). *Milletlerarası Özel Hukukta Mutad Mesken Kavramı*. İstanbul: On İki Levha Yayınları, (Mutad Mesken).
- Arslan, R., Yılmaz, E., Taşpınar Ayvaz, S., & Hanağası, E. (2018). *Medenî Usul Hukuku*. Ankara: Yetkin Yayınları, 4. Bası.
- Aslan, İ. Y. (2015). *Tüketici Hukuku Dersleri*. Bursa: Ekin Yayınevi, 6. Baskı.
- Aslanova, K. (2013). "Türkiye’de Sağlık Turizmi ve Sağlık Turizmi Hukuku". *AVRASYA Uluslararası Araştırmalara Dergisi*, 2(3), 129-145.
- Aşçıoğlu, Ç. (1993). *Tıbbi Yardım ve El Atmalardan Dogan Sorumluluklar*. Ankara: Tekışık Ofset Yayınevi.
- Aşık, İ. (2011). "Hukuk Muhakemeleri Kanunu'na Göre Yetki Sözleşmesi". *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*(97), 11-48.
- Ataberk , R., & Sezen, M. (1954). "Hekimin Mesuliyeti". *İstanbul Barosu Dergisi*, 28(2), 135-149.
- Ayan, M. (1991). *"Tıbbi Müdahaleden Doğan Hukuki Sorumluluk"*, Kazancı Yayınevi, Ankara.
- Aydın, D., Aypek, N., Aktepe, C., Şahbaz, R. P., & Arslan, S. (2011). *Türkiye’de Medikal Turizmin Geleceği*. Ankara: Sağlık Bakanlığı Yayınları.
- Aydoğdu, M., & Kahveci, N. (2014). *Türk Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri*. Ankara: Adalet Yayınevi, 2. Baskı.
- Aygün, M. (2014). "Yabancılık Unsurunun Mahiyeti ve Yargılamadaki Rolü". *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 16(Özel Sayı), 1025-1066.
- Ayhan İzmirli, L. (2021). "Milletlerarası Çocuk Kaçırmanın Hukuki Yönlerine Dair Lahey Sözleşmesi’nin 13/1-B Maddesi Bağlamında Covid-19 Pandemisinin

- Çocuğun Mutad Meskenine İadesine Etkisi". *Yıldırım Beyazıt Hukuk Dergisi*(2), 469-512.
- Bahtiyar, M., & Biçer, L. (2016). "Adi İş/Ticari İş/Tüketici İşlemi Ayırımı ve Bu Ayırımın Önemi". *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuki Araştırmalar Dergisi (Prof. Dr. Cevdet Yavuz'a Armağan Özel Sayısı, 1. Cilt)*, 22(3), 395-436.
- Barutçugil, İ. S. (1986). *Turizm Ekonomisi ve Turizmin Türk Ekonomisindeki Yeri*. İstanbul: Beta Basım.
- Baukute, G. (2012). *Medical Tourism: The Analysis of Positive Aspects of Establishing Medical Tourism Sector in Lithuania*. Budapeşte: Public Policy Master's Theses, Central European University.
- Bayraktar, K. (2007). "Yeni TCK ve Hekimin Sorumluluğu". *A'dan Z'ye Sağlık Hukuku Sempozyum Notları* (s. 52-60). İstanbul: İstanbul Barosu 2.Ulusal Sağlık Hukuku Sempozyumu.
- Bayraktaroğlu Özçelik, G. (2014). "Brüksel 1 Tüzüğü Hükümleri Uyarınca Tüketicinin Korunması". *Legal Hukuk Dergisi, Rona Aybay'a Armağan Sayısı* (s. 527-558). içinde Legal Yayıncılık, (Brüksel I Tüzüğü).
- Bayraktaroğlu Özçelik, G. (2014). "Yabancı Unsurlu Tüketici Sözleşmelerinden Doğan Uyuşmazlıklarda Türk Mahkemelerinin Milletlerarası Yetkisinin Tayini". *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 63(4), 833- 878, (Milletlerarası Yekti).
- Bennett, M., King, B., & Milner, L. (2004). "The Health Resort Sector in Australia: A Positioning Study". *Journal of Vacation Marketing*, 10(2), 122-137.
- Biçen, S. (2004). *Kur Dalgalanmalarının Dış Turizm Talebi Üzerine Etkileri*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Biesa, W., & Zacharia, L. (2007). "Medical tourism: Outsourcing Surgery". *Mathematical and Computer Modelling*, 46(7-8), 1144-1159.
- Bilge, N., & Önen, E. (1978). *Medeni Yargılama Hukuku Dersleri*. Ankara: Sevinç Matbaası.
- BMDTÖ Turizm Tanımları, (UNWTO Tourism Definitions). (tarih yok).

- Bolayır, N. (2009). *Medeni Usul Hukukunda Yetki Sözleşmeleri*. İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Bonomi, A. (2015). "Jurisdiction Over Consumer Contracts". *The Brussels I Regulation Recast*, (Editors: Andrew Dickinson / Eva Lein) (s. 213-236). içinde Oxford .
- Bookman, M. Z., & Bookman, K. R. (2007). *Medical Tourism in Developing Countries* . New York: Palgrave MacMillian.
- Budak, A. C. (2012). "Hukuk Muhakemeleri Kanunu'na Göre Yetki Sözleşmesi". *Medenî Usûl ve İcra - İflâs Hukuku Dergisi*, 8(21), 1-25, (Yetki Sözleşmesi).
- Budak, A. C. (2014). "6502 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'a Göre Tüketici Hakem Heyetleri. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Prof. Dr. Hakan PEKCANITEZ'e Armağan,, 16, s. 77-103.
- Burtan Doğan, B., & Aslan, A. (2019). "Türkiye'de Sağlık Turizminin Mevcut Durumu ve Ülke Ekonomisine Katkıları". *Dicle Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 9(18), 391-420.
- Buyrukoğlu, S., & Altunakar Mercan, Ş. (2023). "Türkiye'deki Sağlık Turizminin Ekonomik Büyüme Üzerine Etkisi"C. 47(2), ., *Cumhuriyet Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 47(2), 227 – 234.
- Bülbül, F. (2015). *Sağlık Turizminin Türkiye'deki Gelişimi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Büyükcay, Y. (2014). *Eser Sözleşmesi*. Ankara: Yetkin Yayınları.
- Camız, R. (2023). *Sağlık Turizminden Doğan Kanunlar İhtilafı*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Can, H., & Tuna, E. (2022). *Milletlerarası Usul Hukuku*. Ankara: Adalet Yayınevi, 3. Baskı.
- Canbolat, F. (2009). "Kamu Hastanesinde Yapılan Tıbbi Müdahalede Hekimin Özel Hukuktan Doğan Sorumluluğunun Dayanağı". *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, (80), 156-181, (Sorumluluk Dayanağı).
- Canpolat, F. (2009). *İstisna Sözleşmesinde İş Sahibinin Ayıba Karşı Tekeffülden Doğan Hakları*. Ankara: Turhan Kitabevi.

- Carrera, P. M., & Bridges, J. F. (2006). "Globalization and Healthcare: Understanding Health and Medical Tourism". *Expert Rev Pharmacoecon Outcomes Res.*, 6(4), 447-454.
- Cebeci, A. (2011). "Kamu Özel Ortaklığı ve Koordinasyonu Sağlayan Kurum Olarak YOİKK". *Sağlık Alanında Kamu-Özel Ortaklığı Sempozyumu, 6-7 Mayıs 2011* (s. 84-100). Ankara: Türk Tabipleri Birliği Yayınları.
- Cohen, G. I. (2011). "Medical Tourism, Access to Health Care, and Global Justice". *Harvard Law School Public Law & Legal Theory Working Paper Series Paper No. 11-23, Virginia Journal of International Law*, 52, 1-7, (Medical Tourism).
- Connell, J. (2006). Medical tourism: Sea, sun, sand and ... surgery". *Tourism Management*, 27(6), 1093–1100, (Medical Tourism).
- Connell, J. (2011). *Medical Tourism*. Sydney: CAB International, (Medical).
- Connell, J. (2013). "Contemporary Medical Tourism: Conceptualisation, Culture and Commodification". *Elsevier – Tourism Management*(34), 1-13, (Culture).
- Cook, P. S. (2-5 Aralık 2008,). "What is Health and Medical Tourism?", *The Annual Conference of the Australian Sociological Association*. Melbourne: The University of Melbourne.
- Council Directive 87/102/EEC of 22 December 1986 for the approximation of the laws, regulations and administrative provisions of the Member States concerning consumer credit OJ L 42, 12.2.1987, p. 48–53, madde 1(2)(b).* (tarih yok). (<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A31987L0102> adresinden alındı)
- Council Directive 93/13/EEC of 5 April 1993 on unfair terms in consumer contracts OJ L 95, 21.4.1993, p. 29–34, madde 2-c.* (tarih yok). (<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A31993L0013> adresinden alındı)
- Çelebi, E. (2001). *Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi, 4. Kitap*. (S. A. Kahraman, & D. Yücel , Çev.) İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Çelebi, E. (2003). *Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi, 7. Kitap*. (S. A. Kahraman, D. Yücel, & D. Robert , Çev.) İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

- Çelebi, E. (2007). *Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi, 10. Kitap*. (S. A. Kahraman, D. Yücel , & D. Robert, Çev.) İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Çelikel, A., & Erdem, B. B. (2020). *Milletlerarası Özel Hukuk*. İstanbul: Beta Yayınları, 16. Bası.
- Çelikel, A., & Gelgel, G. Ö. (2022). *Yabancılar Hukuku*. İstanbul: Beta Yayıncılık ,27. Baskı, (Yabancılar Hukuku).
- Çılgınoğlu, H. (2018). *Uluslararası Sağlık Turizminin Ekonomik, Hukukî ve İdarî Yönden Değerlendirilmesi: Türkiye'deki Hastaneler Üzerinde Örneklem*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Kastamonu: Kastamonu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çınar Can, E. (2016). *Kamu Özel İşbirlikleri, Kamu Hizmetlerinin Özel Kişilere Sözleşme Yoluyla Gördürülmesinin Hukuki Rejimi*. Ankara: Seçkin Yayınları, 1. Baskı.
- Çoban, A. (2019). *Elektronik Tüketici Sözleşmelerinden Doğan Uyuşmazlıklarda Mahkemelerin Milletlerarası Yetkisi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Çörtoğlu Koca , S. (2016). *Zayıf Tarafın Korunduğu Sözleşmelerde Mahkemelerin Milletlerarası Yetkisi*. Ankara: Yetkin Yayınları.
- Dalkılıç, S., & Kurtoğlu, R. (2021). "Hastaların Tüketicileştirilmesi ve Hasta Güçlendirme." *Uluslararası Sağlık Yönetimi Ve Stratejileri Araştırma Dergisi*, 7(3), 456 - 471.
- Darcy, S., & Dickson, T. J. (2009). "A Whole-Of-Life Approach To Tourism: The Case For Accessible Tourism Experiences". *Journal of Hospitality and Tourism Management*, 16(1), 32–44.
- Darcy, S., Cameron, B., & PEGG, S. (2010). "Accessible Tourism and Sustainability: A Discussion and Case Study". *Journal of Sustainable Tourism*, 18(4), 515 – 537.
- Demir, M. (2008). "Hekimin Sözleşmeden Doğan Sorumluluğu". *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 57(3), 225-252, (Hekimin Sözleşmeden Doğan Sorumluluğu).

- Demir, M. (2008). "Hekimlik Sözleşmesinden Doğan Sorumluluğun Koşulları". *Ankara Barosu-AÜHF Sağlık Hukuku Kurultayı 1-3 Kasım 2007*, (s. 153-161, (Hekimlik Sözleşmesi)). Ankara.
- Demir, M. (2008). "Hekimlik Sözleşmesinden Doğan Sorumluluğun Koşulları". *AÜHF Sağlık Hukuku Kurultayı 1-3 Kasım 2007* (s. 153-161, (Sorumluluk Koşulları)). Ankara: Ankara Barosu.
- Demir, M. (2010). *Tıbbi Organizasyon Kusuru Açısından Hastanelerin Hukuksal Sorumluluğu*. Ankara: Turhan Kitabevi, (Organizasyon Kusuru).
- Demirel, S., & Şahin, A. (tarih yok). "Türkiye’de sağlık turizminin finansal piyasalara etkisi". *International Journal of Economics, Politics, Humanities & Social Sciences*, 6(4), 308-336.
- Demirkol, B. (2018). *Milletlerarası Yetki Anlaşmaları*. İstanbul: Vedat Kitapçılık.
- Directive 1999/44/EC of the European Parliament and of the Council of 25 May 1999 on certain aspects of the sale of consumer goods and associated guarantees OJ L 171, 7.7.1999, p. 12–16, m. 1/2-c.* (tarih yok). (<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex> adresinden alındı)
- Directive 94/47/EC of the European Parliament and the Council of 26 October 1994 on the protection of purchasers in respect of certain aspects of contracts relating to the purchase of the right to use immovable properties on a timeshare basis OJ L 280, 29.* (tarih yok). (<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A31994L0047> adresinden alındı)
- Directive 97/7/EC of the European Parliament and of the Council of 20 May 1997 on the protection of consumers in respect of distance contracts - Statement by the Council and the Parliament re Article 6 (1) - Statement by the Commission re Article 3 (1),.* (tarih yok). (<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A31997L0007> adresinden alındı)
- Dışişleri Bakanlığı.* (tarih yok). Vize: <https://www.mfa.gov.tr/yabancilarin-tabi-oldugu-vize-rejimi.tr.mfa> adresinden alındı
- Doğan, C. (2014). "Hekimlik Sözleşmesi Katkılı Tam Hastaneye Kabul Sözleşmesi (Hastaneye Tam Kabul Sözleşmesi ve Hekimlik Sözleşmesi) ile Bölünmüş-Kısmî

Hastaneye Kabul Sözleşmesi (Kısmî Hastaneye Kabul Sözleşmesi ve Hekimlik Sözleşmesi, Dar Anlamda Hastaneye Kabul Sözleşme". *Tıp Hukuku Dergisi*, 3(6), 177-196.

Doğan, V. (2021). *Yabancılar Hukuku*. Ankara: Savaş Yayınevi, 6. Baskı,(Yabancılar Hukuku).

Doğan, V., Yılmaz, A. Ç., & İzmirli, L. A. (2023). *Milletlerarası Özel Hukuk*. Ankara: Savaş Kitabevi, 9. Baskı.

Doğanay, H. (1988-1989). "Erzurum'un Termal Turistik Potansiyeli". *Turizm Yıllığı*, 156-173.

Doğanay, H., & Soylu, H. (1999). "Deliçermik Kaplıcası'nın Turizm Açısından Önemi". *Türk Coğrafya Dergisi*, (34), 1-18.

Doğramacı, Y. G. (2020). "Teletıp, Sağlık Turizmi ve Uzaktan Sağlık Hizmetleri: Mesafeli Sözleşmeler". *İstanbul Hukuk Mecmuası*, 78(2), 657-710.

Durak, Y. (2014). "Hastaneye Tam Kabul Sözleşmesi". *Tıp Hukuku Dergisi*, 3(6), 147-175.

Duran, L. (1974). *Türkiye İdaresinin Sorumluluğu*. Ankara: Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayınları, Yayın No:138.

Edelheit, J. (2008). "Defining Medical Tourism or Not?". *Medical Tourism Magazine*, 5, 9-10.

Ekşi, N. (2000). *Türk Mahkemelerinin Milletlerarası Yetkisi*. İstanbul: Beta Yayıncılık, 2. Bası, (Yetki).

Ekşi, N. (2013). *Yabancı Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Tenfizi*. İstanbul: Beta Yayınevi, 2. Bası, (Tanıma ve Tenfiz).

Ekşi, N. (2020). *Milletlerarası Ticaret Hukuku*. İstanbul: Beta Yayıncılık, 4. Baskı, (Ticaret Hukuku).

Ercevahir, M. (2022). "Özel Hastaneye Kabul Sözleşmesi". *İstanbul Medeniyet Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 7(13), 449-490.

Erdem, B. B. (2003). "Medeni ve Ticari Hukuk Davalarında Mahkemelerin Yetkisi ve Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Tenfizine İlişkin Avrupa Konseyi Tüzüğü".

Bilgi Toplumunda Hukuk, Ünal TEKİNALP'e Armağan (s. 1009-1026). içinde İstanbul: Beta Yayıncılık, Cilt II,.

Eren, F. (2019). *Borçlar Hukuku Özel Hükümler*. Ankara : Yetkin Yayınları, 7. Baskı.

Ergüven, A. T., & Ergüven, M. H. (2012). *Adım adım wellness. Haz al, anı yaşa, esen kal*. İstanbul: Epsilon.

Erişir, E. (2015). "Tüketici İşlemlerinden Doğan Uyuşmazlıkların Çözümü Usûlü". *Yeni Tüketici Hukuku Konferansı* (s. 43-122). İstanbul: On İki Levha Yayıncılık.

Erkal , A. (2021). "Sağlık Hizmetlerinin Yürütülmesi ve Sağlık Personelinin İstihdamı Nedeniyle İdarenin Mali Sorumluluğu". *Sakarya Hukuk Dergisi (SHD)*, 9(2), 235-271.

Ermenek, İ. (2013). "Yargı Kararları Işığında Tüketici Sorunları Hakem Heyetleri ve Bu Alanda Ortaya Çıkan Sorunlara İlişkin Çözüm Önerileri". *GÜHFD*, 17(1-2), 563-630.

Eryer, A. (2024). "Sağlık Turizminin Ekonomik Boyutu: Türkiye Üzerine Bir Değerlendirme". *Journal of Economics and Research*, 5(1), 63-80.

Fleischer, A., & Pizam, A. (2002). "Tourism Constraints Among Israeli Seniors". *Annals of Tourism Research*, 29(1), 106-123.

Francesco Benincasa v. Dentalkit Srl, Case C-150/77, 1997, ECLI:EU:C:1997:337.
(tarih yok). <https://eurlex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=ecli:ECLI:EU:C:1997:337> adresinden alındı

Gee, C. Y., & Fayos-Solá , E. (1997). *International Tourism: A Global Perspective*. Madrid: Aktaran: VAJIRAKACHOREN, Thanathorn; "Implement of an Effective Health Tourism Development Plan for Thailand", University of Wisconsin, ABD 2004.

Gemalmaz, H., & Ertan, İ. M. (2015). "“Rabbim Cleveland Dedi”: Sağlık Turizmi-İnsan Hakları İlişkisi Üzerine Başlangıç Notları. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 70(4), 1003-1039,.

- Gillies, L. (tarih yok). "A Review Of The New Jurisdiction Rules For Electronic Consumer Contracts Within The European Union". *Journal of Information, Law and Technology*(1), 8-9.
- Giray, F. K. (2010). *Milletlerarası Özel Hukukta Kaçırılan veya Alıkonan Çocukların İadesi*. İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Gonzales, A. P., Sancho, J., & Brenzel, L. (2001). *Health Tourism and Related Services, Caribbean Development and International Trade, Final Report*. <http://www.carib-export.com/login/wp-content/uploads/2009/08/Health%20Tourism.pdf> adresinden alındı
- Goodrich, N. J. (1994). "Global Tourist Behavior". M. Uysal (Dü.) içinde, *Health Tourism: A New Positioning Strategy for Tourist Destinations* (s. 227-238). ABD: International Business Press.
- Gökcan, H. T. (2011). *Tıp Uygulayıcılarının Ceza Sorumluluğu ve Yargıtay Kararları, II. Uluslararası Sağlık Hukuku Sempozyum Kitabı*. İstanbul: XII Levha Yayınları, 113-128.
- Gökcan, H. T. (2014), *Tıbbi Müdahaleden Doğan Hukuki ve Cezai Sorumluluk*, 2. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Gölpek Karababa, A. (2017). "Türkiye’de Sağlık Turizminin Ekonomik Yönü Yıl". *Türk Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 2(1), 58- 69.
- Görkey, A. B. (2021). *Özel Hukuk Kapsamında Hekimlik Sözleşmesi ve Hekimin Tazminat Sorumluluğu*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Gözübüyük, A. Ş. (2020). *Yönetmelik Yargı*. Ankara: Turhan Kitabevi, 37. Baskı.
- Gözübüyük, Ş., & Tan , T. (2008). *İdare Hukuku Genel Esaslar, Cilt I*. Ankara: Turhan Kitabevi, 6. Bası.
- Gümüş, M. A. (2013). *Borçlar Hukuku Özel Hükümler C.2*. İstanbul: Vedat Kitapçılık, 3. Baskı, (Borçlar Özel).
- Gümüş, M. A. (2014). *6502 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun Şerhi*. İstanbul: Vedat Kitapçılık, (Tüketici).

- Gün, B. (2023). "Türkiye’de Sağlık Turizmi Hukuku’nda Güncel Gelişmelerin Değerlendirilmesi". *Gsi Articleletter, Part 10, 2023 WINTER*, 153-167.
- Günday, M. (2017). *İdare Hukuku*. Ankara: İmaj Yayınları, 11. Baskı.
- Güneş, G., & Dülger, A. S. (2020). "Turizm Kavramı, Turizmin Tarihçesi, Ülke Ekonomilerine Katkısı ve Turizm İstatistikleri". S. Turizmi, & D. Tengilimoğlu (Dü.). içinde Ankara: Siyasal Kitabevi, 3. Baskı.
- Güngör, G. (2012). "The New Turkish Act on Private International Law and International Civil Procedure". *Specificitate si complementaritate in dreptl privat european Conflictete de legi și de jurisdictii și integrarea juridica europeana*(1), 528-558, (Turkish Act).
- Güngör, G. (2022). *Türk Milletlerarası Özel Hukuku*. Ankara: Yetkin Yayınları, 3. Bası, (Milletlerarası).
- Gürcü, M., Varol, M., Başar Kara, B., & Tengilimoğlu, D. (2016). "A Multidisciplinary Approach To Suicide Tourism". *International Journal of Health Management and Tourism*, 1(3), 25-36.
- Güzel, Ö. (2011). "Türkiye’de İç Turizm Pazarı Analizi ve Pazarı Canlandırmaya Yönelik Alternatif Turizm Olanakları". *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(16), 127-144.
- Hakeri, H. (2007). "Tıp Hukukunun Temel Kavramları". *Roche Sağlık Hukuku Günleri, 1 Tebliğler*, (s. 65-85, (Temel Kavramlar)). İstanbul.
- Hakeri, H. (2009). "Hastane Yönetiminin Sorumluluğu". *Sağlık Hukuku Kurultayı* (s. 161-170). içinde Ankara: Ankara Barosu Yayınları, 2.Baskı, (Hastane Yönetiminin Sorumluluğu).
- Hakeri, H. (2022). *Tıp Hukuku, Cilt II Özel Hükümler*. Ankara: Seçkin Yayınevi, 25. Baskı, (Tıp Hukuku).
- Hall, C. M. (2017). *Medical Tourism The Ethics, Regulation, and Marketing of Health Mobility*. Londra: Routledge: Bellhaven Press.
- Hall, M. A., & Schneider, C. E. (2008). "Patients as Consumers: Courts, Contracts, and The New Medical Marketplace". *Michigan Law Review*, 106(4), 643-689.

- Hamamcıoğlu, G. V. (2010). "Paket Tur Sözleşmelerinde Tüketicinin Korunması". *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 68(1-2), 275 – 304.
- Hancı, H. (2006). *Malpraktis – Tıbbi Girişimler Nedeniyle Hekimin Ceza ve Tazminat Sorumluluğu*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 3. Baskı.
- Harahsheh, S. S. (2002). *Curative Tourism in Jordan an Potential Development*. Birleşik Krallık: Bournemouth University, Thesis for the fulfillment of Main European Tourism Management.
- Hatemi, H. (2006). "Özel Hasta Gruplarının Hakları". *Sağlık Hakkı Dergisi*(1), 42-44.
- Hatırnaz Erol, G. (2009). *Özel Hastanelerin Hukuki Sorumluluğu ve Hasta Hakları*. Ankara: Seçkin Yayınevi 2.Baskı.
- Hay, P. (2013). *Notes on the European Union's Brussels-I 'Recast' Regulation*, *The European Legal Forum*, C. 1-2013,. 1-36. <https://ssrn.com/abstract=2267816> adresinden alındı
- Henderson, J. C. (2003). "Healthcare Tourism in Southeast Asia". *Tourism Review International, Cognizant Communication Corporation*, 7(3-4), 111-121.
- Herrick, D. M. (2007). *Medical Tourism: Global Competition in Health Care*. Teksas: National Center for Policy Analysis (NCPA), Policy Report No. 304.
- HİB Ön Protokol Metni. (tarih yok). <https://uyeler.hib.org.tr/vize/kayit>, Taahhütname, adresinden alındı
- Holden, A. (2005). *Tourism Studies and the Social Sciences*. Londra: Routledge, 1. Baskı.
- Hopkins, L., Labonté, R., Runnels, V., & Packer, C. (2010). "Medical tourism today: What is the state of existing knowledge?". *Journal of Public Health Policy*, 31(2), 185–198.
- Horneman, L., Carter, R. W., Wei, H., & Ruys, H. (2002). "Profiling the Senior Traveler: An Australian Perspective". *Journal of Travel Research*, 41(1), 23-37.
- Hoşgören, M. Y. (2004). *Hidrografiya'nın Ana Çizgileri I- Yeraltı Suları, Kaynaklar, Akarsular*. İstanbul: Çantay Kitabevi.
- Hsu, C. H., & Lee, E. J. (2002). "Segmentation of Senior Motorcoach Travelers". *Journal of Travel Research*, 40(4), 364-373.

- İçöz, O., Günlü, E., & Selin, B. (2007). *Genel Turizm, Turizmde Temel Kavramlar ve İlkeler*. Ankara: Turhan Kitabevi.
- İrge Erdoğan, B. (2021). *Milletlerarası Usul Hukukunda Yetki Anlaşmaları*. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık.
- Jangchi, S., & WU, C. M. (2006). "Senior's Travel, Motivation And The Influential Factors: An Examination of Taiwanese Senior". *Tourism Management*, 27(2), 306-316.
- Jenner, E. A. (2008). "Unsettled Borders Of Care: Medical Tourism as a New Dimension in America's Healthcare Crisis". *Care for Major Health Problems and Population Health Concerns: Impacts on Patients, Providers and Policy*, 26, 235- 249.
- Johann Gruber v Bay Wa AG, Case C-464/01, 2005, ECLI:EU:C:2005:32.* (tarih yok). <https://eurlex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A62001CJ0464> adresinden alındı
- Kaçan, S. (2018). *Sağlık Turizminde Hasta Hakları*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Bahçeşehir Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü
- Kaplan, G. (2004). "İdarenin Sağlık Kamu Hizmetinin Yürütülmesinden Kaynaklanan Hukuki Sorumluluğu Alanında Yeni Gelişmeler". *Askeri Yüksek İdare Mahkemesi Dergisi, Kitap 1(19)*, 173–199.
- Kara, İ. (2021). *Tüketici Hukuku*. Ankara: Yetkin Yayınları, 2. Baskı.
- Karademir Aydemir, D. (2019). *Medeni Usul Hukukunda Mahkemelerin Yetkisi*. Ankara: Adalet Yayınevi, 2. Baskı.
- Karaman, S., & Dinç, O. (2022). "İç Turizm ve Datça Yöresinde Bir Uygulama". *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 14(2), 146-179.
- Karma, S. (2022). *Sağlık Turizmi Kapsamında Hekimlerin Hukuki Sorumluluklarının Maddi Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Yönünden Değerlendirilmesi*. Antalya: Adalet Yayınevi.
- Kasapoğlu Turhan, M. (2011). "Çeşitli Ülkelerdeki Kamu Özel Ortaklığı Uygulamalarının Hukuki Açısından Değerlendirilmesi". *Sağlık Alanında Kamu-Özel*

Ortaklığı Sempozyumu, 6-7 Mayıs 2011 (s. 274-288). Ankara: Türk Tabipleri Birliği Yayınları.

Kasımatı, E., & Ioakeimidis, P. (2019). "Accessible tourism in Greece: What is the current status?", *Journal of Ekonomi*, 1(1), 33- 42.

Kervankıran, İ., & Çuhadar, M. (2017). "Türkiye’de İç Turizmin Gelişimi ve Mekânsal İstatistik Yöntemlerle Analizi". *Turizm Akademik Dergisi*, 4(2), 1-18.

Kıcalıoğlu, M. (2006). "Yargı Kararları Işığında Doktorun(Hekimin)Tıbbi Müdahaleden Doğan Hukuki Sorumluluğu". *Terazi Aylık Hukuk Dergisi*, 1(4), 16-29.

Kılıç Güneş, B. (2016). *Hekimin Hukukî Sorumluluğu*. İstanbul: Legal Yayıncılık, 1. Baskı.

Kım, J., Wei, S., & Ruys , H. (2003). "Segmenting the market of West Australian senior tourist using an artificial neural network". *Tourist Management*, 24(1), 25-34.

Kırlı-Aydemir, D. D. (2014). "Uluslararası Sağlık Turizminin Türk Milletlerarası Özel Hukukunun İlgili Maddeleri Kapsamında Değerlendirilmesi". *Sakarya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2(2), 79-103.

Koskinen, V. (2019). "Spa Tourism as a Part of Ageing Well". *International Journal of Spa and Wellness*, 2(1), 18–34.

Koyuncu Aktaş, N. (2020). *Hekimin Özen Borcuna Aykırılıktan Doğan Sözleşmesel Sorumluluğu*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kozak, N. (1992). "Termal Turizm İşletmeciliği ve Önemi". *Anatolia Dergisi*, 3(3), 33-38.

Kök, A. N. (2015). "Hekim- Hasta İlişkisi Tüketici Hukuku Anlayışı İle Bağdaşır Mı?", *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, (6), 605-616.

Kuru, B. (2001). *Hukuk Muhakemeleri Usulü, I. Cilt*. İstanbul: Demir Demir Yayıncılık, 6. Baskı.

Kuşen, E. (2011). "Positioning Medical Tourism in the Broader Framework Of Health Tourism". *Tourism: An International Interdisciplinary Journal*, 59(1), 95-99.

- Lee, C., & Spisto, M. (2007). "Medical Tourism, The Future of Health Services". *12th International Conference on ISO 9000 and TQM*.
- Littrell, M., Paige, E. C., & SONG, K. (2004). "Senior Travelers: Tourism Activities and Shopping Behaviors". *Journal of Vacation Marketing*, 10(4), 348-362.
- Lunt, N., Smith, R., Exworthy, M., Green, S. T., Horsfall, D., & Mannion, R. (2011). *Medical Tourism: Treatments, Markets and Health System Implications: A scoping review*, OECD. <http://www.oecd.org/els/health-systems/48723982.pdf>
adresinden alındı
- Magnus, U., Mankowski, P., & Vlas, P. (2023). "Brussels Ibis Regulation", Art. 4., *European Commentaries on Private International Law ECPIL Commentary Volume I Brussels Ibis Regulation*, (eds.: Ulrich Magnus Peter Mankowski), (s. 95-107). içinde
- Mankowski, P., & Nielsen, P. A. (2016). "Art.17-19", *Brussels Ibis Regulation, European Commentaries on Private International Law*, (Edt. Ulrich Magnus / Peter Mankowski), V.I. (s. 437-533). içinde
- Mihók, P., & Marčeková, R. (2022). "Considerations on Spa, Spa Tourism and Some Related Terms Definitions And Positioning". *International Journal of Spa and Wellness*, 5(3), 320–329.
- Nielsen, P. A. (2007). "Section 4: Jurisdiction over Consumer Contracts". *Brussels I Regulation*, (Edt.), U. Magnus, & P. Mankowski (s. 301-323). içinde Brüksel: Selliers European Law Publishers. (Jurisdiction).
- Nielsen, P. A. (2014). "Current Developments: The Recast Brussels I Regulation". *Nordic Journal of International Law*, 83(1), 61-71.
- Nomer, E. (1974). "Devletler Hususi Hukukunda Milletlerarası Yetki Mefhumu". *İÜHFM*, 40(1-4), 393-426, (Yetki Mefhumu).
- Nomer, E. (2018). *Milletlerarası Usul Hukuku*. İstanbul: Beta Yayıncılık, 2. Bası, (Usul).
- Nomer, E. (2021). *Devletler Hususi Hukuku*. İstanbul: Beta Basım, 23. Bası, (Devletler Hususi).

- Okta, N. (2005). "Hasta-Hekim ve Müşteri-Tüccar". *Journal of Neurological Science*, 22(4), 357-358.
- Olalı, H. (1990). *Turizm*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Olalı, H., & Timur, A. (1988). *Turizm Ekonomisi*. İzmir: Ofis Ticaret Matbaacılık.
- Ormond, M. (2008). "First World Treatments at Third World Prices': the Real Costs of Medical Tourism". R. Anand, & S. Gupta (Dü) içinde, *Medical Tourism: A Growth Industry* (s. 69-77). Hindistan: ICFAI University Press.
- Ozanoğlu, H. S. (2000). "Mukayeseli Hukuk ve Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun Açısından Tüketiciyi Koruyan Düzenlemelerin Kişi Bakımından Uygulama Alanı". *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Prof Dr. Kemal Oğuzman'ın Anısına Armağan*, 663- 692.
- Öksüz, Ö. (2006). "Tüketici Hukukunda Paket Tur Sözleşmeleri". *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, (6), 331-351.
- Öz, P. (1984). "Vücuda Tıbbi Girişim ve Doktorun Sorumluluğu". *Ankara Barosu Dergisi*, 41(5), 706-719.
- Özalp, G. (2005). "Sağlık Turizmi". *Hastane Dergisi*(7).
- Özcan, Z., & Özcan, A. B. (2020). "Yargıtay İçtihatları Işığında Malpratis-Komplikasyon Ayrımına Bağlı İspat Sorunları". *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, 8(16), 289-315.
- Özdemir Kocasakal, H. (2003). *Elektronik Sözleşmeden Doğan Uyuşmazlıkların Çözümünde Uygulanacak Hukukun ve Yetkili Mahkemenin Tespiti*. İstanbul: Vedat Kitapçılık, (Elektronik Sözleşme).
- Özdemir Kocasakal, H. (2010). "Sözleşmelere Uygulanacak Hukukun MÖHUK m. 24 Çerçevesinde Tespiti ve Üçüncü Devletin Doğrudan Uygulanan Kuralları". *Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni*, 30(1-2), 27-62, (Sözleşmelere Uygulanacak Hukuk).
- Özdemir, H. (2004). *Özel Hukukta Teşhis ve Tedavi Sözleşmesi*. Ankara: Yetkin Yayınları, (Teşhis ve Tedavi).

- Özdemir, H. (2016). "Hekimin Hukuki Sorumluluğu". *Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 11(1), 33-81, (Hekimin Hukuki Sorumluluğu).
- Özdemir, P. (1999). "Türkiye’de İç Turizm". *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 14(2), 159-168.
- Özkan, C. (2021). "Hekimlik Sözleşmesinin Tüketici Hukuku Kapsamında Değerlendirilmesi". *International Academic Social Resources Journal*, 6(31), 1750-1764.
- Özkan, I. (2003). *Devletler Özel Hukukunda İkametgâh, Mutad Mesken ve İşyeri Bağlama Noktalarının Yeniden Değerlendirilmesi*. İzmir: Naturel Yayıncılık, 1. Baskı.
- Özkan, I., Esen, E., Süral, C. (2016). "Avrupa Birliği Usul Hukuku". *Avrupa Birliği Devletler Özel Hukuku*, (Ed.: Işıl Özkan/Ceyda Süral/Uğur Tütüncübaşı) (s. 25-205). içinde Ankara: Adalet Yayınları.
- Özmumcu, S. (2014). "6502 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun’un Hükümleri ve Yargıtay Kararları Çerçevesinde Tüketici Mahkemelerinin Görev Alanına Giren Uyuşmazlıklara Genel Bir Bakış". *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Prof. Dr. Hakan PEKCANITEZ’e Armağan, 16(Özel Sayı), 831-871.
- Özsarı, S. H., & Karatana, Ö. (2013). Sağlık Turizmi Açısından Türkiye’nin Durumu. *Kartal Eğitim ve Araştırma Hastanesi Tıp Dergisi*, 24(2), 136-144.
- Özsöker, G. (2019). *Tüketici Hakem Heyetleri*. Ankara: Yetkin Yayınları,.
- Özsunay, E. (2007). *Hekim ve Hastanenin Sorumluluğu*. İstanbul: A’dan Z’ye Sağlık Hukuku Sempozyum Notları, İstanbul Barosu Yayınları.
- Özşahin, E., & Kaymaz, Ç. K. (2013). "Türkiye’nin Termal Su Kaynaklarının Coğrafi Açından Değerlendirilmesi". *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (50), 25- 37.
- Öztürk, G. (2019). *Sağlık Turizminde Hasta Hakları ve Etik Sorunsalı Üzerine Bir Araştırma*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Partalacı, R. (2022). "Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 9. Maddesinin Türk Mahkemelerinin Milletlerarası Yetkisine Etkisi". *Sakarya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi (SHD)*, 10(2), 455-476.
- Petek, H. (2006). "Güzelleştirme Amaçlı Estetik Ameliyatlardan Kaynaklanan Hukuki Sorumluluk". *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 8(1), 177-240.
- Petek, H. (2013). "Tıbbi Müdahalelerden Kaynaklanan Uyuşmazlıklarda Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un Uygulanması". *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 15(Özel Sayı), 969-1017, (Tıbbi Müdahale).
- Pollock, A., & Williams, P. (2000). "Health Tourism Trends: Closing the Gap between Health Care and Tourism". W. C. Gartner, & D. W. Lime (Dü) içinde, *Trends in Outdoor Recreation, Leisure and Tourism* (s. 165-173). Birleşik Krallık: Wallingford: CABI Publishing.
- Postacıoğlu, İ. E. (1975). *Medeni Usul Hukuku Dersleri*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 6. Bası.
- Puczkó, L., & Bachvarov, M. (2006). "Spa, Bath, Thermae: What's Behind the Labels?", *Tourism Recreation Research*, 31(1), 83-91.
- Reisoğlu, S. (2014). *Borçlar Hukuku Genel Hükümleri*. İstanbul: Beta Yayınları, 25. basım.
- Report and Green paper on the review and application of regulation (ec) no 44/2001 on jurisdiction, recognition and enforcement of judgments in civil and commercial matters.* (tarih yok). http://europa.eu/rapid/pressrelease_MEMO-09-169_en.htm?locale=en adresinden alındı
- Rosner, N. (2002). *International Jurisdiction in European Union E-Commerce Contracts*, *Law and Technology Resources for Legal Professionals*. <https://www.llrx.com/2002/05/features-international-jurisdiction-in-european-union> adresinden alındı
- Sağlık Bakanlığı Sağlık Turizmi Koordinasyon Kurulu (SATURK) Raporu.* (2023, 10 07). T.C. Sağlık Bakanlığı: <https://shgmturizmdb.saglik.gov.tr/TR-23587/saglik-turizmi-nedir.html> adresinden alındı

Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü Sağlık Turizmi Dairesi Başkanlığı Web Sayfası. (tarih yok). Sağlık Turizminde Yetkili Kuruluşlar Listesi: <https://shgmturizmdb.saglik.gov.tr/TR-76664/yetkili-saglik-tesisleri.html> adresinden alındı

Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü Sağlık Turizmi Dairesi Başkanlığı Web Sayfası. (tarih yok). <https://shgmturizmdb.saglik.gov.tr/TR-76664/yetkili-saglik-tesisleri.html> adresinden alındı

Sağlık Hizmetleri Kalite Standartları – Hastane. (2020). Ankara: Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü Sağlıkta Kalite, Akreditasyon ve Çalışan Hakları Dairesi Başkanlığı, 1. Baskı. <https://shgmkalitedb.saglik.gov.tr/TR-52460/guncel-standartlar.html> adresinden alındı

Sağlık Turizmi Raporları. (tarih yok). TÜRSAB Web Sayfası : https://www.tursab.org.tr/haberler/tursab-saglik-turizmi-raporu_11430 adresinden alındı

Sağlık Turizmi Verileri (tarih yok). USHAŞ Web Sayfası: <https://www.ushas.com.tr/saglik-turizmi-verileri/> adresinden alındı

Sakmar, A., & Ekşi, N. (tarih yok). "Hukuki ve Ticari Konularda Mahkemelerin Milletlerarası Yetkisi ve Mahkeme Kararlarının Tanınması Tenfizi Hakkında AB Konsey Tüzüğü". *Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni*, 22(2), 721-744,.

Samancı, U. (2014). "Uluslararası Sağlık Tüzüğü (2005) ve Hukukî Niteliği". *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 16(2), 113- 169.

Sarwar, A. A., Noorhazilah, A. M., & Azura, O. (2012). Medical Tourist's Perception in Selecting Their Destination: A Global Perspective. *Iranian Journal of Public Health*, 41(8), 1-7.

Savaş, H. (2007). "Özel Hastanelerin ve Doktorların Tıbbi Faaliyetlerden Doğan Hukuki Sorumluluklarının İrdelenmesi". *İstanbul Barosu Dergisi*, 81(3), 1001-1025.

Sayın Eren, F. (2013). *Paket Tur Sözleşmesinde Tüketicinin Korunması*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Schofield, P. (2004). "Health Tourism in the Kyrgyz Republic: the Soviet Salt Mine Experience". T. V. Singh (Dü.) içinde, *New Horizons in Tourism* (s. 135-146). Cambridge: CABI Publishing.
- Selimoğlu, Y. E. (2015). *Eser Sözleşmesi*. Ankara: Adalet Yayınevi, 2. Baskı.
- Sellick Cleaver, M. (2004). "Discovery, Connection, Nostalgia: Key Travel Motives within the Senior Market". *Journal of Travel & Tourism Marketing*, 17(1), 55-71.
- Sert, G. (2004). *Uluslararası Bildirgeler ve Tıp Etiği Çerçevesinde Hasta Hakları*. İstanbul: Babil Yayınları.
- Smith, M. K., & Puczkó, L. (2014). *Health, tourism and hospitality: Spas, Wellness and Medical Travel*. Londra: Routledge, 2. Baskı.
- Smith, M., & Kelly, C. (2006). "Wellness Tourism". *Tourism Recreation Research*, 31(1), 1-4.
- Sulık, G. A., & Eich-Krohm, A. (2008). "No longer a patient: The social construction of the medical consumer". S. M. Chambré, & M. Goldner (Dü) içinde, *Patients, Consumers and Civil Society (Advances in Medical Sociology, Vol. 10)* (s. 3-28). Leeds: Emerald Group Publishing Limited. [https://doi.org/10.1016/S1057-6290\(08\)10002-X](https://doi.org/10.1016/S1057-6290(08)10002-X) adresinden alındı
- Süral, C. (2012). "Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun Türk Mahkemelerinin Milletlerarası Yetkisine Etkisi". *TBB Dergisi*(100), 167 - 216 (HMK).
- Swarbrooke, J., & Horner, S. (2007). *Consumer Behaviour in Tourism*. Oxford: Butterworth-Heinemann/Elsevier, 2. Baskı.
- Şahin Candaş, G. (2019). *Tam Hastaneye Kabul Sözleşmesi Kapsamında Özel Hastanenin Hukukî Sorumluluğu*. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 1. Baskı.
- Şak, N. (2021). "Sağlık Turizmi ve Ekonomik Büyümede Asimetrik Etkiler: Türkiye Uygulaması". *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 17(3), 781- 799.
- Şanlı, C., Esen, E., & Ataman-Figanmeşe, İ. (2023). *Milletlerarası Özel Hukuk*. İstanbul: Beta Yayıncılık, 11. Bası.
- Şenocak, Z. (1998). *Özel Hukukta Hekimin Sorumluluğu*. Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları: Döner Sermaye Yayınları 44. Sayı.

- T.C. Dışişleri Bakanlığı.* (tarih yok). Etiket Vize: <https://www.evisa.gov.tr/tr/>, adresinden alındı
- T.C. Ticaret Bakanlığı Web Sayfası.* (tarih yok). Sağlık Vizesi İş Birliği Protokolü: <https://ticaret.gov.tr/kurumsal-haberler/saglik-vizesi-is-birligi-protokolu>, adresinden alındı
- Tacir, H. (2011). *Hastanın Kendi Geleceğini Belirleme Hakkı*. İstanbul: Oniki Levha Yayıncılık.
- Tandoğan Özbaykal, N. (2020). "Tüketici Hakem Heyetlerinde İtirazın İptali Davası Sorunu ve 7063 Sayılı Kanun Sonrasında Verilen Yargı Kararlarının Değerlendirilmesi". *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 26(1), 467-486.
- Tang, Z. S. (2018). *Electronic Consumer Contracts in the Conflict of Laws*. Oxford: Hart Publishing, 2nd Edition.
- Tanrıbilir, F. B. (2010). "5718 Sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usûl Hukuku Hakkında Kanun'un Genel Hükümlerinde Yapılan Değişiklikler Üzerine". *TBB Dergisi*(87), 195-227.
- Tanrıver, S. (tarih yok). "Hukuk Muhakemeleri Kanunu Bağlamında Akdedilen Yetki Sözleşmeleri Üzerine Bazı Düşünceler". 16, s. 459-468. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Prof. Dr. Hakan PEKCANITEZ'e Armağan.
- Tarman, Z. D. (2010). "Yabancılık Unsuru Taşıyan İş Sözleşmelerine Uygulanacak Hukuk". *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 59(3), 521-550, (İş Sözleşmeleri).
- Tarman, Z. D. (2019). "Milletlerarası Özel Hukukta Tüketicinin Korunması". *Public and Private International Law Bulletin*, 39(1), 325 - 356, (Tüketici).
- Tekinalp, G. (2009). *Milletlerarası Özel Hukuk Bağlama Kuralları*. İstanbul: Vedat Kitapçılık, 10. Bası.
- Temel, E. (2010). "Alman Sağlık Sisteminde Hastaneler ve Hastanelerin Hukuki Sorumluluğu". *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 65(1-2), 245-274.

- Temizkan, P. S. (2015). "SPA Turizmi Kavramı ve Türkiye’de SPA Turizmi". P. T. Temizkan (Dü.) içinde, *Sağlık Turizmi* (s. 141-168). Ankara: Detay Yayıncılık,.
- Temizkan, S. P., & Çiçek, D. (2015). "Sağlık Turizmi Kavramı ve Özellikleri". S. P. Temizkan (Dü.) içinde, *Sağlık Turizmi*: (s. 11-36). Ankara: Detay Yayıncılık.
- Tengilimoğlu, D. (2017). *Sağlık Turizmi*. Ankara: Siyasal Kitabevi, 2. Baskı.
- Terradas, B. A. (tarih yok). *Restrictions on Jurisdiction Clauses in Consumer Contracts within the European Union*. Oxford University Comparative Law Forum. No.1: <https://ouclf.law.ox.ac.uk/>, adresinden alındı
- Tiryakioğlu, B. (2012). "Türklerin Kişi Hallerine ilişkin Davalarda Türk Mahkemelerinin Milletlerarası Yetkisi". *Prof. Dr. Tuğrul Arat’a Armağan, (der. Bilgin Tiryakioğlu vd)*, (s. 1141-1164). içinde Ankara: Yetkin Yayınları, (Türklerin Kişi Halleri).
- Tiryakioğlu, B. (1996). *Yabancı Boşanma Kararlarının Türkiye’de Tanınması ve Tenfizi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, (Boşanma Kararları).
- Toker, A. G. (2016). "5718 Sayılı MÖHUK’ta Düzenlenen Tüketicinin Korunmasına Yönelik Hükümler". *İzmir Barosu Dergisi*, 81(3), 11-74.
- Tolungüç, A. (1999). *Turizmde Tanıtım ve Reklam*. Ankara: Mediacat Yayınları.
- Tontuş, H. Ö. (2015). *Tüm Yönleriyle Sağlık Turizmi*. Ankara: SATURK Yayını.
- Tuncel, M., & Doğaner, S. (1980). "Kütahya’da Kaplıca Turizmi". *Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Ege Coğrafya Dergisi*(6), 47-60.
- Tunç, A., & Saç, F. (1998). *Genel Turizm Gelişimi – Geleceği*. Ankara: Detay Yayınevi.
- Turizm*. (tarih yok). T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Web Sayfası: <https://istanbul.ktb.gov.tr/TR-276237/saglik-turizmi.html> adresinden alındı
- Tutar, E. (1991). "Afyonkarahisar’ da Termal Turizm Potansiyeli". *Turizm Yıllığı* (s. 222-234). içinde Ankara: Türkiye Kalkınma Bankası Yayınları.
- Tütüncübaşı, U. (2014). *Yabancı Çekişmesiz Yargı Kararlarının Türk Hukukunda Tanınması*. Ankara: Adalet Yayınevi.

- Uçak, H. (2016). "The relationship between the growth in the health sector and inbound health tourism: the case of Turkey". *SpringerPlus* 5, A.N.: 1685. doi:https://doi.org/10.1186/s40064-016-3341-8
- Ulukapı, Ö. (1996). "Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun Çerçevesinde Uyuşmazlıkların Çözüm Yolları". *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Prof. Dr. M. Şakir Berki'ye Armağan,,* 77-101.
- Usta, Ö. (1994). *Turizm 1-2*. İstanbul: As Matbaacılık ve Tic. A.Ş.
- Uyanık Çavuşoğlu, A. (2011). "Bireysel İş İhtilafında Türk Mahkemesinin Milletlerarası Yetkisi". F. Şahlanan içinde, *İş Dünyası ve Hukuk: Prof. Dr. Tankut Centel'e Armağan* (s. 959-990). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları, (Milletlerarası Yetki).
- Uyanık Çavuşoğlu, A. (2015). "Sağlık Turizmi Açısından Tüketicinin Hukuki Statüsü". H. Tokbaş, & F. Üçışık (Dü.), *Sektörel Bazda Tüketici Hukuku ve Uygulamaları 2014-2015 içinde* (s. 316-322). Ankara : Bilge Yayınevi, (Tüketici).
- Uyanık, A. (2015). "Sağlık Turizmi Hukuku". *Sağlık Düşüncesi ve Tıp Kültürü Dergisi*(36), 88-91, (Sağlık Turizmi Hukuku).
- Uyanık, A. (2018). *Sağlık Turizmi ve Milletlerarası Tıp Hukuku Mevzuatı*. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 1. Bası, (Mevzuat).
- Uyanık, A. (2021). "Estetik Sağlık Turizmi Hukuku". *Tıp Hukuku Dergisi*, 10(19), 21-32, (Estetik Sağlık Turizmi).
- Uyanık-Çavuşoğlu, A. (tarih yok). "Sağlık Turizmi Aracı Kuruluşu Hizmet Standartları Hakkında Düşünce ve Öneriler". *Sağlıkta Kalite ve Akreditasyon Dergisi*, 1(2), 1-5, (Aracı Kuruluş).
- Ülker, İ. (1988). *Türkiye'de Sağlık Turizmi ve Kaplıca Planlaması*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, No: 129.
- Üstündağ, S. (2010). "Makale 2: Medeni Usul Hukukunda Salahiyet Anlaşmaları". *Makaleler, İçtihat Tahlilleri ve Çeviriler* (s. 13-41). içinde Ankara: Adalet Yayınevi.

- Wang, K. C. (2006). "Motivations for Senior Groups Package Tour Tourists". *Journal of Tourism Studies*, 12(2), 119-138.
- Whittaker, A., Manderson, L., & Cartwright, E. (2010). "Patients without Borders: Understanding Medical Travel". *Medical Anthropology: Cross-Cultural Studies in Health and Illness*, 29(4), 336-343.
- Wiesneri, K. A. (2007). *Wellnessmanagement: Angebote, Anforderungen, Erfolgsfaktoren*. Berlin: Erich Schmidt Yayıncılık: Akt: Mehmet Han Ergüven: "Wellness Turizmi" içinde: *Sağlık Turizmi*, 6.Bölüm, 127-140, Editör: Dr. Saadet Pınar Temizkan, Detay Yayıncılık, Ankara 2015.
- Witmer, J. M., & Sweeney, T. J. (1992). "A Holistic Model for Wellness and Prevention Over the Life Span". *Journal of Counseling & Development*, 71(2), 140-148.
- Wolsk., J. (1970). "Turystyka Zdrowotna a Uzdrowiska Europejskich Krajów Socjalistycznych". Aktaran: Roman, Michal/Roman, Monika/Wojcieszak-Zbierska, Monika; "Health Tourism—Subject of Scientific Research: A Literature Review and Cluster Analysis" *Int. J. Environ. Res. Public Health*, C. 20(1), 2023 (s. 1-17). içinde Varşova: Polish Society of Balneology, Physical Medicine and Biological and Climate Sciences.
- Yağoğlu, M. (2011). *Hastaneye Kabul Sözleşmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yavuz İpekyüz, F. (2006). *Türk Hukukunda Hekimlik Sözleşmesi*. İstanbul: Vedat Kitapçılık.
- Yavuz, C. (2004). *Borçlar Hukuku Özel Hükümler*. İstanbul : Beta Yayınevi, 3. Bası.
- Yavuz, C., Acar, F., & Özen, B. (2021). *Borçlar Hukuku Dersleri Özel Hükümler*. İstanbul: Beta Yayınevi, 17. Baskı.
- Yıldız, M. S., & Khan, M. M. (2019). "Factors Affecting the Choice of Medical Tourism Destination: A Case Study of Medical Tourists from the Arab Region in Turkey". *Journal of Health Management*, 21(3), 465-475.
- Yılmaz, B. (2020). *Hekimin Hukuki Sorumluluğu*. Ankara: Adalet Yayınevi, 4. Baskı, (Hekimin Hukuki Sorumluluğu).

- Yılmaz, Y. (2019). *Özel Hastane İşleticisinin Hastaneye Kabul Sözleşmesi Çerçevesinde Yürütülen Tıbbî Müdahaleden Kaynaklanan Sorumluluğu*. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 1. Baskı.
- Yirik, Ş., Ekici, R., & Baltacı, F. (2015). *Türkiye ve Dünyada Sağlık Turizmi (Medikal Turizm)*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Yördem, Y. (2019). "Hekimin Hatalı Tıbbi Uygulamaya Bağlı Hukuki Sorumluluğu". *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*(39), 129-156.
- Yurt, B. (2000). *Seyahat Düzenleme Sözleşmesi*. Ankara: Yetkin Yayınları.
- Yücel, Ö. (2018). *Ayırt Etme Gücünden Yoksun Kişiler Adına Alınan Tıbbi Kararlarda Özerklik Hakkının Korunması ve Hasta Talimatları*. Ankara: Seçkin Yayınları.
- Yürekli, S. (2016). *Türk Borçlar Kanunu'na Göre Hizmet Sözleşmesinin Sona Ermesi*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 3. Baskı.
- Yüzbaşıoğlu, C. (2021). "Şehir Hastanesi (Kamu Özel Ortaklığı Usulü) Uygulamalarının Sağlık Personel Hukuku ve Sorumluluk Hukuku Bakımından Yaratdığı Sorunlar ile Çözüm Önerileri". H. Hakeri, & C. Doğan (Dü.), *IV. Uluslararası Tıp Hukuku Kongresi Bildiri Kitabı C. III* içinde, (s. 923-977). İstanbul.
- Zengingönül, O., Emeç, H., İyilikçi, D. E., & Bingöl, P. (2012). *Sağlık Turizmi: İstanbul'a Yönelik bir Değerlendirme*. İstanbul: İstanbul Kalkınma Ajansı.
- Zevkliler, A., & Aydoğdu, M. (2004). *Tüketicinin Korunması Hukuku*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 3. Baskı, (Tüketicinin Korunması).
- Zevkliler, A., & Gökyayla, E. (2020). *Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri*. Ankara: Vedat Yayıncılık, 20. Bası.
- Zimmer, Z., Brayley, R. E., & Searle, M. S. (1995). "Weather To Go And Where To Go: Identification of Important Influences On Senior'S Decisions To Travel". *Journal of Travel Research*, 33(3), 3-10.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı	Ahmet SÜRERDAMAR
Doğum Yeri ve Tarihi	
Eğitim Durumu	
Lisans Öğrenimi	
Y. Lisans Öğrenimi	
Bildiği Yabancı Diller	
Bilimsel Faaliyetleri	
İş Deneyimi	
Stajlar	
Projeler	
Çalıştığı Kurumlar	
İletişim	
E-Posta Adresi	
Tarih	